

**T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI**

**GEÇ DÖNEM ÇAĞATAY EDEBİYATINDAN GÜNÜMÜZE AFGANİSTAN
ÖZBEK EDEBİYATININ TARİHİ GELİŞİMİ VE FARYAB EDEBİ MUHİTİ**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Nodirkhon KHASANOV**

**HAZIRLAYAN
Murat AKYÜZ**

İSTANBUL- 2012

ONAYLAMA SAYFASI

Öğrenci : Murat AKYÜZ
Enstitüsü : Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı : Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Tez Konusu : Geç Dönem Çağatay edebiyatından Günümüze Afganistan Özbek Edebiyatının Tarihi Gelişimi ve Faryab Edebi Muhiti
Tez Tarihi : 04.06.2012

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Yusuf ÇETİNDAG
Anabilim Dalı Başkanı

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı 51161027 numaralı öğrencisi Murat AKYÜZ tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

Doç. Dr. Nodirkhon KHASANOV
Tez Danışmanı

Tez İmtihani Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Nodirkhon KHASANOV .....

Doç. Dr. Yusuf ÇETİNDAG .....

Doç. Dr. Mehmet GÜMÜŞKILIÇ .....

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet KARAKUYU
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Üniversite : Fatih Üniversitesi
Enstitüsü : Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı : Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Nodirkhon KHASANOV
Tez Tarihi : Haziran 2012

ÖZET

Tarihi geçmişi oldukça hareketli ve zengin olan Afganistan, yolların kesişim noktası olduğu için tarih boyunca stratejik önemini hiç bir zaman kaybetmemiştir. Afganistan coğrafi konunu nedeni ile diğer milletler gibi Türklerinde, tarihin bilinen her safhasında ilgisini çekmiş olan bir ülkedir. Dolayısı ile günümüzde de birçok Türk Boyu bu coğrafyada yaşamaktadır.

Afganistan'da yaşayan bu Türk boylarının içinde, en önemlisi şüphesiz Özbeklerdir. Ali Şir Nevai, Hüseyin Baykara, Zahiruddin Muhammed Babür Şah gibi Çağatay edebiyatı'nın zirveleri olan şahsiyetleri bünyesinde taşıyan bu coğrafya, edebi olarak da onların mirası devam etmektedir.

Adeta geç dönem Çağatay edebiyatının devamı niteliğinde olan Afganistan Özbek edebiyatının, günümüzdeki en önemli edebi muhiti kuzey batı Afganistan'da bulunan Faryab Edebi muhitidir.

XIX. yüzyıl sonuna kadar bağımsız olan Meymene Hanlığının toprakları olan bu bölgede günümüzde de canlı bir edebi ortam devam etmektedir.

Bu çalışmamızda, Afganistan ve Faryab İli hakkında genel bilgiler verildikten sonra, Afganistan Özbek edebiyatının tarihi gelişimi ve dönemleri örnekler ile anlatılacak, Çağatay edebiyatının, Afganistan Özbek edebiyatına olan etkisi belirtildikten sonra XVII. yüzyıldan başlayarak Geç Dönem Çağatay edebiyatı Şairleri ve XX. ve XXI. yüzyıl Afganistan Özbek Şairleri tanıtılarak eserlerinden örnekler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Faryab, Özbek Şairleri, Faryab vilayeti, Meymene, Andhoy

University : Fatih University
Institute : Institute of Social Sciences
Department : Modern Turkic Languages and Literatures
Supervisor : Doç. Dr. Nodirkhon KHASANOV
Degree Awarded and Date : June 2012

ABSTRACT

Afghanistan, which is very active and rich historical past, the intersection point of the roads that never lost its strategic importance in the history. Due to its geographical location as the other nations known to the Turks at every stage of history in this country that has attracted the attention of many Turks still live in length.

In the Turkish tribes living in Afghanistan, most importantly, are without doubt Uzbek people. This geography which the personalities such as Alisher Navoi, Hosein Baykara, Zahiruddin Mohammad Babur lives in who are the peaks of Babur Shah Chagatai literature at that their legacy continues literarily.

It was like the modern Uzbek literature is a continuation of late Chagatai literature, today's most important literary district in northern Faryab province in western Afghanistan, literary surroundings.

Which is independent to the end of XIXth century the territory of the Khanate of Maymana a literary environment in this region continues to live today.

In this study, after giving general information about Afgansitan and Faryab Province, Afghanistan Uzbek Contemporary periods of historical development and examples from literature explained, Chagatai literature, the impact of Uzbek literature after specifying beginning the late XVIIth century and the XXth and XXIth century Chagatai and Poets of the Uzbek examples will be given by introducing the works of poets.

Keywords: Afghanistan, Uzbek, Afghanistan Uzbek poems, Fariab, Maymana, Andkhoi.

İÇİNDEKİLER

ONAYLAMA SAYFASI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖNSÖZ ..	XI
KISALTMALAR CETVELİ..	XIII
GİRİŞ ..	1
ARAŞTIRMADA TAKİP EDİLEN METOT ..	5
1. BÖLÜM: AFGANİSTAN'A TARİHİ, COĞRAFİK VE ETNİK YAPI AÇISINDAN GENEL BİR BAKIŞ ..	8
1.1 AFGANİSTAN HAKKINDA BAZI TEKNİK BİLGİLER.....	9
1.2 AFGANİSTAN'IN ETNİK YAPISI VE KONUŞULAN DİLLER..	12
1.3. AFGANİSTAN TARİHİ VE AFGANİSTAN TARİHİNDE TÜRKLERİN DURUMU.....	14
1.3.1 AFGANİSTAN'DA TÜRKLER.....	17
1.3.2 AFGANİSTANDA YAŞAYAN TÜRK TOPLULUKLARININ DİLLERİ.....	18
1.4. FARYAB VİLAYETİ VE FARYAB EDEBİ MUHİTİ	19
1.4.1 FARYAB VİLAYETİ'NE GENEL BAKIŞ	19
1.4.2 FARYAB VİLAYETİ KISA TARİHİ.....	23
2. BÖLÜM: GEÇ DÖNEM ÇAĞATAY EDEBİYATINDAN GÜNÜMÜZE AFGANİSTAN ÖZBEK EDEBİYATININ TARİHİ GELİŞİMİ	29
2.1 AFGANİSTAN ÖZBEK EDEBYATI TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ:.....	32

2.2 ÇAĞATAY EDEBİYATININ, AFGANİSTAN ÖZBEK EDEBİYATINA OLAN ETKİLERİ.....	55
3. BÖLÜM: FARYAB EDEBİ MUHİTİ ÖZBEK ŞAİR VE YAZARLARI	61
3.1 AFGANİSTAN, FARYAB EDEBİ MUHİTİ, GEÇ DÖNEM ÇAĞATAY EDEBİYATI ŞAİRLERİ	61
3.2 AFGANİSTAN FARYAB EDEBİ MUHİTİ ÖZBEK ŞAİRLERİ	61
3.3 AFGANİSTAN, FARYAB EDEBİ MUHİTİ, GEÇ DÖNEM ÇAĞATAY EDEBİYATI ŞAİRLERİNİN HAYATLARI VE ESERLERİ	65
3.3.1 BUHARİ, MİRZA ŞEVKET BUHARİ.....	65
3.3.2 PELENG PUŞ, NADİR NİYAZ KADİRİ.....	66
3.3.3 İBRETİ, TENGRİ BERDİ	67
3.3.4 İŞAN ÇUT HALİFE - ŞAH VEYSİ	71
3.3.5 MEHVİ, MEVLANA NİMETULLAH	73
3.3.6 HAZİK, MİRZA CÜNEYDULLAH	75
3.3.7 MİSKİN, MOLLA MUHAMMED KULİ	77
3.3.8 DAMLA BİDİL “DAMULLA BİDİL”, ŞEREFEDDİN ŞEREF.....	80
3.3.9 MUKİM-İ ANDHOYİ, MOLLA MUHAMMED	82
3.3.10 FEYZİ, ELHAC DAMULLA AŞURKUL FEYZİ.....	84
3.4 AFGANİSTAN FARYAB EDEBİ MUHİTİ ÖZBEK ŞAİRLERİ.....	86
3.4.1 GAMGİN, SEYYİD FAZIL GAMGİN.....	86
3.4.2 KURBET, ELHAC MİR MUHAMMED EMİN	89
3.4.3 EBULHAYR HAYRİ, EBULHAYR HAYRİ.....	92
3.4.4 A’BER, HUDAYNAZAR A’BER.....	95

3.4.5 NEFİR FARYABİ, ABDURRAUF.....	100
3.4.6 UÇKUN, MUHAMMED EMİN UÇKUN	101
3.4.7 MECNUN KAYSARİ, SEYYİD GAVSEDDİN MECNUN KAYSARİ	105
3.4.8 UÇKUN, ERGEŞ UÇKUN.....	109
3.4.9 SALAH, SALİH MUHAMMED	114
3.4.10 AĞA, ABDULHAMİD AĞAH	115
3.4.11 ENVER ANDHOYİ, MUHAMMED İSHAK.....	117
3.4.12 HAMİD FARYABİ, ABDULMUMİN.....	119
3.4.13 AHMEDİ, ŞAH GULAM AHMEDİ.....	122
3.4.14 AZİMİ ANDHOYİ, MUHAMMED EŞREF.....	123
3.4.15 TAB'İİ, SEYFÜLMÜLUK.....	128
3.4.16 METİN ANDHOYİ, ÜSTAD MUHAMMED EMİN	130
3.4.17 PUHYAR, ELHAC RAZ MUHAMMED	137
3.4.18 AYMAK, DOKTOR FEYZULLAH	140
3.4.19 MEFTUN KAYSARİ, SEYİD ABDULGAFUR	141
3.4.20 TİNMAŞ, HAYR MUHAMMED	145
3.4.21 AZİZULLAH BÜTÜN	146
3.4.22 NURİ, MUHAMMEDULLAH NURİ.....	150
3.4.23 SENA, MUHAMMED İSHAK	155
3.4.24 HALKİ, HAYATULLAH BEHRUZ.....	156
3.4.25 HASSAS, SALİH MUHAMMED HASSAS.....	161
3.4.26 KEMAL, SEYYİD EKREM.....	164
3.4.27 ASİM, DOKTOR ABDULSELAM.....	167

3.4.28 BÜTÜN HAYDARİ, HAMİDULLAH	169
3.4.29 YELDA, FEVZİYE.....	175
3.4.30 RAHİM İBRAHİM, MUHAMMED RAHİM	176
3.4.31 LEBİB, ÜSTAD SEYYİD MUHAMMED ALİM	180
3.4.32 MÜNŞİZADE, ELHAC ŞAH RIZA	183
3.4.33 SAMEL, VEYSEDDİN	185
3.4.34 TAHİRİ, ALLAHBERDİ.....	188
3.4.35 YURTDAŞ ANDHOYİ	190
3.4.36 İŞENÇ, ZİKRULLAH	193
3.4.37 ARRAL, AZİZULLAH	196
3.4.38 ŞEMSİ, MUHAMMED İSHAK	198
3.4.39 MELİKZAD, ABDULKAYYUM.....	201
3.4.40 HAŞİMİ, SEYYİD TACDAR	207
3.4.41 KEYVAN, KÜBRA.....	209
3.4.42 TAŞKIN BEHAYİ, SEYYİD TACEDDİN.....	213
3.4.43 UYĞAN, DOKTOR SERACEDDİN	219
3.4.44 MİHNET, ABDUŞŞÜKÜR	221
3.4.45 KANA, SEYYİD SERACEDDİN	223
3.4.46 AYSULTAN HAYRİ.....	226
3.4.47 HAYRİ, GAZİ MUHAMMED HÜMAYUN	228
3.4.48 KOHKEN, MOHAMMED ALİM KOHKAN.....	229
3.4.49 ŞADAB, ASİFE	232
3.4.50 EMİNİ, ELHAC MUHAMMED KAZİM	237

3.4.51 SİRET, HAYR MUHAMMED.....	249
3.4.52 REHA, RAHMETULLAH	253
3.4.53 ARAB, EHADULLAH AHMEDULLAH.....	257
3.4.54 FITRAT FARYABİ, SEYYİD HAFİZULLAH	260
3.4.55 SEVİNÇ, MA'SUME	263
3.4.56 ŞERİFİ, MUHAMMED EŞREF	265
3.4.57 SAVLET, NESİME	266
3.4.58 FEVJAN, ELHAC ABDULLAH	268
3.4.59 KANAT, KAMERUDDİN	270
3.4.60 ŞADMAN, SEYYİD ADİLŞAH	272
3.4.61 AZİRİM HANİFİ, ABDULCELİL.....	273
3.4.62 HAMİDİ, ZAYNULLAH	274
3.4.63 İLMİ, MELEHAT	277
3.4.64 KUVANÇ, İHSANULLAH.....	279
3.4.65 ELSEVER NAİMİ, TAC MUHMMED	281
3.4.66 ŞEHİR, İNAYETULLAH.....	283
3.4.67 YALĞUZ, MUHAMED KAZIM	285
3.4.68 İNANÇ, SEYFULLAH İNANÇ	287
3.4.69 SAVAŞ, MUHAMMED ARİF.....	289
3.4.70 BEGZAD, NİSAR AHMED	290
3.4.71 TOYĞUN, SEYYİD HÜSAMEDDİN	292
3.4.72 HABİBİ, ZEYNULLAH.....	294
3.4.73 ŞAİK, MUHAMMED.....	295

3.4.74 SEVGEND, FERENGİS	297
3.4.75 VAHDETOĞLU, SEYYİD MUHAMMED HARUN.....	299
3.4.76 MUSTAFA PUR, SEYYİD NUR MUHAMMED ZAHİD.....	300
3.4.77 TURANİ, FERENGİS, DOĞUM TARİHİ.....	301
3.4.78 OSMANİYAN, HALİD OSMANİYAN	303
3.4.79 TURAN, MAHBUBULLAH.....	306
3.4.80 İSMETİ, ULUĞBEK	308
3.4.81 BAYINDIR, İMAM ALİ	309
SONUÇ	311
KAYNAKLAR	314

ÖNSÖZ

Asyanın kalbi sayılan Afganistan, binlerce yıl boyunca birbiri ardına bir çok kavmin, milletin yol güzergahı ve vatanı olmuştur.

Binlerce yılın hatırasını, birikimini, tarihini taşıyan bu gizemli ülke, şüphesiz Türklerden ve Türk tarihinden, edebiyatından ve mimarisinden derin izler taşır. Bazen bir köyde, bazen bir sözlükte, bazen bir kişinin isminde, bazen bir mezarlıkta karşımıza aniden çıkıveren bu izler, mescid, minare, han, saray, türbe gibi mimari eserler olabileceği gibi, şiir divanları, tahmisler, gazeller, kasideler, hikayeler, kıssalar şeklinde de günümüze ulaşmayı başarmıştır.

Özellikle sohbet ortamlarında veya edebi meclislerde ya Gazneli Mahmud'dan bir kıssa anlatılır, ya Mevlana'dan bir örnek getirilir, ya Ali Şir Nevai'ye atıf yapılır, ya Babür Şah'ın adı geçer, ama bir şekilde tarihi miras buralarda kendisini hissettirir.

Ali Şir Nevai, Hüseyin Baykara, Şah Garib Mirza, Zahüruddin Muhammed Babür Şah gibi tarihte mühim roller oynamış olan, ve bununla beraber şiir ve edebiyatta da birer zirve olan bu dev şahsiyetlerin yaşamış olduğu Afganistan'da, günümüzde de oldukça canlı bir edebiyat ortamı bulunmaktadır.

Afganistan'da yaşayan birçok milletler gibi, Özbekler de dil ve edebiyatlarına oldukça önem vermektedirler. Tarihi köklerini her zaman canlı tutan, örf ve ananelerini korumakta oldukça titiz olan Afganistan Özbeklerinin, ortaya koymuş oldukları edebi eserlerin sayısında özellikle son yıllarda gözle görülen bir artış kaydedilmektedir.

Geç dönem Çağatay edebiyatının bir ileri merhalesi sayılması gereken Afganistan Özbek edebiyatının şüphesiz en önemli kültür çevresi ve edebi muhiti Faryab ilidir.

Kuzeybatı Afganistanda bulunan bu vilayetin, Meymene, Andhoy ve Devletabad şehirleri, gerek yetiştirmiş olduğu şair ve edebiyatçılarının sayısı, gerekse ortaya konulan şiir ve edebi çalışmaların muhtevası, özellikleri ve sayısı olarak, bu coğrafya daki en önemli edebi muhit olduğu aşikardır.

XIX yüzyılda, bağımsız bir hanlık olan Meymene Hanlığının toprakları olan bu yerlerde, günümüzde de canlı bir kültürel ve edebi hayat göze çarpmaktadır.

“Geç Dönem Çağatay edebiyatından Günümüze Afganistan Özbek Edebiyatının Tarihi Gelişimi ve Faryab Edebi Muhiti” adlı bu çalışmamızda Afganistan Özbek edebiyatının tarihi gelişimi hakkında bilgi vermenin yanında, Faryab Edebi muhiti de tanıtılmaya çalışılacaktır. XVII. yüzyıldan başlayarak XXI. yüzyıla kadar, bu edebi muhitte, eser veren şair ve yazarlar tanıtılarak eserlerinden örnekler verilecektir.

Klasik Çağatay edebiyatının, günümüz Afganistan Özbek edebiyatına olan etkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Şairlerin şiirlerinin daha iyi anlaşılması açısından şiirler Latin harfleri ile tekrar düzenlenerek yazılmış, bu düzenleme esnasında lehçe ve şive özelliklerinin korunması için titizlikle çalışılmıştır.

Bu çalışmada, gereken yardım ve desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Nodirkhon Khasanov’a, eserlerinden faydalandığım, Elhac M.Emin Kazimi’ye, Azizullah Arral’a ve Dr. Şefika Yarkin’e teşekkür etmeyi bir borç biliyorum.

Bu tez çalışması, Fatih Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Fonu tarafından "P51141102_G" proje numarası ile desteklenmiştir.

Murat AKYÜZ

İstanbul-2012

KISALTMALAR CETVELİ

A.İ.C.	Afganistan İslam Cumhuriyeti
A.	Arapça
Bak.	Bakanı, Bakanlığı
C.	Cilt
F.	Farsça
a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
A.s.	Aleyhi's-selâm
bkz.	Bakınız
Çağ.	Çağatayca
çev.	çeviren
D.	Darice (Afganistan Farsçası)
Dari, Deri	Afganistan Farsçası
Darice, Derice	Afganistan Farsçası
haz.	hazırlayan
H.	Hicri
H.Ş.	Hicri şemsi tarih(Afganistan resmî takvimi, güneş yılına göre düzenlenmiş hicri takvim)
Hz.	Hazret-i
M.	Miladi tarih
M.Ö.	Milattan önce

M.S.	Milattan sonra
Müd.	Müdürü, Müdürlüğü
md.	maddesi
Moğ.	Moğolca
müt.	mütercimi
No:	Numara
P.	Peştunca
Riy.	Riyaseti
s.	sayfa
S.	sayı
sad.	sadeleştiren
Üniv.	Üniversitesi
vr.	varak
Vez.	Veziri, Vezareti (Bakanı, bakanlığı)
Y. t.	yayın tarihi
Y. y.	yayın yeri
y.y.	Yüzyıl (asır)
<>	Metinden çıkarılan parçayı gösterir.
[ ]	Metne eklenen parçayı gösterir.

GİRİŞ

Doğudan batıya, kuzeyden güneye yolların kesişim noktasında bulunan Afganistan, bu stratejik konumunun doğal bir sonucu olarak, tarihi binlerce yıl öncesine dayanmakta olup, tarih boyunca bir çok millete ve medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Adeta bir milletler mozaiğini andıran Afganistan'da günümüzde de yaşayan millet sayısı oldukça fazla olup bunların kullandıkları dil ve lehçelerde oldukça çeşitlidir.

Resmi makamlarına göre ülkede 34 vilayetten oluşan Afganistan'da 34 farklı dil ve lehçe konuşulmaktadır. Peştunca ve Derice (Afganistan Farsçası) anayasada ülkenin resmi dili olarak kabul edilmiş olup aynı zamanda ülkenin iletişim dili olarak günlük hayatta kullanılmaktadır.

Bununla beraber, son kabul edilen anayasanın getirmiş olduğu yenilikler çerçevesinde ülkede dil ve edebiyat alanında büyük bir serbestlik yaşanmaktadır. Gerek devlet, gerekse özel televizyon ve radyo kanallarında yerel dillerde yayınlar rahatlıkla yapılmakta, yerel dillerde okul, kurs açılabilmekte ve gazete, dergi vs yazılı basın da rahatça yayınlarına devam etmektedirler.

Afganistan tarih boyunca bir çok millete ev sahipliği yapmış olduğu gibi, sayısız Türk boyuna da yol, güzergah ve vatan olmuştur. Bazı Türk boyları, yeni coğrafyalara ulaşmak için buraları yol olarak kullanmışken, birçoğu ise bu toprakları vatan kabul ederek, mimari, edebi, kültürel ve tarihi birçok hatıra bırakmışlar ve tarih sahnesinden çekilmişlerdir.

Bu topraklardan bir şekilde geçmiş olan bu boylarla ilgili hatıralara ve bu boylarla ilişkili kişi ve gruplara günümüzde de rastlamak mümkündür. Selçuklu, Timuri ve Gaznevi gibi ailelerin varlığı ile, Galciler, Hazaralar, Merviler, Şekibanlılar, Kırgızlar, Özbekler, Türkmenler, Aymaklar, Avşarlar, Bayatlar gibi boy ve grupları ile, Karabağ, Aybek, Karkin, Talokan (Tolo Kan), Şibirgan, Tirbendi Türkistan, Korgan, Taşkurgan, Kunar (Güner) vb yer isimleri ile bu zengin ve köklü geçmişin günümüzdeki hatıralarını her zaman görmek ve hissetmek mümkündür.

Ali Őir Nevai, Hűseyin Baykara, Őahruh Han, Gevher Őad Beęűm (Őahruh Hanın eŐi), Zahiruddin Muhammed Babűr Őah, Gazneli Mahmud vb tarihte izler bırakmıŐ olan Őahsiyetler bu coęrafyada yaŐamıŐ, edebi, kűltűrel, mimari vb biręok eser bıraktıktan sonra, bu bűlgede vefat etmiŐler ve burada defn edilmiŐlerdir.

Dolayısı ile Afganistanın hemen her yanında, geęmiŐten gűnűműze kalan canlı bir Tűrk hatırasına rastlamak műmkűndűr.

Őűphesiz Gűnűműzde Afganistan'da yaŐayan bűtűn Tűrk boyları ve bunların ięinde en űnemlileri olan Őzbekler ve Tűrkmenler bu mirastan etkilenmektedirler. Bu etkileŐim gűnlűk hayattan, iŐ hayatına, okul hayatından, edebiyata, basın yayından, űrf adet ve geleneklerine kadar hemen her yerde kendisini hissettirmektedir.

Hem Őair hem hűkűmdar olan Hűseyin Baykara gibi, bűyűk devlet adamı, edip ve Őair Emir Ali Őir Nevayi gibi zatlar bugűn Afganistan sınırları ięerisinde olan Herat Őehrinde doęmuŐtur. Bu yűnű ile Herat Őehri, Çaęatay Tűrk edebiyatının meydana geldięi Őehirdir. Bu bűyűk edebiyatın zirvesinde duran Babűr, Baykara, Nevai'nin yanı sıra Seyit Ebűl Hasan Unvan, Emir Suphankulu Han, Mir Nimetullah, Mir Muhammed Nebi Ahkar, Damolla Abdullah Murat Muhammed, Mirza Niyazi, Mir Yusuf Ali, Nimetullah Mevhi, Muhammed Yusuf Őehid gibi edipler de Afganistan Tűrk edebiyatı sahasında hizmet vermiŐlerdir.

Afganistanda yaŐayan ve her zaman bu edebi Őahsiyetlerin hatıraları ile hemdem olan Afganistan Őzbekleri de Nevayi dili ve edebiyatı da diyebileceęimiz aęatay edebiyatını atalarının mirası olarak kabul ederek sahip çıkmıŐ ve bu edebiyatı uygun ortam ve Őartlarda gűnűműze kadar devam ettirmiŐlerdir.

Őzellikle Afganistan'daki Őzbek ve Tűrkmen edebiyatında aęatay edebiyatına ait motifleri kullanmak, geęmiŐte yaŐamıŐ olan bűyűk Őahsiyetlere atıfta bulunmak, onların edebi eserlerine tahmisler yazmak, edebi Őekillerde onları űrnek almak sıkça rastlanan bir durumdur. M.Emin Uękun'un yazmıŐ olduęu Nevayi Gazaline Muhammas adlı eseri buna bir űrnektir.

NEVAYİ GAZALİNE MUHAMMAS¹

Bizlerge işkingdin, yok özge makar hergiz
Ol yerge mukim olgen, körmaydi zarar hergiz
Hicrin ötide bilman, dozehinni şerir hergiz
Koying barida kilmang, cennetge güzer hergiz
Kading kaşıda salman, tubiğe nazar hergiz

Aşkingde menge boldi, meng rencu elem hasil
Ey kaş boler erdim, bir bar senge vasil
Könglüng niçün ey katil, bolmas menge hiç mayel
Ölinge köngül mayel, mucib nedur ey katil
Kim ötgeniden bolmas, könglümge haber hergiz

Ey mehveş gül yüzler, çehremini hazan kilmang
Müjgan okige daim, köksimni nişan kilmang
Hicran yokidin ahir, kadimni keman kilmang
Bu cism nezar içre, könglümni güman kilmang
Şahi ki kuruk ende kim kurdi semer hergiz

Her kim ke seni izler, ol istemegi izzet
Yitmas seni vaslinge, ta çıkmasa ming zellet
Vaslingde saadetden, aşıklara yüz rahat
Lalingde melahetden, can kamide dur lezzet
Bu taam keçan bergay, tuz birle şükür hergiz

Ta pir harabate ihlas ile berdim kavl
Sakisi sunar erdi, herdem menga cam mel

---

¹ Muhammed Emin Uçkun, *Yıldız Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları*, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)

Bir niçe zamanlar dur, mehcur erur köngül
Köngliğe feğanimdin, rahm olmasa ey bülbül
Gül gonçesige barmu, nalengden eser hergiz?

Saki kadehi sun kim, kayğuden eser tapmay
Hayru şeri dünyadan, bir yoli haber tapmay
El könglini seyd etgil, disang ke semer tapmay
Fil olsa eger hasming, disang ke zarar tapmay
Bir peşege alemde, yitkürme zarar hergiz

Fakr ehlini isterseng, terk ile havaye bik
Dil mezraige daim, sen tehmi muhabbat ik
Rahat surasang “Uçkun” kil badeye ahmar çık
Muhallas tilasang gamdi, dehar içere “Nevayi” dik
Koymağa sen ilkingdin, sağarini meger hergiz

Şüphesiz Afganistan Özbek edebiyatı, günümüzde Çağatay edebiyatına en yakın olan edebiyatlardan birisi olma özelliğini taşımaktadır. Ülkenin Rus ve Çin idaresine girmemiş olması bu yöre insanının dil hususiyetlerini diğer bölgelere göre daha iyi muhafaza etmesini sağlamıştır. Bunun yanında uzun yıllar süren savaşlar, geçmişe özlemi arttırmış ve Çağatay edebiyatı ile olan bağın kuvvetlenmesini sağlamıştır.

Zengin bir kültür mirasına ev sahipliği yapan bu coğrafya, Türkiye edebi muhiti araştırmacıları tarafından maalesef tam olarak ele alınmamış ve bu topraklardaki kültür hazinesi üzerinde kapsamlı araştırmalar yapılmamıştır. Afganistan ve özellikle Çağatay edebiyatı Herat Ekolü ile ilgili bilgiler genel olarak Avrupalı araştırmacıların eserlerinde bulabilmektedir. Bu durum ise, bizim böyle bir çalışmayı yapmamızda önemli bir rol oynadı. Çalışmamız, sadece Faryab İli (Vilayeti) edebi muhiti şair ve yazarlarını incelemekle yetinmeyip, genel olarak Afganistan Özbek edebi muhiti ve bu muhitin olduğu şartlar hakkındaki bilgileri de içermektedir.

Bu çalışmamızda esas konumuz “Geç Dönem Çağatay edebiyatından Günümüze Afganistan Özbek edebiyatının Tarihi Gelişimi ve Faryab Edebi Muhiti”dir. Bu sebepten dolayı, biz bu çalışmamızda Afganistan Özbek edebiyatının, XVII. yüzyıl yani Geç dönem Çağatay edebiyatı temsilcilerinden başlayarak, XXI. yüzyıla kadar olan dönem içerisinde geçirmiş olduğu değişim ve gelişmeleri göstermek istedik.

Afganistan Özbek edebiyatını, geçirmiş olduğu bu gelişme süreci incelenerek daha iyi tanımak hedeflenmiştir. Çalışmamızda Afganistan hakkında kısa bilgiler verildikten sonra Afganistan Özbek edebiyatının gelişimi ve Çağatay edebiyatının bu edebiyat üzerine olan etkisi işlenecek ve Afganistan Özbekleri için en önemli, kültürel ve edebi muhit olan Faryab Edebi Muhiti hakkında gerekli bazı bilgiler verildikten sonra XVII yüz yıldan başlayarak XXI yüzyıla kadar süre içinde eserler vermiş olan Faryab Edebi Muhitine mensup Şairler ve yazarlar örnek eserleri ile tanıtılacaktır.

ARAŞTIRMADA TAKİP EDİLEN METOD

Dokuz yıl boyunca Afganistanın Şibirgan, Herat ve Kabil Bölgelerinde yaşamış ve bu bölgelerdeki Türk okullarında görev yapmış olmamız, iki yıl (2004-2005 yıllarında) Cevzan Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyatı Bölümünde ders vermemiz, halen Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümünde derslere girmemizden dolayı, Afganistan Özbek şair ve yazarlarından bir çoğu ile tanışma ve sohbet etme imkanımız oldu. Ayrıca doğal olarak Afganistanın birçok şehirden ve bölgesinden gelen Afganistanda yaşayan bütün etnik gruplarından olan öğrencilerimiz oldu.

Gerek yapmış olduğumuz araştırmalar, bire bir görüşmeler, ziyaretler, sohbetler ve seyahatler neticesinde şair ve yazarlarla doğal olarak oluşan samimi arkadaşlıklarımız neticesinde elde etmiş olduğumuz gözlem sonuçları ile oluşan bilgi birikimi ve gerekse bu şair ve ediplerin ile Kabil Üniversitesinde beraber çalıştığımız birbirinden kıymetli olan öğretim görevlilerinden edinmiş olduğumuz izlenimler bize bu çalışmayı hazırlamada kılavuz oldu.

Geç dönem Çağatay edebiyatından günümüze Afganistan Özbek edebiyatının Tarihi Gelişimi ve Faryab Edebi Muhitini incelediğimiz bu çalışmada, Türk ve yabancı araştırmacılar tarafından, bu konuda daha önce bu şekilde bir çalışma ortaya konulmamış olması ve kaynakların çok az, bir çok yerde yok veya yetersiz olması sebebiyle, özellikle kaynak toplama konusunda, ulaşılabilen kaynaklar yanında, gezi-gözlem ve mülakat metot teknikleri kullanılmıştır.

Arap harfleri ile yazılmış olan Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) ile yazılmış olan eserler Latin harfleri ile tekrar düzenlenerek anlaşılabilirliği arttırılmaya çalışılmıştır.

Bire bir görüşülen şairler, yazarlar ve edebiyatçılar yapılan bu çalışmayı her ne kadar ellerinden geldiğince desteklemiş olsalar da, Faryab İli'nin bir çok ilçesinde yaşayan veya ülkenin diğer şehirlerine, yerleşim birimlerine dağılmış olan şair ve yazarlara ulaşmayı oldukça zorlaştırmıştır. Bazı şair ve yazarlara ise malesef ulaşamamıştır.

Bazı bölgelerde karşımıza çıkan, yol güvenliği problemi sebebi ile birçoğu Kabil dışında, Faryab, Cevzcan, Mezar-ı Şerif Bölgelerinde ve ilçelerde yaşayan bu şairlere ulaşmak telefon ve internet şartlarının iyi olmaması sebebi ile çok zor olmuştur. Biz de ulaşamadığımız şairler ve yazarlar hakkında, tanıdığımız şairler, edipler ile şair ve yazarların yaşamış oldukları bölgelerden gelen öğrenciler ve onları tanıyan hemşehrileri ve dostları vasıtası ile bilgi toplanmıştır. Bir çok noktada basılı eserlere ve bu şairleri tanıtan kitaplara müracaat edilmiştir.

Bu çalışma esasen, daha büyük bir çalışma olarak devam eden Afganistan Türk Edebiyatı adlı projenin diğer bir meyvesidir ve bu tez çalışması, Fatih Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Fonu tarafından "P51141102_G" proje numarası ile desteklenmiştir.

Afganistan Türklerinin kültürleri, hayat anlayışları, yaşayışları ve edebiyatları bu çalışmada tanıtılmaya çalışılarak, günümüzde Çağatay edebiyatının temsilcileri olarak kabul edebileceğimiz Afganistan Türklerinin en önemli bölgesi olan Faryab edebi

muhitinin Türk Edebiyat camiasına tanıtılması yönüyle de bu araştırma bir ilk olmaktadır.

Konu ile ilgili daha önce çeşitli ilmi makaleler yayınlanarak Afganistan Türk edebiyatı hakkında bilgi verilmiş olsa da, bu çalışma kapsamlı olarak bu edebi muhitte eserler vermiş olan bütün şairleri bir araya getirerek onların kısa hayat hikayelerini, kültür, eğitim durumlarını konu etmiş ve eserlerinden örnekler verilerek usluplarını değerlendirilerek, bu şairlerin gerek birbirleriyle ve gerek Çağatay edebiyatı şairleri ile gerekse Türk dünyasının diğer şairleri ile karşılaştırma imkanı sağladığından dolayı da önemli bir boşluğu dolduracağı ümidini taşımaktayız.

1. BÖLÜM

AFGANİSTAN'A TARİHİ, COĞRAFİK VE ETNİK YAPI AÇISINDAN GENEL BİR BAKIŞ

Coğrafya, iklim, tarihi ve soysal olaylar şüphesiz insanların günlük hayatlarını etkilediği gibi, ruhi hayatını da etkilemektedir. İnsan ruhunun etkilenmesi demek, insanlar tarafından üretilen ortaya konan her türlü eserin etkilenmesi demektir. Dil, edebiyat, kültür, folklor, süslemeler, bezemeler, davranışlar hemen herşey insanın ruh halinin dışı yansımasıdır. Dolayısı ile bir yönüyle fiziki ve sosyal çevreyi anlamak insanı anlamayı, insanı anlamak da onun edebiyatını anlamayı kolaylaştırmaktadır.

İşte bu gerçeğe hareketle Afganistan Faryab Bölgesindeki Çağdaş Özbek şairlerini ve edebiyatlarını incelemeye önce onların içinde buldukları çevreyi, tarihi birikimlerini, yaşadıkları sosyal ve siyasal çalkantıları, dram ve trajedileri biraz olsada bilmek, konuyu daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır.

Bu bağlamda, bu bölümde Afganistan, Afganistandaki etnik durum, Afganistan tarihi ve coğrafyası ve Afganistanda ki Türkler hakkında bazı genel bilgiler verilecektir.

Afganistan ticaret yolları üzerinde bulunan, bu sebepten dolayı tarih boyunca defalarca istila ve işgal edilen, merkezi Asya'da tarih boyunca stratejik olarak önemini her zaman korumuş olan, , bir çok millete vatan olmuş ve bir çok medeniyetin kurulmuş olduğu bir coğrafyadır.²

Yolların kesiştiği biryer olması, yüksek dağların ve aralarında ulaşılması güç vadilerin bulunması, defalarca istila ve göç dalgasına maruz kalması, Afganistanın adeta milletler mozaiki olmasına sebep olmuştur. Bu sebepten dolayı ülkede bir çok etnik grup bu günde yaşamakta olup, bütün bu milletler ve etnik gruplar yaklaşık 34 civarında dil ve lehçe kullanmaktadırlar.³

---

² Prof. Dr. Mehmet Saray, *Afganistan ve Türkler*, KİTABEVİ Yayınları, 1997

³ Komite-i Dini Siyasi ve Ferhengi, *Coğrafiya*, Vezareti Maarif Yayınları, 1390 hicri şemsi-2011 miladi

1.1 AFGANİSTAN HAKKINDA BAZI TEKNİK BİLGİLER

Ülkenin Adı : Afganistan İslam Cumhuriyeti

Başkent : Kabil

Nüfus : 25-30 Milyon (Tahmini)

Yüzölçümü : 647.497 .000 km2

Büyük Şehirleri : Kabil, Kandahar, Herat, Mezar-ı Şerif, Celalabat, Talokan, Kunduzve diğerleri.

Yönetim sistemi :

Yürütme: Başkanlık sistemi,

Yasama: İki parlamentolu meclis “Senato ve Halk Meclisi”

Yerel Yönetimler : Vali ve vilayet sistemi, ülkede

toplam 34 vilayet vardır. Bu vilayetlerde, kuzey, güney, doğu ve batı olmak üzere dört ana bölgede toplanır. Bu bölgelerdeki vilayetler aşağıdaki gibidir.

Doğu Bölgesi Vilayetleri:⁴

1. Kabil (Kabil merkez)
2. Nangerhar (Celalabad merkez)
3. Vardak (Maydan Şahr merkez)
4. Logar (Puli Alam merkez)
5. Lağman (Mahtar Lam merkez)
6. Nuristan (Nuristan merkez)
7. Konar (Asadabad merkez)
8. Host (Host (Matun) merkez)
9. Paktika (Paktika merkez)
10. Paktiya (Paktiya merkez)
11. Penşir (Bazarak merkez)

⁴ Komite-i Dini Siyasi ve Ferhengi, *Coğrafiya*, Vezareti Maarif Yayınları, 1390 hicri şemsi-2011 miladi

12. Kapisa (Mahmudi Raki merkez)
13. Pervan (Çari Kar merkez)
14. Gazni (Gazni merkez)
15. Bamyana (Bamyana merkez)

Kuzey Bölgesi Vilayetleri:

1. Belh (Mezari Şerif merkez)
2. Faryab (Meymene merkez)
3. Seri Pul (Seri Pul merkez)
4. Cevizcan (Şibirgan merkez)
5. Samangan (Aybek merkez)
6. Bağlan (Pulu Humri merkez)
7. Kunduz (Kunduz merkez)
8. Tahhar (Talokan merkez)
9. Badahşan (Feyzabad merkez)

Güney Bölgesi Vilayetleri:

1. Kandahar (Kandahar merkez)
2. Zabul (Kalat merkez)
3. Helmand (Laşkerghah merkez)
4. Uruzgan (Tarin Kot merkez)
5. Nimruz (merkez)
6. Day Kundi (Nili merkez)

Batı Bölgesi Vilayetleri:

1. Herat (Herat merkez)
2. Badğis (Kalai Nev merkez)
3. Gor (Çağçaran merkez)
4. Ferah (Zarenc merkez)

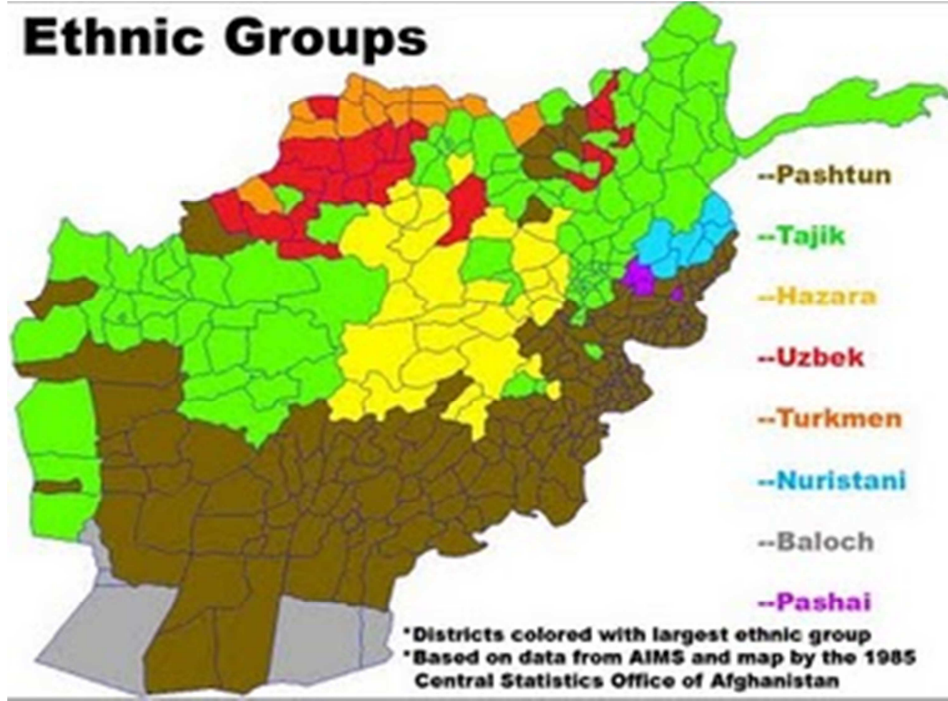
Kuzey bölgesinin merkezi Mezar-ı Şerif, güney bölgesi merkezi Kandahar, batı bölgesi merkezi Herat ve doğu bölgesi merkezi Celalabad Şehirleridir. Kabil Şehri ise idari ve askeri açıdan ayrı bir bölge gibi değerlendirilir.

Başlıca Diller	: Peştunca ,Farsça (Derice) , Özbekçe,Türkmençe
Başlıca Dinler	: İslam (%80 Sünni, %19 Şii), Diğer %1 (Hinduizm, Sihizm, Musevilik)
Etnik yapı	: % 42 Peştun, %27 Tacik ,% 9 Hazara, %9 Özbek, %3 Türkmen, % 4 Aymak,% 2 Belüç, % 4Diğer
Okur yazar oranı	: % 28.1 (Erkek % 43.1, Kadın % 12.6)
Öğretmen sayısı	: 170 bin
Öğrenci sayısı	: 7 milyon
Yaş ortalaması	: 46 (Erkekler) 44 (Kadınlar)
Komşu ülkeler	: Güney ve Doğusunda Pakistan, Batısında İran, Kuzeyinde Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan, Kuzeydoğusunda Çin
İklim	: Ülke genelinde karasal iklim, Celalabad Bölgesi'nde subtropikal-muson iklimi görülür
Ekonomi	: % 70 Tarım ve hayvancılık (Küçük baş ve büyük baş hayvancılık-deri ticareti) % 30 Ticaret (alım satım), Ülke nüfusun sadece % 18'i şehirlerde yaşamaktadır.
Yer altı kaynakları	: Doğalgaz, hampetrol, Altın ,Kükürt, Tuz, Lacivert Taşı, Yakut, Zümrüt, Kömür, Demir, Bakır ⁵
Para Birimi	: Afgani (1\$ = 50,1 Afgani "Mayıs 2012") ⁶

⁵ Birleşmiş Milletler Raporları (UN Reports of Afghanistan, Kabul, 2010)

⁶ Yukarıda ki bilgiler "Tika 2011 yılı "Tika 2010-2011 yılı Afganistan Faaliyet Raporu", Afgan Türk Liseleri Faaliyet Raporu", Afganistan Ticaret Odası raporlarından derlenmiştir.(2010)

1.2 AFGANİSTAN'IN ETNİK YAPISI VE KONUŞULAN DİLLER

Afganistan'da yaşayan etnik grupların coğrafi olarak dağılımları.⁷

Afganistan'ın nüfusu bir çok etnik gruplardan meydana gelmiştir. Ülkenin şüphesiz en büyük ve kalabalık etnik grubu ülke nüfudunun tahminen % 42'sini oluşturan Peştunlardır.

Peştunlar ülkenin hemen her yerinde bulunmakla beraber ülkenin güney, güney doğu ve doğusunda bölge nüfusunun çoğunluğunu oluştururlar.

Ülke nüfusunun % 27'ni oluşturan Tacikler; ülkenin batı, kuzey ve kuzeydoğusunda bulunurlar.

% 9 nüfus oranı ile Hazaralar ülkenin genelde orta kesimlerinde yaşayan Şii bir gruptur.

⁷ Bkz Birleşmiş Milletler Raporları (UN Reports of Afghanistan, Kabul, 2010)

% 9 nüfus oranı ile Özbekler ülkenin kuzey batısında, kuzey doğusunda,
% 3 ile Türkmenler ülkenin batısında, kuzey batı, kuzey ve kuzey doğusunda,
% 4 ile Aymak ülkenin kuzeydoğusunda ve dağınık olarak ülkenin kuzeyinde ve orta kesimlerde,

% 4 nüfus oraları ile Belüçler ülkenin güney batısında yaşarlar.

Ülke nüfusunun %1'ni oluşturan diğer etnik gruplar ise Sih ,Paşai ,Hindu,Arap, Nuristani, Kazak, Kırgız, Uygur,Tatar, Yahudi vs. milletlerden meydana gelmiştir.⁸

Afganistan resmi makamlarına göre ülkede yaklaşık 34 farklı dil ve lehçe konuşulmaktadır. Ülkenin iki resmi dili olan Peştunca ve Derice (Afganistan Farsçası) ülkede iletişim dili olarak kullanılmaktadır.⁹

Bunun yanında ülkede son yıllarda dil ve edebiyat alanında büyük bir serbestlik yaşanmakta olup gerek devlet, gerekse özel televizyon ve radyo kanallarında yerel dillerde yayınlar yapılmakta, yerel dillerde okul, kurs açılabilmekte ve gazete, dergi vs yazılı basın da rahatça yayınlarına devam etmektedirler.

Afganistan resmi makamlarına göre Afganistan'da konuşulan diller 6 grup altında sınıflandırılmaktadır.

Afganistan resmi makamlarına göre ülkede konuşulan dil ve lehçeler, bunların kökenleri ve konuşuldukları bölgeler aşağıdaki gibidir.¹⁰

A. Aryani Dil ve Lehçeleri Grubu: Peştunca, Derice (Afganistan Farsçası), Belüççe, Kürtçe, Urmeri, Peraçi,

B. Galiçe veya Pamir Dil ve Lehçeleri Grubu: Menci vebadeğa, Vahi, Serikeli, Dereşkaşem, Sengliçi, Zibaki, Şağni Yez Gulami, Ruşani ve Erşiri

C. Dardi Dil ve Lehçeleri Grubu: Ketı Beşkali, Vaygeli, Şekun, Perseni Veni, Peşteyi, Peraçi ve Nuristani.

D. Hint Dilleri ve Lehçeleri Grubu: Gurbeti, Kelşeyi ve Kehvari, Terrahi, Lehenda, Sendehi, Pencabi

---

⁸ Birleşmiş Milletler Raporları (UN Reports of Afghanistan, Kabul, 2010)

⁹ Komite-i Dini Siyasi ve Ferhengi, *Coğrafiya*, Vezareti Maarif Yayınları,1390 hicri şemsi-2011 miladi

¹⁰ Komite-i Dini Siyasi ve Ferhengi, *Coğrafiya*, Vezareti Maarif Yayınları,1390 hicri şemsi-2011 miladi

E. Türkçe Dil ve Lehçeleri Grubu: Özbekçe, Kazakça, Kırgızca, Uygurca, Türkmençe, Azerice

F. Sami Dilleri grubu: Arapça, İbranice

G. Deravid: Berahuyca

H. Moğol Dilleri: Moğolca¹¹

1.3 AFGANİSTAN TARİHİ VE AFGANİSTAN TARİHİNDE TÜRKLERİN DURUMU

Sanskritçe’de güneş ülkesi anlamında olan «HORASAN» adıyla bilinen Afganistan’da Türkler çok eski zamanlardan itibaren var ola gelmişlerdir. Türkler tarihin ilkçağlarından itibaren, Afganistan’ın batıdan doğuya İran-Çin ve Hindistan, kuzeyden güneye Türkistan-Hindistan yollarının kesişme noktası¹² olmasından dolayı her zaman Afganistan bölgesine akınlar düzenleyerek ve burayı kontrol altında tutmak istemişler ve boydan boya birçok kez feth ederek ve onlarca devlet kurmuşlardır.¹³

M.Ö. 500 yıllarında, Afganistan’ın, İran hükümdarı Dara tarafından ele geçirilmesi ile yaklaşık iki yüzyıl bu bölge İranlıların elinde kalmıştır.

M.Ö. 331 yılında, Büyük İskender, Afganistan’ı boydan boya zapt etmiştir.

M.Ö. 187 yılında, Grek asıllı, Helenistik Baktria Devleti bölgede egemen olmuşlardır.

M.S. 50-125 yılları arası İskitler (Sakalar) Afganistan’a hakim olduğu yıllardır.

M.S. 125-480 yılları arasında Kuşanlar bu bölgeyi idare etmişlerdir.

M.S. 480- 567 yılları arasında Akhunar (Eftalitler) Afganistan’da idareyi ele almışlardır.

---

¹¹ Komite-i Dini Siyasi ve Ferhengi, *Coğrafiya*, Vezareti Maarif Yayınları, 1390 hicri şemsi-2011 miladi

¹² Ahmetbeyoğlu, Dr. Ali, *Afganistan Üzerine Araştırmalar*, İstanbul, 2002

¹³ Oğuz Esedulah, *Hedef Ülke Afganistan*, Doğan Kitapçılık A.Ş., 2004

M.S. 567 yılında Göktürkler, Sasaniler ile ittifak ederek Akhun devletine son vermişlerdir.

M.S. 567-651 yılları arası Afganistan'a Göktürkler ve Sasaniler ve her iki devletinde tarih sahnesinden çekilmesi ile Türkişahlar Devleti ve yerel beyler hakim olmuştur.

M.S. 651 yılından itibaren batıda Herat'tan başlamak üzere Belh ve doğuya doğru ilerleyen akınlar neticesinde, Afganistan Müslüman Arap idaresine girmiştir. Daha sonra Emevi ve Abbasi idaresine giren Afganistan bir süre sonra Tahiri ve Saffarilerin hakimiyetine girmiştir

M.S. 909-910 yılından başlayarak Samaniler, Afganistanda güçlü bir idare kurmuşlardır.

M.S. 994 yılında Gazneliler bu bölgeyi idareleri altına alarak adeta mühürlerini vurmuşlardır.

1040 yılında Selçuklular Afganistan'ı ele geçirmişlerdir.

1187 yılında Selçuklu Devletinin yıkılması ile bölge Gurlular'ın idaresine girmiştir.

1210 yılında Harzemşahlılar, Gurluları yenerek Afganistan'ın yeni hakimleri olmuşlardır.

1220 yılında Moğollar Afganistan'ı baştan başa ele geçirmişlerdir.

1398 yılında Afganistan, Timur tarafından feth edilmiştir.

1405 yılında Timur'un vefatı ile ülke Timurun torunu Şahruh Han'a kalmış ve burada daha sonra Timur Hanedanından olan, Şeybaniler hakim olmuşlardır.

1504 yılında Kabil ve Afganistanın doğu kısımları, Babür tarafından feth edilerek Babür İmparatorluğu kurulmuştur.

1737 yılında Nadirşah Avşari batı Afganistan'ı, 1738 yılında ise doğu Afganistan'ı ele geçirmiştir.

1747 yılında Nadirşah Avşari'nin öldürülmesi ile Horasan valisi olan, Ahmed Şah Baba Dürrani, bağımsızlık ilan ederek Afganistan Devletini kurmuştur.

1839 yılında Afganistan idaresi Dost Muhammed Han zamanında Birinci Afgan-İngiliz Savaşı olmuştur.

1878-1880 yılları zamanında Emir Abdurrahman Han zamanında İkinci Afgan-İngiliz Savaşı olmuştur.¹⁴

1895 yılında Emir Abdurrahman Han zamanında Meymene Hanlığı'na son verilerek bölge Afganistan'a bağlanmıştır.

1919 yılında Emanullah Han zamanında Üçüncü Afgan-İngiliz Savaşı olmuştur. Savaş sonunda İngilizler Afganistan'ın tam bağımsızlığını tanımak zorunda kalmışlardır.

1964 Afganistan'da meşrutiyetin ilan edilmiştir.

1973 yılında yapılan bir darbe ile Zahir Şah devrilmiştir. Krallık kaldırılarak cumhuriyet ilan edilmiştir.

1978 yılı Nisan Ayında kanlı bir darbe ile Cumhurbaşkanı Davut Han öldürülerek Muhammed Taraki liderliğinde komünist yönetim ilan edilmiştir. Ancak kısa bir zaman sonra ülkede yeni yönetime karşı mücadele başlamıştır.

1980-1989 yılları arasında Sovyetler Birliği Afganistan'ı işgal etmiştir.

1992 yılında komünist yönetim devrildi, Mücahitler yeni idareyi kurdularsa da aralarında iktidar mücadelesine girerek iç savaşa başlamışlardır.

1996 yılında Taliban, Kabil'i ele geçirmiştir.

1998 yılında Taliban, Kuzey İttifakını yenerek, ülkenin kuzeydoğusundaki Penşir vadisi hariç bütün ülkeye hakim olmuştur.

2001 yılında Amerika Birleşik Devletleri ve NATO, Afganistan'a müdahale ederek Taliban rejimini idareden uzaklaştırmıştır, Hamid Karzai liderliğinde yeni bir idare kurulmuştur.

Yukarıdaki kronolojide görüldüğü üzere, Türkler, Afganistan tarihinde ve kültüründe uzun süre etkin bir rol almışlar, büyük ve önemli etkiler bırakmışlardır.

Afganistan tarihinde İskit (Saka) ve Akhunlar ile başlayan tarih ve kültür mirası geliştirilerek, her bir devetten ötekine devredilmek suretiyle büyük bir kültür hazinesi meydana getirilmiştir.

---

¹⁴ Ahmetbeyoğlu, Dr. Ali, *Afganistan Üzerine Araştırmalar*, İstanbul, 2002

Sasaniler ve Göktürk ittifakı tarafından yıkılan Akhun Devletinden sonra, Kabil merkez olmak üzere doğu Afganistan'da "Türki Şahlar Devleti" bu bölgedeki Türk hakimiyetini devam ettirmiştir.¹⁵

Sasani İmparatorluğu'nun Müslüman Araplar eli ile yıkılmasından sonra Horasan'ın önemli kısmı Müslümanlar'ın eline geçmiştir, Hz. Osman (RA) zamanında ise Kabil'i feth edilerek Türki Şahlar Devletine son verilmiştir.

Samanoğulları Devletinde, önemli vazifeler yaptıktan sonra bağımsızlık ilan eden Sebuktakin'in kurduğu Gazneli Devleti, Horasan coğrafyasında kurulmuş olan ilk Müslüman Türk Devletidir.¹⁶

Dandanakan Savaşı (1040) ile zayıflayıp zamanla tarih sahnesinden çekilen Gazneli Devletinden sonra, Büyük Selçuklular, Harzemşahlar, Büyük Moğol İmparatorluğu, İlhanlılar, Akkoyunlular, Timur İmparatorluğu, Şeybaniler, Babur İmparatorluğu, Türkistan hanlıkları, Safeviler, Avşarlar (Afşarlar) sırası ile bu coğrafyada hüküm süren ve izler bırakan Türk Devletlerinden bazılarıdır.

Bütün bunlar, Horasan ve Afganistan'ın, Türklerle arasında binlerce yıllık tarihi bağlarını ortaya koymaktadır.

Bütün su sebeplerden dolayı çok rahat bir şekilde söyleyebiliriz ki, Afganistan'da ki bütün etnik gruplar içinde mutlaka erimiş olan bir Türki grup vardır.¹⁷

1.3.1 AFGANİSTAN'DA TÜRKLER

Türkler, Peştun ve Tacikler'den sonra Afganistan'da ki en kalabalık grupturlar. Türkler genel olarak Kuzey Afganistan'da yaşarlar ki bu bölge Afganistan Türkistanı olarak adlandırılır.¹⁸ Afgan Türkistanı'nın kuzey sınırı doğal bir sınır olarak Amuderya

---

¹⁵ Prof. Dr. Mehmet Saray, *Afganistan ve Türkler*, KİTABEVİ Yayınları, 1997

¹⁶ Prof. Dr. Mehmet Saray, *Afganistan ve Türkler*, KİTABEVİ Yayınları, 1997

¹⁷ Prof. Dr. Mehmet Saray, *Afganistan ve Türkler*, KİTABEVİ Yayınları, 1997

¹⁸ Prof. Dr. Mehmet Saray, *Afganistan ve Türkler*, KİTABEVİ Yayınları, 1997

(Ceyhun) Nehri'dir. Amuderya'nın kuzeyinde ise batıdan doğuya doğru, Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan uzanmaktadır.¹⁹

Afganistan Türkistanı'nın en güneyi ve batısında Herat Şehri vardır. Herat'tan kuzey doğu doğru uzanan Tirbendi Türkistan Dağları (Türkistan Dağları) ve Hindikuş Dağları ve Pamir Bölgesi, Vahan Koridoru'u içine alan bölge, "Afganistan Türkistan'ın" güney sınırlarını oluşturur.

Afganistan Türkistan'ı iki büyük bölgeye ayrılır, bu bölgeler, doğuda Kunduz Şehri merkez olmak üzere Katagan ve batıda Şibirgan Şehri merkez olmak üzere Türkistan olarak adlandırılır.

1.3.2 AFGANİSTANDA YAŞAYAN TÜRK TOPLULUKLARININ DİLLERİ

Bölgede kurulan Müslüman Türk Devletlerinin hepsinde Farsça'nın resmi dil olması sonucunda bir çok Türki grup dillerini unutmuşlar, ancak birçok Türki grupta bütün olumsuzluklara ve imkansızlıklara rağmen dillerini muhafaza etmeyi başarmışlardır.

Türkçe'yi unutan Türki gruplar olarak Peştunca konuşan Galciler (Galçaylar)²⁰, Farsça konuşan Hazaralar²¹, Aymaklar (Çar Aymaklar), Kızılbaşlar veya "Avşarlar (Afşarlar)", Bayatlar, Mavriler, Türkçe lehçe ve şivelerde konuşan topluluklar olarak da, Özbekler, Türkmenler, Kırgızlar, Kazaklar, Karakalpaklar, Tatarlar, Uygurlar sayılabilir.²²

---

¹⁹ Esadullah Oğuz, *Hedef Ülke Afganistan*, Doğan Kitapçılık A.Ş., 2004

²⁰ Prof. Dr. Mehmet Saray, *Afganistan ve Türkler*, KİTABEVİ Yayınları, 1997

²¹ Komite-i Dini Siyasi ve Ferhengi, *Coğrafiya*, Vezareti Maarif Yayınları, 1390 hicri şemsi-2011 miladi

²² Komite-i Dini Siyasi ve Ferhengi, *Coğrafiya*, Vezareti Maarif Yayınları, 1390 hicri şemsi-2011 miladi

1.4 FARYAB VİLAYETİ VE FARYAB EDEBİ MUHİTİ

1.4.1 FARYAB VİLAYETİ'NE GENEL BAKIŞ (Faryab vilayetinin coğrafi ve etnik yapısı²³)

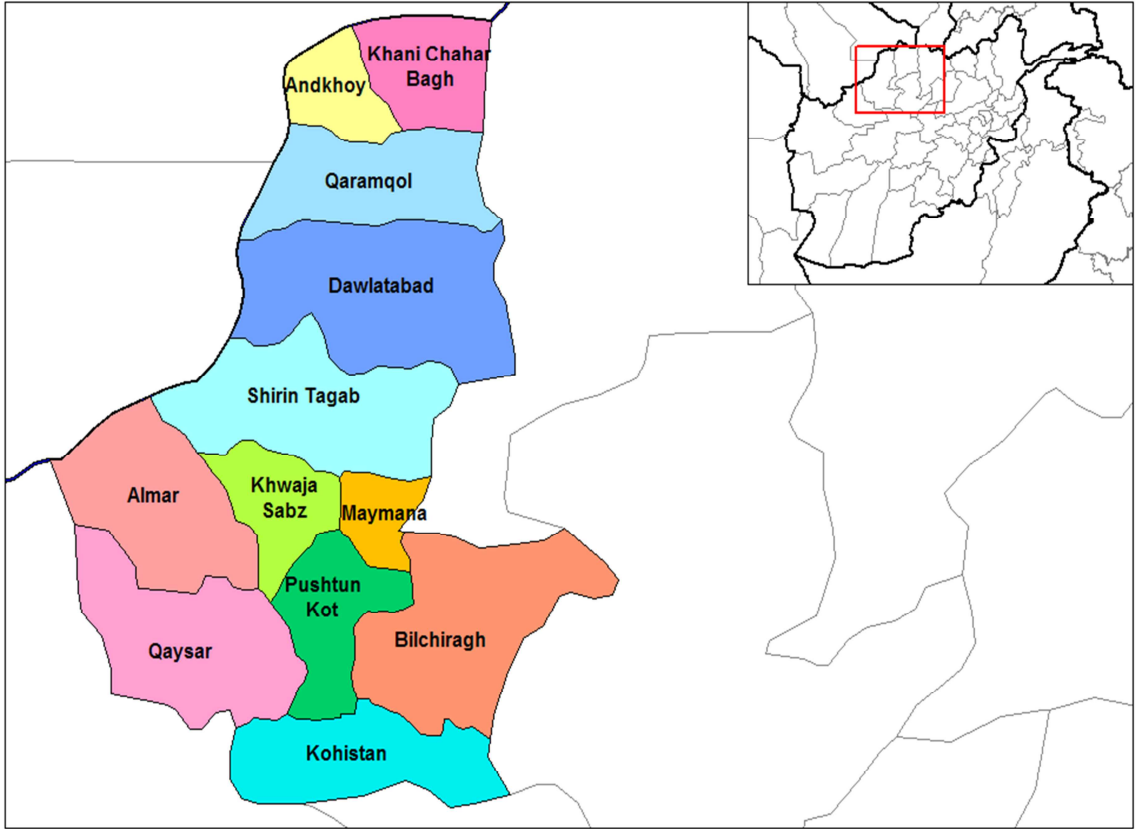

Afganistan siyasi haritası ve Faryab vilayetinin yeri

Coğrafi koordinatlar	: 36°00'N 65°00'E36°N 65°E
Yönetim merkezi	: Meymene
Toplam Yüz ölçümü	: 20.293 km ² (7.835,2 sq mi)
Toplam Nüfus	: 858.600
Toplam Nüfus Yoğunluğu	: 42,3/km ² (109,6/sq mi)
Zaman dilimi	:UTC +4:30
Komşuları	: Kuzeyde ve kuzey batıda Türkmenistan, Doğuda Cevzcan ve Saripul Vilayetleri, Güneyde Gor Vilayeti, Güney batıda Badğis vilayeti yer alır.

²³ Harita: http://tr.wikipedia.org/wiki/Faryab_Vilayeti

Faryab İli (Vilayeti) kuzeybatı Afganistan'da bulunmaktadır. Afganistan Türkistanı'nın en önemli vilayetlerinden birisidir. Merkez Şehri Meymenedir. Ondört adet ilçesi vardır. Meymene'den sonra en önemli yerleşim birimi Andhoy ve Devletabad'dır.

Faryab vilayetine bağlı olan ondört adet ilçe (ulusvali) vardır bunlar sırası ile;

1. Almar (Almar)
2. Andhoy (Andkhoy)
3. Bilçirag (Bilchiragh)
4. Devletabad (Dawlatabad)
5. Gurzivan (Ghorziwan)
6. Kani Çahar Bağ (Khani Char Bagh)
7. Havaca Sabz Puş (Kwaja Sabz Posh)

8. Kuhistan (Kohistan)
9. Meymene (Maymana)
10. Peştun Kot (Pashtun Kot)
11. Karamkol (Qaramqol)
12. Kaysar (Qaysar)
13. Kurgan (Qorghan)
14. Şirin Tagab (Shirin Tagab) adlı ilçelerdir.

Faryab vilayeti, İpek yolu üzerinde yer alan stratejik bir konumdadır. Bala Murgab-Herat yolu Meşhed ve İran'a, ve Mari (Merv) şehri vasıtası ile Türkmenistan'a, Andhoy-Akine yolu ile Kerki ve Türkmenistan'a, Şibirgan-Belh-Mezar-ı Şerif yolu ile Talokan, Kabil, Özbekistan ve Tacikistan'a giden yollar üzerindedir. Bu konumundan dolayı tarih boyunca ticaret kervanlarının güzergahı konumunda olmuştur.

Meymene'nin kuzeyinde ve doğusunda Deşt-i Leyli (Deşti K'ab) çölü uzanır ki bu çöl Şibirgan'a kadar devam eder. Efsanelerde Leyla ile Mecnun'un buluştukları çöl olarak geçmektedir. Faryab vilayetinin güneyinde, doğudan bayıya doğru uzana dağ silsilesine Tirbendi Türkistan (Bendi Türkistan) veya Türkistan Dağları adı verilir. Bu dağların yükseklikleri 2000-3000 metre arasındadır. Dağların yükseklikleri batıdan doğuya doğru artmaktadır. Bu dağlara yıllık olarak bu önemli miktarda kar yağar. Bu karların erimesi ile birçok küçük dere oluştuğu gibi, eriyen karlar yer altı sularını da besleyerek bölgede ziraat yapılmasına imkan sağlar. Bu dağlardan çıkan en büyük su kaynağı ise Murgab Nehridir (tarihi kayıtlarda Marvarud olarak geçer). Bu nehir batı ve güneye doğru akarak Badşis vilayeti üzerinden Herat'a ulaşır. Şirinteğab, Meymene, Almar ve Kaysar dereleri bu dağlardan çıkan önemli akarsulardır.²⁴ Bu akarsuların debileri ilk baharda artmakla birlikte, yaz aylarında iyice azalmaktadır. Özellikle yaz aylarında su yetersiz olup sık sık kuraklık ve su sıkıntısı yaşanmaktadır.

---

²⁴ Elhac Muhammed Kazim Emmini, *Coğrafyayı Umumi Faryab*, Kabil, 1387 hicri şemsi-2008 miladi

Arazinin rakımı bu dağlardan itibaren kuzey batı ve kuzeye doğru gittikçe düşmektedir. Andhoy çevresinde ise 400 metrenin altına inmektedir. Dolayısı ile burası bölgenin aynı zamanda en sıcak yeridir.

Faryab vilayetinde karasal iklim görülür. Gece ve gündüz arasında sıcaklık farkı özellikle yaz aylarında oldukça fazladır. Yağış miktarı azdır. Kış aylarında kar yağışı görülür. Yaz ayları kurak ve oldukça sıcaktır.

Faryab'da ziraat yapılan araziler az olmamakla beraber, bir çok bölge çöl kumlarının tehdidi altındadır. Ziraatle beraber bölgede hayvancılık özellikle de küçük baş hayvancılık yapılmaktadır.

Kavun, buğday, arpa, pamuk, susam, nohut, tütün ziraati yapılmaktadır. Halıcılık özellikle Türkmenler tarafından yapılmaktadır. Deri ve yün üretimi de hayvancılığa bağlı olarak halkın gelir kaynakları arasında yer almaktadır.

Faryab vilayetinin nüfusu tam olarak bilinmemekle beraber 700.000-800.000 arasında nüfusa sahip olduğu tahmin edilmektedir.²⁵

Faryab halkının %85'ini Özbek Türkleri teşlik eder, Özbeklerden sonraki en kalabalık grup Türkmenler'dir ki daha çok Andhoy ve Akine'de yoğun olarak yaşarlar. Vilayette yaşayan diğer bir etnik grup ise Taciklerdir. Peştunlara ise Nakil adı verilir ki son yüzyıl içinde bu bölgeye yerleşmişlerdir. Daha çok Peştunkot çevresinde yaşamaktadırlar.

Faryab halkı, ahlaklı, halim, misafirperver, çalışkan ve kuvvetli aynı zamanda cesaretli insanlar olarak bilinmektedirler.

---

²⁵ Afghanistan Voter Registration Report, 22.11.2003

1.4.2 FARYAB VİLAYETİ KISA TARİHİ

Meimene Kalesi (1912)²⁶

²⁶ Niedermayer, Oskar Von, *Bilderwerk über Afganistan*(Bu kaynaktan alınan Meimene fotoğrafları 1912-1914 yıllarına aittir),Berlin, 1924

236. Meimene von der Burg (Bala Hissar) aus.

Meimene Kalesi (1912)²⁷

234. Meimene vom Galgenberg im Osten.

Meimene (1912)²⁸

---

²⁷ Niedermayer, Oskar Von, *Bilderwerk über Afganistan* (Bu kaynaktan alınan Meimene fotoğrafları 1912-1914 yıllarına aittir), Berlin, 1924

²⁸ Niedermayer, Oskar Von, *Bilderwerk über Afganistan* (Bu kaynaktan alınan Meimene fotoğrafları 1912-1914 yıllarına aittir), Berlin, 1924

Tarih boyunca, kervan yollarının özellikle de İpek yolunun üzerinde olduğu için, önemli bir ticaret şehri olan Meymene, Faryab vilayetinin merkezi ve en önemli yerleşim birimidir, bu bölgede tarihin en eski dönemlerinden bu yana insanlar tarafından iskan edilmiştir.

Faryab ismi, Arab ve Horasan coğrafyacıları tarafından “Paryab”, “Baryab”, “Firyab” olarak kayıtlara geçirilmiştir. Burası eski bir yerleşim yeri olup, bu şehirin kalıntılarına ulaşılamamıştır. Eski Faryab şehrinden günümüze sadece vilayet ismi olan adı kalmıştır.

VIII ve XIII yüzyıllar arasındaki kayıtlarda, maruf ve faziletli bir şehir olarak Faryab ismi geçmektedir.

İbni Hardadiye, IX yüzyıl coğrafyacılarından olup, onların kayıtlarında Faryab, o zamanlar için Cevzcan Vilayetine bağlı olmayan, Horasanın müstakil şehirlerinden birisi olarak zikredilmektedir.

Bu yüzyıllarda Cevzcan Vilayeti, batıda Talkan (Kaysar)’dan başlayıp, doğuda Belhi’de içine alan bölgenin adıydı.

Miladi 988 yılında yazılmış olan, “Hududul Alemul Şark il el Mağrib” isimli eserde, X. yüzyılda Faryab Şehrinin, Cevzcan Vilayetin bir parçası olduğunu belirtilmiş, içinden kervanların geçtiği bir şehir olarak zikretmiştir.

XI. yüzyıl şair ve yazarlarından olan Hakim Nasır Hüsrevi Belhi, 1046 yılında Cevzcan ve Şibirgan yolu ile Faryab’a gitmiş ve Talkan (Talqan) kasabasına uğrayarak, Marvarrud (Merwarrud) Nehri’ni geçtiğini belirtmiştir.

Yakut Hamevi’nin 1229 yılında ki tutmuş olduğu kayıtlarda “Faryab, Cevzcan’ın Horasandaki meşhur şehirlerinden birisidir.” diye geçmektedir.

Hamidullah Mestufi, 740 yılında, Faryab için, "Faryab dördüncü iklimde, Cevzcan’a bağlı, Talkan’dan (bugünkü Kaysar şehri) daha büyük ve meyvelerle dolu bir şehirdir " demektedir.

Ünlü Rus oryantalist Barthold, Faryab için, “Faryab, Kaysar’in ve Şirintakab’ın mamur bir şehridir ve en büyük ihtimalle Faryab Şimdiki Devletabad’ın yerindedir

demektedir. Aynı araştırmacı Meymene'nin eski isminin "Yahudiya" olduğunu zikretmektedir.²⁹

Lüstranj, Coğrafya bilginlerinden birisi olup, "Faryab orta çağda Cevzcanın önemli bir şehirlerinden birisidir. Halihazırda ise elimizde onun isminden ve tarih-coğrafya kitaplarında kalan sıfatlarından başka bir şey kalmamıştır, burası bugün Hayrabad adı ile bilinmektedir" demiştir.

Ali Ekber eseri olan "Ferheng-i de huda" adlı eserinde, "Faryab Türkistan'ın bir şehridir." diye geçmektedir. Aynı eserde Farab ile Faryab'ın aynı yer olduğu delillerle ispat edilmeye çalışılmıştır.

Yakut Hamevi ise "Faryab, Horasanın meşhur şehirlerindedir. Güzgan (Cevzcan) vilayetindedir. Belhe yakın olan bu şehirden, Talkan'a (bugünkü Kaysar) kadar üç menzil, Şuburğan'a (Şibirgana) kadar da üç menzil ve Belh'e kadar ise altı menzildir." diye Faryabı tarif etmiştir.

Eski tarihçi ve coğrafyacıların dediği gibi Eski Faryab Şehri, Marvarrud Nehri ile Belh arasında bulunmaktaydı, şimdi oraya Hayrabad denmektedir.

Teberi'nin belirtmiş olduğu gibi, Eski Faryab şehri, X. yüzyılın ortasına kadar Horasan adıyla bilinmekteydi. Cevzcan'daki yöneticilerin yanında Faryab'ta da amirler vardı ve XI. ve XII. yüzyıllar arasında ise Eski Faryab şehri, Cevzcan'ın şehirlerden birisi olarak sayılmaktaydı. Eski Faryab XIV. yüzyılın sonunda Cevzcan ve onun bir şehri olan Belh'e bağlanmıştı.

Faryab şeklindeki ismi ise önce Parab sonra ise Farab şeklinde telaffuz edilmiştir. Bugün Faryab şehrinin yerinde Şirintakab ve Devletabad adlı yerleşim birimleri vardır ve bu iki yerleşim birimi de Faryab vilayetine bağlı ilçeler olarak bulunmaktadırlar. Vilayetin günümüzdeki merkezi ise Meymene şehridir.

Faryab ismi;

*"Diger Talkan (bugünkü Kaysar), şehri ta **Faryab**,*

---

²⁹ Barthhold W., *TURKESTAN Down to Mongol Invansion*, Karachi, 1981

Hemidun be bahş Anderun, Anderab” beyitinde Firdevsi tarafından kullanılmış ve “*Kazara men ve piri ez Faryab,*

Residim der hak mağrib be ab.” beyitiyle de Sadi Şirazi’nin Bostan adlı eserinde yer almıştır.

Meymene, günümüzde Faryab ilinin merkez şehridir. Türkistan’ın, kadim şehirlerinden birisidir.³⁰

Yapılan araştırmalar neticesinde göre Meymene bölgesinde bir mağara içerisinde, Paleolitik ve Neolitik dönemden kalma alet ve edevatlar bulunmuştur. Bu bulgular Meymenenin en az onbin yıllık geçmişi olduğunu göstermektedir.³¹

Erken dönem İslam kaynaklarında ise ismi Elyahudiye veya Elyahudiyan şeklinde geçmekte olup, ahalisi içinde Yahudi ve Hıristiyanların ağırlıkta olduğu belirtilmiştir.

X. yüzyıldan itibaren ise Meymene, bölgesindeki en önemli merkez olma özelliğini kazanmaya başlamıştır. Ancak bu yüzyıllarda bölgenin adı genel olarak Güzgan veya Cevzcan Vilayeti olarak geçmektedir.³²

Meymenenin ilk bilinen hanedanı “Feriğüniler” olarak geçmektedir. Bu hanedana Sultan Gazneli Mahmud, X. Yüzyıl başlarında son vererek, Feriğünilerin saraylarını tahrip ettirmiştir ki bu saraya ait bazı kalıntılar “Dere zeng-i gerezvan” bölgesinde bulunmaktadır.

1040 yılında Dandanakan savaşı sonrasında Selçukluların eline geçen şehir, Selçuklulardan sonra Harzemşahlar devletinin idaresi altına girerek Moğol istilasına kadar bu devletin hakimiyeti altında kalmıştır.

XIII. yüzyılda, Moğol istilasından önce, Meymene, Batı Türkistanda idari ve ticari merkez olarak göze çarpmaktaydı. Moğol istilasından birlikte şehir ağır şekilde tahrip olmuştur. Savaş ve tahribat XIII. ve XIV. yüzyıllarda da devam etmiştir.

---

³⁰ Elhac Muhammed Kazim Emni, *Coğrafyayı Umumi Faryab*, Kabil, 1387 hicri şemsi-2008 miladi

³¹ Lee Jonathan, *History of Maymana (Darice tercümesi-Tarihi Meymene)*, Afganistan İlimler Akademisi yayınları, Kabil, 1989 (1368 h.ş.)

³² Nasir Kuhi, *Armağanı Meymene*, Faryab, 1328 (1933 miladi)

Meymeneye, Özbeklerin müdahalesi ilk defa Muhammed Han Şeybani zamanında XVI. yüzyılda olmuştur. 1604 yılında Meymene Valisi Tahir Bek olup, bölgeyi Şeybaniler adına yönetmekteydi.

Modern Meymene tarihi, şüphesiz Nadir Şah Avşari'nin, Meymene'yi ve Faryab vilayetini ele geçirmesi ile başlamaktadır. Nadir Şah Avşarinin 1747'de öldürülmesi üzerine Horasan'da bağımsız Afganistan Devleti kurulmuştur.

1751 yılında ise müstakil Meymene Hanlığı, Mingi (Mingbaşı) Sülalesi tarafından teşkil edilmiştir. Hacı Nazar Mingbaşı (Mingi) bu hanlığın kurucusu ve ilk hanıdır.

Meymene Hanlığı³³, Buhara, Hive hanlıkları ve daha sonra bu hanlıkların Rusların eline geçmesi ile Ruslar ile Afganistan ve İngiliz siyasetinin ortasında 1893 yılına kadar varlığını sürdürebilmiştir. Bu 142 yıllık süre zarfında ondört adet han bu bölgeyi idare etmiştir.

1893 yılında, son Meymene Hanı olan Muhammed Şerif Han zamanında, Afganistanı idare eden Emir Abdurrahman Han, Meymene hanlığının bağımsızlığına son vermiştir.³⁴

---

³³ Yrd. Doç. Dr. Ali AHMETBEYOĞLU, “Türkistan Hakkında Coğrafi, Siyasi, Tarihî ve İstatistikî Malumat”, Manas Ün. Sosyal Bilimler Dergisi 22. Sayı, Bişkek, 2009

³⁴ Mir Gulam Muhammed Gabar, *Afganistan der Mesevri Tarih*, cild I-II, Havra Interpress-Urdu Bazar Muhammed Cengi/Peşaver, 2009

2. BÖLÜM

GEÇ DÖNEM ÇAĞATAY EDEBİYATINDAN GÜNÜMÜZE AFGANİSTAN ÖZBEK EDEBİYATININ TARİHİ GELİŞİMİ

Afganistan Özbek edebiyatı, tamamen Çağatay edebiyatının devamı niteliğindedir. Afganista'nın, Rus Çarlığı işgaline ve idaresine girmemiş olması, Sovetler Birliği tarafından işgal edilmesine rağmen, bu işgalin edebiyat alanında tesirini gösterecek kadar uzun ömürlü olmaması, Afganistan Özbekleri'nin dili üzerinde Rusça'nın etkili olmasını önlemiştir. Bu durum aynı zamanda dil özelliklerinin korunmasını sağladığı gibi, şiir ve nesirde edebi özelliklerin, ses, biçim, motif vb şekillerde de Çağatay edebiyatıyla olan ilişkisini ve yakınlığını etkilememiştir.

Bilindiği üzere, Sovyetler Birliği idaresi altındaki Türkistan Bölgesi Halkları, Arap harflerini kullanırken, Rusların tesiri ile önce Latin daha sonra ise Kril (Rus) harflerine ve yazı sistemlerine geçmişlerdir. Yeni harf sistemleri ile Türkistan halklarının dillerinde önemli değişimler olmuş, eski dilden uzaklaşmaya başlanmıştır. Bu durum ise bölge halklarının dillerine giren Rusça kelime sayısını arttırdığı gibi, Rus ve batı edebiyatına ait akımlar, biçim ve motifler de dil ve edebiyatta kendisini göstermiştir.

Afganistan ise bu süreç zarfında, bütün bu gelişmelerden hemen hemen hiç etkilenmemiştir denebilir. Afganistanda Rusların ve Rusça'nın etkisi hissedilmemekle beraber Farsça'nın (Darice-AfganistanFarsçası) etkisi iyiden iyiye hissedilmiştir. Uzun yıllar boyunca okullarda Özbek ve Türkmence eğitimin olmayışı, uzun bir süre bu şivelerde basın ve yayın organlarının bulunmayışı, eğitim, sanat, günlük hayat ve her türlü sosyal ortamda özellikle Özbek ve Türkmenlerin yaşadığı büyük şehirlerde Farsçanın kullanılması bu etkiyi pekiştirmiştir.³⁵

---

³⁵ Esadullah Oğuz, *Hedef Ülke Afganistan*, Doğan Kitapçılık A.Ş., 2004

Afganistan Özbek edebiyatındaki şekillerin yanında motiflerin de Çağatay edebiyatındaki motiflerler büyük benzerlikler göstermesinin yukarıda anlatılan sebeplerin yanında, dikkate alınması gereken noktalardan birisi de ki uzun yıllar süren savaş ve iç karışıklıdır.

Afganistan'da otuz yıldan fazla süredir devam eden bir karışıklık ve savaş ortamı vardır, bu durum ise ülkenin bir çok noktasında insanların dış dünyadan uzak ve izole olarak yaşamasına sebep olmuştur. Halen ülkenin %80'inde elektrik yoktur ve bu oran kırsal alanda %100'dür.³⁶ Bu durum insanların hemen hemen yüz yıl önceki hayata benzer bir hayat sürmelerine sebep olmaktadır. Köy ve kırsal alanlarda eskiden olduğu gibi komşuluk ilişkileri ve sözel edebiyat bütün canlılığı ile devam etmektedir.

Elektrik ve diğer birçok teknolojik yeniliğin yeni yeni Afganistan'da gündelik hayatı değiştirmeye başladığını söyleyebiliriz ancak bu durum genelde şehir merkezleri için geçerli olup, köy ve kırsal alanda henüz kendisini gösteremiştir.

Dolayısı ile insanlar, kırsal alanda ve şehirlerden uzak yerlerde hala mum ve kandil, lamba ışığında oturmaya, suyu evden uzakta kuyudan elle çıkarmaya, omuzda veya hayvanlarla getirmeye, her türlü temizliği elle yapmaya, evleri samanla çamurun karıştırılması ile elde edilen kerpiçle inşa etmeye, tarlaları ise kara sabanla sürmeye devam etmektedirler. Bu durum ise edebiyatta kullanılan motiflerin Çağatay edebiyatında kullanılan motiferle hemen hemen aynı olmasına sebep olmaktadır.

Afganistan Özbek edebiyatının, Çağatay edebiyatı ile kuvvetli bağlarla bir birine bağlı olmasının diğer güçlü bir sebebi de Çağatay edebiyatının en güçlü temsilcilerinden olan, Ali Şir Nevai, Zahirüddin Muhammed Babür Şah, Şeybani, Şah Garip Mirza vb. devasa kametlerin bu bölgede yaşamış olmaları, eserleri ve hatıraları ile hemen her zaman karşılaşılması, saraylarının kalıntılarının, yaptırdıkları binaların göz önünde olması, mezarlarının birer ziyaret yeri olarak görülmesidir. Bu durum Çağatay edebiyatının halkın gözünde her zaman canlı kalmasına sebep olmaktadır.

---

³⁶ Birleşmiş Milletler Raporları (UN Reports of Afghanistan, Kabul, 2010)

Ayrıca Afganistan Özbek Halkının, özellikler savaş yıllarında ve çekmiş oldukları sıkıntılarda, Timiurileri, Şeybanileri, Babürileri hatırlayıp, geçmişteki parlak günleri yad etmeleri ve dolayısı ile Çağatay edebiyatının eserlerini birer başucu kitabı gibi görmeleri, günümüz Afganistan Özbek edebiyatının, Çağatay edebiyatıyla et-tırnak ilişkisi içinde olmasına sebep olmuştur.

Coğrafik ve siyasi ve kültürel sebeplerden dolayı Afganistan Özbekleri arasında, dil ve edebiyat alanında değişik muhitler ortaya çıkmıştır. Yukarıda izah ettiğimiz şartlar sebebi ile insanların ulaşım, haberleşme, teknolojiden faydalanma imkanlarının kısıtlı olması bu muhitlerin daha belirgin olmasına sebep olmuştur. Şibirgan-Meymene yolunun 2008 yılında yapılmış olması, daha öncesinde Meymene yolun olmaması sebebi ile Şibirgan'dan Meymene'ye çöl üzerinden 8-10 saatte gidilirken, yol yapıldıktan sonra bu sürenin 2-3 saate düşmesi bu konudaki tezimizi güçlendirmektedir ki halen Meymene ile Herat arasında yol yapılmış değildir. Her iki şehir arasındaki mesafe ise 439 km'dir. Ancak yol olmadığı için yük ve yolcu ulaşımı Meymene-Şibirgan-Mazarı Şerif-Kabil-Gazni-Kandahar-Herat güzergahında 2000 km üzerinde bir yol kat edilerek sağlanmaktadır. Yakın zamana kadar Afganistan'da bu şekildeki örnekler çok daha fazlaydı. Yeni yapılan yollar ve gelişen tv, telekomünikasyon ve haberleşme alt yapıları, izole halde kalmış yer ve bölge sayısını gün geçtikte azatmaktadır. Ancak güvenlik konusundaki eksiklikler sebebi ile halen ülke içinde bir çok noktaya gitmek oldukça risklidir.

Bu şartlar altında ortaya çıkan edebi muhitleri ise aşağıdaki gibidir.

1. **Katagan Bölgesi Edebi Muhiti:** Tahhar, Kunduz, Badahşan ve Bağlan Vilayetlerini içine alır.
2. **Faryab Bölgesi Edebi Muhiti:** Faryab vilayeti Meymene ve Anthoy şehirleri ile bu vilayete bağlı şehirler
3. **Cevizcan Bölgesi Edebi Muhiti:** Cevizcan ve Serpul vilayetlerini içine alır
4. **Belh Bölgesi Edebi Muhiti:** Mezarı Şerif ve Semengan vilayetlerini içine alır
5. **Herat Bölgesi Edebi Muhiti:** Heart Vilayeti ve çevresini içine alır
6. **Kabil Bölgesi Edebi Muhiti:** Kabil ve çevresini içine alır.

Bu çalışmamızda Faryab Bölgesi edebi muhitini ayrıntılı olarak ele alacağız.

2.1 AFGANİSTAN ÖZBEK EDEBYATI TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Bu bölümde geç dönem Çağatay edebiyatı temsilcileri diyebileceğimiz XVII yüzyıl Özbek Şairlerinden başlayarak, günümüze kadar olan şair ve yazarları incelenecektir. Bütün bu kronoloji ve örnekler içinde Çağatay edebiyatından, Özbek edebiyatına geçişi ve Afganistan'daki Özbeklerin gerek edebi alanda gerekse sosyal ve siyasal alanda geçirdikleri değişimleri, şairlerin hayat hikayeleri ve şiirleri üzerinde net bir şekilde görülmektedir. Bu bölüm iki esas üzerine temellendirilmiştir. Bunlar:

1730'lu yıllarda İran Şahı Nadir Şah Avşari'nin Horasan ve Mevara-ün'nehir bölgesini istila etmesi bu bölgedeki bütün dengeleri bozmuştur. Babür İmparatorluğu ve bölgedeki diğer Türk Hanlıkları ekonomik, askeri ve diğer açılardan zayıflamaya başlamıştır. Bu süreç sonunda Rusların ve İngilizlerin hareket alanları kolaylaşmış ve bölge üzerindeki planlarını daha rahat faaliyete sokma imkanı elde etmişlerdir.

1747 yılında Nadir Şah Avşari'nin öldürülmesi ile ortaya çıkan karışıklık döneminde, o zamanın Horasan valisi olan Ahmed Şahbaba Durrani, bağımsızlık ilan ederek bu günkü Afganistan'ın temelini atmıştır.

XIX. ilk çeyreğinde İngilizler tarafından Hindistanın sömürgeleştirilmesi tamamlanmış ve yüzlerini Afganistan ve Türkistan'a çevirmişlerdir.

XIX. yüzyılın son çeyreğinde ise Ruslar (1881 yılında Türkmenistanda Göktepe'nin düşmesi ile) Türkistan'da yerleşmelerini tamamlamışlar ve yüzlerini Afganistan'la Hindistan'a çevirmişlerdir. Bu noktada İngilizler, Rusların ilerleyişini durdurmak amacı ile Afgan Hanlarına destek verirken, Ruslar'da bağımsız bir Afganistan'ın kendi toprakları içinde bulunan Müslüman milletler için bir misal olmasından endişe etmiştir.

Bu sebeplerden dolayı Türkistan Özbekleri ile Afganistan Özbekleri arasındaki siyasi bağlar gibi, kültürel bağlar da zayıflamaya başlamıştır.

1730'lu yıllardan 1917 ye kadar olan bu döneme “Afganistan’da Geç dönem Çağatay edebiyatı” adı verilebilir. Bu dönemde edebi konular daha tasavvuf ve dini hayat üzerine ve klasik edebiyatın tesirindedir. Meymene Hanlığı’da bu dönemde sukut etmiştir. Ancak bir kaç kişi haricinde milli konuları işleyen kimse yoktur.

Bu dönem edebi eserlerinden: Mirza Şevket Buhari’nin;

TAMAM MATLA’ GAZEL³⁷

Bülbül zaram, gül ruhsar alingden cüda
Tuti lalam, şükr nisbeti makalingden cüda
Der idim sabr eyleyub ölsem cemalingden cüda
Bilmedim duşvar imiş ölmek vesalingden cüda
Tire boldi ruzgarim zülfü halingdin cüda
Muyge ulçeledi tenim, nazik nehalingden cüda
Ham ketürdi kametim, mişkin nehalingden cüda
Çıkdı can natevan, şirin zülalingden cüda
Boldi sahra menzirim vahşi gazalingden cüda
Öldim ey Şevket ruhu ferhunde falingden cüda

Tengri Berdi İbreti’nin;

NALAN BÜLBÜL³⁸

Kalmasun mindik kişi kişver setaniden cüda
Saltanat hem tahtlik hüsrü neşaniden cüda
Bülbül nalan kebi ol, gülistaniden cüda
Şehsuvari, ol Şe Rüstem kemaniden cüda
Kalmasun hiç bende, mindik yar caniden cüda

---

³⁷ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, Afganistandagi Özbek Şairleri, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

³⁸ Elhac Muhammed Kazim Emni, *Rengin Keman Şair (Cilt II)*, Faryab, 1374 hicri şemsi (1995 miladi)

Bolmasin hiç kim minindik, mehribaniden cüda

İşan Çut Halife'nin:

GAYB ESRARI³⁹

Zahid kılma adavet men ezelde bar idim.

Ser penah aning ilmide men der kar idim.

Kalip Adem Safiuallah'ni mevcud itmeseden burun.

Belki andin ilgeri min aşk-ı didar idim.

Kavm-i Lut'ni evvel keçe hak eyledi zir ü zeber.

Azer oğlu evvel Halilullah bilen hemrahleşib

Köreni küydürmegen nar, İman-ı gülizar idim.

Köp cefalar kıldılar Nuh Nebiullah'ge evvel.

Hazret-i Mekan bilen tufande birge bar idim

Çah-ı zendange Yusuf birle tarttim külfetin

Tün heridari bolub, dellal her bazar idim.

Leyli bolib naz birle, körni rüsva eyledim?

Yığlaban Mecnun bile Aşufteye didar idim.

“Rabburni” didi Musa Deşt iman çölide.

Marifet meydanide men sahibi esrar idim.

Köz kirek körgay, tanigay, derdi kim dermani kim?

Hazreti Eyyub bilen, derd içide der kar idim

Cami bolib Bağdad halki eyletdilar dar üstide

Közlerimden kan tökib, Mansur bilen hemdar idim

Didi “Veysi” kilmagil esrar gaybini ayan

Dostlarımge gül bolub, düşmanlarığa har idim.

Adlı eserleri örnek olarak verilebilir.

³⁹ Seyyid Nurullah Eminyar, *Özbek Edebiyatı Tarihi*, Şibirgan, 1388 hicri şemsi (2009 miladi)

Birinci Dünya Savaşı sonunda patlak veren Ekim devrimi ile Orta Asya'da bir kıvılcım ve hareketlenme meydana gelmişse de kısa zaman içinde, yeni yönetim idareye elkoymuş ve Türkistan'da sıkıntılı bir süreç başlamıştır.

Bu dönemde binlerce Türkistanlı çok zor şartlar halinde vatanlarını terk etmek zorunda kalmış, bir çoğu yollarda ve savaşlarda hayatlarını kaybetmiş ve Afganistan'a göç etmişlerdir.

Bu göç dalgası Afganistan Özbek edebiyatı için yeni bir dalgalanma meydana getirmiştir. Özellikle Sovyet Birliği'nden siyasi sebeplerle Afganistan'a göç eden aydınlar Afganistan Özbekleri içinde millet sevgisi, milliyetçilik, hak, adalet, mücadele duygusu vb konuların edebiyata girmesine ve işlenmesine sebep olmuşlardır.

Örnek olarak, Ebulhayr Hayri'nin

EZGÜ NİYET⁴⁰

Beglerim, ecdad yengizge yahşi evlad olsangiz.
Zulüm tağın birleşib kazmakda farhad olsangiz
Belini bağlab, kavlı birib bir, birge imdad olsangiz.
Varmu bir kün dostlerim kim siz hem irşad olsangiz?
Halk ara hür tanilib, bir millet icad olsangiz

Ezgü niyet birle siz hem devr ve devranlar sürüb
Han ve hakanlar kebi erkin yaşab, düzgün kurub
Baş köterib alem ehli içre, tinçlikde yürüb
Canlarım kilgeymu şundağ künke uykudan turub
Çorilikden ayrilib, kullikdan azad olsangiz.

Saklasin sizini egem yolda helaket çahiden

---

⁴⁰ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Başga barmey yol adaştirgen yaman hemrahiden
Tuğri tuhtab, egri yolini başlagan hemrahiden
Sizni Tengrimden muvaffak isteyub dergahiden
Eltimasimdur ke ming-minglerge üstad olsangiz.

Yavini körgende yügürsengiz yürakini yarib
Belini bağlab, ton kiyib, atga minib, her yan barib
Merhaba sizge bu yolde tohtameng, birdem harib
I'rkingiz birle tilingizini ölümün kutkarib
Irklar yaninde fahr eyleb köngül şad olsangiz.

At minib meydan ara kamçı uring (çu-çu) laşing
Tanitib özini cihan ehli ara mengulaşing
Ane tilide sözlaşing, yahşi tilek arzolaşing
Ger bu til, til bolmasa taşlang muni, Paştulaşing
Bolmasa şek yok ki nadanlikle berbad olsangiz.

Hak alarge intiling korkmay turib cüret bilen
Baş kötarib tibrening tarihde, fursat bilen
Til üçün, namus üçün, toprak üçün, sürat bilen
Okumak, yazmak ile her til kalur izzet bilen
Say eting izzet bilen siz hem kalamdad olsangiz

Her sitemger yaveden öç almak revadur, intikam
Uşbu yolda birleşib köngülden eyeleng ihtimam
Kayte taping alem ehli içre eski ihtişam
Öz tilingiz birle yazing Hayri'ye ohşab madem
Bir birüğe nameler, ta Türkden yad olsangiz

Diğer bir örnek olara Muhammed Emin Uçkun'un Nafir Faryabi'nin Gazaline, Yazmış Olduğu Cevabı:

KESKİN A'ZM⁴¹

Biling ey arkadaşlar uşbu azm ile şiarimni?
Zavalli Türk elin kayğusi birle ahu zarimni
Necat isterde daim uşbu istimar ve zilletden
Hayatim bariçe vakf eyledim, leylunneharimni
Tahakkum astide keçgen tirikliden ölim yahşi
Bu sözden kaytmaqay men, ger savur ğayeler gubarimni
A'talet birle tapmas kimse ikbal ve saadetni
Özim sayimga baĝlıkdur men, azzu itibarimni
Cehan titretguçiler, cehlu gafletden bugün titrer
Öçirdi böyle tarihlerde keçgan iftiharimni
Tekamul asri içre keldik ve köz açmadik hergiz
Degaymiz kim (felek zulm ile aldi ihtiyarimni)
Felek zulmi dime, belki degil bu ehliyetsizlik
Kim özge elge birgaymiz, bütünli iktadarimni
Bu mihnetkeş ulusning özgeler takatlarin sürgay
Niçok boldi diban hiç sormengiz ehvali zarimni?
Cocuklarini okışdan pul berib ayrib kilib daim
Ulus bahtin sorarga, kör hemakatli şuarimni
Tün ve künlerde mihnet ehli çıkgay böyle feğanlar
Kirekdur inkilab, özgertirürge ruzgarimni
Didi (Sadam), (Nafir) ey sevgili milletçi kardaşım
Size suĝat eter men uşbu şiir abdarimni

---

⁴¹ Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları*, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)

Ergeş Uçkun'un aşağıdaki şiiri, geçmiş güzel günleri teessürle yad etmektedir.

KETTİ-KETTİ DİYDİLER⁴²

Ketti-ketti çi keter, her nirse erzan ketti dib
Algan aldı, almaganda kaldı, arman ketti dib
Kamçılar yabu seni çağ ketti, devran ketti dib
Ketti dilber, ketti mahbub, ketti canan, ketti dib
Ketti sevda, ketti bazar, ketti dükan, ketti dib

Ketti Altay, ketti Ural, ketti Kafkaz eller
Ketti Batular diyari, karlı Ural belleri
Bir kaşuk suga boğilgan, atlı insan yelleri
Han geçen bazaride kırkıldı, hakan tilleri
Sayraşur baykuşlar imdi, şanlı Turan ketti dib

Ketti toprak tarla-tarla ketti kumlar çöl-çöl
Ketti vadi, ketti sahra, tağ taşlar kol-kol
Ketti sular çeşme-çeşme derya-derya, köl-köl
Kalmadı tabu teravet, yandı gülşen, soldı gül
Endelibler zar yiğlaydur, gülistan ketti dib

Erzan-erzan ketti yurtlar, beldeler, kaşaneler
Mingi bir puldan satıldı akıl ve divaneler
Ham telaş boldı yiğitler, kahraman merdaneler
Bu kısır ellerde imdi, han tuğurmas analer
Yiğlemeymu urtanib, zeryati hakan, ketti dib?

---

⁴² Muhammed Emin Uçkun, *Yılduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları*, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)

Ketti taylaklar buzaklar çarvalar çar payeler
Buz bidav tavşan kulaklar ayrilar akmayeler
Ketti dargalar çapendazlar sayeslar dayeler
Bu felaket sizge barmay uyganing hemsayeler
Şum ağızlar başlamasdan Hindu İnan Ketti dib

Ketti Taşkend ve Semerkend saykali ruyi zemin
Ketti Hive ve Buhara kuvveti İslam-u din
Ketti Karşı ketti Kerki ketti Deryayi Emin
Yakmasin mu bahtsiz evladinin bağrini kin
Beldelerning anasi Belh ve Bedahşan ketti dib

Gurbet içre zar u nalan haste u efgar idim
Küfr elide yarsiz dildarsiz bimar idim
Şum rakibning adam ermez deganiçe bar idim
Ya Eba Muslim meded dib yalbarib yığlaridim
Nagehan bir şum haber keldi Horasan ketti dib

Ahtarib kirden ta payin ruhi Çengiz'isini
Küydürüp altun atağingi yakıp çerhi deni
Mahrem et Sahib-kiran razi nihaninge meni
Han atam, hakan atam şemşir hünerizing kana?
Baş köterdi gedaler ol tigi berran ketti dib

Tibran ey ölmes han oğli ketti şanu şevketing
Bad yağmaga berildi malu mülking serveting
Songakingğa batti hancer kayda kaldı gayreting?
Nare tartgil Hayderi alemni yırtsin heybeting
Şaşsun iller hak yolide sel kibi kan ketti dib

Ey karındaşlar bu yurtta kahramanlar yokmudur?
Kamçısından kan akar han oğli hakan yok mudur?
Ateşin “Uçkun” tabiat saçrağanlar yok mudur?
Koç yigit batur kizanlar arslanlar yok mudur?

Yazmasun tarih karang er kaldı meydan ketti dib

Yine Mecnun Kaysari'nin aşığıdaki şiiri geçmişe olan özlemi anlatmakta ve gençlere nasihatte bulunmaktadır.

TAZE DEVRAN İLE GEL⁴³

Ey azizim vahdet eyleb, taze devran ile gel
Uşbu yolde cehd etib, say-i feravan ile gel
Ata yurtıng yaşnetib, ülkeng derahtan ile gel
Belh'ni mamur etib, mehd-i Horasan ile gel
Sünbül-ü reyhan ekib, reşki gülistan ile gel

İkki yüz ellik yıl erdi sening yurtıng harab
Kavmi Peştunga riayet erdi cümle şeyh-u şab
Devresi tabyiz-u vahşet, ıztırar-u ıztırab
Hakkı merdum payemal-u halk-i mazlum der azab
Emdi bul kün himmet eyleb, taze devran ile gel

Ceddingiz Mahmud erdi kıldı feth sumenat
Hind ilin eyleb Müslüman, boldi tabi ehli lat
Songra da Timur idi rezmande ye sahib-i kanat
Hem Zahuruddin Babur, sahib-i azmu sebat
Kil bu gün Şahrüh atige azmi meydan ile gel

---

⁴³ Muhammed Emin Uçkun, *Yılduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları*, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)

Hem Hüseyn-i Baykara ve Emir Ali Şir namdar
Kim olerni ruzgari, devreye ba iktidar
İlim ve hikmet, kesbu sanat, cümle enderin yadigar
Ba adalet ba diyanet iftihari ruzgar
Tabel urib, bayrak kütariib, azm meydan ila gel

Bu Horasan zadgahi Türkü Taciku Hazar
Köp şehinşahler keçurgan bu vatanda ruzgar
Özge milletterge bolmas yurtimizge ihtiyar
Gasb kilsa ba tecauuz, izzeti koldin ketar.
Anda gasibini çıkarib defi hüsran ile gel

Kilgil emdi babalaring şivesinde kar kil
Kim elerning hat seriden, yurib, reftar kil
Birleşib Ümmülbeled Belh'ini gülzar kil
Bu Horasan mehdini gencineye esrar kil
Servet ve gencin çıkarib elini şadan eyila gel.

Fazli hak din uşbu devrani mudilet ber payi dur
Hükmi-i Kuran ve şeriat ülkege ber cayi dur
Faryab sahaleri emn-u eman, gülzari dur
Kadirli Muhammed Resul nazm-u nezmi bari dur
Ane yurtiing hıfz etib azade cevelan ile gel

Hamdullah Faryabim ülkesi abad dur
Kavmi hem vahdet yoliğa şayk-u mutad dur
Uğri ve ehli fesadler ber çe bi bünyad dur
Cemiyeti asude ve arami merdum şad dur
Armanim uşbu (Mecnun) taze devran ile gel

Bu yıllarda gerek Afganistan’da doğmuş olan gerekse Türkistan’dan göç ederek gelmiş olan şair ve yazarlar, Afganistan’ın o zamanki ekonomik durmu ve diğer başka bazı zorluklarla karşılaşmışlardır. Bir çoğu burayı vatan tutup hayatını sürdürmeye çalışırken bir çoğu da Türkiye, Suudi Arabistan, Amerika Birleşik Devletlerine ve bazı Avrupa ülkelerine dağılmışlardır. Bu şair ve yazarlar da gittikleri ülkelerde vatanlarını unutamayıp vatan özlemi ile eserler yazmışlar ve **“I. Kuşak Muhacir Edebiyatını”** meydana getirmişlerdir.

Ergeş Uçkun, Şehrani, Mehcuri, Çusti, Emin Uçkun, Sabak, Kamil Abdullah Taşkın, Şehabeddin Yesevi, Abdurreşid Cevheri, Seyhan, Seyyid Mübaşir Kesani vb şairlerin hepsi vatanını bir veya iki sefer terk etmek zorunda kalmış ve vefatlarına kadar vatan özlemini her fırsatta dile getiren şiirler yazmışlardır.

Örnek olarak Damulla Bidil’in aşağıdaki şiiri gösterilebilir. Şair Taşkent’te doğmuş ve vatanını terk etmek zorunda kalmıştır. Vatan hasreti ile aşağıdaki dizeleri yazmıştır.

GÜLGÜN YÜZ⁴⁴

Raz aşking tutmağa bağırmni taş etmay nitay?

Sine aftedin Şeref ahini kaş etmay, nitay?

Binevalik ziverim dur eşk-i gülgün gaze din

Pirlik devride ruhsarimni yaş etmay, nitay?

Sernegun itse lay-i şera’ni küfr-ü fücür.

“Andhoy” viranesin tercih-i “Şaş⁴⁵” etmay nitay?

Deşt-i isyandan barur min nahun hasret bilen

Ayib imas min naseza kuyiğe barsam şevk ara

Destgirim bolsa ümidim, telaş etmay, nitay?

Deşt-i isyandan barur min nahun hasret bilen

Yüzni gülgün eyle ban, köksüm haraş etmay, nitay?

---

⁴⁴ Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları*, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)

⁴⁵ Şaş: Taşkent’in eski adıdır. (Murat AKYÜZ)

Tapmasa Edhem Besati, bester geldin “Şeref”
Har din balin itib, hasedin feras etmay, nitay?

Özellikle 1960’lı yıllarda başlayan mücadele ve çalışmalar neticesinde 1964 yılında meşrutiyet ilan edilmiş ve 1973 yılında Davut Han’ın Zahir Şahı devirerek Afganistan’da Cumhuriyeti ilan etmesi ile birlikte meyvelerini vermeye başlamış ve 1973’ten itibaren Özbekçe ve diğer dillerde neşriyeta izin verilmiş, radyo programları başlamıştır. Yine bu dönemden itibaren Afganistan’da yaşayan diğer bir çok milletten olduğu gibi Özbek ve Türkmenlerden’de çok sayıda kişi Sovyetler Birliğine eğitim maksatlı gitmiştir.

1917-1978 yılları arasındaki bu dönem işlenen konular açısından **“Erken Dönem Afganistan Özbek edebiyatı”** olarak adlandırılabilir. Bu dönemde 1917-1964 arası ve 1964-1978 arası ayrı ayrı değerlendirilebilir. Edebi konular açısından bu dönemin en karakteristik özelliği, vatan, millet sevgisi, ana dil, ana vatan konuları gibi milli duyguların öne çıkması, birlik ve beraberliğe vurgu yapılmasıdır. Dini motifler içeren ve tasavvufi konularda olan şiir sayısında bir nisbeten gerileme müşahade edilebilir.

1978 yılında Nisan Devrimi ile Afganistan yeni bir sürece girmiştir. Bir taraftan ülkede iç savaş yaşanırken diğer taraftan Özbekçe eğitim veren okulların açılmasına izin verilmiştir. 1978 devrimi ile başlayan bu dönem 1992 yılına kadar devam eder. Bu dönemde, edebiyatta emek, işçi, halkların birliği gibi konular bir taraftan edebiyata girmiştir.

Örnek Olarak, Elhac Muhammed Nebi Oğlu Muhammed İshak Sena’nın “Tang Yılı” adlı şiirinde işçi ve birlikten bahsedilmektedir.

TANG YILI⁴⁶

Sebze birle arayış taptı bagu bostanler
Lale ve semen birle, yaşnedi gülistanler
Gül açıldı bağ içre boldi, nagme han bülbül
Kıldı dil kulağıge her temanden ilhanler
Tang yili meşamimge berdi nageheti sünbül
Boldi şadman könglüm, cilve kıldı reyhanler
Kıldı kar devrani, işlegen beling bağleb
Reşki bostan olsun, tabu deştu damanler
Ülkemiz baharide, iş etiş erür lazim
İş bilen bolur mamur, deştu hem beyabanler
Sen “Sena” gazel yazgil halk mihneting maktab
Vasfinge erür layik işçi birle dihkanler

Seyyid Abdülhakim şerai Cevizcani'nin;

YENĐ ZAMAN TERANESİ⁴⁷

Selam ey yengi yıl
Ey yengi yılning elçisi
Seninig yadingen, sening yeşnegen bahringde
Heyat bahçesi kuyaşing sening
Cehangeh saçıge-i nür
Bu nurden küvvet, bu hardan ilham
Halayık özge tiriklik gurişu un ilgey
Köngül güşi bolgi mest
Siregi herdem
Kuvançlık bilen yengi zaman teranesi
Cihanda tinçlik ve sülh ve ühüvvet

⁴⁶ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

⁴⁷ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Halik arayışasın
Uluğ hedefler uçun
Demokrasik ve azadlık benasi uçun
Küreş mübarıza isar halk arayışasın

Bu tür şiirlere örnek olarak verilebilir.

Bütün bunların yanında işlenen konular arasında ön planda olanlar ise dil ve vatan sevgisidir. Aysultan Hayri'nin "Vatan Vesfi" şiiri vatan sevgisini coşkun hislerle betimlemektedir.

VATAN VESFİ⁴⁸

Vatan ey gülşenim ziba diyarım
Yolingde can ve ten birmek şiarım
Sever men, men seni ey bağı rezvan
Tayançım hem gururım, hem vekarım
Gülistaningdegi tuli çiçekler
Tiriklik müjdesi bergi negarım
Seni her tağ ve taşing aşiki min
Muzefferklikde yeşne tamak, kararım
Sining bir zerre toprağing közimge
Kelur altin- kümüş, ey güldiyarım
Bedehşan lal-u hem mercani birle
Mislsiz devri cihanda lalezarım
Sevinçi birsin uşbu hoş zamanda
Açilgen gülleringden nevbaharım

Taşkın Behai'nin "Gizli Ünler" şiirinde milli duygular ön plandadır.

---

⁴⁸ Muhammed Emin Uçkun, *Yılduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları*, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)

GİZLİ ÜNLER⁴⁹

Altın tağden kabirsige kadar, bar zeminni vatan engledim
Tağu taşlar ormanlarım min, cennet didim çemen engledim
Nige divar yatkenli sim, bir milletini ayire bilsin
Nige uşbu ayrılık tiği, ana halkim köksini tilsin
Türkler demek bir ced evladi, onlar erür birbirige kardeş
Türkistande kesilse barmak, Türkiyede ağrir ondan baş
Tarih boyi büyük beklerim, ayrılıkden her biridur kavı
Türk ezilse Afganistan'de Türkiye'de tinçimez köngül
Türk alemi birleşse yine, her derdige tapilur ilac
Hem milletin hem dinin körür, yabanilge olmay o muhtac
Kaşğar idi marifet bağıya, Buhara dining oçağı
Konya hem irfan bulağı, bari Türkning öçmes çirağı
Asmandegi gizli sirlerni, nevan kuyib açdı ulug bek
Söz dünyasin aldı Ali Şir, yüz Firdevsi alide koldik
İslam Arab hediyesi ama, asmanlerge kötergen bizler
Kiliç ile yay ile oni, tehlikeden kutkargen bizler
Biz Kurani toğri engledik, hadislerni topleb özledik
İnanç ile yaşaban daim, kelecekni parlak közledik
Öz kökside iman taşıgen, urupaning kalbige babam
İndi hindu, begvanden keçib, keşf edecek bir yengi islam
Talib diye bu mürted grup, Türkistanni tehdid etecek
Aldin alib fikrin etmese, kimliğimiz sual olacak
Türk alemi birleşse yine, her derdige tapilur ilac
Hem milletin hem dinin körüb, yabanilge olmay o muhtac
Eski tarih şehadet birür, yeryüzde sultan idik biz

---

⁴⁹ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, Afganistandagi Özbek Şairleri, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Vahdetimiz berketimiz berketiden, özgelerge hiç çokmedik tiz
Ta melunler bari birleşib, ülkelerge bizni böldiler
Her ülkeni birtesi tutib, onge hemdem mehrem oldiler

Diğer yandan iç savaş sebebi ile yurdunu terk edenler de “**II. Kuşak Muhacir Edebiyatını**” oluşturmuşlardır.

Seyyid Şerif Oğlu Seyyid Seraceddin Kana'nın aşağıdaki şiiri hicret diyarında yazılmış olan şiirlere bir örnektir.

MUHACİRNAME⁵⁰

Vatandan ayrilib bi haneman bolgeb muhacir men
Perişanu gaminu natevan bolgen, muhacir men
Beyan etsem sözimini, tinglemes hergez kişi boldum
Misafirlikda binam-u nişan bolgan, muhacir men
Bolib men özgeler yurtide hadsiz kayğu ve gamli
Hazin avaz birle, labeyan bolgen muhacir men
Hudayim salmasin hiçkim başige şam-i firkatini
Basib firkat yoki, kadi keman bolgan muhacir men
Vatan yadi ve kardaşlar feraki bizni zar etgen
Ularning yadide köp hasta can bolgen muhacir men
Dem almay kari yaş, erkek ayal can bariçe işleb
Veliken hem muhtac-i nan bolgen muhacir men
Muhacir namede nuksani köp dur ayb tutmangler
Bolib Kana bu künge bağıri kan bolgen muhacir men

Taşkın Behai'nin “Vatan Toprağı” isimli şiiri yine muhacirlik hislerini en güzel şekilde ifade etmektedir.

---

⁵⁰ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, Afganistandagi Özbek Şairleri, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

VATAN TOPRAĞI⁵¹

Kalem sen tinmayin yiğlab, köngül şerhini tahrir et
Bozuk bu beyt ela hazanini, yine bir bar tamir et
Köngül, gurbette kiynalseng, hasis alide baş egme
Feğaning kökke yetdirma, özingeni rast çün tir et
Ecelsin kilma gurbetde, ening arzularim bitmay
Diyarimge yitey şugünçe, canim almakke tahir et
Bu gurbet koyiden halkim, feğanim tingle yalmaslar
Olerge tabi şiirimsin, bütün halimini tasvir et
Elem taği kulab üstümge, şamim hem seher olmas
Saba bir hoş haber birle, köngül oyini tenvir et
Musafelik diyaride bolerken yat, tanış hem
Bu aye manisin engelib, kadar dange tefsir et
Bu ğam tağini tişmakke, mining hergiz küçim yitmas
Alaveli ah ile köngülüm, özing bir çare tedbir et
Vatan toprağını sevseng, vatandan kilgen her kimning
Vatan toprağını basken ayağing, kabe tabir et
Surahi mige Taşkin dir, veli humarni sindirmes
Horasan badi batrak is, mumini kita taktir et

1992-1998 yılları aradında devam eden iç savaş yıllarında Kuzey İttifakı elinde bulunan topraklarda yaşayan Afganistan Özbekleri için yeni bir sayfa açılmış, yazılan şiirlerde hürriyet, milli benlik ve ana dil üzerine birçok şiir yazıldığı gibi, O günün siyasi şartlarına uygun eserlerde vücuda getirilmiştir.

---

⁵¹ Muhammed Emin Uçkun, *Yılduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)*

1998 yılında Afganistanın Taliban'ın Penşir bölgesi haricinde bütün Afganistan'ı ele geçirmesi ile yeni bir dönem başlamış, 1992-1998 yılları arasındaki ümit ve heyecanlı dönem, yerini karamsarlığa bırakmıştır.

Muhammed Alim Kohken'nin aşağıda ki şiiri bu günlerin hissiyatını en güzel şekilde ifade etmektedir.

ÖZGEÇE⁵²

Bilmedim bolgen iken sevdaye bazar özgeçe
Satguçi hem özgeçe bolgen, haridar özgeçe
Imdi könglim derdingge dermanni asan isteme
Özgeçe bolgen tabib, daru ve derman özgeçe
Kütma hergiz yahşilik her kimse dib, dost ve rafik
Ne acab kim yar özgeçe boldi, ağyar özgeçe
Körmedim her giz vefa istib, ağyar özgeçe
Vade özge, yar özge naz deldar özgeçe
Meclis ehli hem niçün ülkelerge ohşemes
Ey muğni çal bu mehfil içere dutar özgeçe
Bilmedim bu tüsen takdir kige yitkizer?
Reml falide çıkar takdir her bar, özgeçe.
Dur aşubi koyibdir kimseni öz halige.
Tilbe ni kilmaning mülamet, boldi huşyar özgaçe
Makta genç bolmadiler dostlar hem akebet.
Bolma sinemu Kohken, mazmun eş'ar özgeçe?
Min bu açun hiç nezmide sebati körmedim.
Bolsa bolga hem kuyaş, eylense akmar özgeçe

---

⁵² Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, Afganistandagi Özbek Şairleri, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Masume Sevinç'in aşağıdaki şiiri de bu zor günlerde kaleme alınmıştır. Şaire bu şiirinde içinde buldukları durumu kabullenememekte ve bir şeyler yapmak için çaba sarf etmektedir.

**ATAHAN ŞAİRİMİZ HUDAYNAZAR ABER TOĞILGENİĞİNİN 90 YILLIĞI
MÜNASEBETİ BİLEN, ONİN BİR GAZELİGE ERGEŞİB YAZILGEN^{53, 54}**

Milletim bi çare ve hem közi giryan tabkey?
Erkliğini esteki könglide pinhan tabkey?
Başkalar öz ilmiden kökler taman yetişdiler
Uşbu millet üçün heyran ve sersan tabkey?
Ayrılikde bari ömrini daima sarf itdiler
Bir hata eylev bilen, hane viran tabkey?
Kembağal kaşaklar etkildi paymal
Zalim ve kanhurlarge, şevket ve şan tabkey?
Niçe yüz yilden beri mahkum boldik, emdi bes!
Birleşib birlik eyleng, ahu efğan tabkey?
Men men ve hem ayrılık söziden eyleng ictinab
Köngliniz tolsin “Sevinç”ge, zar ve nalan tabkey?

Bu dönemde bir çok kişi siyasi sebeplerle ülkesini terk etmiştir. Bu dönemleki eserler de, yaşanan moral bozukluğunu ve karamsarlığı ifade eden konuları ve motifleri içerirken, ülkesini terk etmek zorunda kalanlar ise “**III. Kuşak Muhacir Edebiyatını**” meydana getirmişleridir.

Muhammed Emin Kazimi'nin aşağıdaki şiiri bu günlerde yazılmıştır.

---

⁵³ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, Afganistandagi Özbek Şairleri, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

⁵⁴ Hudaynazar Aber'in 90. doğum yılı münasebeti ile yazılmıştır.

VATANNİ ESLEB⁵⁵

Ayrilik derdiden yiğleb, közlerim nemnak etey
Küydürüb tokkiz felekeni, ah ateşnak etey
Keçeler tinmey feğanu naleye gamnak etey
Tilbelerdik kıçkırub etak- yakamni çak etey
Endi kim boldim bedreğe, ayt kimden bak etey?

Kaysi bir derdimge yiğlay bikes ve biçare men
Kayğu ve gam külfetinden, bağri yüz ming pare men
Yardan- dildardan ayru, besi avare men
Ana yurtumdan cuda boldum, ne bahti kara men
Üyni gam bahrige taşlab, aklini derak etey

Tüşti izzett evciden toprakke yarkin yulduzum
Emdi ötgey hasretu gam birle keçe kündüzüm
Dost düşman dide indi kaçan kaldı yüzüm?
Ötmişim efsaneye ohşar, işanmengler sözüm
Dehreni yahşi yemaniden niçe kün bak etey

Yilkem üzre koydi gerdun derdu mihnet tağini
Hasretu gam birle ötkerdim yigitlik çağini
Serseri gam paymal etti köngül yirağini
Ömürler boldi kişi körmaz tenimning sağini
Şireyi canimi ta ki ta'mey zehhak etey?

Bir zeman keldi ke bolsak tağ kebi berdaşlik
Munçe hem bi ittifaklik bes irür ve başlik

---

⁵⁵ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, Afganistandagi Özbek Şairleri, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Barçe kuldaşlik etaylik berçemiz tildaşlik
Başsiz olmas hiç millet, eylemeng bi başlik
Ah ana yurtim dib özni her sari çalak etay

Ya Emir Timur Babam ruhi meded kıl hayderi
Kim ganimler mekri bozdi özligimning kişveri
Bir teman yav fitnesi bi ittifaklik bir sari
Birleşing halkin körilsin bir Seddi İskenderi
Şanlı ecdadim yolın izleb özüm çalak etay

Kayguden yazdim yaranlar gamli könglüm nalesi
Kayda bolsam meyli könglümdür vatanning valesi
Berçemiz birten irürmiz bir derehtning yalesi
Gaflet uygusiden uygan tebran Özbek Balasi
Gam hücumiden perişan könglümi eflak etay

Hacı Kamp-Gülşen Kolony,Peşaver/Pakistan 1998 (1377 hicri şemsi)

2001 yılında Amerika Birleşik Devletleri ve Nato Güçlerinin müdahlesi ile yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönemde karamsarlık yerini bir noktaya kadar gelecek adına ümide bırakmıştır ve bu dönemde yazılan eserlerde yine anadil, birlik ve beraberlik ile milli duygular sıklıkla işlenmiştir.

Seyyid Adilşah Şadmanın aşağıdaki şiiri yeni dönemi ve bu dönemden olan beklentileri ifade etmektedir.

YENĐİ PEYMAN⁵⁶

Hay yigitler memleketni iş kilib omran kiling
Tinçilikni ornetib el küngülni şadan kiling
Ülkedaş batur yigitler birleşib bir bir bilin
Kol tutib küngül berib bir ahit bir peyman kiling
Bive yu beçarelerni istegi sizden irur
Közyaşını aritib bir lütf ile ihsan kiling
Belini bağlab iş kilib bu yurtini kör kem etib
Yüksek himet birle tinmey cahd be payan kiling
Şiri garan dek gezib her dem şecahat tağıda
Be adaletlik binasin ağdarib viran kiling
Şadman men ta vetening sevgisi küngülimde dur
Bu şeharimni nezergahi heme yaran kiling

Muhamed Kazım Yalguz'un aşağıdaki şiiri de yeni dönemin getirdiği ümit ortamını anlatmaktadır.

YENĐİ BAHAR⁵⁷

Nev baharda ülkemiz reşk canan oldu yana
Ülkedaşlar birbirge mehraban oldu yana
Tutiya eyle közimga ana yurt toprağını
Baş kötargan ülkedaşlar, şadman oldu yana
Temuri sahip kıranıng fahirli farzandları
İş kuraş meydanida ba fahirşan oldu yana
Boldı milletige bugün baht u saadetler nasib
Yavlarımız tamanda bağı kan oldu yana
Kutlu olsun dostlr yengi beharu yengi yıl

---

⁵⁶ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, Afganistandagi Özbek Şairleri, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

⁵⁷ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, Afganistandagi Özbek Şairleri, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Kim behar vesfide yelğuz neğmehan oldu yana

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere Afganistan Özbek edebiyatını etkileyen etmenlerin başında Çağatay edebiyatı gelmektedir. Bunun yanında siyasi olaylar, savaşlar, fakirlik, muhacirlik, vatan sevgisi, anadil, geçmişe olan özlem, birlik beraberlik, anavatan, ayrılık, sosyal ve içtimai konular şiirlerin temel mevzusunu oluşturmaktadır.

Ülkedeki sıkıntılar ve zorlu hayat şartları ile savaş ve kargaşa yılları, doğal olarak sevgi, tabiat vb konularda yazılan şiirlerin sayısının çok az olmasına sebep olmuştur.

2.2 ÇAĞATAY EDEBİYATININ, AFGANİSTAN ÇAĞDAŞ ÖZBEK EDEBİYATINA OLAN ETKİLERİ

Daha önceki dönemlerde “Doğu Türkçesi” olarak isimlendirilen Çağatay Türkçesi’nin temelleri Emir Timur zamanında atılmıştır. Çağatay Türkçesi, Timuriler döneminde, Hayder Harezmi, Mevlana Gedayi, Atayi, Mevlana Sakaki ve Mevlana Lütfi’lerin zuhur etmesi ile gelişme evresini tamamlayıp kemale ermiştir. Özellikle Emir Ali Şir Nevai’nin (1441-1501) edebiyat dünyasında bir güneş gibi tulu etmesi ile kemalatını tamalayarak, adeta mükemmelliğe ulaşmıştır. Büyük Nevai’nin diğer bilim adamları ve edebiyatçılardan en büyük farkı onun Çağatay dilinin mucidi olmasıdır. Nevai, bu dile Türkçe ismini vermekle beraber, doğubilimciler bu dile XIX. Yüzyıldan itibaren Çağatay dili adını vermektedirler. Prof. Dr. Fuat Köprülü, “Türk Edebiyatı Tarihi”, isimli eserinde bu edebi dile “Çağatay Türk Edebiyatı” diyerek bu şekilde isimlendirmiştir.

Büyük Nevai, Farsça ve Arapça dillerini de, ana dili olan Doğu Türkçesi gibi biliyordu. Farsça ve Türkçe çok güzel şiirler söyleyerek eserler vermiştir. Nevai, kendi döneminin büyük siyaset ve devlet adamlarından birisiydi. O zamanın en büyük hükümdarlarından birisi olan Sultan Hüseyin Baykara’nın veziri ve danışmanıydı.

Hüseyin Baykara döneminde Herat, Buhara yerine Şeybanilerin (Timurilerin) başkentiydi. Nevai gibi bir Türkçe sevdalısı olan Hüseyin Baykara, Çağatay Türk edebiyatının gelişmesi ve yaygınlaşması için çok gayret göstermiştir. Tarihçiler Hüseyin Baykara dönemini Çağatay Türk edebiyatının altın dönemi olarak adlandırmışlar ve bu dönemi doğuda ki “**Türk Rönesansı**” olarak nitelendirmişlerdir.

Nevai, Baykara’nın Türkçeye karşı olan sevgi ve alakasını değerlendirerek Çağatay Türk Edebiyatı’nın gelişmesi ve ilerlemesi için büyük bir çaba ve gayret göstermiştir. Nevai, Türk edebiyatçıları Türkçe şiir söylemeye teşvik etmiştir. Ali Şir Nevai, en önemli eserlerinden birisi olan “Mecalis-un Nefais’te”, XV.yüzyılda yaşamış olan üçyüzden fazla Türk edibinden söz etmiş ve onların, %90’nın Farsça şiir

söylediklerini ifade etmiştir. Nevai, bütün bu şair ve edebiyatçılardan Türkçe şiir yazmalarını istemiştir.

Nevai bu hedefini gerçekleştirmek için bu amaçla “Muhakemetü'l-lugateyn” gibi değerli bir eseri telif etmiştir. Bu eserinde Türkçe'nin Farsça'dan daha üstün olduğunu açık deliller getirerek isbat etmiştir.

Ali Şir Nevai Nevai bu eserinde, fikirlerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Türkçe dilinde, çok sayıda yenilik ve incelik vardır ve bunların kullanmayı herkes beceremez. Şairliğe yeni başlayanlar, bu incelikleri kullanmaktan kaçınıyorlar ve işin kolayını tercih ederek, Farsça şiir söylemeyi tercih ediyorlar. Bu da yavaş yavaş onlarda alışkanlık haline geliyor. Sonra ondan kendilerini kurtaramıyorlar ve Türk gençleri de onları taklit edip kendi dilinde şiir söylemeyi bırakıyorlar”.

Ali Şir Nevai “Muhakemetü'l-lugateyn” isimli kitabında, Türkçe'nin bazı özelliklerini esas alarak şu neticeye varmıştır:

“Türkçe, duygu ve düşünce beyanı için daha çok uygun bir dildir ama Türkçe şiir söylemek herkesin işi değildir. Türkçe şiir söylemek için, Türkçe'nin inceliklerinden korkmayan yetişmiş ve usta bir edib olmak gerekir.”

Nevai, “Muhakema-tul Lügateyn adlı eserinde, Türkçe ile Farsça'yı karşılaştırdıktan sonra, Orta Asya ediblerinin şiirlerinde kullanmış olduğu kelimeleri eserlerine almıştır. Nevai'nin 32 adet manzum ve mensur eseri vardır ve bu eserlerin yarısından fazlasını Çağatay Türkçesi ile diğerlerini ise Farsça olarak kaleme almıştır. Onun en önemli ve büyük edebi eserlerinden birisi “Nevai Hamsesi”dir ki bu eser 32000 Türkçe beyitten oluşmaktadır.

Ali Şir Nevai, kendi çağında, Horasan, Maverâ ü-n-nehir ve Doğu Türkistan'ın yanında, o günkü İran ve Osmanlı Türkiyesi'nde de çok meşhurdur. Bütün bu ülkelerden, şehirlerden öğrenciler Herat'a gelerek, onun etrafında halkalanmışlar, onun şiir ve üslubunu, Ali Şir Nevai'nin vefatından sonra kendi ülkelerine götürerek yaymışlardır.

Bütün bu şairler ve edipler, O'nun şiirlerinin benzerini yazmaya çalışmışlardır. Bazıları ise Nevai'nin şiirlerini daha anlamak için sözlükler hazırlamışlardır. Mirza

Mehdihan Ester Abadi ve Münşi Nadirşah'ın Senglah isimli sözlüğü bunun örneklerindedir. Yine bu şekilde, Sadiki Afşar'ın "Mecmu-ul Havvas" adlı tezkeresini "Nevai'nin Mecalis-un Nefais" adlı eserini taklit edilerek yazmıştır.

Miladi XIX. yüzyılın ortasından itibaren Türkçe'nin yeni şive ve lehçeleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak buna rağmen XX. yüzyıl başında Şey Sadi Sirazi'nin "Gülistan" adlı eseri Molla Hoca İşan Salih (1907–1932) tarafından Çağatay Türkçesine çevrilmiştir.

Afganistan Özbek edebiyatı, Türkistan'da XIX. yüzyıl ortalarında özgürlük düşüncelerinin ortaya çıkması ile meydana gelmiştir. Bu akımla birlikte, sosyal ve milli mevzular edebiyata girmeye başlamış, şiir ve edebiyatta eski şekil ve mevzulara daha az rastanır olmuştur.

Fakat bunun yanında bir çok şair, yazar ve edebiyatçılar, eski formattada yani Çağatay Edebi üslubuna göre şiirler söylemiş ve nesir eserleri yazmışlardır. Mukimi ve Firkat bu şairlere verilebilecek en iyi örneklerindedir.

Daha sonraki zamanlarda Çağatay Türkçesi olarak tanımlanan Doğu Türkçesi'nden, günümüz Orta Asya Türk lehçeleri özellikle günümüz Özbekçesi şekillenmiştir. Çağatay Türkçesi, Nevai'nin zuhuru ile kendi kemal noktasına ulaşmıştır. Çağatay edebiyatının gelişmesinde Nevai'nin rolü, diğer bütün şair ve yazarlardan daha fazladır. Bu sebeplerden dolayı Ali Şir Nevai'ye bu dilin kurucusu da denebilir. Bu sebeplerden dolayı Çağatay Türkçesine, Nevai Türkçesi veya Nevai Dili'de denmektedir ki, dünya üzerinde bir dile ismini vermiş olan Ali Şir Nevai'den başka ikinci bir insan yoktur.

Çağdaş Özbek Dili ve Edebiyatı, Çağatay edebiyatın devamıdır. Bu durum bu konuda uzlaşmış olan bütün ilim adamlarınca dile getirilerek Çağdaş Özbekçe'nin, Çağatay dili ve edebiyatının kanuni mirasçısı olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısı ile Afganistan Özbek edebiyatı, Çağatay edebiyatının banisi sayılan Ali Şir Nevai'nin ortaya koymuş olduğu yöntem ve üslup üzerine bina edilmiştir.

Afganistan Özbek edebiyatında, özellikle de Rus ve Sovyet idare ve tesirinden uzak kalmış olan Afganistan Özbek edebiyatında, Çağatayca'nın etkisi, özellikle edebi ve lisani usullerde, motiflerde, edebi şekil ve kaidelerde açıkça karşımıza çıkmaktadır.

Çağdaş Özbek Edebi Dilinin şekillenmesinde, Türkçenin Kıpçak, Uygur, Karluk ve Oğuz Lehçelerinin rolü olup, her üç lehçenin de kendine ait hususi üslupları vardır. Karluk– Çiğil-Uygur lehçeleri grubunda; ق، غ، گ، ک ve ف sesleri kelimelerin sonunda geliyorken, bu sesler Oğuz lehçesinde خ، گ ve ل; (ن) seslerine değişmektedir. Bu grup Taşkent, Buhara ve Semerkand halklarının kendilerine has olan dil özelliklerini meydana getirmektedir. Çağdaş Özbek edebi dili ise, Taşkent ve Fergana şiveleri üzerinde bina edilmiştir.

1917-1926 yılları arasında komünizmin zuhur etmesi ile, edebiyat ve sanat alanlarında da bir çok köklü değişiklik meydana gelmiştir. Bütün alanlarda olduğu gibi, dil, edebiyat, edebi üslup, dilin mahiyeti, şiir türleri ve motifleri, edebi eserlerin konu ve muhtevaları, siyasi ve ideolojik etki altında kalmıştır.

Bilindiği üzere, 1924 yılında Sovyetler Birliği, Batı Türkistanı öncelikle Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkmenistan adı altında dört cumhuriyete bölmüş, daha sonra da 1929 yılında Özbekistan'a bağlı olan Hocend Viyaletinin sınırlarını ayırarak, Badahşan Dağları, Hesar, Kulab ve Karategin bölgelerini birleştirerek Tacikistan Cumhuriyetini kurmuştur. Bu şekilde Türkistanın parçalanması tamamlanarak beş tane devlet ve beş tane resmi dil meydana getirilmiştir.

1927 yılından sonra ise bir çok köklü değişiklikler meydana gelmiş ve o zamanki Rus Edebiyatı yeni bir şekilde zuhur etmeye başlamıştır.

Bu arada Kafkasyadaki ve Türkistandaki Müslüman halkların yazısı, önce Arap alfabesinden, Latin alfabesine çevrilmiş daha sonra ise 1940 yılında Latin alfabesinin yerine Kiril alfabesi getirilmiştir.

Aynı yıllarda Özbekistan Cumhuriyetinin edebi diline de müdahale edilmiş, daha önce kabul edilen Harezmi şivesi yerine, Taşkent ve Fergana vadisinin şivesi resmi şive olarak tanınmıştır.

Bu dönemde yazarlar ve şairler, eserlerini daha kolay yazma ve kolay söyleme yoluna baş vurmaya başlamışlardır. Aruz veznini terk ederek, hece vezni ile şiirler yazılmaya, eserlerinde daha sade bir dil kullanmaya özen göstermişlerdir. Edebi mevzularda değişmeye uğrayarak, dini tasavvufi, aşk vb konular terk edilerek, kendi eserlerinde o günkü sosyal ve siyasi durumları, işçi, halkların kardeşliği, emeğin yüceliği gibi sosyalist ve komünist tesirindeki konulara yönelmişlerdir.

O yıllarda, Sovyet işgali ve idaresinin uğramadığı bir bölge olan Afganistan'da, Özbekler, klasik tarzda Çağatay edebiyatı ve Nevai ile başka klasik şairlerin üsluplarına göre şiir söyleme ve eser yazmaya devam etmişlerdir.

1917-1937 yıllarında Türkistan'daki siyasi durum sebebi ile ara ara pek çok siyaset ve ilim adamının yanında, şair, yazar, edib ve düşünce adamı da, Türkistan'ı terk ederek Afganistan'a ve genellikle de Afganistan'da Özbek ve Türkmen nüfusun daha kalabalık olduğu, Şibirgan, Faryab (Andhoy ve Meymene), Mezarı Şerif, Aybek, Kunduz, Badahşan ve Talokan gibi şehir ve yerleşim birimlerine yerleşmişlerdir.⁵⁸

Bu şair ve yazarlar, edebi alanda özellikle konu ve üslupta milliyetçi ve vatanperver bir dalgalanma ve vatan özlemi, ana dil gibi yeni başlıklar getirmiş olsalar da, Türkistan'dan bu insanlar muhafazakar oldukları için göç ettiklerinden dolayı, şiir ve edebiyatta özellikle şekil ve üslupta Çağatay edebiyatı geleneğini devam ettirmişlerdir.

Günümüzde de Afganistan Özbekleri arasında çok az sayıda insan, günümüz Çağdaş Özbekistan Özbek şiir ve edebiyatı ile uğraşmakadılar. Afganistanda, şiir ve nesir ile meşgul olan ve edebi eserler veren Afganistan Özbekleri, kendilerine özgü yeni bir yöntem ve üslub koymak yerine daha çok Çağatay edebiyatı yazarlarının ve şairlerinin üsluplarını örnek almaya çalışmaktadırlar.

Elbette bir çok şair ve edebiyatçı üzerinde Özbekistandaki edebiyatın tesiri yadsınamayacak kadar fazladır. Ancak, Sovyet işgalinin sınırlı olması, sosyal ve kültürel alanda da tesirinin az olmasına sebep olmuştur. Ülkede alfabe değişmediği için Afganistan Özbekleri, ataları olan Nevai, Babür, Şeybabi vb Çağatay edebiyatının söz

---

⁵⁸ Mir Ğulam Muhammed Gabar, *Afganistan der Meseiry Tarih*, cild I-II, Havra Interpress-Urdu Bazar Muhammed Cengi/Peşaver, 2009

üstadlarının eserlerine daha rahat ulaşma, okuma ve anlama imkanı elde etmişlerdir. Afganistan Özbeklerinin dilleri üzerinde Rusçanın tesiri hemen hemen hiç olmamıştır denebilir. Fakat, bölge Özbekçesi üzerine, Farsça (Darice-Afganistan Farsçası)'nın tesiri ise oldukça fazladır.

Bunun yanında uzun yıllar devam eden içi savaş ve kargaşa yılları, Afganistan Özbeklerini de yurt dışına göç edenler müstesna, dış etkilerden soyutlamış, adeta halkın Çağatay edebiyatından uzaklaşmasına engel olmuştur.

Halen birçok yerde teknik ve teknolojinin yetersiz olması, haberleşme ve ulaşım imkanlarının az ve kifayetsizliği, günümüzde de dış etkilerin özellikle kırsal alanda, köy ve kasabalarda oldukça az olmasını netice vermektedir.

Bütün bunların neticesinde, Ali Şir Nevai, Babür Şah, Şah Mirza, Latifi vb bütün Çağatay edebiyatı üstadları ve temsilcileri, eserleri ile hayat hikayeleri ile, isimleri ile Afganistan Özbekleri arasında dipdiri yaşamaya ve sadece şiiri ve edebiyatı değil günlük hayatı ve hatta siyasi hayatı bile etkilemeye devam etmektedirler.⁵⁹

---

⁵⁹ Gulam Rasul Karluk, Kabil Üniversitesi, Dil ve Edebiyat Fakültesi, Türkoloji Bölüm Başkanı ile Çağatay Edebiyatı Üzerine yapılan mülakattan alınan notlardan.

3. BÖLÜM

FARYAB EDEBİ MUHİTİ ÖZBEK ŞAİRLERİ VE YAZARLARI

Bu bölümde Faryab Edebi Muhitine mensup olan şairlerinin Hayatlarını kısaca tanıttıktan sonra şiirlerinden örnekler verilecektir. Bu çalışmada, şairler yaşadıkları dönemlere göre iki kısma ayrılarak, Faryab Edebi Muhiti Geç Dönem Çağatay Şairleri adı altında on adet, Faryab Edebi Muhiti Özbek Şairleri başlığı altında ise seksenbir adet ve toplamda ise doksanbir adet şair ve edebiyatçı üzerinde çalışılmıştır.

3.1 AFGANİSTAN, FARYAB EDEBİ MUHİTİ, GEÇ DÖNEM ÇAĞATAY EDEBİYATI ŞAİRLERİ

- 1 Buhari, Mirza Şevket Buhari, XVII. Yüzyıl-(XI. Hicri Kameri y.y)
- 2 Peleng Puş, Nadir Niyaz Kadiri, XVII. Yüzyıl (Hicri XI. Asır)
- 3 İbreti, Tengri Berdi, (XVIII-XIX Yüzyıl)
- 4 İşan Çut Halife - Şah Veysi, XVIII. Yüzyıl (Hicri Şemsi Hicri XII. Asır)
- 5 Mehvi, Mevlana Nimetullah, XVIII-XIX. Yüzyıl (XI-XII Hicri Şemsi Asırlar)
- 6 Hazik, Mirza Cüneydullah, XVIII-XIX Yüzyıl (Hicri Şemsi XII. Asır)
- 7 Miskin, Molla Muhammed Kuli, 1849-1939 Miladi (1228-1318 Hicri Şemsi)
- 8 Damla Bidil “Damulla Bidil”, Şerefeddin Şeref, 1874-1945 (1253-1324 Hicri Şemsi)
- 9 Mukim-i Andhoyi, Molla Muhammed, 1875-1951 (1254-1330 Hicri Şemsi)
- 10 Feyzi, Elhac Damulla Aşurkul Feyzi, 1886-1946 (1265-1325 Hicri Şemsi)

3.2 AFGANİSTAN FARYAB EDEBİ MUHİTİ ÖZBEK ŞAİRLERİ:

- 1 Gamgin, Seyyid Fazıl Gamgin, 1895-1935 (1274-1314 Hicri Şemsi)
- 2 Kurbet, Elhac Mir Muhammed Emin, 1901-1989 (1280-1368 Hicri Şemsi)

- 3 Ebulhayr Hayri, Ebulhayr Hayri, 1907-1978(1286-1357 Hicri Şemsi)
- 4 A'ber, Hudaynazar A'ber, Doğum Tarihi 1921 (1300 Hicri Şemsi)
- 5 Nefir Faryabi, Abdurrauf, Doğum Tarihi: 1926 (1305 Hicri Şemsi)
- 6 Uçkun, Muhammed Emin Uçkun, Doğum Yılı: 1929 (1308 Hicri Şemsi)
- 7 Mecnun Kaysari, Seyyid Gavseddin Mecnun Kaysari, 1929-1996 (1308-1375 Hicri Şemsi)
- 8 Uçkun, Ergeş Uçkun, Doğum Yılı:1930 (1309 Hicri Şemsi)
- 9 Salah, Salih Muhammed, 1930-1956 (1309-1335 Hicri Şemsi)
- 10 Ağa, Abdulhamid Agah, Doğum Yılı: 1933 (1312 Hicri Şemsi)
- 11 Enver Andhoyi, Muhammed İshak, Doğum Tarihi:1933 (1312 Hicri Şemsi)
- 12 Hamid Faryabi, Abdulmumin, 1933-1994 (1312-1373 Hicri Şemsi)
- 13 Ahmedi, Şah Gulam Ahmedi, Doğum Yılı: 1935 (1314 Hicri Şemsi)
- 14 Azimi Andhoyi, Muhammed Eşref, Doğum Yılı: 1937 (1316 Hicri Şemsi)
- 15 Tab'ii, Seyfülmüluk, Doğum Yılı: 1939 (1318 Hicri Şemsi)
- 16 Metin Andhoyi, Üstad Muhammed Emin, Doğum Yılı: 1940 (1319 Hicri Şemsi)
- 17 Puhyar, Elhac Raz Muhammed, Doğum Tarihi: 1940 (1319 Hicri Şemsi)
- 18 Aymak, Doktor Feyzullah, Doğum Tarihi: 1945 (1324 Hicri Şemsi)
- 19 Meftun Kaysari, Seyid Abdulgafur, Doğum Yılı: 1945 (1324 Hicri Şemsi)
- 20 Tinmas, Hayr Muhammed, 1947-2000 (1326-1379 Hicri Şemsi)
- 21 Azizullah Bütün, Doğum Tarihi: 1948 (1327 Hicri Şemsi)
- 22 Nuri, Muhammedullah Nuri, Doğum Tarihi: 1948 (1327 Hicri Şemsi)
- 23 Sena, Muhammed İshak, Doğum Tarihi: 1950 (1329 Hicri Şemsi)
- 24 Halki, Hayatullah Behruz, Doğum Tarihi : 1950 (1329 Hicri Şemsi)
- 25 Hassas, Salih Muhammed Hassas, Doğum Tarihi: 1951(1330 Hicri Şemsi)
- 26 Kemal, Seyyid Ekrem, Doğum Tarihi : 1951(1330 Hicri Şemsi)
- 27 Asim, Doktor Abdulselem, Doğum Yılı: 1952 (1331 Hicri Şemsi)
- 28 Bütün Haydari, Hamidullah, Doğum Tarihi: 1954 (1333 Hicri Şemsi)
- 29 Yelda, Fevziye, Doğum Tarihi: 1956 (1335 Hicri Şemsi)
- 30 Rahim İbrahim, Muhammed Rahim, Doğum Tarihi : 1956 (1335 Hicri Şemsi)

- 31 Lebib, Üstad Seyyid Muhammed Alim, Doğum Tarihi: 1957 (1336 Hicri Şemsi)
- 32 Münşizade, Elhac Şah Rıza, Doğum Tarihi : 1957 (1336 Hicri Şemsi)
- 33 Samel, Veyseddin, Doğum Tarihi : 1958 (1337 Hicri Şemsi)
- 34 Tahiri, Allahberdi, Doğum Tarihi: 1958 (1337 Hicri Şemsi)
- 35 Yurtdaş Andhoyi, Gulam Sahi Vekilzade, Doğum Tarihi: 1959 (1338 Hicri Şemsi)
- 36 İşenç, Zikrullah, Doğum Tarihi: 1959 (1338 Hicri Şemsi)
- 37 Arral, Azizullah, Doğum Tarihi: 1959 (1338 Hicri Şemsi)
- 38 Şemsi, Muhammed İshak, Doğum Tarihi: 1959 (1337 Hicri Şemsi)
- 39 Melikzad, Abdulkayyum, Doğum Tarihi: 1959 (1338 Hicri Şemsi)
- 40 Haşimi, Seyyid Tacdar, Doğum Tarihi: 1959 (1338 Hicri Şemsi)
- 41 Keyvan, Kübra Keyvan, Doğum Tarihi: 1960 (1339 Hicri Şemsi)
- 42 Taşkın Behayi, Seyyid Taceddin, Doğum Tarihi : 1961 (1340 Hicri Şemsi)
- 43 Uyğan, Doktor Seraceddin, Doğum Tarihi: 1961 (1340 Hicri Şemsi)
- 44 Mihnet, Abduşşükür, Doğum Tarihi: 1961 (1340 Hicri Şemsi)
- 45 Kana, Seyyid Seraceddin, Doğum Yılı: 1962 (1341 Hicri Şemsi)
- 46 Aysultan Hayri, Doğum Yılı: 1962 (1341 Hicri Şemsi)
- 47 Hayri, Gazi Muhammed Hümayun, Doğum Tarihi: 1962 (1341 Hicri Şemsi)
- 48 Kohken, Mohammed Alim Kohkan, Doğum Tarihi:1962 (1341 Hicri Şemsi)
- 49 Şadab, Asife, Doğum Tarihi: 1962(1341 Hicri Şemsi)
- 50 Emimi, Elhac Muhammed Kazim, Doğum Tarihi: 1964 (1343 Hicri Şemsi)
- 51 Siret, Hayr Muhammed, Doğum Tarihi: 1965 (1344 Hicri Şemsi)
- 52 Reha, Rahmetullah, Doğum Tarihi: 1967 (1346 Hicri Şemsi)
- 53 Arab, Ehadullah Ahmedullah, Doğum Tarihi : 1967 (1346 Hicri Şemsi)
- 54 Fitrat Faryabi, Seyyid Hafizullah, Doğum Tarihi: 1970 (1349 Hicri Şemsi)
- 55 Sevinç, Ma'sume, Doğum Tarihi: 1972 (1351 Hicri Şemsi)
- 56 Şerifi, Muhammed Eşref, Doğum Tarihi: 1973 (1352 Hicri Şemsi)
- 57 Savlet, Nesime, Doğum Yılı: 1975 (Hicri Şemsi)
- 58 Fevjan, Elhac Abdullah, Doğum Tarihi: 1978 (1357 Hicri Şemsi)
- 59 Kanat, Kameruddin, Doğum Yılı: 1979 (1358 Hicri Şemsi)

- 60 Şadman, Seyyid Adilşah, Doğum Tarihi: 1982 (1361 Hicri Şemsi)
- 61 Azirim Hanifi, Abdulcelil, Doğum Tarihi: 1982 (1361 Hicri Şemsi)
- 62 Hamidi, Zaynullah, Doğum Tarihi: 1982 (1361 Hicri Şemsi)
- 63 İlmi, Melehat, Doğum Tarihi: 1985 (1364 Hicri Şemsi)
- 64 Kuvanç, İhsanullah, Doğum Tarihi: 1985 (1364 Hicri Şemsi)
- 65 Elsever Naimi, Tac Muhmmmed, Doğum Tarihi: 1986 (1365 Hicri Şemsi)
- 66 Şehir, İnanetullah, Doğum Tarihi: 1986 (1365 Hicri Şemsi)
- 67 Yalğuz, Muhamed Kazım, Doğum Tarihi: 1986 (1365 Hicri Şemsi)
- 68 İnanç, Seyfullah İnanç, Doğum Tarihi: 1987 (1366 Hicri Şemsi)
- 69 Savaş, Muhammed Arif, Doğum Tarihi: 1988 (1367 Hicri Şemsi)
- 70 Begzad, Nisar Ahmet, Doğum Tarihi: 1988 (1367 Hicri Şemsi)
- 71 Toyğun, Seyyid Hüsameddin, Doğum Tarihi: 1989 (1368 Hicri Şemsi)
- 72 Habibi, Zeynullah, Doğum Tarihi: 1989 (1368 Hicri Şemsi)
- 73 Şaik, Muhammed, Doğum Tarihi: 1989 (1368 Hicri Şemsi)
- 74 Sevğend, Ferengis, Doğum Yılı: 1990 (1369 Hicri Şemsi)
- 75 Vahdetoğlu, Seyyid Muhammed Harun, Doğum Yılı: 1990 (1369 Hicri Şemsi)
- 76 Mustafa Pur, Seyyid Nur Muhammed Zahid, Doğum Yılı: 1991 (1370 Hicri Şemsi)
- 77 Turani, Ferengis, Doğum Tarihi: 1992 (1371 Hicri Şemsi)
- 78 Osmaniyan, Halid Osmaniyan, Doğum Tarihi: 1992 (1381 Hicri Şemsi)
- 79 Turan, Mahbubullah, Doğum Tarihi: 1993 (1372 Hicri Şemsi)
- 80 İsmeti, Uluğbek, Doğum Yılı: 1994 (1373 Hicri Şemsi)
- 81 Bayındır, İmam Ali, Doğum Tarihi: 1994 (1373 Hicri Şemsi)

3.3 AFGANİSTAN, FARYAB EDEBİ MUHİTİ, GEÇ DÖNEM ÇAĞATAY EDEBİYATI ŞAİRLERİNİN HAYATLARI VE ESERLERİ

3.3.1 BUHARİ, “MİRZA ŞEVKET BUHARİ” , ŞEHİD (ŞEYHULİSLAM) OĞLU MİRZA ŞEVKETULLAH ŞEYHULİSLAM, (XVII. YÜZYIL)

Tarihi kaynaklara göre, Mirza Şevket Buharayı adıyla Türkistan ve Afganistan coğrafyasında meşhur olan Mirza Şevket aslında, Hazreti Şeyhülislam oğlu Mirza Cüneydullah Hazik'in kardeşidir.

XVII yüzyılın ikinci yarısında Faryab ve Herat'taki medreselerde bulunan meşhur alimlerden dersler alıp, daha sonra ise o yüzyıllarda ilim ve fazilet merkezi olan Buhara ve Semerkant'a gitmiş, oralardaki şairlerle rekabete girişmiştir. Ancak onun Buhara ve Semerkant'daki hakkındaki hayatı hakkında elimizdeki bilgi oldukça azdır.

Bu arada Mirza Şevketullah Şeyhulislami, kendisinden daha sonraki yıllarda yaşamış olan ve kendisi ile aynı ismi taşıyan Şevket İskenderi ve Hind Edebiyat muhitinin tanınan şairi Mirza Şevket Dehlevi ile yazılan tezkerelerde isimleri ve eserleri karıştırılmıştır.⁶⁰

Mirza Şevket Buhari ve Şevket İskenderi'nin Çağatay Türkçesi (Özbekçe) ve Farşça şiirleri Buhara ve Şaş'ta taş baskı olarak basılmıştır.⁶¹

TAMAM MATLA' GAZEL

Bülbül zaram, gül ruhsar alingden cüda
Tuti lalam, şükr nisbeti makalingden cüda
Der idim sabr eyleyub ölsem cemalingden cüda
Bilmedim duşvar imiş ölmek vesalingden cüda
Tire boldi ruzgarim zülfü halingdin cüda
Muyge ulçeledi tenim, nazik nehalingden cüda

⁶⁰ Seyyid Nurullah Eminyar, *Özbek Edebiyatı Tarihi, Şibirgan*, 1388 hicri şemsi (2009 miladi)

⁶¹ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Ham ketürdi kametim, mişkin nehalingden cüda
Çıkdı can natevan, şirin zülalingden cüda
Boldi sahra menzirim vahşi gazalingden cüda
Öldim ey Şevket ruhu ferhunde falıngden cüda

Aynı zamanda bir mutasavvıf olan Buhari, şiirlerinde daha çok tasavvufi mevzuları ele almıştır. Yukarıdaki şiirde şair, Mevlana Celaleddin Rumi'nin eseri olan Mesnevisinde ilk olarak ele alınan “Cüda” ayrılık konusunu işleyerek, Aşk ilahiyi tarif etmeye çalışmıştır.

3.3.2 PELENG PUŞ, “NADİR NİYAZ KADİRİ”, (XVII. YÜZYIL)

Kadiri, Pelengpuş adıyla şöhret kazanmış Nadir Niyaz Anhoyi, Andhoyun Arabşahi mahallesinde dünyaya gelmiştir. Çeşitli hocalardan eğitim alıp ve edebiyattaki kabiliyeti ortaya çıktıktan sonra kırkbeş yaşında uzak diyarlara doğru sefere çıkmış Suriye (Şam), Buhara, Bağdat ve Anadolu'ya giderek o yerlerdeki şairler, bilim adamları ve mutasavvıflarla görüşerek fikir alışverişinde bulunmuş, bu süre zarfında Beytullah-ı Şerifi yedi defa ziyaret etme şerefine nail olmuştur.

Kıymetli bilimadamı Muhammed Emin Andhoyi'ye göre bu hakikati arama seferi 30 yıl devam etmiştir. Onun bu uzun yolculuğunun neticesinde manzum olarak kaleme aldığı “Salgeç (Gurbetname)” isimli kıymetli eseri günümüze kadar saklanarak gelmiştir.

Nadir Niyaz Kadiri, arif ve sufi olduğu için onun eserlerinde tasavvuf ve irfan konuları kuvvetli işlenmiştir. O, Kadiri Tarikatine bağlı olduğu için “Kadiri” mahlasını kullanmıştır.

Şairin Gurbetname isimli eserinden başka birde şiirlerini toplamış olduğu divanı miras olarak kalmıştır.

Nadir Niyaz Kadiri uzun seferlerinden döndükten sonra Andhoy'da vefat etmiştir. Kandisi büyük bir mutasavvıf olduğu için kabri Andhoy'da "Hacı İşan Ziyareti" adıyla meşhur olarak bir ziyaretgah haline gelmiştir.⁶²

KÖZ YAŞI

Sanma nigahi mesting, meni saldi uşbu hale
Kurumaz közimni yaşi, tökülür misal-i jale
"Kadiri" kulung kibidur, ki sakalı akaribdur
Ani kuş budur elige, koliga birib piyale

Mutasavvıf olan şair, klasik dönem Çağatay edebiyatı usulleri ile yazmış olduğu yukarıdaki dörtlüğünde ve diğer eserlerinde, tasavvufi meseleri dile getirmiştir.

3.3.3 İBRETİ, "TENGRİ BERDİ İBRETİ", (XVIII-XIX YÜZYIL)

Tengri Berdi İbreti hakkındaki yazılı ilk malumatlar 1992 (1371 h.ř.) yılında önce Özbekçe olarak yayınlan "YULDUZ" adlı dergide, daha sonra ise "FARYAB" isimli dergide ise iki adet makale olarak, Meymene'li Özbek dili ve edebiyatı araştırmacısı olan Muhammed Emin Kazimi tarafından verilmiştir.

şair hakkında bilgi olabileceğimiz tek kaynak O'nun "Sultan İbrahim Edhem" adındaki manzum eserinin "Hatem-eyel-kitab bölümü olarak kabul edilmektedir. şairin "Mufid-ul-emvat" adlı fikri manzum eserde son zamanlarda bulunarak Muhammed Emin Kazimi tarafından korunma altına alınmıştır.

Elimizdeki kaynaklara göre Tengri Berdi İbret 1776 yılında günümüzde Faryab vilayetine bağlı olan Kayser İlçesinin Sevr Narin (ٹور نارين) Köyünde dünyaya gelmiştir. Adı geçen köyde yaşamış ve orada eserlerini vermiştir.⁶³

---

⁶² Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, Afganistandagi Özbek şairleri, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Tengri Berdi İbreti aynı zamanda sofi olup Mevlana Nimetullah Mehvi'nin mürididir. Ondan bize kadar gelen eserlerinde şairin ismi "Tengri Berdi" olarak geçmektedir. Şiirlerinde ise "İbreti" mahlasını kullanmıştır.

Şairin "Sultan İbrahim Edhem" adlı eserinde bu eseri 1830 (1246 hicri kameri yılının Ramazan ayında) yılında bitirmiştir. Bu el yazması eseri içinden düşerek kaybolan sayfalar hariç 3223 beyit bulunmaktadır.

Bu şair hakkında "Rengin Keman" adlı tezkerenin 2. Cildinde bazı malumatlar vardır.⁶⁴

NALAN BÜLBÜL

Kalmasun mindik kişi kişver setaniden cüda
Saltanat hem tahtlik hüsrü neşaniden cüda
Bülbül nalan kebi ol, gülistaniden cüda
Şehsuvari, ol Şe Rüstem kemaniden cüda
Kalmasun hiç bende, mindik yar caniden cüda
Bolmasin hiç kim minindik, mehribaniden cüda

Sin özing işingni kilding, rehşi hemtani minib
Mubtela kilding mini, yolingge sergerdan kilib
Küydürüb aşk otine çün bülbül nalan bolib
Ğonça rengliğ ta be ta bağr-u dilimni kan kilib
Kalmasun hiç miningdik, yar caniden cüda
Bolmasin hiç kim minindik, mehrebaniden cüda

Şam-e gurbet içere kaldim sormeding halim mining
Yana bakip, kırılıb sorgil bu ahvalım mining.
Vajgun boldu nitay, bu bahs-u ikbalim mining

---

⁶³ Seyyid Nurullah Eminyar, *Özbek Edebiyatı Tarihi, Şibirgan*, 1388 hicri şemsi (2009 miladi)

⁶⁴ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Kalmas irdi yana kaytib, uşbu ehvalim mining
Kalmasun hiç bende mindik, yar caniden cuda
Bolmasun hiç kim miningdik, mehrebaniden cuda
“İbreta”sin yiğlegil herdem ukib bu dastan
Hiç kişiğe kilgani yok dur vefa, oçbun cihan
Berçe kitti beğri koygan, kozi nemli, kongli kan
Barmo adam uğlide sindik, yenanlardan yeman
Kalmasun hiç bende mindik yar caniden cuda
Bolmasun hiç kim miningdik, mehrebaniden cuda

Bu şiirde şair, Buhari ve Mevlana benzeri ilahi aşktan bahsederek, tasavvufa ait olan bir konuyu işlemiştir. Aruz vezni ile yazılan şiir klasik dönem Çağatay edebiyatının güçlü izlerini üzerinde taşımaktadır.

SULTAN İBRAHİM EDHEM’İN “HATİME-TUL” ADLI KİTABINDAN

Kil ey tuti tekellum ve hoş ilhan
Tugandi dastane Şeyhi Sultan
Tile ervahlardan istianet
Şefaaf eylagay ruzi kiyamet
Özingning hesbi halingdin beyan kıl
Elemlerini yazib gülgün neşan kıl
Ğarzi dilgirlikden ehli yaran
Yürakni huniden yazdim bu destan
Bar irdi minde niçe hem zebanim
Elar güya idi ruzu revanim
Bolib men hem zebanlardan cüda min
Elarni hak payiga fedamin
Harab olgey gülistan, bolmasa gül
Niçok kilsun neva biçare bülbül

Bar irdi rehberim zikrinde yahu.
Nazir der 'İnnema küntüm tevellu'
Şehid-ul-gazi Hazreti 'Şeyhul-islam'
Elar din nuş kılğan bade-i cam.
Mübarek ismi 'Şeyh Nimetullah'
İdi 'Mehvi' cemali 'Li ma'allah
İdiler kafile salar Nakşibend.
Ki ğayr ez yed-i hakdin hatiri kuned.
Kemine cayim irür "Sevr-i narın"
Ubt ötkerdim ömrim her ne barin.
Karib dur munga elmar eyle Kaysar.
Özünga tapmedim hemraz bir yar.
Bar irdi minde niçe hem zabanlar.
Kana tapsam alardık razi da'nalar.
Ki ismi Hakim irür "Tengri Berdi"
Elar payin tapilmas Hak gerdi.
Garib üftade sahra merg dur men.
Tehi ni, bi semer, bi berg dur men.
Lebasim külfetimdur, ğam süvarım.
Refikim mehnetim dur, yar ğar'im.

İbretinin yukarıda ki şiirini içine alan eseri, büyük mutasavvıf İbrahim Bin Ethem'in, Çağatay Türkçesi ile yazılmış olan ilk menkıbesi olarak bilinmektedir.

3.3.4 “İŞAN ÇUT HALİFE - ŞAH VEYSİ”, “DAMULLA CEBBARKUL OĞLU İŞAN ÇUT HALİFE”, (XVIII.-XIX. YÜZYIL)

İşan Çut Halife hakkındaki asıl kaynaklar onun “Şecerename” ve “Havarikname” adlarındaki eserleridir. Bu eserler 1959 (1338 hicri şemsi) yılında ki sel felaketinde malesef kaybolmuş ve İşan Çut Halifenin Bute ve Can Baba mevkiindeki mezarını da bozmuştur. Daha sonra İşan Çut Halife'nin kabri ve divanı Merhum Mevlevi Abdulgani tarafından Meymene şehrine getirilmiştir. Günümüzde İşan Çut Halife hakkındaki tek kaynak işte bu divandır.⁶⁵

İşan Çut Halife şiirlerinde Şah Veysi mahlasını kullanmıştır. Kendisi Şeyh-ül İslamiye tarikatına bağlı bir mutasavvıf şairlerdendir. İşan Çut Halife “Bute ve Can Baba” ve “Bute ve Baba” lakablari ile meşhur olmuştur. Çut Halife tarikat ve tasavvufta büyük bir pir ve mürşit olarak kabul edilmektedir. Ancak bunun yanında son yüzyıllar içinde Afganistan'da yetişmiş en büyük Özbek edebiyatçılarından biri olarak kabul edilmektedir. Fakat malesef günümüzde kendisi gerek Afganistan'da gerekse diğer Türk topluluklarında yeterince tanınmamaktadır.⁶⁶

GAYB ESRARI

Zahid kılma adavet men ezelde bar idim.

Ser penah aning ilmide men der kar idim.

Kalip Adem Safiuallah'ni mevcud itmeseden burun.

Belki andin ilgeri min aşk-ı didar idim.

Kavm-i Lut'ni evvel keçe hak eyledi zir ü zeber.

Azer oğlu evvel Halilullah bilen hemrahleşib

Köreni küydürmegem nar, İman-ı gülizar idim.

Köp cefalar kıldılar Nuh Nebiullah'ge evvel.

Hazret-i Mekan bilen tufande birge bar idim

⁶⁵ Seyyid Nurullah Eminyar, *Özbek Edebiyatı Tarihi, Şibirgan*, 1388 hicri şemsi (2009 miladi)

⁶⁶ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Çah-ı zendange Yusuf birle tarttim külfetin
Tün heridari bolub, dellal her bazar idim.
Leyli bolib naz birle, körni rüsva eyledim?
Yığlaban Mecnun bile Aşufteye didar idim.
“Rabburni” didi Musa Deşt iman çölide.
Marifet meydanide men sahibi esrar idim.
Köz kirek körgay, tanigay, derdi kim dermani kim?
Hazreti Eyyub bilen, derd içide der kar idim
Cami bolib Bağdad halki eyletdilar dar üstide
Közlerimden kan tökib, Mansur bilen hemdar idim
Didi “Veysi” kilmagil esrar gaybini ayan
Dostlarımge gül bolub, düşmanlarığa har idim.

İşan Çut Halife, kendi yaşadığı bölgede o zamanlarda yaşayan en büyük mutasavvıflardan birisidir. Klasik usulde yazmış olduğu şiirlerinin hemen hepsinin teması tasavvuftur.

TİRİKLİK KAYĞUSI

Uşbu dünya mülkide köpler peşiman min kilib
Hem gereftarine bul çahi zindan-ı men kilib
Min oşel can ve cihandaru diyardan ayrilib
Yüz gam ve enduh bilan hem dideye giryan min kilib
Ehli dünya zağlar dik yiğilib ğavga kilur
Guşeyi gurbet ara bülbül-i nalan-i men kilib
Her kişini körsam dünyada köp arman kilur
Aşık vesling bolib alemde ser san-ı men kilib
Cümle aşık derdiğe tapti derman-i men kilib
Men sini vasling tilab, tuştım beyabanlar ara
Körmeyin, ölsam yine, kaldı bu arman-ı men kilib

Ehli dünyalar bilen huyim muvafik kelmedi.
Hem ani çün bolmişam, çikdi biyaban men kilib.
Kil bu meskinğine zahed adavet kilma gil
Can kuzini aç bu kün, kör fahr-ı devran-ı men kilib
“Veysi” derd-i ehli bilan daim yürüb, ser san yürüb
Bu ölümdin ilgari vaslinge kurban men, kilib

İşan Çut Halife'nin, yularındaki “Tiriklik kaygusu” (Hayat kaygısı) isimli eseri de, tasavvufi eserlerinden birisidir. Şair bu eserinde, dünya hayatının geçiciliği, getirmiş olduğu pişmanlık ve elemeleri işleyerek, asıl hazırlığın ölümden sonrası için olması gerektiğini ifade etmiştir.

3.3.5 MEHVİ, MEVLANA NİMETULLAH MEHVİ, (XVIII-XIX. YÜZYIL)

Mehvi (محوى) mahlası ile tanınan Şeyh Nimetullah, Faryab'da doğmuştur. Gençlik yıllarında devrinin tanınmış manevi büyüklerinden müridlerinden biri olan Şeyhulislam Tarikati Şeyhi Sufi İslamkuli'ye intisab etmiştir. Sufi İslamkuli'nin yanında eğitimini ve manevi terakkiyatını tamamlamıştır. Sufi İslamkuli'nin 1806 (1222 hicri kameri) yılında şehadetinden sonra tarikatın piri olmuştur.

XIX. yüzyılda vefat etmiş olan Mehvi ömrünün önemli bir kısmını seyrü seferde, manevi terakkiyatı için geçirmiştir. Bir müddet devrinin önemli ilim ve kültür merkezlerinden biri Herat'ta yaşamıştır.

Şiirlerinde hikmet, tasavvuf ve manevi konuları işleyen Mehvi'nin üslup ve tema olarak Mevlana Celaleddin Rumi ve Baba Rahim'den etkilenmiştir.

Onun divanı 1992 (1371 hicri şemsi) yılında Rahim İbrahim tarafından, Faryab Devlet Basmahanesi'nde bastırılmıştır. Adı geçen divan 1500 beyitten müteşekkildir. Adı geçen eser 2000 (1379 hicri şemsi) yılında Herat'ta “Divan-ı Şeyh Nimetullah Mehvi”

adıyla basılmıştır. Bunun haricinde “Mirat-ul Arifin” adlı risalesi içindeki 105 beyit ile beraber Seyyid Ziyauddin Vasiki’nin tashihi ile neşredilmiştir.⁶⁷

Mevlana Mehvi şair, arif ve mürşid olup, Mir Seyyid Kerruhi, Mirza Tayyib Kurti Badğisi, Mirza Cüneydullah Hazik ile çağdaştır. Mevlana Tengî Berdi İbreti onun müridlerindedir.⁶⁸

KÜYGEN YÜREK⁶⁹

Hergiz min biçareni cana suramaysan?

Bir lutfu keramet kilib asla surameysen?

Küydi yüreğim hicr-u firakingde nitey men?

Haling nime dib dilberi ziba surameysen?

Ahu karaşing kildi mini vale ve hayran?

Şefket kilib ey közleri şehla surameysen?

Divane bolib tağ ve beyabanga çıkıb men?

Derman yoliden ey buti rena surameysen?

(Mehvi) seni dib keçti bu alem berisiden?

Bir guşeyi çeşming bile cana surameysen?

Küygen Yürek (Yanan Yürek) isimli şiiri ile şair, ilahi aşk ve dert üzerine yazdığı şiirinde, ilahi aşk ile yandığını, ancak bu durumunun anlaşılmasını şikayet etmektedir.

---

⁶⁷ Seyyid Nurullah Eminyar, *Özbek Edebiyatı Tarihi*, Şibirgan, 1388 hicri şemsi (2009 miladi)

⁶⁸ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

⁶⁹ Nimetullah Nehvi, *Divanı Şeyh Mevlana Seyyid Nimetullah Mehvi (Be tashihi Mir Ziyauddin Vaski)*, Herat, 1379 hicri şemsi (2000 miladi)

3.3.6 HAZİK, ŞEHİD SUFİ İSLAMKULİ OĞLU MİRZA CÜNEYDULLAH HAZİK, (XVIII.-XIX. YÜZYIL)

Hazik (حاذق) mahlası ile bilinir. Mirza Cüneydullah Hazik XVIII yüzyılın son çeyreğinde Faryab ili Kayser ilçesine bağlı Hacı Kinti köyünde dünyaya gelmiştir. Zamanının büyük alimlerinden eğitim almıştır. Daha sonra babası Şehid Şeyhülislam eliyle tasavvufa yönelmiş ve müridlik derecesine yükselmiştir.

Sadreddin Ayni'nin "Tacik Edebiyatı Numuneleri" isimli eserinde belirttiği üzere Hazik 1801 (1216 hicri kameri) yılından sonra Fergana ve Buhara hanlıklarının hanları olan Emir Ömer han ve Emir Nasrullah Han'ların saraylarına gitmiş ve oralarındaki şairlerle rekabete başlamıştır.

O, Buhara hanına karşı yazmış olduğu bir hiciv neticesinde öldürülmüştür. Öldürülmeden önce ölüm tarihini "Ten Hazik" (تن حاذق) sözü ile tarihlendirmiştir. Bu kelime ebced hesabına göre 1259 hici kameri yıla yani 1842-1843 yılına denk gelmektedir.

Hazik hakkında son iki, üçyüz yıl içinde yazılmış olan tezkerelerde karışıklıklar vardır. Ömrü boyunca değişik yer ve ülkelerde yaşadığı için, her bir tezkere müellifi Hazik'i farklı yerlerin şairi olarak kayıt etmişlerdir. Mesela "Asar-ı Herat" tezkeresinin yazarı Üstad Halili onu Hazik-i Herevi diye zikrederken, "Armağan-ı Badahşan" eserinin müellifi Şah Abdullah Badehşi, O'nu Badehşanlı, Sadeddin Ayni ise O'nu Tacikistanlı olarak eserlerine almışlardır.

Hazik, Emir Ömer Han ve onun hanımı Mahlar Ayım Nadire Begüm ve Fazli Nemangani ile çağdaştır. Onun Hazik namı ile meşhur olması, edebiyat ve şiir alanındaki kabiliyetli olmasının yanında keskin ve sert fıtratlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Hazik Divanını Buhara'da yazmıştır. Onun Özbekçe divanın elyazma nüshası, malesef 1988 (1367 hicri şemsi) yılında Keruh'ta çıkan olaylarda kabolmuştur. Şairin Mevlana Molla Cami'nin "Heft Evrenği" destanlarından sayılan Yusuf ve Züleyha

eserine cevaben yazmış olduğu “Maruf” adlı kitabı Hindistan’ın Kanpu şehrinde basılmıştır. Şairin kendi ismini zikrettiği “Tamiye’si” günümüze kadar gelmiştir. “Babam bilide duduk, biz hem bir nime diduk”(بابام بیلیده دودوک، بیز هم بیر نیمه دیدوک)⁷⁰

Hazik’in yazmış olduğu eserler:

1-Menakib-i İslamiye (Vakiyat-i İslamiye): 1992 (1371 hicri şemsi) yılında Fariyab’da Muhammed Emin Kazimi tarafından neşr edilmiş ancak dağıtım yapılamadan art niyetli bazı kimseler eliyle yaktırılmıştır.

2-Risale-yi Tuhfe-tul-Vüzera:Bu eser 1997 (1376 hicri şemsi) yılında Muhammed Emin Kazimi tarafından Faryab Devlet Basmahanesi’nde neşr edilmiştir.

3-Hazik’in Farsça Divanı (Külliyat-ı Hazik): Bu kitap Buhara’da basılmıştır.

4-Mesnevi-yi Yusuf ve Züleyha: Bu eser Hindistan’da ki Nevul Kişver (نولکشور) taş basma matbaasında 1906 (1285 hicri şemsi) yılında basılmıştır.

MUHABBET ŞULESİ

Yüzüing körgeç, kör almam, takat-i aşkim hücuminde

Niçok kim tab kalmas mehrdin, gerdun nücuminde

Hayaling birle sin siz düş şirin kam olmuşdim

Meğer kim vasli tiryaki idi hicran semu minde.

Sining hisning kebi zülfiing ile nezare körgan yok

Ne kakül şam zenginde, ne arez subh ru minde.

Niçok kim subhedem rengin kuyaşning pencesi olmuş

Ser efrac et saba toprağımı yarım kadu minde.

İrur nuşige niş endak ki bolmuş, şehd-u mu minde.

Lebi laling tişing ile sözingni abu rengi den

Saçar cevher ten verinde, tirer gevher nüzü minde.

---

⁷⁰ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, Afganistandagi Özbek Şairleri, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

İrur körgaç zaman, han birmek aşıklarğa hem vacib
Kan içmek ger reva irmiş perirular rüsv minde
Muhabbet şulesiden bolmağan yüz dağ dünya ting
Kana bir şema mezarinde, kana bir lale bu minde?
Ni tang irmiş eğer (Hazik) ni kelkidin şükür tamsa
Çü yok vasf-i hatıngden özge bir mezmun rüku minde

Klasik dönem Çağatay dönemi şiir tarzının bütün özelliklerini gösteren yularıdaki şiirde, lale, şem'a (mum), nücüm (yıldızlar), cevher gibi klasik dönem motifleri kullanılmıştır. Tasavvuf edebiyatının örneklerinden olan bu şiirde ilahi aşk ve muhabbet vurgulanmaktadır.

3.3.7 MİSKİN, SUFİ HAZRET KUL ÇERMGER OĞLU MOLLA MUHAMMED KULİ MİSKİN, (1849-1939)

Miskin mahlası ile Özbekçe eserler veren Molla Muhammed Kuli Miskin 1849 yılında Meymene şehri yakınlarındaki Çermgerhane'de dünyaya gelmiştir. Okuma yazmayı öğrendikten sonra, eğitimini evinde ve değişik medreselerde tamamladı. Sonra imamlık yapmaya başlayan Miskin, bu işi ömrünün sonlarına kadar devam ettirdi.

O, anadilini ve anadilinde ki edebiyata ilgi duyarak sevmiştir. Anadilinde eserler vermeyi ve bu dili kullanmayı bir borç bilerek yaşamıştır.⁷¹

O, tanınmış bir şair ve bilimadamı olan Seyyid Fazıl Gemgin ile dost olduktan sonra, ikisi beraber ilmi ve edebi çalışmalar yapmışlardır. Bunlardan birinin Miskin, diğerinin Gamgin mahlaslarını kullanmaları bu konuda ki samimiyetlerini ve gayretkeşliklerini ispatlamaktadır.

---

⁷¹ Seyyid Nurullah Eminyar, *Özbek Edebiyatı Tarihi*, Şibirgan, 1388 hicri şemsi (2009 miladi)

Miskin'in edebi çevrelerce çok fazla bilinmemesinin bir sebebi tasavvuf şairi olması ise diğer ve en önemli nedeni eserlerini Özbekçe olarak yazması, bu eserlerin son zamanlarda bulunabilmiş olmasıdır.

Miskin'in eserlerinin bir kısmı 1991 (1369 hicri şemsi) yılında, kendi eliyle yazmış olduğu elyazma divanı ise 2004 (1383 hicri şemsi) yılında bulunmuştur.

Bu iki eser takriben 3000 beyitten oluşmaktadır ve Meymeneli şair, araştırmacı ve yazar Muhammed Emin Kazimi tarafından korunmaktadır.

Miskin, Nakşibendi tarikatına intisap etmiş, orta yaşlarında Mir Seyitcan isimli pirin hizmetine girerek müridi olmuştur. Daha sonra ise bu tarikatte pir olarak irşad makamına yükselmiştir. O 1939 (1318 hicri şemsi) yılında 91 yaşında iken Meymene'de vefat etmiştir. Kendisinin neslinden kimse kalmamıştır.⁷²

GAMGİN'GE MİSKİN'NİN CEVABI

Ey közimning ruşeni,yari cananım aleyk
Bul garib canu teni siz,yari cananım aleyk
İlim yolige ganisiz,yari cananım aleyk
Eylemeng nisyan mini siz, yari cananım aleyk
Köp hatalar mindan ötti, yari cananım aleyk

Bihaber kaldım ki sizden,ey garibler rehberi
İtikadim köp irür kim evliyalar serveri
Medrese içre irürsiz,hacelar ser defteri
Kaşki ursa beni divu periler leşkeri
Ölsem erdi aldingizge, yari cananim aleyk

Min uşledim bolsam irdi aldingizga ey refik
Hidmetingiz kılsam irdi, aldingizga ey refik

---

⁷² Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, Afganistandagi Özbek Şairleri, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Kiçe-kündüz yatsam irdi, aldingizga ey refik
Derdingizni alsam irdi, aldingizga ey refik
Kilmas irdim mu feda canimni, cananim aleyk?

Dost-u-man dib bolmadim bir yoli köngil hahingiz
Seyri uluğsiz, hiç kitmas bul ğaribden, rayingiz
Carub itsem lehye birlan yata-turgan cayingiz
İstehanimi yakiban, tebh kılsam çayingiz
Oysangiz lazim közimni, yari cananim aleyk

Köp gine minden ötib dur, irfik mireban
Min özim ama irür man, siz irürsiz nüktedan
Çün kabul bulgay duangiz, bargahi müstean
Min garibni yad eyleng kılsa hatir nagehan
Payingiz aybimni siz, ey yari cananim aleyk

Kiçe kündüz tirmulib dur, yolingizğe közlerim
Köp ganimet kün iken, birga yürigen ruzlerim
Siz tuzating beyhude itgen hatali, sözlerim
Siz dua eyleng akarsin, kara bolgan yüzlerim
Hediye kıldım yolingizğe, can-cananim aleyk

Eylengiz bahşış gunahimni aya şoride hal
Öz penah azametige esrasin vacib tual
Bi edebliğ eyledim min, sizğe kıldım kıylu kal
Eyledi itib yübargan şiringiz, aklımni lal
Bilmedim itgen sözimni, yari cananim aleyk

Yukarıdaki şiir muhammas (beşlik) şiir türünde yazılmış olup, iki hak dostunun birbirine olan sevgi ve muhabbetleri en yalın hali ile ifade edilmiştir. Birbirlerinin yanlış anlaşılabilir söz ve davranışlarından duyulan ıstırabın ifade edilmesinin yanında, arkadaşını yüceltme de göze çarpmaktadır. Klasik dönem şiir mazmunlarında pek rastanmayan bir konusu vardır.

3.3.8 DAMLA BİDİL “DAMULLA BİDİL”, MİR KASIM OĞLU ŞEREFEDDİN ŞEREF, (1874-1945)

“Ebul maa’ni bidil” adlı eserlerini derinlemesine öğrenip, zamanının en esaslı bilginlerinden bir olduğu için halk arasında “Damla Bidil” adı ile meşhur olan Şerafeddin Şeref 1874 (1253 hicri şemsi) yılında Taşkent’te doğmuştur. Eğitim almak üzere Buhara’ya gitmiş ve oradaki medreselerden ilim tedarik etmiştir.⁷³

O, gençliğinden başlayarak Şark edebiyatı ile yakından ilgilenmiş, Çağatay, Özbek ve Fars Edebiyatında zamanının büyük üstadlarından birisi olmuştur. Özellikle Ebulmaa’ni bidil’in eserleri üzerinde en tanınmış simalardan biri olmuştur.

Türkistan’da ki siyasi durum sebebi ile Afganistan’a göç etmeye mecbur olmuş, sınırı geçerek hem Andhoy’da hem de Meymene’de yaşamıştır. Ömrünün son zamanlarında Andhoy’da yaşamış ve 1945 (1324 hicri şemsi) yılında orada vefat etmiştir.

Damla Bidil şiirde ve bedii sanatlarda büyük bir kabiliyettir. O, kendisinden önce yaşamış olan Emir Ali Şir Nevai, Fuzuli, Kemal Hocendi ve Ebul maani Bidil vb. meşhur şairlerin şiir ve gazellerine tamisler yazmış, adeta onlarla münazara edercesine eserler vermiştir.

---

⁷³ Saadat Munise, Metin ve Nazm Talimi (Belh Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyatı Öğrencileri İçin Hazırlanan Ders Notu), Mezar-ı Şerif, 2011 Mezarı Şerif, 2009

Damla Bidil eserlerini divan şeklinde düzenlemiş olmasına rağmen, divanı o hayatta iken basılmamıştır.⁷⁴ Adı geçen divan şairin oğlu Hüsameddin Şeref tarafından muhafaza edilmektedir.⁷⁵

KÖZDEĞİ YAŞ

Naz ara kilturmegil çin gazab kaş üstinde
Saye kadingden yitür, kiltur kadem baş üstine.
Takat itmes natevan binler şua hüsnige.
Tar olur alem kuyaş kılgede haffaş üstine.
Giryе din tahm-i şerir bağride baş körgizmedi.
Ebri rahmet yağsa, ötmas her kader taş üstine.
Her kören dil iztirabiden kuyaşdik titrese.
Almagay tasviri ruhsaringi nakkaş üstine
Her cefa ve cevr kim kilding, nedamet çıkmading.
Dehri zalam kıl nazar, közlerdegi yaş üstine.

Mutasavvıf kimliği ile öne çıkan şair, burada ilahi aşk ve ıstırab ile dertlenip ağlamayı konu etmiştir. Ancak aşağıdaki şiirde ise göz yaşının yerini gülgün yüz alarak farklı bir anlatım tekniği seçmiştir.

GÜLGÜN YÜZ

Raz aşking tutmağa bağırmni taş etmay nitay?
Sine aftedin Şeref ahini kaş etmay, nitay?
Binevalik ziverim dur eşk-i gülgün gaze din
Pirlik devride ruhsarimni yaş etmay, nitay?
Sernegun itse lay-i şera'ni küfr-ü fücur.

“Andhoy” viranesin tercih-i “Şaş⁷⁶” etmay nitay?

⁷⁴ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

⁷⁵ M. Mustafa Hamidi, *Afganistan Özbek Şairleri* (Mezuniyet Tezi), 1388 hicri şemsi (2010 miladi)

Deşt-i isyandan barur min nahun hasret bilen
Ayib imas min naseza kuyiğe barsam şevk ara
Destgirim bolsa ümidim, telaş etmay, nitay?
Deşt-i isyandan barur min nahun hasret bilen
Yüzni gülgün eyle ban, köksüm haraş etmay, nitay?
Tapmasa Edhem Besati, bester geldin “Şeref”
Har din balin itib, hasedin feraş etmay, nitay?

Bu şiirde bir yönü ile serzeniş ve iç geçirme, diğer yönü ile kadere boyun eğme hali bir arada işlenmiştir. Şiirde konu ayrılık ve hasret, geçmiş günlere özlem olsa da şiirin isminin “Külgün Yüz” olması dikkate değer bir konudur.

3.3.9 MUKİM-İ ANDHOYİ, HUDAYKUL OĞLU MOLLA MUHAMMED MUKİM “MUKİM-İ ANDHOYİ”, (1875-1951)

Molla Muhammed Mukim, Mukim-i Andhoyi lakabi ile bilinen bir şairdir. 1875 yılında Andhoy’a bağlı Şekerhane köyünde dünyaya gelmiştir. Eğitimini Buhara mederselerinde tamamlayarak oradaki meşhur alilerden ders almıştır.

Mukim-i Andhoyi 1925 (1304 hicri şemsi) yılından başlayarak 1936 (1315 hicri şemsi) yılına kadar Andhoy da çeşitli devlet okullarında öğretmenlik yapmıştır. 1936 yılından itibaren ömrünün sonuna kadar Baba Veli Medresesinde müderrislik yaparak ders vermiş ve ilimle iştigal etmiştir.

Onun bir divanı, öğrencilerinden biri olan Rahmetli Yazdankul Yemini tarafından basıma hazırlanmıştır. Mukimi şairliğinin yanında aynı zamanda tanınmış bir hattattır. Birçok şiir divanı ve çeşitli kitaplarla risaleleri kendi nestalik hattı ile yazmıştır.

---

⁷⁶ Şaş: Taşkent’in eski adıdır. (Murat AKYÜZ)

Tasavvuf, dünya hallerinden şekva ve şikayetler, çeşitli zorluk ve meşekkatler onun şiirlerinde mühim bir yer tutarken, diğer tarafta, hicivleri de vardır.⁷⁷

Mukim-i Andhoyi 1951 (1330 hicri şemsi) yılında Andhoy'da vefat etmiştir.⁷⁸

GOR AZABI

Dostim arz eylesem bul hasta köp rencur dur
Kuvvet ve ihsas ber hem boldi, derdim zor dur
Çarşamba küni boldim min bu gamba mübtela
Bolganım ta bu mahal kim, turfe ayşım kordur
Taketim tak oldi, haddin aşti derdu mihnetim
Hiç bilmem lezzeti hurek, ağzım şor dur
Eyle yor men şunça hem bolsa mülakating heves
Neyleyin yokdur ilacim, halimiz mezkur dur?
Lik bir- iki kilib, sizden neşani tapmadim
Matlabi biçare hala ser be ser mestur dur
Bilmedim ya tali'im şum, ya olur vaktim yavuk
Yake ölgan man, bu iş güya azabi gordur
Ta becali sorgan ermas halim ol münker ü nekir
Bul (Mukimi) ge teltuf köp, veli mehcur dur

Tasavvufi tarzda yayılan yukarıdaki şiirde, insanın ayrılık ve hasret hisleri ile birlikte adeta kabir azabı çektiği ifade edilmiştir. Asıl kabir azabının dostlardan ve onların muhabbetinden olan ayrılık olduğu ifade edilmiştir.

---

⁷⁷ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

⁷⁸ Saadat Munise, *Metin ve Nazm Talimi (Belh Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyatı Öğrencileri İçin Hazırlanan Ders Notu)*, Mezar-ı Şerif, 2011 Mezar-ı Şerif, 2009

3.3.10 FEYZİ, HACI MUHAMMED TAHİR OĞLU ELHAC DAMLA AŞURKUL FEYZİ, (1886-1946)

Mevlana Aşurkul Feyzi(فیضی) 1886 (1265 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Kayser ilçesine bağlı Narin Nehrin (نارین نه‌رین) köyünde dünyaya gelmiştir. Damla Buri Suri, İşan Reis Hacı Kıpçak ve Damla Abdüşşükür gibi zamanının meşhur alim ve hocalarından ders alarak eğitimini tamamlamıştır.

Damla Aşurkul Feyzi, Afganistan'ı İngiliz işgalinden kurtaran ve tam bağımsız bir devlet olmasını sağlayan Gazi Emir Emanullah Han zamanında toplanan birinci büyük halk meclisi Loya Jirga'ya ve Nizamname Meclisi'ne Meymene milletvekili sıfatı ile Türkistan temsilcisi olarak katılmıştır.

Aşurkul Feyzi, şiir ve edebiyat ile iştigal etmiş, tasavvuf alakadar olmuş, Nakşibendi tarikatının Muhaddiye koluna intisap etmiş ve müridlik makamına kadar yükselmiştir. O'nun Dari (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe yazılmış olan divanı Molla Abdullah Birkeyi tarafından muhafaza altına alınmış olup, günümüze kadar basılmış değildir.

Damla Aşurkul Feyzi 1946 (1325 hicir şemsi) yılında Kayser'de vefat etmiştir.⁷⁹

KÖNGÜL SEHRASI

Kible ve Kabem irur mega yürük
Hem köngül eflakiğe ey kün küzing
Süzlegan sözing mini zende kılur
Ab-i havandin nişan birur sözing
Köksimi gülzariğe tarfa güli
Açe dur ey gülbeden, güldür yüzing
Halat köksimi pare eyladi
Tiğ hicraning bile dur ve sözing

⁷⁹ Elhac Muhmed Emin Kazimi, Afganistandagi Özbek Şairleri, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Köngülimi sehrasi bil gülzardur
Kim saçib dur pertevin kizil yüzing
“Feyzi’ni vale ve şeyda eylegen
Bu şerab aşk-ı sakisi ozing

Afganistan Geç Dönem Çağatay edebiyatının son temsilcilerinden birisi olarak sayabileceğimiz şair, şiirlerinde konu olarak tasavvufu tercih etmiştir. İlahi aşk ve bu aşkı elde edenlerde görülen halleri konu ettiği yukarıdaki şiirinde, Allah aşkı ile dolu olan gönüllerin adeta bir gülzar (çiçek bahçesi) olacağını söylemektedir. Gül, gülzar, saki, şerab, sahra, kılıç, kible, Kabe vb. Klasik dönem şiir motiflerini sıkça kullanan şair, kendi döneminin edebi üslup ve şeklinin klasik örneklerini vermiştir.

3.4 AFGANİSTAN FARYAB EDEBİ MUHİTİ ÖZBEK ŞAİRLERİ

3.4.1 GAMGİN, ELHAC SEYYİD BURHANEDDİN OĞLU SEYYİD FAZİL GAMGİN, (1895-1935)

Seyyid Fazıl Gamgin 1895 (1274 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Peştunkot ilçesine bağlı olan Büççe (بوچچه) köyünde dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini babası Seyyid Burhaneddin'den alan Seyyid Fazıl, daha sonra ailesinin Meymene'ye yerleşmesi üzerine bu şehire gelmiştir.⁸⁰

Gamgin esas eğitimini, zamanının tanınmış alim ve bilgini olan Molla Sahibnazar Mezheri'den alarak ondan dini, ictimai ve diğer bilimleri öğrenmiştir.

Gamgin, Mir Ahmedkuli Han tarafından tesis edilen Birinci (Himmet) okulunda öğretmen olarak 1921 (1300 hicri şemsi) yılında işe başlamış ve 1930 (1309 hicri şemsi) yılına kadar bu görevini idame ettirmiştir. Sonra, Andhoy ve Şirintegab ilçelerinde de benzer şekilde modern okullar kurulmasını sağlamış ve bu okullarda öğretmenlik yapmıştır.

Gamgin daha sonraları ise Kaza Divanında görev almış ve ömrünün sonuna kadar bu görevini devam ettirmiştir. Onun eserlerinden bir olan “Tirikçilik Şerhi”, Afganistanda basılan Aryana Dairetül Maarif'te derc edilmiştir. Kendisi büyük ve iki dilli (züllisanin-bilingual) bir şair olmasının yanında, maharetli bir hattat olup birçok kitabını kendi kalemi ile yazmıştır.

Gamgin, çağdaşı olan, fakat devlet matbuatı tarafından tanınmayan maharetli ve usta şair Molla Muammedkuli Miskin ile yakın dost ve arkadaş olarak beraber çalışmalar yapmıştır. Onunla mektuplaşmışlar ve karşılıklı şiirler yazarak birbirlerine göndermişlerdir. Bu şiirler günümüzde de Muhammed Emin Kazimi tarafından muhafaza edilmektedir.⁸¹

⁸⁰ Elhac Muhammed Kazim Emni, *Tezkere-i Şu'ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

⁸¹ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Miskin'in el yazması divanında bulunan aşağıdaki şiir, sözü edilen mektupların birisinden alınmıştır.

GAMGIN'ING MİSKİN'GE YİBARGEN MUHAMMESİ:

Esselam ey dost boldum kilma ding dad-us-selam

Hasta halim uşbu saat sormading dad-us-selam

Ya mini yadingga çün keltürmading dad-us-selam

Ya mini halimni bul dem bilmeding dad-us-selam

Esselam ey dost-u halis dad ve bidad esselam

Terk-i yad etmek, imestur dostlarning adeti

Yad itib kilsa ozi, ya parça kağazge hati

Bul sebebdin boldi könglim hasta, niçe müddeti

Dostlar kim şul imasmu dostlar taziyeti?

Bolmadim uşbu cihande bir demi şad, esselam

Bir marizi boldi peyda, bul tenimge ey rafiğ

Ten bilan canim maraz dünya siğe boldi ğariğ

Göşt ü postu ustuhanim güya boldi suyik

Boldi dünya minge ol haletde, çün çahi amik

Bul sebebdin eyledim bul kissa bünyad esselam

Şolmedi ahd-u biraderliğ iradeyi zarif?

Arzuyi vasl eylab, bul zaman boldim nehif

Kilma ding halim soreb dib, keyfu haluke, ey afif

Sözlayub divane yengliğ nüktehayı muhtalif

Kilsang irdi, bolgay irdim, gamdin azad esselam

Dehr ara yoktur kişi halimini birdem sorğudik

Derdu mihnet zor itarğa, yanima olturğudik
Teşne leb ölğan mahellede, kase su kelturğudik
Kuvvetim kitgan çağinde hem meded yitkurğudik
Aheri kıldım sözimni, singe bünyad esselam

Ger Hudadan bolsa ferman, teslim itsam canımı
Bir nazar körsam yüzing kalmas idi armanımı
İmdi yokdur dünyada bu derdime, dermanımı
Kıl duada bad işitgil, sin mining efganımı
Kilma nisyan, eylağil yad, eylağil yad esselam

Meskin itti iç taşımni imdi bes, gam leşkeri
Bul sebebdin boldi viran hasta könglim kişveri
Körsa rahm eylar idi bu halime div-u peri
Nige halim sormeding ey dostlar ser defteri?
Munisim hem kavm-u hişem, boldi feryad esselam

Kati köngül eyladim min bul cihan ranasidin
Mehru şefket kitgan irkan hace ve molla sidin
Cümlesi rengu riya dur esfel ve alasidin
Boldi viran çün bu köngül, uşbu reng sevdasidin
Köngül oyun kelmeding bir zerre abad esselam

Ger hudadin her ne kilsa, anga birğumdur reza
Lik yokdur elkima bir munçe tuhfe ah ah
Dünyada kilğan işim isyan irur her salu mah
Ger özi rahm itse bul bende ning hali tebah
Gamgin'ying yad eylağil der vakti evrad, esselam

Miskin ile yakın arkadaş olan Gamgin'i yaş itibari ile biz Çağdaş Özbek Şairleri arasına incelemek durumundayız. Şiirlerinde tasavvuf ve dini konular ağır bassa da, bir çok şiirinde milli konular işlenmiştir.

Yukarıda ki muhamması yakın dostu olan Miskine hitaben yazmış olup, klasik dönem özellikleri göstermektedir. Şiir, tasavvufi temelde, ilahi aşk ve Allah dostlarının birbirleri ile olan muhabbetini konu alır. Şiirde kullanılan göşt (et), post, div (dev), peri vb. klasik dönem motifleri ustalıkla kullanılmıştır.

3.4.2 KURBET, SADRUL ULEMA GİYASEDDİN OĞL ELHAC MİR MUHAMMED EMİN KURBETİ, (1901-1989)

Kurbet (قربت) mahlaslı Mevlana Mir Muhammed 1901 yılında Taşkent'te dünyaya gelmiştir. Okuma, yazma ve diğer eğitimini zamanının büyük alimlerinden biri olan babası Mahzuri'den almıştır.

O, yıllarda Türkistan'da ki savaşlar, isyanlar ve ihtilallerden sebebiyle oluşan hava neticesinde kuzey Türkistan'dan güney Türkistan'a göç ederek Andhoy'a yerleşmiştir. Kurbet, Andhoy'un tanınmış alimlerinden ders alarak tahsilini tamamlamıştır. Daha sonra ise Kabil'e yerleşmiş ve ömrünün sonuna kadar orada yaşamıştır.⁸²

O, Kabil'de tanınmış sanatkarlardan Muhammed Kerim Nezihi Cilve, Abdulkhak Bitab, Haşim Efendi, Şaik Cemal Kabuli, Ziya Karizade, Enver Bismil vb edebiyatçıların oluşturmuş oldukları edebi halkaya dahil olmuştur.

O, meşhur bir alim olmakla birlikte, zamanının en büyük Bidilşinasi'sidir. İlk defa Afganistan'da Bidil okuyucuları arasında "Bidil" ve "Ebul ma'ani" lakabları onun için kullanılmıştır. O, Bidil okuyucuları ve Bidil öğrenmek isteyenler için adeta bir dersane gibi hizmet vermenin yanında ilahiyat, sarf , nahiv, felsefe, edebi ilimler dersleri de vermiştir.

---

⁸² Saadat Munise, Metin ve Nazm Talimi (Belh Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyatı Öğrencileri İçin Hazırlanan Ders Notu), Mezar-ı Şerif, 2011 Mezar-ı Şerif, 2009

Onun divanı Muhterem Üstad Muhammed Emin Metin Andhoyi tarafından düzenlenilerek 2010 (1389 hicri şemsi) yılında Amerika Birleşik Devletlerinde basılmıştır.

Üstad Kurbet 1989 (1368 hicri şemsi) yılında 88 yaşında Kabil'in Karteyi Çar mahallesinde vefat etmiştir. Cenazesi Andhoy'a getirilerek Babaveli Medresesinin hazeresine defn edilmiştir. Ölüm tarihi ise Üstad Muhammed Emin Metin Adhoyi tarafından bir rubai ile tesbit edilmiştir.

**Kurbet ki bilimde şems-i enver erdi,
Suziden edeb bağı muteber erdi.
Sordim çü vefat yılın köngülde erdi
Söz mülkide o büyük suhenver erdi⁸³**

GÜLGEŞT ARZUSU

Nevbahar eyyami keldi, lalezar ister köngül
Bul çemende her zaman ruhsari yar ister köngül
Bade birme hiç minge saki simin azar
Bul kiçe ta subh-i çeşmi pür hümar ister köngül
İ' yşı a'm itting besi şamu seher ağyar ilan
Sin bilan bir bezm mahsus, ey negar ister köngül
Kariliğ dilden kötermes arzuy-i yaşlık
Aybım itmang bul hazanga, ger bahar ister köngül
Aşk tüşse say ve kayerge eyla yür reşk bahar
Şol sebebden, arzuni lalezar ister köngül
Dilni seyrab eylames, kevserini minga birselar
Yar sindin imdi lal abdar ister köngül

---

⁸³ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Renci firkat başke keldi, ser be ser bağrimni kan
Gah Semerkand ve gahi şehr Buhara ister köngül
Tuğmas irdi min kebi sergeşteni, ey kaş anam
Maderim didarini her şam-i tar ister köngül
Serbüendliğ istaseng her giz yürekge tikma gil
Ehli dilining düşmanini tarumar ister köngül
Hiç kim bir nirse birmes bul cihange bi avaz
Buse bir gil sakiya, canini nesar ister köngül
Rençi birlan kiçe-kündüz itti ahir, yarning
Arzu u gaysu seyidin leyl-u-nnehar ister köngül
Kariliğda renç bi pullig besi artik irur.
İmdi “Kurbet” singe baht payedar ister köngül

Afganistan Özbek edebiyatının ilk dönem gerçek temsilcilerinden birisi olan şair, doğmuş olduğu toprakları hicran içinde terk etmek zorunda kalarak, yeni ve bilmediği bir yerde yaşamak zorunda kalmıştır.

Yukarıdaki şiirde, yaşadığı zor dönemi kış olarak niterlendirmekte ve eskiye özlem duyarak, o günlerden bahar olarak bahsetmektedir. Bütün bu nitelendirmeler çerçevesinde kıştan kurtulup, tekrar bahar günlerini yaşamayı arzılamaktadır. “Ehli dilining düşmanini tarumar ister köngül” dizesi ile doğmuş olduğu topraklardan, düşmanların tarumar olmasını arzuladığını ifade ederken, “Gah Semerkand ve gahi şehr Buhara ister köngül” sözleri ile vatan hasretini dile getirmekte ve

.....

“Tuğmas irdi min kebi sergeşteni, ey kaş anam,
Maderim didarini her şam-i tar ister köngül,”

..... dizeleri ile keşke annem beni doğurmasaydı da bu hale düşmeseydim diyerek derdini anlatmaya çalışmaktadır.

Şiir konu ve üslup yönü ile bir çok yeniliği içermektedir. Semerkand, buhara gibi motifler ile zenginleştirilen şiirde vatan hasreti ve gurbet duyguları en güzel şekilde ifade edilmeye çalışılmıştır denebilir.

3.4.3 EBULHAYR HAYRİ, MİR AHMED KULİHAN RACİ OĞLU EBULHAYR HAYRİ, (1907-1978)

Son bağımsız Mehmene Hanlığının emiri olan Emir Dilaver Han'ın torunudur. Hayri soyadı ile halk arasında tanınmıştır. Ebulhayr Hayri 1907 (1286 hicri şemsi) yılında Kabil'de dünyaya gelmiştir.⁸⁴

Afganistan Hanı, Emir Abdurrahman Han zamanında Meymene Hanlığının sükut bulması ile Ebulhayr Hayri'nin dedesi Emir Dilaver Han, esir edildikten sonra göz altına alınarak Meymene'den Kabil'e getirilmiş ve göz altında zor şartlar altında bir müddet yaşadıkten sonra vefat etmiştir. Ebulhayri Hayri'nin babası olan Mir Ahmed Kulihan Raci'de çocukluğundan başlayarak, yirmibeş yaşına kadar göz altında tutulmuştur. Bu süre zarfında ekonomik ve siyasi olarak çok ağır şartlarda zorlu bir hayat yaşamıştır.

Ebulhayri Hayri'nin babası Mir Ahmed Kulihan Raci, Meymene'de ilk defa "Himmet" adında modern bir okul kurmuştur. Ebulhayr Hayri ve kardeşi olan Nazar Muhammed Neva babalarının özel ihtimamı ile güzel bir eğitim almışlardır. Ebulhayr Hayri uzun müddet öğretmenlik, müdür yardımcılığı ve Meymene şehri Maarif Müdürlüğü yapmıştır. Daha sonra ise Meşrano Jerga "Ayan Meclisi (Afganistan Senatosu)'nun birinci devresinde Meymene Senatörü olarak seçilmiştir. İlerleyen zamanlarda ise Zahireedin Faryabi Senaati Şirketini idare etmiştir.

Hayri, iki dilli bir şair ve yazar olup Darice (Afganistan Farsçası) ve Özvekçe şiir ve nesirleri ile tanınmış maharetli bir sanatçıdır. O, aynı zamanda büyük bir dava adamı

---

⁸⁴ M. Mustafa Hamidi, *Afganistan Özbek Şairleri (Mezuniyet Tezi)*, 1388 hicri şemsi (2010 miladi)

olup, Afganistan'daki Türk Dillerinin siyasi, kültürel seviyesini yükseltme gayesi işe çok mücadeleler vermiştir.

Eserlerinde “Kinay, Kohi, Kina, Petuni, Kake müstear isimlerini kullanarak bir çok tenkidi, ictimai, intibahi eserler yazmıştır.

Hayri, 1974 (1357 hicri şemsi) yılında vefat etmiştir.⁸⁵

Basılmış olan eserleri:

1-Kuran-ı Kerimning Özbekçe Tefsiri (Kuran-ı Kerim'in Özbekçe Tefsiri)

2-Özbek Tilining Grameri (Özbek Dilinin Grameri)

3-Savvneh Valed Merhumam

4-On iki bin beyitten müteşekkil Özbek ve Darice (Afganistan Farsçası) Şiirler Divani.

EZGÜ NİYET

Beglerim, ecdad yengizge yahşi evlad olsangiz.

Zulüm tağın birleşib kazmakda farhad olsangiz

Belini bağlab, kavlı birib bir, birge imdad olsangiz.

Varmu bir kün dostlerim kim siz hem irşad olsangiz?

Halk ara hür tanilib, bir millet icad olsangiz

Ezgü niyet birle siz hem devr ve devranlar sürüb

Han ve hakanlar kebi erkin yaşab, düzgün kurub

Baş köterib alem ehli içre, tinçlikde yürüb

Canlarim kilgeymu şundağ künke uykudan turub

Çorilikden ayrilib, kullikdan azad olsangiz.

Saklasin sizini egem yolda helaket çahiden

---

⁸⁵ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Başga barmey yol adaştirgen yaman hemrahiden
Tuğri tuhtab, egri yolini başlagan hemrahiden
Sizni Tengrimden muvaffak isteyub dergahiden
Eltimasimdur ke ming-minglerge üstad olsangiz.

Yavini körgende yügürsengiz yürakini yarib
Belini bağlab, ton kiyib, atga minib, her yan barib
Merhaba sizge bu yolde tohtameng, birdem harib
I'rkıngiz birle tilingizini ölümdu kutkarib
Irklar yaninde fahr eyleb köngül şad olsangiz.

At minib meydan ara kamçı uring (çu-çu) laşing
Tanitib özini cihan ehli ara mengulaşing
Ane tilide sözlaşing, yahşi tilek arzolaşing
Ger bu til, til bolmasa taşlang muni, Paştulaşing
Bolmasa şek yok ki nadanlikle berbad olsangiz.

Hak alarge intiling korkmay turib cüret bilen
Baş kötarib tibrening tarihde, fursat bilen
Til üçün, namus üçün, toprak üçün, sürat bilen
Okumak, yazmak ile her til kalur izzet bilen
Say eting izzet bilen siz hem kalamdad olsangiz

Her sitemger yaveden öç almak revadur, intikam
Uşbu yolda birleşib köngülden eyeleng ihtimam
Kayte taping alem ehli içre eski ihtişam
Öz tilingiz birle yazing Hayri'ye ohşab madem
Bir birüğe nameler, ta Türkden yad olsangiz

Not: Rahmetli Üstad Ebulhayr Hayri 1948 (1327 hicri şemsi) yılında Herat'a sürgün edildiği sıkıntılı günlerde, bu muhamması Meymene'deki aydınlara göndermiştir.

Ebul Hayr Hayri, son Meymene hanının torunu ve çevresinde saygın olan bir asılzadenin oğludur. Hem bu sebepten dolayı hemde dönem özelliklerinden dolayı, hemde o günlerde oldukça revaçta olan milli akımdan etkilenmiş ve gerek vatan, gerekse milli konularla ilgili şiirler kaleme almıştır.

Yukarıdaki şiirde, ecdad, halkara (uluslar arası), han, hakan, ırk, til (dil), nadanlık (cahillik), namus, toprak, Türk gibi klasik dönemde kullanılmayan motiflere yer verilmiş, konu olarak ilim, bilim, okumak, ana dili muhafaza, birlikte hareket fikirlerini dile getirmiş, Gaspıralı İsmail Beyin "Elde, işte, dilde birlik" sloganını burada olabildiğince işleyerek, kendi milletinden olan insanlara bir yönü ile ders, bir yönü ile nasihat vermiştir.

3.4.4 A'BER, HALNAZAR OĞLU HUDAYNAZAR A'BER, (DOĞUM YILI: 1921)

A'ber (عابر) mahlası ile tanınan ve şiirler yazan Halnazar oğlu Hudaynazar 1921 (1300 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti merkez şehri olan Meymene yakınlarındaki Kuhihane'de doğmuştur. Eğitimini çeşitli okul ve medreselerde tamamlamıştır.

Hudaynazar A'ber 1941 (1320 hicri şemsi) yılından beri edebi çalışmalar yapmakta ve şiirler yazmaktadır.

Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe şiirler yazan Hudaynazar A'ber'in günümüze kadar basılmış eseri bulunmamaktadır. Ancak basılmaya hazır haldeki 4000 beyitten ibaret olan divanı 1999 (1378 hicri şemsi) yılında siyasi baskılar (Taliban İdaresinin olduğu yıllarda) neticesinde yakılmıştır.⁸⁶

---

⁸⁶ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri, Kabil*, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

VEZİ RUZEGAR

Darem kili fegarem, bebinem çi mişevd
Zin vezi rüzegarem, bebinem çi mişevd
Zulmü sitem be çevki ve ikbal miküned
Bazi ze kardar bebinem çi mişevd
Hod ra be ahzı rüşvet amade miküned
Bes sahib iktidar bebinem çi mişevd
Her lokmeyi ke mihored ez rişve her kesi
Bed ter zi zehri mar bebinem çi mişevd
Desti sitem ber seri mezlum key keşed
Erzem be kerdıgar bebinem çi mişevd
Hemsay eyi cevan be temennayı izdivac
Biçare intizar bebinem çi mişevd
Fazli huda zeraetı imsal bihter est
Tersem zi ihtikar bebinem çi mişevd
Pul ra be pul boride dehed de be panzde
Sud harı na bekar bebinem çi mişevd
Piri zeyif ra be tekebbür be kast zed
Motor sikil sevar bebinem çi mişevd
Tohmi nifak kaşte end der miyanı kavm
Ber ziddi ehli kar bebinem çi mişevd
Eknun be cadeyi kar şutu şod zı fazli hak
Ba fahr ve iftihar bebinem çi mişevd
Şod mülk ve mal ve serveteş ez hed besi ziyad
Kaziyi nabekar bebinem çi mişevd
Tohmi meleh nihan şode eknun be ziri hak
Der evveli behar bebinem çi mişevd
Espı cenabı mamurı ma leng ve lağer est
Mihter buved bekar, bebinem çi mişevd

Tenha moft mehored an atili veten
În bendei dağdar bebinem çi mişevêd
Kake ki çers mikeşed ve mizened kumar
Der duzeden tiyar bebinem çi mişevêd
Ez vezi dustan duru hatirem melul
Du dideyî eşkbar bebinem çi mişevêd
Abir gemin mebaş ez ingüne merduman
Bed ra be hak sıpar, bebinem çi mişevêd

Şair yukarıdaki şiirde, “Zulmü sitem be çevki ve ikbal mikuned” dizesi ile makam zoru ile zulüm ve tahakkümden şikayet eden şair, “Hod ra be ahzı rüşvet amade mikuned” dizesi ile rüşvetten, “Piri zeyif ra be tekebbür be kast zed, Motor sikil sevar bebinem çi mişevêd” insanların zayıflıkları yanında kibirlenmesinden, “Tohmi nifak kaşte end der miyanı kavm” mısrası ile nifaktan şikayet etmektedir.

Motor sikil (motosiklet) gibi bir motif bu bölge edebiyatında ilk defa ortaya çıkarken, kadı, nidak, zulüm, rüşvet gibi motifler kullanılarak sosyal mesajlar içeren bir şiir ortaya konularak, yeni dönemin özellikleri dile getirilmiştir.

İNSAF

Ger ne mi renci zi men insaf der bazar nist
Anki dared biş ve kem insafi dükandar nist
Men nemidanem inheme kimmet foruşiha ze çist
Hiçkes ra çon ser mu hevfe ez kerdar nist
Ez soudi kimmet her çendi ke cuya mişevi
Güyed agahi tora ez kimmeti esar nist
Anki ez insaf herca nidehed dadi suhen
Hiçgah u ra emel hemsevg guftar nist
Ançe ber ma miresed ez keyferi kerdari mast
Dersi ibret midehed emal ve istiğfar nist

Key zi ehvali güresne, sir migereded haber
Kes çi kaned halı bimarın, eger bımar nist
Ez çi ru berhurdi ciddi nist ba in eyb ha
Kistan akıl kezin urfi gelet azar nist
Her ki der islahi neksi hiş berdared kadem
Gerded asan müşkili pir o cevan, düşvar nist
Dem forukeş abir ez men bişnev ve dareş kabul
Her çi niku ger suhen guhi tura des yar nist

Şiirinde yine keyfi hareketler, zulüm ve sıkıntılar dile getirilerek insaf aranmakta ve arzulanmaktadır.

DUHTER FURUŞAN

Nale em der sine pinhan ta be key?
Dil deruni sine ta be key?
Gunçeyi unide in azadegan
Neş güfed der rüzegaran ta be key?
Ruz der fikru şeb ender fıkrı zen
Pul nedarend o perişan ta be key?
Duhteran der intizarı sernevişt
Ez heya hamuş bara ta be key?
Penchezar lek masrafı tuhane ha
Herkesi ra nist rahet ta be key?
Ateşi şevki cevanan ra hamuş
Kerde in duhter furuşan ta be key?
Duhterem ra muyı ser gereded sefid
Key peder befruşed erzan ta be key?
Ey peder can ey herisi pul dust
Kem begir ez haste garan ta be key?

Dil be suzan ber cevananı gerip
Bipul o bizen geriban ta be key?
Kaş gerded mahu in resm o revac
Kerde mara bes perişan ta be key?
Urf o adetha ke ma darım biş
Hasileş derdesto harman ta be key?
Dum furu keş abir ey merdi nedim
Biş guftar feravan ta be key?

Şiiri ile bölgede kızların başlık parası (kalın) adeta haraç mazat, bir meta ve eşya gibi satılmasını eleştirerek, klasik dönem şiir kalıp ve maznumlarının dışında sosyal içerikli bir şiir olan Dohter Furuşan (Kız Satıcıları) şiirini kaleme almıştır. Bu şiirde ilk defa işlenen meselelerden birisi de yanlış ve doğru olmayan örf ve anelerin tenkid edilmesi, ve dolayısı ile kadın haklarıdır.

“Key peder befruşed erzan ta be key?

Ey peder can ey herisi pul dust” beyitinin birinci mısrası ile babaların az bir ücret karşılığında ucuz bir eşya gibi kızlarını sattıkları ifade edilirken, ikinci mısradaki, bu tür babaları paragöz olmaları ve para hırsı ile hareket etmeleri eleştirilmektedir.

“Ateşi şevki cevanan ra hamuş”, mısrası ile gençlerin (özellikle genç kızların) içlerindeki şevk ateşinin bu sayade söndürüldüğü, “Duhterem ra muyi ser gerded sefid” mısrası ile genç kızların saçlarına bu sayade akların düştüğü, “Dil be suzan ber cevananı gerip” dizesi ile de gençlerin gönüllerinin yanık ve garip olduğu ifade edilmiştir.

Ancak şiirin can alıcı noktası “Urf o adetha ke ma darım biş” mısrası ile dile getirilmiş ve bu örf ve adetler ilk defa tenkid edilmiştir.

3.4.5 NEFİR FARYABİ, MUHAMMED RASULKUL OĞLU ABDURRAUF NEFİR FARYABİ. (DOĞUM YILI: 1926)

Nefir Faryabi⁸⁷, 1926 (1305 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Hazret İmam Sahip, Oncilad köyünde dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini kendi köyünde aldıktan sonra, eğitimini tamamlamak amacı ile Meymene'ye gitmiştir. Belh, Faryab, Tahhar ve Cevzcan mahkemelerinde uzun yıllar boyunca çalışmıştır. Dari (Afganistan Farçası) ve Özbekçenin yanında iyi derecede Peştunca ve Türkiye Türkçesini de bilmekteydi. Mutasavvif olup, Nakşibendi Şeyhidir.⁸⁸

Çocukluk yıllarından itibaren tarih ile ilgilenmiştir. Edebiyatla alakadar olmuş şiirler yazmıştır. Şiirlerini ise genellikle ana dili olan Özbekçe yazmıştır.

Kendisine ait olan divani ise henüz basılmamıştır. Bazı şiileri “Sitareyi Faryab”, “Yulduz”⁸⁹ vb edebi dergilerce basılmıştır.

Günümüze kadar basılmamış olan eserleri şunlardır:

1. Tezkere-i Negari
2. Sühanverani Cevzcani
3. Lüğat
4. Şiir Divanı

---

⁸⁷ Saadat Munise, *Metin ve Nazm Talimi (Belh Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyatı Öğrencileri İçin Hazırlanan Ders Notu)*, Mezar-ı Şerif, 2011

⁸⁸ Saadat Munise, *Metin ve Nazm Talimi (Belh Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyatı Öğrencileri İçin Hazırlanan Ders Notu)*, Mezar-ı Şerif, 2011

⁸⁹ Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)*

3.4.6 UÇKUN, MUHAMMED EMİN UÇKUN, (DOĞUM YILI: 1929)

Uçgun soyadı ile eserler yazan Muhammed Emin 1928⁹⁰ (1308 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Meymene şehrine bağlı olan Arabhane mahallesinde dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini medreselerde aldıktan sonra esas eğitimini faziletli bir din alimi olan Mevlevi Muhyiddin Han Mahzeri’den aldı.

1936 (1315 hicri şemsi) yılında Meymene’den Kunduz vilayeti’ne göç etmiştir. Şairin bundan sonraki hayatı bu vilayette geçtiği için O’na “Kunduzlik (Kunduzlu)” denmiştir.⁹¹

Muhammed Emin, şiir yazmaya başladığında önce “Sadam” mahlasını kullanmış, daha sonra ise “Uçkun” mahlası ile Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) şiirler yazmaya devam etmiştir.

O, şiirlerinde milli hissiyatını, milli duygularını canlı bir şekilde ortaya koymuştur.

Uçkun, 1978 (1357 hicri şemsi) yılından itibaren yayın hayatına başlayan “Yulduz⁹²” adlı Özbekçe yayınlanan edebiyat dergisinin esas naşiri ve idare müdürü olarak hizmetler vermiş ve bu dergide eserleri ve makaleleri yayınlanmıştır.

Uçkun, Sovyet işgali ve arkasından gelen iç karışıklık ve savaş yıllarında Hindistan ve Suudi Arabistan’a gitmiş ve bu ülkelerde yaşamıştır.⁹³

Onun eserleri malesef günümüze kadar bir araya getirilip basılmış değildir.⁹⁴

---

⁹⁰ Seyyid Nurullah Eminyar, *Özbek Edebiyatı Tarihi*, Şibirgan, 1388 hicri şemsi (2009 miladi)

⁹¹ Saadat Munise, *Metin ve Nazm Talimi (Belh Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyatı Öğrencileri İçin Hazırlanan Ders Notu)*, Mezar-ı Şerif, 2011

⁹² Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları*, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)

⁹³ Azizullah Arral, *Sağınç (Özbek kalem eğeleri)*, Kabil, 1388 hicri şemsi-2009 miladi

⁹⁴ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

**NAFİR FARIYABI'NİN GAZALİNE, MUHAMMED EMİN UÇKUN'UN
YAZMIŞ OLDUĞU CEVAB “KESKİN A'ZM⁹⁵”**

Biling ey arkadaşlar uşbu azm ile şiarimni?
Zavalli Türk elin kayğusi birle ahu zarimni
Necat isterde daim uşbu istimar ve zilletden
Hayatim bariçe vakf eyledim, leylunneharimni
Tahakkum astide keçgen tirikliden ölim yahşi
Bu sözden kaytmagay men, ger savur ğayeler gubarimni
A'talet birle tapmas kimse ikbal ve saadetni
Özim sayimga baĝlikdur men, azzu itibarimni
Cehan titretguçiler, cehlu gafletden bugün titrer
Öçirdi böyle tarihlerde keçgan iftiharimni
Tekamul asri içre keldik ve köz açmadik hergiz
Degaymiz kim (felek zulm ile aldi ihtiyarimni)
Felek zulmi dime, belki degil bu ehliyetsizlik
Kim özge elge birgaymiz, bütünli iktadarimni
Bu mihnetkeş ulusning özgeler takatlarin sürgay
Niçok boldi diban hiç sormengiz ehvali zarimni?
Cucuklarini okışdan pul berib ayrib kilib daim
Ulus bahtin sorarga, kör hemakatli şuarimni
Tün ve künlerde mihnet ehli çıkgay böyle feğanlar
Kirekdur inkilab, özgertirürge ruzgarimni
Didi (Sadam), (Nefir) ey sevgili milletçi kardaşım
Size suĝat eter men uşbu şiir abdarimni

Şair bu şiirde, yaşamış olduğu dönemin bütün edebi özelliklerini ortaya koymuştur.
Birlik, beraberlik, geçmişe olan özlem, milli duygular ve bunun etrafında gelecek

---

⁹⁵ Muhammed Emin Uçkun, *Yılduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları*, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)

kaygıları, idari zaafılar ve uygulamalar, tembellik gibi konular bir ders ve nasihat tarzında dile getirilmiştir.

Türk, milletçi, inkılab, zulm, iktidar, atalet (tembellik), Türk Elinin kaygusu gibi motifler kullanılarak, yeni dönemin konuları güçlendirilmeye çalışılmıştır.

NEVAYİ GAZALİNE MUHAMMAS

Bizlerge işkingdin, yok özge makar hergiz
Ol yerge mukim olgen, körmaydi zarar hergiz
Hicrin ötide bilman, dozehinni şerir hergiz
Koying barida kilmang, cennetge güzer hergiz
Kading kaşıda salman, tubiğe nazar hergiz

Aşkingde menge boldi, meng rencu elem hasil
Ey kaş boler erdim, bir bar senge vasil
Könglüng niçün ey katil, bolmas menge hiç mayel
Ölinge köngül mayel, mucib nedur ey katil
Kim ötgeniden bolmas, könglümge haber hergiz

Ey mehveş gül yüzler, çehremini hazan kilmang
Müjgan okige daim, köksimni nişan kilmang
Hicran yokidin ahir, kadimni keman kilmang
Bu cism nezar içre, könglümni güman kilmang
Şahi ki kuruk ende kim kurdi semer hergiz

Her kim ke seni izler, ol istemegi izzet
Yitmas seni vaslinge, ta çıkmasa ming zellet
Vaslingde saadetden, aşıklara yüz rahat
Lalingde melahetden, can kamide dur lezzet
Bu taam keçan bergay, tuz birle şükür hergiz

Ta pir harabate iħlas ile berdim kavl
Sakisi sunar erdi, herdem menga cam mel
Bir niçe zamanlar dur, mehcur erur köngül
Köngliğe feğanimdin, rahm olmasa ey bülbül
Gül gonçesige barmu, nalengden eser hergiz?

Saki kadehi sun kim, kayğuden eser tapmay
Hayru şeri dünyadan, bir yoli haber tapmay
El könglini seyd etgil, disang ke semer tapmay
Fil olsa eger hasming, disang ke zarar tapmay
Bir peşege alemde, yitkürme zarar hergiz

Fakr ehlini isterseng, terk ile havaye bik
Dil mezraige daim, sen tehmi muhabbat ik
Rahat surasang “Uçkun” kil badeye ahmar çık
Muhallas tilasang gamdi, dehar içere “Nevayi” dik
Koymağa sen ilkingdin, sağarini meger hergiz

Şair, bu muhammas ile Ali Şir Nevayi’yi hatırlamakta ve onun büyüklüğü ile
“Bizlerge işkingdin, yok özge makar hergiz” mısrası ve
“Aşkingde mence boldi, meng rencu elem hasil
Ey kaş boler erdim, bir bar senge vasil” beyiti ile onun zamanına olan özlemi dile
getirmektedir. “Fakr ehlini isterseng, terk ile havaye bik, Dil mezraige daim, sen tehmi
muhabbat ik” mısrasında milli hassasiyet ve o günkü problemlerin çözümüyle ilgili
dersler çıkarmaktadır.

Bu şiir Çağatay edebiyatının dev kameti olan Ali Şir Nevainin, vefatından
yüzlerce yıl sonra bile adeta dipdiri olarak Afganistan Çağdaş Özbek şairlerince
kullanılmasını göstermesi açısından önemlidir.

3.4.7 MECNUN KAYSERİ, SEYYİD HAN OĞLU SEYYİD GAVSEDDİN MECNUN KAYSARİ, (1929-1996)

Mecnun Kaysari 1929 (1308) yılında, Faryab ili, Kaysar ilçesine bağlı Beşbala köyünde dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini kendi babasından alan Mecnun Kaysari, daha sonra ise medreseye devam etmiştir.

Derice ve Özbekçe maharetle şiir yazmasının yanında iyi bir hüsnü hat ustası olup tanınmış bir Nestalik üstadıdır.

Onun hayatında yaşadığı en büyük sarsıntı ise, ülkedeki iç savaş yıllarında iki oğlunun şehit olmasıdır. O ihtiyarlık yıllarında oğullarının arkasından yas tutmak bir yana bir oğlundan arta kalan ailesi ve yetimlerine bakabilmek için ilerlemiş yaşına rağmen zorlu bir hayat mücadelesi ile başbaşa kalmış ve çileli bir ömür geçirdikten sonra 1996 yılı Ağustos ayında bir Cuma günü fani alemde gözlerini yumarak vefat etmiştir.⁹⁶

O, iki dilde kabiliyeti ile temerrüz etmiş bir üstadıdır.⁹⁷

Eserleri ise:

1. Armağan-ı Mecnun (Şiir kitabı)
2. Şekva-i İslam (Ferari rus, tehacüm ve şikest), (90 parça Özbekçe şiirleri kendi içinde toplayan eseri)
3. Armeğan-i Cavidan (Tarih-i İslam), (Darice (Afganistan Farsçası) Mesnevisi)
4. Asar-i Derahşan, (Afganistani Milli-İslam Cünbüş Partisinin Lideri General Abdurreşid Dostum ve onun yaptığı işler hakkındaki eseri)
5. Kaysar-i Reşki Gülzar “Kadem-i Eser”, (1389 beyitten müteşekkil Özbekçe Mesnevisi)

---

⁹⁶ Saadat Munise, *Metin ve Nazm Talimi (Belh Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyatı Öğrencileri İçin Hazırlanan Ders Notu)*, Mezar-ı Şerif, 2011

⁹⁷ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

KAYSAR BAHARI

Gül yaşna ter çemenge, kisar ning behari
Yeşil basat yazgarı, her yanda merağzari
Teşviş-u gasse ve gam, her yan bolib ferari
Bağ içre şur salgan, bülbülning iztirari
Körgan imes bu yenliğ, devran-i ruzigari

Fasl-i bahar Kaysar, sebz ve münevver olğay
Sünbül saçın tarasa, her kim musahhar olğay
Gülgün kiyib çimenler, gülşen muatter olğay
Hem ser-u kameti hem, kökke beraber olğay
Koldan kitar bu demde, a'şaki ihtiyari

Bir yanda tağlar bar, kök sarayge beraber
Bir saray bağ- rağlar, cennet kebi seraser.
Hem meyvelik derahklar, bağ içere cilve eyler
Cuyibar çeşmesi, hem kevser suyige ohşar
Yatgan ni oylatadur, avazi abşari

Kışlakları ni körsing ziba ve sebz-u hürrem
Köngölde zerre kalmas, bir munça külfet-u ğam
Hem kavm-u ataşdaşlar dur bir-biriğe mahrem
Hani açık hemişe, ihsande misli hatem
Ger kilse mihmanler, nimet boler nisari...

Şair bu şiirinde, bu coğrafyada çok da dile getirilmemiş olan, tabiatın güzelliklerini dile getirerek, bahar aylarında insanın içini dolduran neşe ve sevinten bahsetmektedir. Özellikler kendi memleketi olan Kaysar'daki baharı tasvir ederken, içindeki taşkın hisleri de coşkun olarak dile getirmektedir. Şiir bu bölgede oldukça sık

rastlanan muhammas (beşlik) şeklinde yazılmış ve her beşliğin son mısrasında “....arı” ile kafiyeleşmiştir.

TAZE DEVRAN İLE GEL⁹⁸

Ey azizim vahdet eyleb, taze devran ile gel
Uşbu yolde cehd etib, say-i feravan ile gel
Ata yurtıng yaşnetib, ülkeng derahtan ile gel
Belh’ni mamur etib, mehd-i Horasan ile gel
Sünbül-ü reyhan ekib, reşki gülistan ile gel

İkki yüz ellik yıl erdi sening yurtıng harab
Kavmi Peştunga riayet erdi cümle şeyh-u şab
Devresi tabyiz-u vahşet, ıztırar-u ıztırab
Hakkı merdum payemal-u halk-i mazlum der azab
Emdi bul kün himmet eyleb, taze devran ile gel

Ceddingiz Mahmud erdi kıldı feth sumenat
Hind ilin eyleb Müslüman, boldi tabi ehli lat
Songra da Timur idi rezmande ye sahib-i kanat
Hem Zahuruddin Babur, sahib-i azmu sebat
Kil bu gün Şahrüh atige azmi meydan ile gel

Hem Hüseyin-i Baykara ve Emir Ali Şir namdar
Kim olerni ruzgari, devreye ba iktidar
İlim ve hikmet, kesbu sanat, cümle enderin yadigar
Ba adalet ba diyanet iftiharî ruzgar
Tabel urib, bayrak kütariib, azm meydan ila gel

---

⁹⁸ Muhammed Emin Uçkun, *Yıldız Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)*

Bu Horasan zadgahi Türkü Taciku Hazar
Köp şehinşahler keçurgan bu vatanda ruzgar
Özge milletterge bolmas yurtimizge ihtiyar
Gasb kilsa ba tecauuz, izzeti koldin ketar.
Anda gasibini çıkarib defi hüsrân ile gel

Kilgil emdi babalaring şivesinde kar kil
Kim elerning hat seriden, yurib, reftar kil
Birleşib Ümmülbeled Belh'ini gülzar kil
Bu Horasan mehdini gencineye esrar kil
Servet ve gencin çıkarib elini şadan eyla gel.

Fazli hak din uşbu devrani mudilet ber payi dur
Hükmi Kuran ve şeriat ülkege ber cayi dur
Faryab sahaleri emn-u eman, gülzari dur
Kadirli Muhammed Resul nazm-u nezmi bari dur
Ane yurtning hıfz etib azade cevelan ile gel

Hamdullah Faryabim ülkesi abad dur
Kavmi hem vahdet yoliğa şayk-u mutad dur
Uğri ve ehli fesadler ber çe bi bünyad dur
Cemiyeti asude ve arami merdum şad dur
Armanim uşbu (Mecnun) taze devran ile gel

Bu dönem edebiyatında, sık sık karşılaşılan milli his ve duygularla yüklü olan yukarıdaki şiirde şair, birlik, beraberlik, dil gibi motifler konu zenginleştirilmiş. Salt bir Türk Milliyetçiliği değil, Afganistandaki Tacik ve Hazara milletleri de zikredilerek genel bir birlik ve beraberlik vurgulanmıştır.

Ancak bunun yanında Gazneli Mahmud, Hüseyin Baykara, Ali Şir Nevai, Babür Şah vb. büyükleride sıra ile zikredilerek, geçmişe olan özlem, “.... taze devran ile gel” redifi ile ise geleceğe olan ümid dile getirilmiştir.

3.4.8 UÇKUN, ERGEŞ UÇKUN, (DOĞUM YILI: 1930)

Ergeş Uçkun imzası ile şiir yazıp, meşhur olan Ergeş 1930 (1309 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Andhoy ilçesinde dünyaya gelmiştir. İlk, orta ve lise eğitimini Andhoy’da tamamlayan Ergeş Uçkun, Kabil Üniversitesi Fen Fakültesi’ni bitirdikten sonra, Andhoy ve Meymene’de bulunan liselerde öğretmenlik yapmıştır.⁹⁹

Ergeş Uçkun, milli his ve duygularla dolu bir insan olduğundan dolayı, Özbek halkının içinde bulunduğu durumu ve sıkıntıları ifade eden eserler vermiştir. Bu gibi siyasi hareketlerinden dolayı değişik sıkıntılar yaşamış ve vatanını terk etmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinde “Orun” ve Özbekçe yayınlanan “Çapendaz” adlı dergilerini çıkararak ana diline ve edebiyatına hizmet etmeye çalışmıştır.¹⁰⁰

Ergeş Uçkun ateşli, coşkunu ve hassas bir milli şairdir. Son zamanlarda yaşayan en büyük kaside yazarlarından biridir. O’nun “Mukimi” ye nazire yaparak yazdığı “Beçeger” redifli hicvi kasidesi ve “Andhoy Vasfideği” adlı kasidesi, “Ketti Ketti” adlı muhamması dikkate değer eserlerindedir.¹⁰¹

İ’Dİ

Bayraming bolsin mübarek ey müsülman beçeger

O içingni Tengri kilsin şadu hendan beçeger

Ming beş yüz yilden beri ruze tutarsin aç aç

⁹⁹ Saadat Munise, *Metin ve Nazm Talimi (Belh Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyatı Öğrencileri İçin Hazırlanan Ders Notu)*, Mezar-ı Şerif, 2011

¹⁰⁰ Azizullah Arral, *Sağınç (Özbek kalem eğeleri)*, Kabil, 1388 hicri şemsi-2009 miladi

¹⁰¹ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Kehf eyleydi köp kürük songaki kalgan beçeger
Ecre talmay ruze birlen bir sürük boş közeni
Tengri birgen buyruğıge boldi pişman beçeger
Pes isingi başden aldi keyfi nesvar ruzede
Hatingi kemçilab kilding perişan beçeger
Manasini bilmeyin Kuran okeyip kilding namaz
Hankah mihrabide erding gazelhan beçeger
At bilen eşek uğirleb haci bolding akibet
Mekkede piringe taş atdingmi şeytan beçeger?
Kimligini bilmegen elbette bilmes Rabbini
Tarihiden biheber aşufte sersan beçeger
Özni bilmay özgelerge yalbarib bolding geda
Gerçi erdi yiti peşting hanu hakan beçeger
Kurdiler aba u ecdading felekler ilmini
Imdi sen kukka karab ağzing açılğan beçeger
Nirde kaldı ol küning at üstide kökrar iding?
Emdi korkib boyniğe nurname takkan beçeger
Aç közingi nirde erding nerge kalding ne üçün?
Adem u hava gibi cennetni satgan beçeger
Nerde beklik nerde hanlik nerde şemşir nerde at?
Nerde bayrak nerde sancak nerde korgan beçeger-
Hak-adalet hürriyet dib aldatilding daima
Nerde hak nerde adalet nerde insan beçeger?
Halk işsiz halk küçsüz halk yalangaç halk aç
Halk bir zümre üçün hil gülaman beçeger
Yengi kanun esasi, eskisiden farksız
Seherbazdik eskilerni yengi kilgan beçeger
Saylanurlar hükümdarlar halk arasiden velik
Bizdekiler ana dinlidir tuğilgan beçeger

Şekl devleti şahı meşrute, likin şart yok
Mutellikiyet tahtide, meşrute sultan beçeger
Şahi hakim, şahı muhtar, gayri mesul, muktadir
Maliki mülk emam, ey Rebbi afgan beçeger
Yengi kanun imtiyaz birmes kişige zümrege
Lik ol serdari ali sen pepushan beçeger
Yengi kanunda kişiler bendi bolmas bisebeb
Ey günahsız, cürmsiz zindanda batgan beçeger
On Şibirganlık yakildi tip-tirik kim soragay?
Kaysi kazi, kaysi müfti, kaysi divan beçeger?
Yengi kanunda seyahet her kişinin hakkidur
Yürüban pasport için beş ay yügürgan beçeger
Tikre taşinge yiğildi tülkiler, laş kargalar
Erği ey körgi derende, kökre arsalan beçeger
Hak birilmas, hak alingay, hak için ölmek kerek
Hem şehid hem kazi dur, hakka kavuşgan beçeger
Kaygüler bitmes-tükenmes Tengriden kesme ümit
Bil ki “Uçgun” köp yakın dur idi kurban beçeger

Ergeş Uçkun, yukarıdaki şiirinde Kuran'ın, İslam Dininin ve Allah'ın buyruklarının tam bilinmeden, yalan yanlış uygulanmasından duymuş olduğu rahatsızlığı dile getirmektedir. “Hatingi kemçilab kilding perişan beçeger” mısrası ile kadınların dövülmesini ve kadınlara karşı olan şiddeti, “Manasini bilmeyin Kuran okeyip kilding namaz” mısrası ile anlamını bilmeden yapılan ibadeti tenkid ederken “Kimliğini bilmegen elbette bilmes Rabbini” ve “Özni bilmay özgelerge yalbarib bolding geda” mısraları ile insanın kendini tanımamasını dolayısı ile kendini tanımadan Rabbini tanıyamayacağını, bunun sonunda ise kula kul olacağını dile getirmiştir.

“Hak-adalet hürriyet dib aldatilding daima”, “Yengi kanunda seyahet her kişinin hakkidur, Yürüban pasport için beş ay yügürgan beçeger” dizeleri ile yönetimi

eleştirmiştir. “Hak birilmas, hak alinğay, hak için ölmek kerek, Hem şehid hem kazi dur, hakka kavuşgan beçceger” dizelerinde mücadele etmenin önemini anlatmış ve “Kaygüler bitmes-tükenmes Tengriden kesme ümit, Bil ki “Uçgun” köp yakın dur idi kurban beçceger” bu yolda Tanrı’dan ümit kesilmemesi gerektiği ifade edilmiştir.

Şair, milli his ve arzuları en coşkun şekilde ifade eden şairlerin en önemlileri arasındadır. Onun aşağıda verilmiş olan şiiri bu yönünü daha net bir şekilde ortaya koymaktadır.

KETTİ-KETTİ DİYDİLER

Ketti-ketti çi keter, her nirse erzan ketti dib
Algan aldı, almaganda kaldı, arman ketti dib
Kamçılar yabu seni çağ ketti, devran ketti dib
Ketti dilber, ketti mahbub, ketti canan, ketti dib
Ketti seveda, ketti bazar, ketti dükan, ketti dib

Ketti Altay, ketti Ural, ketti Kafkaz eller
Ketti Batular diyari, karli Ural belleri
Bir kaşuk suga boğilgan, atli insan yelleri
Han geçen bazaride kırkıldı, hakan tilleri
Sayraşur baykuşlar imdi, şanlı Turan ketti dib

Ketti toprak tarla-tarla ketti kumlar çöl-çöl
Ketti vadi, ketti sahra, tağ taşlar kol-kol
Ketti sular çeşme-çeşme derya-derya, köl-köl
Kalmadı tabu teravet, yandı gülşen, soldı gül
Endelibler zar yiğlaydur, gülistan ketti dib

Erzan-erzan ketti yurtlar, beldeler, kaşaneler
Mingi bir puldan satıldı akil ve divaneler

Ham telaş boldi yigitler, kahraman merdaneler
Bu kısır ellerde imdi, han tuğurmas analer
Yiglemeymu urtanib, zeryati hakan, ketti dib?

Ketti taylaklar buzaklar çarvalar çar payeler
Buz bidav tavşan kulaklar ayrilar akmayeler
Ketti dargalar çapendazlar sayeslar dayeler
Bu felaket sizge barmay uyganing hemsayeler
Şum ağızlar başlamasdan Hindu İnan Ketti dib

Ketti Taşkend ve Semerkend saykali ruyi zemin
Ketti Hive ve Buhara kuvveti İslam-u din
Ketti Karşi ketti Kerki ketti Deryayi Emin
Yakmasin mu bahtsiz evladinin bağrini kin
Beldelerning anasi Belh ve Bedahşan ketti dib

Gurbet içre zar u nalan haste u efgar idim
Küfr elide yarsiz dildarsiz bimar idim
Şum rakibning adam ermez deganiçe bar idim
Ya Eba Muslim meded dib yalbarib yiğlaridim
Nagehan bir şum haber keldi Horasan ketti dib

Ahtarib kirden ta payin ruhi Çengiz'isini
Küydürüp altun atağingi yakip çerhi deni
Mahrem et Sahib-kiran razi nihaninge meni
Han atam, hakan atam şemşir hünerizing kana?
Baş köterdi gedaler ol tigi berran ketti dib

Tibran ey ölmes han oğli ketti şanu şevketing

Bad yağmaga berildi malu mülking serveting
Songakingğa batti hancer kayda kaldı gayreting?
Nare tartgil Hayderi alemni yırtsin heybeting
Şaşsun iller hak yolide sel kibi kan ketti dib

Bu şiirinde şair, hem geçmişe olan özlemi, hem milletinin elinden çıkardığı güzellikleri ve değerleri, ülkeleri dile getirmiş, hemde bu dertlerle dertlenecek kimse yokmu diye feryad etmektedir. Milli hislerin etkisi ile içinde bulunduğu şartlarda yaşamış olduğu karamsarlığı dillendirmiştir. Dörtlük tarzında yazılan şiir “.... ketti dib” ile rediflenmiştir.

3.4.9 SALAH, DAMULLAH ABULKASİM OĞLU SALİH MUHAMMED SALAH, (1930-1956)

Salih Muhammad Salah 1930 yılında (1309 hicri şemsi) Meymene şehrine bağlı Tenurek kasabasında dünyaya gelmiştir, ilk eğitimini o devrin tanınmış alimlerinden olan Damullah Abulkasım’dan almıştır, sonra Zahir Şahi Lisesi’ne (şimdiki Eba muslim Lisesi) girmiştir. Daha sonra ise yüksek eğitimini tamamlamak için Kabil’deki Darulkuzzat Üniversitesine girmiştir. Buradan 1954 yılında (1333 hicri şemsi) Ferah vilayeti’nin Şekerdere ilçesinde Kadılık (Mahkeme reisliği, hakimlik) görevine başlamıştır. Ancak bu görevini ifa ederken 26 yaşında 1956 yılında vefat etmiştir.

Salah’ın eserleri o zamandaki Sitare-i Faryab (Faryab Yıldızı) Dergisinde yayınlanmıştır. Yayınlanan bu eserler onun şiir alanındaki kabiliyetini gözler önüne sermektedir.

O’nun ana diline karşı olan sevgisi, anadili ile eserler vermesine sebep olmuştur. Ancak genç yaşta vefat etmiş olması, büyük hacimli eserler vermesine mani olmuştur.¹⁰²

---

¹⁰² Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

GÜL-İ KAND¹⁰³

Ta senge karab gonçalerin açti seher gül
Bu alem ara berçege dur nur basar gül
Mestane haram eyleding ey şuh çemende
Feyzi kadamingden heme dem taze ve ter gül
Ayb etme camalingni ferakide seherler
Çak etse yakasini urub nevha eger gül
Hiding bile gül yüzleringni esledi boldu
Güle kand, çemenlerde tu kilgen ne kadar gül
Yaprağlarini yel savrur gülşen içinde
Deva bile ger yüzlering geh kılsa nazar, gül
Gülçehre negaringni hayalide (Salahi)
Tabi'ing çemeni nehli birur tarfe semer, gül

3.4.10 AĞA, BABAKUL OĞLU ABDULHAMİD AGAH, (DOĞUM YILI:1933)

Ağa ismi ile eserler veren Abdulhamid 1933 (1312 hicri şemsi) yılında Faryab ili, Andhoy ilçesine bağlı, Arabşah-i payin köyünde dünyaya gelmiş olup, ilk eğitimini buradaki okullarda almıştır.

1944 yılında Kabilde'ki Öğretmenlik Meslek Yüksek Okulunu bitirdikten sonra , öğretmen olarak işe başlamış ve yarım yüzyıl öğretmenlik gibi mukaddes bir görevi ifa ederek 2004 yılında emekli olmuştur.

Ağa iki dilli bir şair olup Darice ve Özbekçe şiirler yazmaktadır. Onun şiirleri ülke genlinde yayınlanmakta olan gazete ve dergilerde neşredilmekte olmakla beraber, bu eserler bir araya toplanıp müstakil bir kitap haline malesef getirilmemiştir.¹⁰⁴

---

¹⁰³ Elhac Muhammed Kazim Emimi, *Tezkere-i Şu'ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

¹⁰⁴ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

ÖÇMAS İFTİHAR¹⁰⁵

Bul cihan mülkide öçmas iftiharim bar eken
Sanat-u şiir-u edebde itibarim bar eken
Hind-u İran serzemini biz bilen mamur eken
Meşrik-u magribge barsam ihtiyarim bar eken
Şevket-u şanın mening dünya ara siğmes eken
İlmu daniş birle daim kar-u barim bar eken
Alim-u dana ve danişmend eken babalarim
Kahraman-u radmerdi bişumarim bar eken
Bag-u bustani daim, hürrem-u konak irür
Tenge canu bahşi etguçi, badi baharım bar eken
Yer yüzide bar eken yüzler eser bizden nişan
Eski tarih bağride kop yadigarim bar eken
Davruği alemini kezgin Kabul u Belhu Herat
Babur ve Mahmud yengiliğ şehsevarim bar eken
Sende pinhan ey Heratim, heşmetu cahu celal
Sende yüzler iftihari aşkarim bar eken
Ol Nevai sözleri kim her biri gevher eken
Eyl uçun bir can küyer, ali tebarim bar eken
Hem kalem tibretdi u hem ehli dilni serferaz
Eylegen ehli siyaset, tac darim bar eken
Hem bilimdani beliğu hem sohendani fasih
Şairi şiva beyanim istivarim bar eken
Kimsen Agah? Kim iding, Bilmeng kiming evladisen?
Ehli maniden bu hakda intizarim bar eken
Dost kimdur, düşmening kim, bilmeding hergiz henüz?
Bahti zulmet birle hemrah, ruzgarim bar eken

¹⁰⁵ Elhac Muhammed Kazim Emîni, *Tezkere-i Şu'ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Bu şiirde yazar, Nevai, Babür, Sultan Mahmud Gaznevi gibi bu topraklardan gelmiş geçmiş büyükleri yad ederek, “Hind-u İnan serzemini biz bilen mamur eken” dizesi ile geçmişe olan özlemini dile getirmektedir. Bu unutulmayan parlak geçmişi “Öçmes İftihar- Sönmeyen İftihar” olarak nitelendirmektedir. “Kimsen Agah? Kim iding, Bilmeng kiming evladisen?” ile gençliğin ve milletin durumunu sorgularken, “Dost kimdur,düşmening kim, bilmeding hergiz henüz?” ile ise milletin hala meseleleri idrak etmediğini kendince ifade etmeye çalışmıştır.

3.4.11 ENVER ANDHOYİ, ABDURREŞİD OĞLU MUHAMMED İŞHAK ENVER ANDHOYİ, (DOĞUM YILI: 1933)

Abdurreşid oğlu Muhammed İshak Enver 1933 (1312 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Andhoy ilçesi Kurğan beldesinde dünyaya gelmiştir. Öğretmenlik fakültesini bitirdikten sonra uzun yıllar Andhoyda öğretmenlik yapmıştır.

1949 (1328 hicri şemsi) yılından beri şiir ve edebiyatla meşgul olan Muhammed İshak, Enver Andhoyi veya Andhoyi mahlası ile şiirler yazmaktadır. Aynı zamanda edebiyat ve dil üzerine araştırmalarda yapmaktadır.

Şiilerini Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe yazan şairin eserleri bir araya getirilerek basılmamıştır.

BAR-E MEHNET

Nemidanam çe benvisam zi cevr-u zülm-e zencireş
Zi baske natavan-e acezam ez şarh-u tahrireş
Macu bica delil-e hasret-e dağ-e del-e ma ra
Namayanast hal aşık-e mahzun zi tesvireş
Nemudam naleha har çand bar yad-e gül-e rüyeş
Nakard efsüs-e feryad-e mane biçare, tasireş

Be çeşme kam mabin cana sereşke dideye aşık
Siyah ruzi ke ez ruze ezel gerdide takdireş
Sara pay cihan tarik şud der dide am çun şab
Dile şurideye man nahahan gerdid, tasvireş
Zi bare mehanteş şud kamatam hemçün kemah, aher
Nemidanam çe başaad ber sere u, fikru tedbireş?
Na tanha man şehide navake nazaş şudam, enver
Hezaran hemçü man besmel şude ez zehme şemşireş

ÜMİD-E VİSAL

Der çimen bülbül be yad-e gül perişan bude ast
Der dil-e u niş har, in gülistan bude ast
Der herimeş rüz-ü şeb üftade del, bahr-e ümit
Baske hak-e der geheş bar det, derman budeast
Her şebi del mireved bar gerd-e küy-e yar, lik
Kes nemidanad çesan der hecr-e canan budeast
Dağha dar dilem ez hasret-e didar-e u
Çeşme ma zanru behaleş, eşkrizan budeast
Mitepad der hun delam, ez ferkataş şam-u siher
Ruz-u şeb ber aşık-e biçare yeksan budeast
Ta bekey başım dur ez mehfilet, ey seve naz?
Der dil-e uşşak zinru, dağ-e herman budeast
Umrha üftade der küyet be ümid-e visal
Rehm kün ber hal-e Enver, dide geryan budeast

3.4.12 HAMİD FARYABİ, MİRZA GULAM DESTGİR OĞLU ABDULMUMİN HAMİD FARIYABİ, (1933-1994)

Hamid Faryabi mahlası ile Darice (Afganistan Farsçası) şiirler yazarak meşhur olan Ambulmumin Hamid Faryabi, Meymene şehrine bağlı Toklihane (asıl ismi Türkeli) beldesinde dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini evinde ve çevrede ki medreselerde tamamlamış, daha sonra ise Meymene'de Yalguz Adındaki orta okulu bitirmiştir.¹⁰⁶

1949 (1328 hicri şemsi)- 1951 (1330 hicri şemsi) yılları arasında Kabil'de ki Ziraat Meslek Lisesi'nde okumuştur. 1951 yılından sonra ise Afganistan Ziraat Bakanlığı bünyesinde Bağlan, Kabil, Celalabad, Badahşan, Faryab Vilayetlerinde resmi görevlerde bulunmuştur.

Hamid Faryabi Darice (Afganistan Farsçası) şiirlerinde, Hind akımının (Sabke Hindi) piri olsa da, tefekkür ve dil olarak kendine has bir üsluba sahiptir. Siyasi meselerle alakadar olduğu için bir kaç kez ceza almış olan şairin Farsça (Darice (Afganistan Farsçası)) olan divanı henüz basılmamıştır. Faryabi'nin ayrıca ziraat hakkında yazmış olduğu sekiz adet risalesi mevcuttur.

Hamid Faryabi Darice şiirler yanında Özbekçe şiirlerde yazmıştır. 1994 yılının 30 Haziran günü (1373 yılı Seratan Ayınının 10. günü) ağır bir hastalık sürecinden sonra vefat etmiştir.¹⁰⁷

Basılmış olan eserleri:

1. Nur-i Şenaver (Saylengen şiirler toplamı), Faryab İttılaat ve Ferheng Riyaseti Neşiyati (Faryan Kültür Müdürlüğü Yayınları)- Meymene 1374 hicri şemsi (1995 miladi).

---

¹⁰⁶ Elhac Muhammed Kazim Emimi, *Tezkere-i Şu'ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

¹⁰⁷ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

2. Sur-i kalem “Rahim İbrahim kuşisi bilen” (Rahim İbrhim’in gayretleri ile), Peşaver-
Pakistan- 1380 hicri şemsi (2001 miladi).(Şairin hayatına ait malumat ve onun bazı
şiiirleri)

KAYGU¹⁰⁸

Ey balam yazdi yazim devranini sürgen atang
Niçe yil mehnet çekib, sersan olub, yürgen atang
Can kana, canan kana, kaygu bilen can bir mişim?
Keçelerde ay ve yulduzdan, bu söz sürgen atang
Emdi karidim balam, ötdi yiğitlik devresi
Saç ve sakali akarmi, Ak sakal turgen atang.
Nanini kaygu side can kaldi belağe ey balam
Uzi bi köylek körinur, köpini kiydürgen atang
Hiç arman kalmadi ta anga yitkürsam köngül
Çünkü bir rahatın körmey, mehnet ötkürgen atang
Öttü mindin bul cihan vesinge koydim nöbetin
Tengrini yoldaş tilaydur, senge can urgen atang
Ağzima sütdan nari, saldi anam Türki tilin
Ta canı çıkmay unutmas, söz bila durgen atang
Tildin özga, anadin menga nimrese kalmadi
Sözledi ane tilide, sözini bildürgen atang
Ey çerağ (Hamidi) bul, bul cihan yaruğligi
Bitkürür bul yazuvi, bul sözünü bitkürgen.

Şair bu şiirinde, devrindeki şairlerle beraber milli hislerle beraber, milli
kaygılarını da ifade etmeye çalışmıştır. “Ağzima sütdan ari, saldi anam Türki tilin,

---

¹⁰⁸ Muhammed İslam Gedaz, *Hamid Faryabi, Rahim İbrahim, Muhammed Kazim Emimi, Rengin Keman Şair (Cilt I)*, Faryab, 1369 hicri şemsi (1990 miladi)

Ta cani çıkmay unutmas, söz bila durgen atang” beyiti ile Türkçeyi, süttten arı diyerek nitelendirmiş ve “*Ta cani çıkmay unutmas, söz bila durgen atang*” ile bu dili ölünceye kadar unutmayacağını bildirmiştir. “*Tildin özga, anadin menga nimrese kalmadi*” mısrası ile anadilini konuşanların gittikçe azalmasından duymuş olduğu kaygıya betimlemiştir.

EL BİRLE¹⁰⁹

Eğer kök köksini, sütseng
Eğer endin uyan ütseng
Eğer yirge çukur kitseng
Ağız birme hüma tutseng
Eğer hatem kebi turseng
Heme açlarni tuydursung
Eğer yav toprağın sürseng
Toğingini üyige urseng
Eserlerni kuya birseng
Heme kazeni sindursung
Eğer kaçukunçi mudr etseng
Veya kuvganeni sudr etseng
Eğer tağ Tamurin tutseng
Eni cayiden acretsenseng
Eğer baylerni kul etseng
Kul ve çurini tindursung
İşing ‘Hamid ’heme berpul
Eğer yalğuz özing bütseng

---

¹⁰⁹ Hamid Faryabi, *Nur Şanaver (Gezide-i Eşar-I Hamid Faryabi)*, Meymene/Faryab, 1374 hicri şemsi (1995 miladi)

Şair, bu şiirinde birlik ve beraberliğe vurgu yaparak, halk içinde, halk için yapılması gerekenleri dillendirmek istemiştir. “*Heme açlarni tuydursung*” sözü ile bu niyetini ifade etmeye çalışırken, bu şiirdeki sosyalist etkiyi “*Eğer baylarni kul etseng, Kul ve çurini tindursung*” sözleri ile açığa vurmuştur.

El (Halk) hakkında sosyalist etki ile yazılan ilk şiir örneklerinden olması bakımından bu şiirin bu dönem edebiyatında ayrı bir yeri vardır.

3.4.13 AHMEDİ, ŞAH İLHAM OĞLU ŞAH GULAM AHMEDİ, (DOĞUM YILI: 1935)

Şah Gülam Ahmedî, Feryab Vilayeti, Andhoy ilçesinde dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini burada tamamlayan Ahmedî, 1970 yılında Özbek aydınlarının gayreti ile Afghanistan Radyosunda yayınlanmaya başlanan Özbekçe programlarda görev aldı. Kendisi uzun zamandan beri ticaret işe iştigal etmektedir.

Ahmedî, ana dilinden başka Peştunca, Darice (Afganistan Farsçası), Arapça ve İngilizce’yi de çok iyi derecede bilmektedir. Onun edebi eserleri Meymene’de basılan Yulduz¹¹⁰ adlı dergide yayınlanmıştır. Ahmedî, Gulam Ahmedî ve Gulamî mahlasları ile yazdığı eserlerinde vatanperverlik, insanperverlik, sevgi ve muhabbet gibi mevzular önemli bir yer tutmaktadır. Ancak söz konusu eserler müstakil olarak yayınlanmış değildir.¹¹¹

KÜZ FASLI¹¹²

Kitib fasl-ı hazan, bağlar gülistan bolgusi bir kün

Açib gonçe, kilib hande, baharan bolgusi bir kün

Kilib şefkatger o ziba senem kulbem sari kilsa

¹¹⁰ Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)*

¹¹¹ Saadat Munise, *Metin ve Nazm Talimi (Belh Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyatı Öğrencileri İçin Hazırlanan Ders Notu)*, Mezar-ı Şerif, 2011

¹¹² Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Kara tund yek şebestanim, furuzan bolgusi bir kün
Vefasiz dilberim körgeç, meni efsurde halimni
Çikib hacalet cefalardan, peşiman bolgusi bir kün
Çikib tavus ridvandin kilur ahu nedametler
Kanat kakib yani heryan, haraman bolgusi bir kün
(Gulami) taşledi başinge gurbat sayesin, lakin
Vatan hurşudi başinge, nur efşan bolgusi bir kün

ANA VASFI

Min üçun ömri baharin körmegen canim anam
Lehze hem mehrin könglüden, üzmege canim anam
Yiğlamakdan ançenan şam-u seher birdim melal
Kiçeler ta subhe dem, köz yummege, canim anam
İllahler etib otirdi başima leyl ve nehar
Oltirib yanimda daim, tinmege canim anam
Başima tüşsa eğer bir lehzeyi derdu elem
Hasretimde bağıri büryan, ölmegen canim anam
Ay yıllar ötdi ve mekteb sari koydim kadam
Tir mulib yolimde daim, tinmege canim anam
Kaysi til birlen (Gülami) vasfini etsem beyan?
Çün kuyaş mehr ve vefasi öçmege, canim anam

3.4.14 AZİMİ ANDHOYİ, MUHAMMED AZİM OĞLU MUHAMMED EŞREF AZİMİ ANDHOYİ, (DOĞUM YILI: 1937)

Azimi soyadı ile meşhur olan Mahmmmed Eşref 1937 yılında Faryab iline bağlı Andhoy ilçesinin Tuvaçi Kelan köyünde dünyaya gelmiştir.

O, ilk ve orta öğrenimini Andhoy'da tamamlamış sonra ise Kabil Üniversitesi Science (Fen) Fakültesini bitirmiştir. Daha sonra ise öğretmenliğe başlamış, uzun yıllar boyunca Andhoy ve Meymene'de öğretmenlik yapmıştır.¹¹³

Azimi'nin Derice ve Özbekçe olan şiirleri gülke genelinde yayınlanan matbuatta neşredilmektedir.

Muhammed Eşref Azimi yıllar boyunca eğitim camiasında öğretmen ve idarecilik yapmanın yanında, Afganistan Talim ve Terbiye Vezareti, Telif ve Tercüme Riyaseti, Özbekçe Bölümünde de çalışmış olup, bu yıllarda yeni açılan ve Özbekçe eğitim yapan okullar için ders kitapları hazırlama işini de yüklenerek büyük bir vazifeyi de yerine getirmiştir.

Onun "Kelecek Baturlari" adındaki çocuklar için yazmış olduğu şiirlerden müteşekkil şiir kitabı yayınlanmıştır. Bunun yanında 1985 (1364 hicri şemsi) yılında "Uluğ Zafer"¹¹⁴ müstakil ve seçme şiirlerinden oluşan kitabı Afganistan Yazuvçiler Uyuşması (Afganistan Yazarlar Birliği) tarafından yayınlanmıştır. Ayrıca şairin başka bir şiir kitabının Pakistan'da neşredildiğini bilmekteyiz.¹¹⁵

SOLGEN GÜL

Solding yüreğim gonçesi dil bağıde ahir

Didar kana küyding ani dağıde ahir?

Çark ne tünis şur ekinkik, dengiz ğamda

Harlandi vefa sevgili kışlağıde ahir

Her rengliğin kördü köngül, ehli zamaning

Bir rengliğin erür kim ani bir hem su girdi

Kaldirdi tikenler dilde tarfe cihandır

Kül solgusudur bağıde, yitük çağıda Azimi

---

¹¹³ Saadat Munise, *Metin ve Nazm Talimi (Belh Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyatı Öğrencileri İçin Hazırlanan Ders Notu)*, Mezar-ı Şerif, 2011

¹¹⁴ Eşref Azimi, *Uluğ Zafer (Saylungen Şairler)*, 1362 hicri şemsi (1983 miladi)

¹¹⁵ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Ülğüsü aning haber eyle kaynağıda ahir

Şibirgan-2006 (1385 hicri şemsi)

ANA TİLİM

Ana til, ana tili sen hemde dildarim tili
Birge oynab, birge ösgen süygili yarim tili
“İlahilerni tingledim, destleb beşikde zevk ilen
Tüde teşviş tolkunu, tanglerde bidarim tili
Her nevai ki çikermen bul sening lütfing erür
Bülbülüm feryadi dursun hemde gülzarim tili
Sen menge candan azizrak, senden artar reşanide
“Hamse” yenliğ başta genc, genc geher barim tili
Sen bilen barmen tirikmen, barliğim bağlık senge
Özliğimni ba’isi sen, derdimni her an sen bilen
Söyledim aşkım bile derdimni her an sen bilen
Sen tilkedaş hemde tildaş ve vatandarim tili
Her teman yüzlengenimde yütgüsi senden seda
Sen oyimde, sen küyümde, sende bazarim tili
Secdeler kılgay Azimi dergahingge baş koyib
Sen çiray mülkide sultan, lale resarim tili

Şibirgan- 2005 (1384 hicri şemsi)

Şair bu şiirinde, ana dilinin güzelliğini ve önemini ortaya koymak istemiş ve ona karşı olan sevgisini, okurlara hissettirmeye çalışmıştır. “*Sen bilen barmen tirikmen, barliğim bağlık senge, Özliğimni ba’isi sen, derdimni her an sen bilen*” dizeleri ile varlığının sebebi olarak ana dilini göstermiştir.

KÜYMAK

Ne vuslat babi bar mende, ni hicran takati Ya Rab?
Men evvel pervane kim küymak her halde a'deti Ya Rab
Ne bilgüm, ni bolur halim, kıyamet kikse başımge
Ni kıldım bendelik, tüzlik, ne kıldım taati Ya Rab
Zamane ertiden şunday zamane gülşeni içre
Diyerge hal dil ange, bolur mu taati Ya Rab?
Cemal-i gülşen hüsni medam süldim, bolib şadab
Küyüb yanmak hayatimde, mening halimge şamaldır
Ni halet dir ki birmiş sen, mence bir haleti Ya Rab

2006 (1385 hicri şemsi)

HÜSN YAĞDUSI

Eski hem den sundi saki, eski bir meyhanede
Öldüğüm künlerni kördüm aksini meyhanede
Dil harabat içre kirgünçe unitdi kayğuni
Can du tarin çirteci oynsb perde-i cananede
Mir meclis didi batrak kase kase toldurib
Şunçaler kuy, zere huşi halmasın divanede
Ança sipkardım demadem tole camni tün boyi
Ketdi huşim kalmadı reng, öz eyle biganede
Hüsni yağdu saçdı, aşk oti bile küydi özi
Bul yanişde ihtiyar yok, şem'a eyle pervane de
Kimse huşyar bolsa ney bilsin tavaf cam eyle
Huşsizlik mest oynar, hatar mestanede
Ten tilde öziden, kitkünçe huşi başiden
Ğurbet astan Azimi, urgiley astanede

NEVAİ CAVIDANE¹¹⁶

Matraba çalğil terane başladım
Def bilen çengu çeğane başladım
Erkin ve azadelik devranide
Zevke itiban şadiyane başladım
Keçdi eski devrining efsanesi
Bikarar bolgey vatan aşiklari
Naleler min aşikane başladım
Sizlere ey arselan oğlanlari
Niçe söz kalsin, nişane başladım
Kahraman hemmatli halkım ning bugün
Vasfini ehli cihane başladım
Bul terane birle dostlik vasfide
Bir Nevai cavidane başladım

YENĞİ RUZGAR

Ey vatandaş oşbu kün hoş ruzgaringge sevin
Karevane gül bilen kelgin baharingge sevin
Eyle ding kizgin küreş birle bukün yavni zebun
Hasil olgen izzet ve hem iftiharingge sevin
Aftabe hürriyet per tu feşane dur baş üze
Emdi mai reng fezaye biğbaringge, sevin
Küzge sürme ile ban ana vatan toprakların
Kök sari kamet kötargen kuhsaring, sevin
Tinmayin azadelik yolide erding bikarar
Bikararlıktan husul bolgen kararingge, sevin
Bu diyardan baş kötargen kahramanlar her zaman

---

¹¹⁶ Eşref Azimi, *Sevdim Seni*, Mezarı Şerif, 1389 hicri şemsi (2010 miladi)

Şir merdler meskeni bolgen diyaringge, sevin

Şair bu şiirinde yeni esmekte olan hürriyet rüzgarının ümidi ile yaşamış olduğu coşkunu ifade etmeye çalışmıştır. “*Aftabe hürriyet per tu feşane dur baş üze, Emdi mai reng fezaye biğbaringge, sevin*” dizeleri ile bunu yansıtırken, yeni dönem ile ilgili olarak, “*Tinmayin azadelik yolide erding bikarar, Bikararlikdan husul bolgen kararingge, sevin*” sözleri ile kararsızlıktan kurtulup mücadele edince ortaya çıkan sonuca sevinmek gerektiğini belirtmektedir.

3.4.15 TAB’İİ, NUR MUHAMMED OĞLU SEYFÜLMÜLÜK TAB’İİ, (DOĞUM YILI: 1939)

Tab’ii mahlası ile şiirler yazan Seyfölmölük 1939 (1318 hicri şemsi) yılında Faryab ili, Meymene şehri, Afgankot köyünde dünyaya gelmiştir. Meymene’de ilk ve orta öğrenimini tamalamıştır.

Ticaretle meşgul olan ve halen Mezar-ı Şerif şehrinde yaşayan Seyfölmölük Tab’ii eserlerini daha çok Darice (Afganistan Farsçası) ve Peştunca yazmıştır. 1956 (1335 hicri şemsi) yılından beri yazmış olduğu eserleri çeşitli süreli yayınlarda yayınlanmıştır. Şairin, eserleri toplanarak, müstakil bir kitap haline getirilmemiştir.

DE SEHER VERANGİ

Sebavun di sepidi şevi

De aseman hendi reni şevi

De dua au rahmet veht di

Rahpuri de feyz vejmi şevi

Denki-denki mani titi

Cegi suki iy keji şevi

De herem zendan yi mat şu

De herim divi yi liri Şevi
De heves kembeli tuli
De iŐret huni spiri Şevi
Kati hati pa ayan yi
Dir di veten cergi Şevi
Nazeveli incünü kundi
Bi izzete, bi perdi Şevi
De Őerabu piyali mati
De erü navi zeri – zeri Şevi
Hu de hani deri veri
Hu de hahi verte nanderi Şevi
Ihpül amel de duy peygur Şi
Ihpul düşmen verte kerdi Şevi
Dek digüne yi ep Őuvel
Sere ürüne yi iri Şevi
i de hak vade pure Őevah
De batıl iŐtergi rendi Şevi
Av de hilü karvan raĝey
Pe gayret nari,nari Şevi
Hamare iŐveyeli or Őuvel
Hem tudi oŐki, lembi Şevi
De yetim hole pe handa sere
Umidüne yi sepi Şevi
De kargeran vekungerü geĝ Şu
Ra rundi telusi Şevi
De palar mine yi pe zere Őeve
i ra gedi velveli Şevi
De keĝdi ter huva velaru
i ter guĝ yi terani Şevi

De tabı' de naverü var şu
Çi biya cegi şemli şevi

3.4.16 METİN ANDHOYİ, ABDULHAY OĞLU ÜSTAD MUHAMMED EMİN METİN ANDHOYİ, (DOĞUM YILI: 1940)

Metin Andhoyi soyadı ile bilinen Muhammed Emin, 1940 (1319 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Andoy ilçesi, Şeyh mahallesinde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta eğitimini burada bitirmiştir. Daha sonra özel eğitim alarak kendisini yetiştirmiştir. Üstad Kurbet Sengeri'den edebiyat ve söz ustalığı üzerine dersler aldı.¹¹⁷

Medrese yıllarında zeki ve çalışkanlığı ile dikkat çeken Metin Andoyi, kısa zamanda medresenin klasik eğitimini bırakarak kültür, güzel sanatlar, tarih, edebiyat üzerine eğilerek bu konular üzerinde okumaya ve yazmaya başlamıştır.

Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe nazm ve nesr olarak, çok sayıda ve oldukça hacimli eserler vermiştir. Eserlerinde genellikle şiir yazmanın dışında, edebi şahsiyetler ve onların hayatları hakkındaki araştırma makaleleri hazırlayarak Afganistan'daki Özbek edebiyatının en önemli akademisyenlerinden biri durumuna gelmiştir. Ancak malesef onun yapmış olduğu araştırmaların neticesinde hazırlanmış olduğu eserleri 1993-1997 (1371-1376 hicri şemsi) yılları arasındaki siyasi ve askeri karışıklık yıllarında yok olmuştur.

Metin Andhoyi, iki dilli (bilingual-züllügateyn) bir şairdir. Afganistan Çağdaş Özbek edebiyatına kendi eserleri ile büyük hizmetler yapmış olan bir edebiyatçıdır. O, özellikle kaside türündeki şiirlerde yeni akım oluşturacak kadar kuvvetli bir kalemdir.¹¹⁸

---

¹¹⁷ Doktor Fayzullah Aymak, Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri, Kabil

¹¹⁸ Saadat Munise, *Metin ve Nazm Talimi (Belh Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyatı Öğrencileri İçin Hazırlanan Ders Notu)*, Mezar-ı Şerif, 2011

Metin Andhoyi'ye, 2004 (1384 hicri şemsi) yılında, şiirleri, edebi araştırmaları ve çalışmaları ve kültürle ilgili faaliyetlerinden dolayı, resmi olarak Afganistan İttılaat ve Ferhengi Vezareti (Afganistan Kültür Bakanlığı) tarafından, "ÜSTAD" ünvanı verilerek ödüllendirilmiştir.

Metin Andhoyi, Dari (Afganistan Farsçası)-Fars Dilinde de büyük bir söz üstadı ve edebiyatçı olarak edebiyat tarihine geçmiştir. O'nun 1986-1990 yılları arasında edebiyat alanında yapmış olduğu araştıma ve çalışmaları arasında basılmış olanlar şunlardır.

- 1- Güzideyi eşar Üstad Celilullah Halili.
- 2- Güzideyi eşar Abdulhadi Dawi.
- 3- Güzideyi eşar Mohammed Kerim Nezihi Cilve.
- 4- Güzideyi eşar Gülam Ahmed Nevid.
- 5- Güzideyi eşar Muhammed İbrahim Sefa.
- 6- Güzideyi eşar Muhammed Enver Bessel.
- 7- Güzideyi eşar Abdurrahman Pejvak.
- 8- Güzideyi eşar (Azadi) Mecmueyi Ez Surudehaye Şuara Debareye İstiklal.
- 9- Gülbang Subh- Mecmuayi Ez Şuara-i Muasir.
- 10- Derahte dosti- Mecmueyi Eşar-i Derbareye Sulh.
- 11- Tang yili- Mecmueye yek Muşare-i Şuara-i Özbek Zeban.
- 12- Külliyat Divan-i Mevlana Kurbet.

Onun araştırmaları neticesinde ortaya koymuş olduğu eserlerden basılmış olanlar ise aşağıdadır:

- 1- Köngül Sözü- Özbek Tilindeği Şiirler Toplamı (Özbek Dilindeki şiiler külliyyatı), Kabil, 1986 (1365 hicri şemsi).
- 2- Merzi Hurşide-(Mecmuayi Eşari Dari (Afganistan Farsçası)), Neşarat-i Encumeni Nevisan Deyane Afganistan (Afganistan Yazarlar Birliği Yayınları), Kabil, 1989 (1367 hicri şemsi)

- 3- Baği-i Lalepuş “Divani Eşar-i Dari -Özbeki”, Peşaver/Pakistan, 2000 (1379 hicri şemsi)
- 4- Kaseyi obin- Zendeğinameye Mensur ve Menzum Baba Sengu Maruf be Baba Vali Andhoyi, Peşaver/Pakistan, 2001 (1380 hicri şemsi)
- 5- Andhoy-i Der Güzargah-i Tarih.
- 6- Sacere nameye Sadat Miresid Berke.¹¹⁹

MARİFET KANA¹²⁰

Can bağıda ık nağmeler ey bülbül hoşhan.
Kim güller ailsin nefsingden, ey pür efşan
Nergisninden hame yunib eleyin isar
Gül bergleri üzere bilim vafida mercan
Susan keckini tareban eyleyin ağaz
Gülнар dudağiden öpüp, yingre te ilhan
Ger ötmifim aydinligiden kisseler itsem
şevkide tamir tavlenur, it içere u erkan.
Yeşnetti edeb bağını ferzane uluslar
Gülletti belağat emenin merdum turan
Ecdadimiz onlare kurib şanlı imaret
Sürgenler okuş mecid ve tefahur bile devran
Tarih boyiçe, hemme hürrem yeşegenmiz
Erk aunide, erte ve ki Özbek ve Türkmen
Teymur Babamiz erdi cihan içere şehinşah.
Tabuğın öper erdi koyib baş, hemme hakan
Men kayisi zeban birle bireyin sifatini şerh
Min kaysi benan birle yazayi vafiga destan.
Kuyingede kadam uşbu cihan gülşeni içere

¹¹⁹ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

¹²⁰ Metin Andhoyi'nin, Uluğ Bek'in 600. doğum yılı için yazmif olduğu kasidedir.

Çiğner idi küzgüside, ikbali derahşan
Gül hidi kebi yaprak üze yeşnedi körkem
Ferzane ana küynide şehzade-i ba şan
Yarutti bilim yağdusidan köngül oyini
Üstazlar aldide, edeb birle bu sultan
Yeprağ üze sözincusi ta madi kalemiden
Her tamçisi yulduz közidik çiknadi ta ban
Tecvidi bile yetti kiraatini bilurdi
Rahmet saçılır erdi, okungen çağı kuran
Örgendi o her niçe heme ilmini; lakin
Heyat bilimde idi aniksa bilimdan
(Rahmet suyi) buyide (rasadhane) tüzib o
Kök razini keşif iledi, boldi hemme heyran
O eyledi yulduzlar ehvalini tahkik
Kim bir ming-u on sekkiz idi, onga aniksan
İlim ve edeb ehlini himayet kılur erdi.
Derbaride hem sanat eyley yeşnedi şadan
Feryad, zaman aftiden her ze kişiler
Her devirde dana yüregen eylediler kan.
Beğri ezilib, ah şahadetga yitidi.
Şum sözli ciğer güşesi raziligi, birlan
Efsus haber bolmadi içki ganimden
Har ıgnesini sançedi, gül kuksige penhan
Gül yaprağı köz aftiden gerçi sitilgey
Liken ise mestane kilur kök sari cevalan
O, öldi veli mengü eser küydi öziden
Kön batsa bolur yulduz ile kök beti rahşan
Namige kuanur bütün açunde uluşlar
Elhak ki nücum ilmide erdi Uluğ insan

Vasfıge kalem safha üze mest olib oynar
Köngül arakiner çu oning mehri bilen; kan
Şu tuyğu bile yazdı (Metin) şiir, yok ersa
Min kimke saçay şanıge incu dudağımdan?

ANDHOYUM¹²¹

Ey sevimli ana yurtum, Andhoyim, can Andhoyum
Kindigimning kana damaningde tamgan Andhoyum
Reglerimde ornegen kan ornige mihring, sening
Hame çıksem saçılır vasfıge mercan Andhoyum
Tang yiling isgende köngül bağı gül gül açılır
Held ayperiden irürsen atr efşan Andhoyum
Köklemingde kubkuruk yintak gül efşan çeknegi
Bir avuç şirin suying ming derdçe derman Andhoyum
Şure zaringden feravan kilgusi altın semer
Rud baring tolkuni bolse huruşan Andhoyum
Tak zering de (Hüseyni) bir humstan tale mi
Balge batgen falizing dur şekeristan Andhoyum
Konse gerding kiprik üzre köz sevadi yaragey.
Teleting körgeç bölür köngül füzüzan Andhoyum
Oyne gende por kakib zere kuyaşing nuride
Çevg çalğay zühre kökde şok birlan Andhoyum
Sid olur köngül kuşu köks içre penhan bolse hem
Şohler u sari atgende pelheman Andhoyum
Ey yanaklar cilvesinden ey oyalur kök öze
Eğme kaşlar her biri çün med karan Andhoyum
San'ating zibalıgı cavvi açunge yiregen

---

¹²¹ Muhammed Emin Metin Adhoyi, *Bağ Lale Push (Divan-ı Eşari Ustad Muhammed Emin Metin Adhoyi, Kabil, 1377 hicri semsi (1998 miladi))*

Merhaba dirler helayik senge heran Andhoyum
Can ipi dik kalining ergaler çelerey nazik erür
Nazenin kizler bu fenge tapdiler şan Andhoyum.
Cilve kilgay her biri alem nema ayine dik
San'ating ge berçe alem boldi heyran Andhoyum.
Mihrlı kuyingde köngül gonçesi yişneb küler
Sinde ösgen kimse bolgey şad ve hendan Andhoyum
Hayderi'ng sahib kiran duride tapdı itibar
Erdi u razmendelikde merdi meydan Andhoyum
Ming yil eldin kökke yitgen erdi şan ve şevketig
Bu heşm (yetti uruğ) dendir nemayan Andhoyum
Hek nevasi burc-u barengden hemişe yingregi
Sende bar onlerçe nezhetgahi irfan Andhoyum
Tavf etgeler mukkades tabuğingeni baş egib
“Şahimerdan”ing ziyaretgahi ba şan Andhoyum
“Akine” serdabesinden bolsa sirab evvel kişi
Çağır içgendik bolur, köp mest ve şadan Andhoyum
Çekmeningde hasmga çapkun salıp “Sultan Hüseyin”
Katta birem tuzdi bolding, fehri devran Andhoyum
Ötmişing tefsirinden zıba bizelgen safhalar
Bar idi sende şukuhli köşk ve kurğan Andhoyum
Hürmet itgenler uluğ şanıngi batur şahslar
Kahraman Timur dur bu sözge burhan Andhoyum
“Baykara”devride ötgen sadrlardan birtasi
Erke ferzending” (Celaleddin) irür can Andhoyum
Marifet babide namingge niçün fahr itmeyin
Erkin ösgen sende onlarça bilimdan Andhoyum
Alem oğling (Yusuf-u lu lu) (Yenabi ul ulum)
Bitkizib yüksetedi şanıng bahti taban Andhoyum

Şiire gülzari güzel koyningde ziba yeşegen
Sende yitgen vayege köpleb suhendan Andhoyum
(Şemsedin Mahmud) idi söz ucide parlak kuyaş
Çamesiden dir zaman küzgüsi rahşan Andhoyum
Anam- atam gerçi kelgenler Buhara mülkiden
İftiharim bolki, tapdim sende iskan Andhoyum
Ğam ğubari konmasin hergiz çiçekeler zülfige
Yeşnesin daim baharing anber efşan Andhoyum
Til çüzib vasingge şöret tapdi bu Miskin (Metin)
Uşbu nimetge kilur men arz-ı şükran Andhoyum.

Şair bu şiirinde memleketi olan Andhoyu anlatırken, geçmiş yüzyılları hatırlatarak, o yüzyıllarda yaşamış olan büyükleri de yad etmiştir. Baykara, Timur, Celaleddin (Mevlana)vb. büyük şahsiyetleri zikretmiş ve memleketinin güzelliklerini göz önüne sermeye çalışmıştır. Bununla beraber 1917-1937 yılları arasında Türkistandan, Afganistana olan göçler esnasında gelen ailesini ve eski vatanını da unutmamış “*Anam-atam gerçi kelgenler Buhara mülkiden, İftiharim bolki, tapdim sende iskan Andhoyum*” dizeleri ile aslen Buharalı olduklarını ancak Andhoyda, meskun oldukları için iftihar ettiklerini belirtmiştir.

3.4.17 PUHYAR, RAZ MUHAMMED OĞLU ELHAC RAZ MUHAMMED PUHYAR, (DOĞUM YILI: 1940)

Raz Muhammed Puhyar 1940 (1319 hicri şemsi) Faryab vilayetine bağlı Devletabad şehrinde dünyaya gelmiştir. Babasının adı Pir Muhammed'dir. İlk ve orta öğrenimini Faryab'da tamamlayan Puhyar, daha sonra Kabil'de ki Darul Muallimin'i (Öğretmenlik MYO) bitirerek öğretmen olmuştur.

1971 (1350 hicri şemsi) yılından beri edebi faaliyetlerde bulunmuş bir şair ve yazardır. Şiirlerini Özbekçe, Peştunca ve Darice (Afganistan Farsçası) olarak kaleme alan şairin, eserleri çeşitli süreli yayınlarda yayınlanmış olmakla beraber ayrı bir kitap olarak günümüze kadar basılmış değildir.

MİLLİ VEHDET

Vehdet mü di milli
Şuar mü di vururveli
Tul şevi be vehdet
Akvam dedi millet
Tatu bi mü da vatan
Jüvendün mü da çemen
Viyarüne lerü tel
Ge kar yi dü satel
Tarih lerü rüşan
Nerey te nümayan
Petmen yü izzet mend
Mühlis te ihlas men
Per azm üstüvar
Hürek bidar hüşyar
Satü be ihpül veten
Yev meti di afgan

Munz kerî da peyam
Veten be kerû abad
Galim be şî naşad
Da havre mü tütîya
Rapati le aba
Peştun ke ozbek
Bizare le tupek
Tacikevtorkmen
Per havre di miyen
Hezarikebelusan
Peşeyikenuristan
Yev şevi peülfet
Kevipesedaket
De cehldevretireve
Hadan di vepebire
Gandu be düşmeni
Kuran mu di kitab
Münker yipeezab
Çi meh yiereveli
Medam di şermideli
Puhyarkevibeyan
Jüvendoy di vi EFGAN

İLTİCA

Hodaya rahm kon bar hale afgan
Ki hasti gadiru yekta vo yazdan
Şüde çandi ki ma dayim ba cangim
Abas cangi ki ma hod sar be sangim
Za asaraş be har ca gaşte bihod

Hazaran hane vayran u vayran
Harabı her kuca yeksan u yeksan
Basi famil ha biçare geşte
Be tarki in vatan avare gešta
Vatan ra ey huda abad gardan
Dil in merduman ra şad gardan
Za afsün hai düşman hai mekkar
Ba çangu kine u nafrat graftar
Hama azayi yek cism yak tenim me
Çera mühayı yekdigar kenim ma
Kerima düşmani ra rişe ken kun
Negahi ham ba vazı in vatan kon
Goyor mılat çu afgan dar koca hast?
Sahavetmand dünya bar mela hast?
Ba istidad ali fahrmandim
Ba azm u ahdi hud ma sar bulandim
Naşan u nam afgan zende bada
Hemişe dar cihan payende bada
Zi ahu nale u çaşm ter me
Şüde rüşen fezayi kişvari ma
Be vahdat dast hamdigar feşarid
Be nau sazi u bas sazi biyayid
Ze pohyar eltica başed be rehman
Boved temsal vahdat gaom afgan

3.4.18 AYMAK, ŞAHMERDAN OĞLU DOKTOR FEYZULLAH AYMAK, (DOĞUM YILI: 1945)

Dr. Feyzullah Aymak, 1945 (1324 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Andhoy şehri, Kurgan ilçesine bağlı Bağ bostan köyünde dünyaya gelmiştir. Kurgan İlkokulunda eğitimine başlamıştır. Daha sonra ise Kabil'deki İbni Sina ve Habibiye Liselerine devam etmiştir. Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesine girmiş, 1971 (1350 hicri şemsi) yılında mezkur üniversitesinin gazetecilik fakültesinden mezun olmuştur.

Üniversiteyi bitirdikten sonra Afganistan radyosuna girmiş ve “Özbek, Türkmen, Beluç, Paşayi ve Nuristani Programları”nın idari amiri olmuştur. Uzun yıllar boyuca radyonun değişik birimlerinde görevler yapmıştır.

Doktor Feyzullah Aymak, halk edebiyatına ve folkloruna karşı ayrı bir ilgisi vardır. O, radyoda çalıştığı yıllarda çoğunluğu Özbekçe olmak üzere binlerce şarkı, şiir, atasözü vb. Folklorik ve halk edebiyatına ait zenginlikleri derlemiştir. Ayrıca bu çalışmalarından dolayı 1972 (1352 hicri şemsi) yılında Afgansitan Devleti tarafından ödüllendirilmiştir. 2005 yılından beri Kanada'da yaşamaktadır.

Aymak, halk edebiyatı derlemeleri yanında bunlarla alakalı birçok araştırma yapmış ve makale yazmıştır. Bu makaleleri çeşitli ilmi dergilerce yayımlanmıştır.

Aymak, aynı zamanda şiirlerde yazmaktadır. Özbekçe ve Darice şiirleri, Afganistan, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletlerinde ki bazı edebi dergilerce basılmıştır.¹²²

Doktor Feyzullah Aymak'ın basılmış olan eserleri aşağıdaki gibidir:

1. “Özbekçe-Darice-Peştunca Küçük Kamus (Küçük Sözlük)”
2. “Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri”
3. “Afganistan Özbeklerinin Resm-Resumlari”
4. “Afganistan Özbek Halk Koşikleri (Türküleri)” (Doktora tezi)
5. “Halk Dürdaneleri” (Afganistan Özbek Ağzındaki İcad Numuneleri)

¹²² Doktor Feyzullah Aymak, Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri, Kabil

Doktor Fayzullah Aymak'ın bunlar yanında basılmamış olan birçok makale, şiir, araştırma ve diğer ilmi çalışmaları vardır.¹²³

3.4.19 MEFTUN KAYSARİ, SEYYİD SÜLEYMAN OĞLU SEYİD ABDULGAFUR MEFTUN KAYSARİ, (DOĞUM YILI: 1945)

Meftun Kaysari 1945 (1324 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Kaysar ilçesine bağlı Serasiyab köyünde dünyaya gelmiş olup, ilk eğitimini kendi köyündeki ilkokulda tamamlamıştır. Daha sonra Habiye Mektebine (Askeri Liseye) giren Meftun Kayseri, bu okulu sağlık sebepleri ile bitirmeden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bundan sonra Meymene'de ki Ebu Ubeyd Cevzcani Lisesi'nde okumaya başlamıştır. Darul Muallimi (Öğretmenlik MY) bitirdikten sonra öğretmen olarak işe başlamıştır. Günümüzde de Nedim Kaysari Lisesinde öğretmenliğe devam etmekte olup Kabil'de yaşamaktadır.¹²⁴

Meftun, öğrencilik yıllarından başlayarak şiir ve edebiyata ilgi duymuştur. Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe şiirlerinde daha çok sosyal ve ictimai meseleleri mevzu etmiştir. Şiirleri çeşitli süreli yayınlarda basılmış olan sanatçının eserleri müstakil olarak basılmış değildir.¹²⁵

HİCRAN KAYĞUSU¹²⁶

Sürme nireng eser bu suret bünyaddan
İmtihan menzur imiş bu hilkat ve icaddan
Şule-yi hasret sependi kan tüşirdi könglime

---

¹²³ Doktor Fayzullah Aymak, *Halk Dürdaneleri (Afganistan Özbek Ağzındaki İcad Numuneleri)*, Kabul, 1382 hicri şemsi (2003 miladi)

¹²⁴ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

¹²⁵ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

¹²⁶ Elhac Muhammed Kazim Emimi, *Tezkere-i Şu'ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Dud çıkar her dem demağ alem feryaddan
Bihaber bolma ki remze bu nefes mevhum erür
Can birer hem müft emes, şirin üçün ferhaddan
Ol sitekler kim sening elkingden yitti könglime
Gayri haceletini turur menden alurga daddan
Sad eşk ölđan kişini kutkeziş imkana yok
Damgah ülfat ve hem şevke ol sayyaddan
Gülşen naz içere dilber celev kilsa kametin
Bac alur ser-u resa ve arar ve şemşaddan
Yar veslin istasang (Meftun) tahammül ile gel
Hergiz etme şekvalersin, tal'a na şaddan

TERKİ DÜNYAÇILIK

Mardi hakbin hiç kaçan oylani batil kelmedi
Yadi hakdin özini bir lahza ğafil kelmedi
Çün tiriklik remzidur zühd ve ibadet hem amel
Akli bar hergiz heva ve kasru menzil kelmedi
Seyr-i manaye hakikat istegen sahib kemal
Ömrining kadrin bilib, beyhude zail kelmedi
Terki dünya eylegn arif fena fillah kişi
Zir pa eyleb heves, şevki gül ve mel kelmedi
Halkayi zikrin körib mescidgahe her zakir değen
Matrabu meyhane sarige temayul kelmedi
Toğri yolini izle ban Meftunsin hoşyar bol
Nige kim her tilbe kilgen işini akil kelmedi

Şair bu şiirde, dünyayı insanların kalbi olarak terk etmesi gerektiği, yoksa dünyayı boşvermenin dini olarakta hoş birşey olmadığını “Çün tiriklik remzidur zühd ve

ibadet hem amel, Akli bar hergiz heva ve kasru menzil kelmedi” dizeleri ile ifade etmiştir.

KAŞ SEVDASI

Mevc urer acz ve tevazu kaşların sevdasige
Kim heya ayine dar ermiş ening simasige
Sindirib mehr süküt nagah tebessum eylese
Yüz tümen gevher olur sadke, leb güyasige
Renge ve buyiden, beharistan temkin behrever
Seruning eyler gülam, bakse kad ranasige
Fitne ve aşublar teşleb küngelning mülki ge
Hem i’nan ve ihtiyar algusi bir imasige
Çakneşur her yerde bol gevheri mehri ening
Dil nevası yirenur gül i’şkining sehasige
Gerd bad yenliğ uralib deşt ara avare dur
Mestlik ni gaytden, bade ve minasige
Bülbülü aşüfte dik meftun nevağı kirmişem
Gül yüzün körsetse yarım, aşık seydasige

MARİFET KESBİ

Lebni hamuş usregil, hemçon der deva bol
Marifet kesb eyle bansin vakfi esrar bol
Sofra-i mani gah şeker etmek erur kattik velik
Köz açıp sın uşbu nimeti feyzige ikrar bol
Celve bu yerde alur her lehze bir cam elgide
Mahrem olseng bes mükimi cilvegahı yar bol
Uykuda körgeñ tüşigni bazçesin merdud bil
Hahleseng ayine kılmışlaring tapse cela
Kaç yemaning sohbetinden, yahşige hem kar bol

İsteseng ger intizarating birer bolse semer
Keşt zarı ülfet üzre ebri gevher bar bol
Ütgen ve kiçmişleringden cüzi neva yoktur eser
Hiç kişi kalmas cehande, ey köngül hüşyar bol
Şevki didar eyledi meftuni canan küyide
Bülbülü şuride dik her lehze hoş güftar bol

NEVASIZLIK

Közde uyku ve nefes köngilde hasr-i tebar irür
Yar-ı candan eyrilip turmuş minge duşvar irür
Min kebi azürde hatir hiç kişi körgan imes
Çarh-ı mihnet zayi alem asru kecreftar irür
Aşık oldur yarıge kim munis ve gamvar irür
Baisi ah ve nevalar aşk, aşıkiden sureng
Bilgusi derdeni uşel, kimse ke evvel bimar irür
Baylar ve munimlere agah bolış imkanı yok
Uykuda yatgin kişiler hiç keçan bidar irür
Kararilik devranide bolma hudadan bihaber
Sen güman itme yiğitlik devri kim tekrar irür
Yarinin vasliğe yitmes, çıkmasa hicran-u ferak
Ger cefa yoktur, vefa yok bul acib esrar irür
Yardan özge nazar, eyleşni Meftun sen unut
Ger kökerse her nihâl bir yerde evvel pür bar irür

DİL-İ ŞEYDA

Yade roheş kerda ah, ez dili şeyda zedim
Nale-i pur şuru gam, şam ve seherha zedim
Düş bereftim baz ber dere meyhane ha
Teşne leban büse ber, sager o sehba zedim

Galp paz mihri ma, gonça sıfat hun şoda
Gamzei mujganı u ta ki bedilha zedim
Der telebi rüyi u, haste çu pervane gan
Hermen cane sühtim, bale temenna zedim
Eyb mecüyd ey, kühne harabatiyan
Ger be deri küye yar ser be tula zedim
Behr azimest ışk ğur hater ve havfnak
Del çu gavaşan pei, güheri yekta zedim
Tahir gudasim u ber, sir gülistan ışk
Perçeme azadegi, ta be süreyya zedim
Der telebe vasle u vale u şeyda şudim

3.4.20 TİNMAŞ, SUFİ PİR MUHAMMED OĞLU HAYR MUHAMMED TİNMAŞ (1947-2000)

Hayr Muhammed Tinmas, 1947 (1326 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Devletabad ilçesi, Kozibay Kale köyünde, aydın, okuryazar çiftçi bir ailede dünyaya gelmiştir. 1956 (1335 hicri şemsi) yılında Devletabad İlkokulu'na başlamıştır. İlkokulu bitirdikten sonra Askeri Liseye girmiştir. 1967 (1346 hicri şemsi) yılında okulunu Harp okuluna girmiştir. 1970 (1349 hicri şemsi) yılında Harb okulunu bitirerek subay olarak orduya katılmıştır. Uzun yıllar orduda görev yaptıktan sonra emekli olmuş ve 2000 (1379 hicri şemsi) yılında vefat etmiştir.

Hayr Muhammed Tinmas, şiir ve edebiyatla da meşgul olmuştur. Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) ile şiirler yazmıştır. “Yaralı Yürek” adlı şiir kitabı vardır.

Vefatından sonra, şiir kitabı, yakın dostu olan Salih Muhammed Hassas tarafından bastırılmıştır.

TİNMES TİNER¹²⁷

Bir birni körermiz yine ger bolse hayat
Körer ge bolsa hayaling ahval uzak
Uzak dime bolsa mu ter kıldı yavağ
Kasd eger çinlasa ne kerek dir At
Kabul ne vasl Meymene kıldı oçak
Ya Belh eğer bolsa ve ya şehri Herat
Ya darğa geh ihtiyac liklik kalmadi ki?
Ya name üçün kebutering ursa kanat
Yazuvge ve kasdge orin kayda bu kün
Köp işni asan kıldı (tili) digen zat
Özingni tutma ve aççiğleme köp
Bir birge sözlemey yürür, biz ge uyaz
Vasling bize can irur, mehring nefesim
Tatimley sözing bizge dimek kand ve nebat
“Tinmes” tiner vaslinge yitse eger
İ’şk disenler singe yüzler hasenat

3.4.21 AZİZULLAH BÜTÜN, ERNAZAR OĞLU AZİZULLAH BÜTÜN (DOĞUM YILI: 1948)

Azizullah Bütün, Faryab vilayeti, Meymene şehrine bağlı olan Turpahtu (Toprahtu) köyünde, aydın fikirli bir ailede dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini köyündeki okulunda daha sonra ise Meymene’de ki Araphane mektebinde bitirmiştir. Daha sonra eğitimini tamamlamak maksadi ile Kabil’deki Usuli Tahrir Mektebi’nde (Muhasebecilik

---

127 Salih Muhammed Hassas, Yaralı Yürek (Merhum Hayr Muhammed Tinmas Eseri, Mezarı Şerif, 1387 hicri şemsi (2009 miladi)

Okulu) okumaya başlamıştır. Okulunu bitirdikten sonra ise Maliye Bakanlığı'nda göreve başlamıştır.¹²⁸

O, yine hem ilim öğrenmek maksadi ile İdareyi Sanaat Enstitüsüne girmiş ve resmi işleri ile iştigal etmiştir. Halen Faryab vilayetinin Muhaceretden Dönüş Müdürlüğünde vazifelidir.

O, gençlik döneminden itibaren şiir ve edebiyata alaka duymuş ve Şehkemani mahlası ile eserler vermeye başlamıştır.¹²⁹ 1973 (1353 hicri şemsi) yılından beri ise eserlerinde “Bütün” mahlasını kullanmaktadır. Onun Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) şiirleri Yulduz¹³⁰ Dergisi ile Faryab ve Kabil'de ki başka şiir ve edebiyat dergilerinde basılmıştır. Ancak Mecmuayı Makalat ve Hoca Gülgün (şiir kitabı) adlı kitapları ve bu kitaplar dışında kalan eserleri toplanarak basılmış değildir.¹³¹

MAKARE-İ CİHAN

Közimni nuriden ertik körermeñ gül a'zarimni
Kadem koysa feda kılsam, besatde her ne barimni
Hakikat ni işitmek beski açığdur bu dünyada
Bakıp kaş dekbakde aldı, koldan ihtiyarmni
Kesad bazaride sözni genimet,esre mağ lazım
Tamelsizlik ezharler yok etedi itibarimni
Cihan-i mekari köngül kayğu birle taşkınib her dem
Niçok eyley yürekden çıkmegen şur ve şerarimni
Tiriklikde teravet bolmadı bostande, soldirler
Hezan yağmageri zail etib reng baharimni

¹²⁸ M. Mustafa Hamidi, *Afganistan Özbek Şairleri (Mezuniyet Tezi)*, 1388 hicri şemsi (2010 miladi)

¹²⁹ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

¹³⁰ Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)*

¹³¹ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

HİDMET İTİŞ FİKRİ

Baht yardım bolmasa kün körmeging asla kiin
Tabel hoşi ve saadet urmaging asla kiin
Bolmasa iman ve takva öyle insanlar ara
Tenda izzet comesin kiydirmeging asla kiin
Ayrilip yardan köngül, kanday kuanur ayl ara?
Can küyaring bolmasa, can birmağing asla kiin
Tinmegey dünyayı istep, fikri hidmet kilmeseng
Ruhni ten mülkide tindirmağing asla kiin
Yahşi el birle tirilik kaçça bolsa az irür
Eble birle lahzeni ötkermağing asla kiin
Hem yigitlik çağı ötti bilmedim va hasreta
Karirlik çağide bil kün körmağing asla kiin
İtibaring il era barlik irür bilseng Bütün
Ehtiyat kilmey yikilseng ,turmağini asla kiin

SÖZÜ SAZ

Ez kuca neyrenge istimare tu makdur şud
Şahid e azadegi ez bidili mehcur şud
Cilvehaye reng burd ez çeşme zevke nigah
Ehli elm şeş cehet ber bendegi mecbur şud
Ba kade ham iddiye serperazi ta ebed
Va deripa reftü bes endiseha mazadur şud
Karu fikre nataamul nabesamani fuzud
Der geriban har ke zad gutteh, cenin meşhur şud
Tinate bad ra ne şayed cüz amel karde pelid
Ta bülend şud deste nakes ber dua makhur şud
Bezme süzü saze na hengün bepa şud hep taraf
Kahkarayı seyre yeksu,digereç maamur şud

İbret abad basate ma zi süzü saz bin
Zindeha bi sure israfil bin mehşur şud
Nist insaf intikat ez rah uremme raftegam
Zançe ma emruz kerdim, raftegan mağfur şud
Nist aciz fikrena ez derk e her endişeyi
Dideye bineş zi tekline garazha kör şud
Vaz e ma ez eş ve haye şahede muhtale bin
Her tuhi mağzi zi hile behre ma fağfur şud
Raftegan süye edem raze hamuşi ya fetad
Var ne esrarist be dilha hiç na mezkur şud

BİRLİK NEVASİ

Tilmurib öltürme imdi ülke daş
Yavni bağrin iz eğerçe bolsa taş
Her kişi mehvingi üçün fikr eylese
Başıga silkib ur, etgil paş paş
Mundin artik tartma yat cevri
Birleşib ağyarini kil kaş kaş
Tinçlik birle tiriklik isteseng
Yürme yalğuz, tap özingge yoldaş
Moldirab çiksa közingden yaşlaring
Razi dilni kilmegil her yerde faş
Kan bolib çikdi, Bütün yaş ornige
Sensiz içgen sularim közden yavaş
Hem bilimsizlik esaretlik hayat
Az az urgan bilimni arkadaş

KÖNGÜL ARMANI

Kaş oltursem idi lehzeyi canane bilen

Gami dünyani unutsam idi peymanen bilen
Ey hoş lehze ki bir cam bilen koşni yüre
Razi dilni kiliban yar samimane bilen
Yimagil akl bilen ötgen ömür hasretini
Niçe kün lazim irür işreti, canane bilen
Muhtesib kilsa haram bade içişni ,ne bak?
Vaslini fikri kilur, kulbeni meyhane bilen
Kaysi yüz birle barur piri muğan sari şeyh?
Munfail bolsa kirek, hokkeyi rendane bilen
Gami dünyani unut, kilma taallumni (Bütün)
Yiğlamay yane cevab köngüli mestane bilen

3.4.22 NURİ, MOLLA NUR MUHAMMED OĞLU MUHAMMEDULLAH NURİ (DOĞUM YILI: 1948)

Muhammedullah Nuri, 1948 (1327 hicri şemsi) yılında, Faryab ili, Meymene şehri'ne bağlı Kuhihane köyünde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta eğitiminden sonra Darul Muallimin'e devam ederek öğretmen olmuştur. Halen Meymene şehrinde Talim ve Terbiye Müfettişi olarak görev yapmaktadır.

1975 (1354 hicri şemsi) yılından beri edebi eserler vermekte olup, Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) basılmaya hazır iki adet şiir kitabı bulunmaktadır.

BAHAR¹³²

Baz ahengi tereb süre diger dared bahar
Hemçu nekşi kehkeşan sed zibü ferdared bahar
Dide vakun der çemen gül ber ser-i gül mücezen

¹³² Elhac Muhammed Kazim Emîni, *Tezkere-i Şu'ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

İbret icat est inca celveh, ger dared bahar
Günçe, günçe der gülistan beşgüfed tebı letif
Taze, taze sünbül-ü gül ner seher dared bahar
Mehr efsün cemal çün beheşti gülşenem
Beski der nina geri sed şür-ü şer dared bahar
Herki gerded küşte nazi suhen der encümen
Reksi bismil zan sebeb baki seher dared bahar
Çün sedef ez ketre sazed dür-ü gerher bisemar
İn meta der dekke pür, zire nezer dared bahar
Der teteb yah hevesi bihüde netevan zed kadem
Der regi her bergi gül hüni ciger dared bahar
Baz yareb ferseti ber men nesib amed knun
Ta künem syri çemen keyfi diger dard bahar
Hiç kes vakif neşüd ez raz-u remzi ka'ınat
ın müema der baharan ankeder dared bahar
"Nüri" ez tebe melalet bar hışem şermsar
Şebnemistanest inca çeşmi ter dared bahar

ŞERAB-I NEGAH

Nehal büdem-u ışket, şegüfe barem kerd
Tenid rühe tu ber şiire men, baharem kerd
Be ketre-ketre hün dili ke rihte em
Ze dake ışk-ı tü şud zinde, lale zarem kerd
Nedim-u münis şebhayı bi krarem şüd
Hevayı vesl tü ze andem ke intzarem kerdı
Kevrı sühte'i kalbi men teraved did
Be ab rehmeti kez dide, eşkbarem kerd
"Ziyayı" mest şüde ez nigah-e mahmüret
Şerabı çeşm-e siyahi tu, mey güsarem kerd

BİSMİLİ NAZ

Ba zbehar miresed bade bedi nigare men
Care be care. Dem be dem ta şekened humare men
Şüle be dil ze fıkratam. Mehvi cemal hikmetem
Beski humare ülfetem laléi lalezare men
Eyšü tereb be pa şüde, günçe be günçe va şüde
Deitü demen hena şüde çün rühe gül-izre men
Şür be ser ze mey şüdem, nale be leb çu mey şüdem
Gafili rüz pey iüdem ber deri mey güsare men
Bismili-naz ülfetem, şemi şeban helvetem
İşke-menü mühibbetem baz, biya kenare men
'geryei ebri nevbahar' sünbülü gül küned nesar
Miberedem ze dil krare celvei kuhsare men
Lale-ü nergis-ü semen, mevce gülabü nesteren
Taze küned demake dil ta, şekened humare men
Mevc tebbessümü senem, Bürde ze kef kreare men
Nal"i bülbülü hezar 'Nüri' gamgüsare men

GEVHERİ ENDİŞE

Dide vakün der çemen gül ber seri gül beşgüfed
Encemen ez revneki yek ceré kul kul beşgüfed
Heret ez rengi tevehhüm Bürde der divan raz
Şevkete zülf semensay tü sünbül beigüfed
Der tecelligah heret aver renge çemen
Zevki mani der dil her laleve mul beşgüfed
Gülşen abadu vecüdem münfeil ez icz hiş
Sed emel ez revneki yek tar kakul beşgüfed
Celvei rengin remzi nev bahar canfezay
Ez hürüşü nakmaı sari ve sülsül beşgüfed

Der bahar zendegi benger be süyi gül ke baz
Gevheri endişeet 'Nüri' teselsül beşgüfed

FARYAB

Faryab ey memeni şirjiyan
Faryab ey meskeni sahib dilan
Faryab ey caye ilmü marifet
Cayegahi edlü dadü ü müdilet
Ez tü revien didei binür ma
Merhemi zehmi dili nasüre ma
Çihre ez didar tü revşen şeved
Gülhenet ez sayı ma gülşen şeved
Ma heme der hidmetet istade im
Behri hifzet can ü dil ra dade im
Men be vesfi hat nevisem der kitab
Ey durud hak be süyet bihisab
Tü sezavar hezaran hameyi
Kayık sed defter ü sed çame i
Ba'isi fehrü grururem hak tüst
Cayegahem hanei nemnak tüst
Zerrei haket büved dürri giran
Faryab ey mehdi sedha kahreman
Abşaranet zelal abad bad
Çeşmesaranet celal abad bad
Kuhsaranet por ez dürri yemen
Murğzaranet por ez servi semen
"derrei zeng"i tu zeng ez dil bereed
Her nefes sed dil be suyet mipered
"şakı geysar"ı tu senet aferin

Hest der enüſteri dünya negin
"devlet abad" ve "tegab" ve "belçerağ"
Her yeki der nağſı hud çun çelçerağ
"hace" elmar ve "emam" ve "namusi"
Zinde gerdaned dili pejmürde ra
Serdsir est "Bender" ve "levlaſ"ı tu
Mi setized ba huma huffaſı tu
Seneti "Eud huy"eſ nıger
Hire mi sazed du çeſmi hire ser
"Baba Arif" der dili in memen est
Mehdi nazı aſıkana meyhen est
Huſte der haket "zahiti faryab"
"Nadim" ve "Heyri" ve "hamid" bi hisab
Çun "Neva"ve "menisi"ve "ſeydayı" tu
Sed hezaran aſıkı leylayı tu
ſairan ve arifan ra memeni
Bihter ez sed bağ ve rağ ve gülſeni
Bülbülanet çeçezen der ſahsar
Kumri ve sari ve selsel biſumar
Nağmeyi baranı tu bes dilkeſ est
Düſmenanetra be dilçunateſest
Zadgağı "Devlet Keptan" tuyi
Meskeni sed aſığı meſtan tuyi
Rüſtemi devran be haket perverend
Haki paket ra hezaran zer herend
Pehlevananet buved gerd ve delir
Der meſafi düſmenam baſed çu ſir
Her yeki çun ſiri gurran der meſaf
Kalbi düſmen pare sazend ve ſegaf

Razmı Şan un rüstemi zalı zaman
Azmi Şan un ahenin gorzi giran
Mer benamet mikonem sed iftihar
Faryab ey dil be suyed bikerar
Ez huda hahem ki başı ser bülent
Ta ebed dür ez belaha ve gezend
"Nuri" ez dergahi rebbülalemin
Afiyet ber merdüm hahem emin

3.4.23 SENA, ELHAC MUHAMMED NEBİ OĞLU MUHAMMED İSHAK SENA (DOĞUM YILI: 1950)

Sena mahlası ile Fars-Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe eserler veren Muhammed İshak 1950 (1329 hicri Şemsi) yılında Faryab vilayeti, Andhoy ilçesinde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Ebu Muslim Horasani Lisesinde bitirmiştir. Daha sonra ise Kabil'deki Darul Muallimin (Öğretmenlik MYO) bitirerek öğretmen olmuştur.

Muhammed İshak Sena bundan sonra devlette resmi vazifeler almıştır. İç savaş yıllarında Pakistan'a göç etmek zorunda kalan Muhammed Sena, daha sonra ise ailesi ile birlikte Kanada'ya göç ederek oraya yerleşmiştir.¹³³

1964 yılından beri edebi faaliyetlerde bulunmakta olup, yazmış olduğu Şiirleri özellikle Yulduz¹³⁴ Dergisinde yayınlanmıştır. Ona ait olan iki adet küçük Şiir kitabı Pakistan'da bulunduğu yıllarda basılmıştır.¹³⁵

---

¹³³ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

¹³⁴ Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları, 1357-1378 hicri Şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)*

¹³⁵ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri Şemsi-2006 miladi

TANG YILI

Sebze birle arayış taptı bagu bostanler
Lale ve semen birle, yaşnedi gülistanler
Gül açıldı bağ içre boldi, nagme han bülbül
Kıldı dil kulağıge her temanden ilhanler
Tang yili meşamimge berdi nageheti sünbül
Boldi şadman könglüm, cilve kıldı reyhanler
Kıldı kar devrani, işlegen beling bağleb
Reşki bostan olsun, tabu deştu damanler
Ülkemiz baharide, iş etiş erür lazim
İş bilen bolur mamur, deştu hem beyabanler
Sen “Sena” gazel yazgil halk mihneting maktab
Vasfinge erür layik işçi birle dihkanler

3.4.24 HALKİ, MİRZA ABDULHALİK OĞLU HAYATULLAH BEHRUZ HALKİ, (DOĞUM YILI: 1950)

Hayatullah Behruz Halki, 1950 (1329 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti'nin merkezi olan Meymene şehrinde dünyaya gelmiştir. Bütün eğitimini Meymene'de almış olup en son olarak İbrahim Faryabi Ali medresesini bitirmiştir. Halen Kabil'de yaşmakta olan şair ticaret ve serbest meslekle hayatını devam ettirmektedir.

Hayatullah Behruz Halki 1971 (1350 hicri şemsi) yılından beri şiir ve edebiyatla ilgilenmekte olup, Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe şiirler yazmaktadır.

Eserleri müstakil bir kitap olarak neşredilmiş değildir.

KU.....?¹³⁶

Ku andevre felek paymayı ma
Ku an eşku vefa payayı ma
Ku an şur cünün arayı ma
Ku anzeke tareb efzayı ma
Ku an süze dele mecnun e hayran
Ku an hale dele leylayı ma
Ku an mevce negahe mestu serşar
Ku an ahu rame sehrayı ma
Ku an gülzar rengin rüzgaran
Ku an bezme çimen arayı ma
Cihan ez hürremi rişke berin bud
Ku an cüşü şüküh asayı ma
Be saye dil buridim rahe sad sal
Ku an ülfetfeza rahpayı ma
Zi şöhretha felek endişe mikerd
Ku an avazeye rüyayı ma
Setareh her nefes ez rişk mimurd
Ku an lebhande napeydayı ma
Dile her zühre ra ruhe dige bud
Ku an hurşide hesti zayı ma
Nemidanem çera şamem gamin ast
Ku an sübhe ümid efzayı ma
Kuca şud an heme cüşe tebessüm
Ku an naz güle minayı ma
Megü aşüfte halu bes nizarem
Ku an mehru sefa puyayı ma

---

¹³⁶ Elhac Muhammed Kazim Emîni, *Tezkere-i Şu'ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Ku an bijenke çahi mumineş bud
Ku an mehbübeye rüyayı ma

ÜLFETİ BİRENG

Zindegi bi cilveye eşku cünün mestane nist
Ger kesi zin halke birun şud diger ferzane nist
Vadiyî esrar e halket tey şud ba paye eşk
Hiz rehşi aklı ma cüz bazıye tiflane nist
Key sezad nange mecaz ender mezace bidilan
Cilveye rengi hakikat mezheri efsane nist
Şiş ceheti ayinedar cilveyi peydagerest
Dil eger bina büved na mehremu bigane nist
Ülfeti bireng zevki bendegi ared pedid
Bülbüli şuride ra hacate bedamu dane nist
Vahşate abad tağaful mezheri ma u man ast
Var na pire akle agah in kadar divane nist
Revnake bezmi huzuru hilveti nazeş mapurs
Mehremi esrar vesli ma be cüz pervane nist
Kısmeti ma gam mağar bude ast der bezmi hudus
Ger şevad saki muyesser bade u peymane nist
Sine pur mey, kalb saki, dide çün peymane
Bezmi behruz tu hala besteye meyhane nist

ŞEB PERESTAN

Baske ateş der herime kalbe viran rihtand
Saz u berg ahe mara niz süzan rihtand
Çün şafak hunab dil miperverem her sübhu şam
Fitreti ma ez ezel goyi ze hurman rihtand
Dest ma koteh bud ez damani vesl

Lik renc ra maksadi sahtu asan rihtand
Fitrat ali nemigerded hesir hersu az
Verne şevki zindegi ra deer dilu can rihtand
Cügd ra nurast rengi zülmetü aşüftegi
Nik ecri ber zemire şeb perestan rihtand
Cilveha ez bes büved der kesvate ibhamu şek
Payeyi hak ra tü güyi niz lerzan rihtand
Midad in müjde ra behrüze nakuse zaman
Vadiyi her derd ra serhadu payan rihtand

FERYAD

Renci hasti ba sereştem ez ezel hemzad bud
Game evvel der cihanem niz ba feryad bud
Bistun nalid sed bar ez cefa rüzgar
Der telesmi rengi imkan hasret ferhad bud
Ez tevazu fitratı ma yaft rahı afiyet
Lik efsüs tale ye ma der sitem abad bud
Sad gülü feryad ez her perde ye dil midemid
În nedaye dadhahi ez game cellad bud
Aybı hestiber nedaşt ayineye endişeam
Der gubare vehşet abadı ke na abad bud
Maceraye eşki hunin dağē rüsvayı güzaşt
Baske der bazare mehnet güsseye bidad bud
Can şirin bahtan der arseye bazare şevk
Ger şekesti bud emma şiveye fehat bud
Der tamaşagahe ibret cüz negah ku ibreti
Cümle zevki ma hemin yek kasr bi bünyad bud
Mühr ber leb daşten behrüz mara maşrab ast
Var na inca naleyi hem nakş sad feryad bud

3.4.25 HASSAS, PİR MOHAMED OĞLU SALİH MUHAMMED HASSAS (DOĞUM YILI: 1951)

Salih Muhammed Hasas 1951 (1330 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Devletabad ilçesine bağlı olan Kozibay Kale köyünde dünyaya gelmiştir. İlk ve ortaokulunu Devletabad'da ki okullarda tamamlayan Salih Hassas daha sonra ise Kabil'de bulunan Mekaniki Lisesi'nde (Endüstri Meslek Lisesi) eğitimini devam ettirmiş devamında da Oto Mekaniki Yüksek Okulunu (Otomotiv MYO) bitirerek eğitimini tamamlamıştır.

1976 (1355 hicri şemsi) yıldan başlayarak resmi kurumlarda, memurluk, kaymakamlık, reislik, müdürlük v.b. işleri başarıyla yerine getirmiştir.

Salih Muhammed Hassas Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe şiirler yazan maharetli bir şair olmanın yanında, iyi bir musikişinastır.¹³⁷

Salih Muhammed Hassas'ı diğer edebiyatçılar arasında öne çıkaran en önemli özelliği hiç kuşkusuz Afganistan Özbek Halk Edebiyatına ve folkloruna karşı olan ilgisi ve bunun neticesinde yapmış olduğu çalışmalarıdır.¹³⁸ O, Özbek sözlü halk edebiyatının yok olmaması amacı ile uzun yıllar boyunca birçok derleme yapmıştır.¹³⁹ Sözlü halk edebiyatının kayıt altına alınmasında göz ardı edilemeyecek derecede emeği olan sanatçı, folklor üzerinde de dikkatle durmuş, halk oyunlarını, yarışmaları, örf ve adetleri, bilmece ve ata sözlerini, tekerlemeleri, özellikle kadınlar veya erkekler tarafından söylenen deyim ve darbı meseleri yazı diline aktarmayı başarmıştır.¹⁴⁰

Basılmış olan birçok kitabı olmasına rağmen şiirleri bir araya getirilerek basılmış değildir.¹⁴¹

---

¹³⁷ Şair ve yazar ile yapılan görüşme

¹³⁸ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

¹³⁹ Salih Muhammed Hassas, *Özbek Halkı- Hatın, Kızlarning Ağzidaki Edebiyattan*, Mezar-ı Şerif, 1385 hicri şemsi (2006 miladi)

¹⁴⁰ M. Mustafa Hamidi, *Afganistan Özbek Şairleri (Mezuniyet Tezi)*, 1388 hicri şemsi (2010 miladi)

¹⁴¹ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

NEVAYİ GAZELİGE TAHMİS

Kün batirden, kün çikarge közledim, bu kelmadi
Könglimi tinçitgeni, evvel yari dilcu kelmedi
Közime tesviri keldi ve siyemu kelmedi
Kiçe kelgüm dur-i diban evvel ser-u gülru kelmedi
Közlerimge keçe tang atkunçe uyku kelmedi

Köksim içre yar işki eyledi kalbim hisar
Ey cemalin körgali bu haste könglim, boldi zar
Sözbilen birdem meni sormakke kildi, munçe ar
Lehze-lehze çıktım ve çıktım yolide intizar
Keldi-can ağzimge evvel şuhi bed hu kelmedi

Hicride keldi hezan, ötti başımdan nevbekar
Veslini kumseb otremen, ta ki canım tende bar
Közlarım yaşden tolib, akti arık leyl-u nehar
"Evvel periyuş hicriden kim yığladım divane var
Kimse bar mu kim anga körgende, külgü kelmedi

Kança hem küysem, nefes içde orengen dem-u sem
Ömrler tarttım cefasin, ve köring kandey çidem
Tab kilturmes sitemge, menden özge kimse hem
"Talibi sadik tapılmas, yokse kim koydi kadem
Yolge kim koydi kadem, maşuke otru kelmedi?"

Ey kongül ger sevimgen hem bolse evvel dilber seni
Sakinib köp yığledim, evvel ay kebi ruhsarini
Sen ki koymassen tilingdin bir zaman hem atini
"Közlerimde niçesu kilgeydib, olturmeng meni

Kim bari kan erdi kilgen, bu kiçe su kelmedi"

Ya şirin dildar veslige yitiş boldi kiyin
Birme her kimge köngül, her kimsege sunme boyin
Mi kitir, çalğuni çal, Hassas kıl saz ve oyun
"Ey nevayi bade birlen hürrem it göngül oyun
Ni üçün kim bade kilgen oyge, kayğu kelmedi"

İHTİYAC

Can küyarım ketti boldim lotfige min ihtiyac
Padişah erdim kolimden ketti erzan, taht-u tac
Aldi canimi cüdalik, bolse hem onge ümid
Esremak hicretde açık, ni iken resm-u revac?
Kilse maşuka aşik bir ten-u bir can bolib
Bil ayırmağı kiyin, koşilse bir-birge mezac
Canime kildim cefani bir ömr tartib azab
Çikti közim, bişti cismim, boldi başım ten u a'c
Can o kurban dib yelindim, ate-ana, kavmige
Min kütergimen didim üstimge barse kaç bace
Candan artik ni bolurmin, eylesem kurban oni?
Aşik olse can birer, közige körinmes herac
Can körinmidi közimge, mal-u pulni endekuy
Üzme negiz bu reşteni kim nanden oldur, mayahtac
Canım ve közim didim o her nirse dise tingledim
Narizalik körsetib min, kilmedim bir ihtiyac
Can kiyib, cismim yanib, tağlerge yitse can o derd
Çıkse hicride nefes, yüz ah ve nalenilac?
Can alirdi, can birer yanimde bolse min riza
Urse-sökse şunçe naz ve sözi, canimge mesac

Can-u tende kalmegi bir evvel zamande hastelik
Olperi "Hassas" birle kilse veslit, izdivac

3.4.26 KEMAL, SEYYİD KEMAL OĞLU SEYYİD EKREM, (DOĞUM YILI: 1951)

Seyyid Ekrem Kemal, 1951 (1330 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Meymene şehrinde dünyaya gelmiştir. İlk, orta ve lise eğitimini tamamladıktan sonra Kabil Üniversitesi Gazetecilik Fakültesi'ni bitirerek yüksek eğitimini tamamlamıştır. Günümüz de Kabil'de gazeteciliğe devam etmektedir.

Özbekçe ve Derice şiirler yazan şairin eserleri şunlardır.

Basılmış eserleri : 1. Ta payan,
2. Yad dust,
3. Sepide

Basılmamış eserleri :

1. Helina,
2. İldiz,
3. Tevri Marifet

HAMMASEYİ KEPTAN¹⁴²

Garivende gerdi ve pulad çeng
Besani tehümtten der aydui çeng
Sefebri ke tufende ço şiri ner
De rezmi her yemen, yeli namver
Du çecmi şikarlyeş toud ve direhş
Meger gahi kesmeç çenan azerehş

---

¹⁴² Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Hammaseyi Devlet Kaputan*, Meymene, 1389 hicri şemsi (2010 miladi)

Cevami delir ve furuzende çehr
Hemayı demağ, eşyan der sepehr
Hejber nistanı gehnume bu
Meğer şehseveri zi şehname bud
Çu esfendiyareş çe divi ke yaft
Be regbarı suzan, dili u şegaft
Be (devlet) hamver çu şahes bedi
Ve (keptan) nisanizi caheş bedi
Diyarest leşker, be gahr neberd
Heme şir gir ve kiyani şegerd
Zi çeğtay ve kuhi ve ta gerzevan
Sevaraneş çirik ve ruyin tenan
Nohostin ke amed zi kabul sepah
Yelan ra be kuşten, ça ateş be kah
Seri senglah ve be kuhi kemer
Tegergi getan geşt ve pejvak haşm
Zi benduk ateşker ve çire heşm
Be peykari gerdan, heme küşte geşt
Zi huni şuğadan şudi pehn deşt
Gariv ve huruşi zi şadi feted
Zi behti cevanani ender güşed
Be her kuy ve ber zen şüdi yad negz
Zi puran şuride ve giv magz
Hurasanyan ve çukuhendezad
Şüküh ve deliriye şan zende bed
Diger base leşker biyamed hezar
Seraser zerehdar ve çabuk sever
Çu tender be garş zi cevlanı miğ
Tu gufti çekaçak silave tiğ

Çinan ceng ve perhaşah sergirift
Ki ta belh avaze ha dergirift
Zi(merdan) ve (timur) ve ta (cure bile)
Jiyan ba seri tünd ve çuşan çu dig
Meğer he çi kuştend ez zengiyan
Zi hud hiz deden bari geran
Be şillik ve bazu ve taz ve şikar
Neşüd tabı gerdan derin karzar
Dü leşker huruşan der hur şodend
Veli rezmecuyen digergun şudend
Serencam beşkest in reshiz
Ve(keptan) hemi der beman ez setiz
Zi regberi düşmen keman geşt ve nist
Şefek sevg serkerd ve der hun girist
Çu kacu biyuftad ender hunab
Sephdari gerduneyi feryab
Heme kuh ve deşt ve demen gerye berd
Be muye şod ve merdüzen gerye kerd
Be ized şudemdi ki Ey pakı ma
Yahudi benan ez çi der hakı ma?
Hurasan ne cayist ber div ve ded
Zi bostan berun beh, giyahi ke bed
Hurasanve sal ve feç,siç hezar
Cehenist ruhşendeyı hurşid var
Be payan amed in resthizi buzmeg
Be gehname bugzid cayi buzurg

3.4.27 ASİM, MUHAMMAD AZİM OĞLU DOKTOR ABDULSELAM ASİM (DOĞUM YILI: 1952)

Eserleri, Asım mahlası ile 1966 (1345 hicri şemsi) yılından başlayarak ülke matbuatında neşr edilmeye başlamış olan Abdusselam Asım 1952 (1331 hicri şemsi) yılında Faryab ili, Meymene şehrine bağlı Toklihane’de dünyaya gelmiştir. İlk ve orta eğitimini Meymene’deki okullarda aldıktan sonra, 1979 (1358 hicri şemsi) yılında Kabil Üniversitesi Tıp Fakültesi’ni bitirmiştir ve bu yıldan başlayarak 1996 (1375 hicri şemsi) yılına kadar yirmi yedi yıl boyunca doktorluk ve Afganistan Sağlık bakanlığı bünyesinde değişik vazifeler yapmıştır.

Kendisi günümüzde serbest çalışmalar yürütmektedir. Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe şiirler yazan Asım’ın, Afganistan’da 1978 yılından sonra açılan Özbek Dilinde eğitim yapan okullar için yazılan kitaplarda şiirleri de bulunmaktadır.¹⁴³

Asım’ın “Yengi Açılgen Güller” adlı şiir kitabı 1979 (1358 hicri şemsi) yılında Afganistan Yazarlar Birliği tarafından basılmıştır.¹⁴⁴

MEZAR ŞAM’I

Ey saba güzar kilgin, sen diyar-i yarimge
Etgil arzi halimni, şuh gülzarimge
Bir gine nazar kilsin, yahşilerini sultani
Öz inayeti birle, uşbu hal zarimge
Bade-e vesaliden, cer’a yi a’ta kilsin
Etgil ey saba barib, közleri hümarimge
Köp sitemlerin kördim, kömedim vesalini
İndi bir kerem kilsin, etgil ol negarimge
Menge köp ğanimet dur, ölsem hicride Asım

¹⁴³ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

¹⁴⁴ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Şemi hem eger yaksa, bir kilib mezarimge

VATAN SEVGİSİ

Ey vatan yolinge kurban uşbu şirin canimiz
Tinçlikden özge yoktur dünyaga ermanimiz
Aşiki zaring irürmiz, ey ana yurtim medam
Sen irürsen Kabe ve din ayne imanımız
Ey sening toprağining her zerresi dur tutiya
Sen irürsen ey vatan her derdlerge dermanımız
Zerresin naşad bolsang bizge hiç kalmas karar
Bu cehandasin irür şevket-u hem şanimiz
Dünyada tingsiz irürsen men niçok vasfing etey
Ey hazansiz nevbaharim bağ ve hem bostanimiz
Barçemiz isiğ kuçağında yaşab tapdik kemal
Bizge hakking köp irür ey vacibul ihsanimiz
Koymagaymiz gül yüzinge kilsa namahrem nazar
Yavlaring közini teşgay hanceri bürranimiz
Yavlaring heryerde bolsa tapmagay bizden eman
Fahr etermiz ey vatan aksa yolingda kanamız
Saklagaymiz hürliğingni yavleringning şerriden
Barçemizning şol irür ismi kebi peymanımız

3.4.28 BÜTÜN HAYDARI, MOLLA HAYDARKUL TABİB OĞLU HAMİDULLAH BÜTÜN HAYDARI, (DOĞUM TARİHİ: 1954)

Bütün Haydari 1954 (1333 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Meymene şehrine bağlı olan Abdal mahallesinde doğmuştur. Küçük yaşta babasını kaybetmiştir. Bütün Haydari 1968 (1347 hicri şemsi) yılında Arabhane mektebinde okula başlamış, daha sonra ise eğitimine Ebu Ubeyd Cevzcani Lisesi'nde devam etmiştir. 1979 (1358 hicri şemsi) yılında Faryab vilayetindeki Maarif Riyaseti (Eğitim Müdürlüğü)'de göreve başlamış olup günümüze kadar bu vazifesini devam ettirmektedir.¹⁴⁵

O, 1986 (1365 hicri şemsi) yılından beri edebiyatla ilgilenmekte olup, ana dili olan Özbekçe ile birlikte Darice (Afganistan Farsçası)'de eserler vermektedir. Yazmış olduğu şiirler Faryab¹⁴⁶ Dergisinde yayınlanmıştır.¹⁴⁷

Bütün Haydari eserlerinde, yalın halk dilini kullanmaya özen gösterdiği için, oldukça açık ve anlaşılır bir mahiyettedir. Ancak, bu güzel eserler toplanarak müstakil olarak yayınlanmış değildir.¹⁴⁸

FERAVAN YIĞLADIM¹⁴⁹

Keçe turdim uykuden, köngül perişan yiğladim
Dostler ortakler halimge hayran yiğladim
Beske çıkdım her zaman kaygu ve gamler bi hisab
Ey geri bahtim cevriden köp zaru nalan yiğladim
Ta kadem koydim cehange, yoldaşım kaygu eken
Hali zarimge karab hayranu sersan yiğladim

¹⁴⁵ M. Mustafa Hamidi, *Afganistan Özbek Şairleri (Mezuniyet Tezi)*, 1388 hicri şemsi (2010 miladi)

¹⁴⁶ Nurullah Altay, *Faryab Ceridesi Koleksiyonları (1372-1373-1374. hicri şemsi yıllar "1993-1994-1995 miladi yıllar")*, *Nurullah Altay'ın Müdürlük Yılları, Mezar-ı Şerif*

¹⁴⁷ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

¹⁴⁸ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

¹⁴⁹ Elhac Muhammed Kazim Emimi, *Tezkere-i Şu'ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Kembegallikden tapalmey can küyer ortağını
Şu üçün buğzim tolib köp dide giryan yiğladim
Akibet kadrime küydüm ahu hasretler çekib
Name yazdı nevhä kördüm, hem gazelhan yiğladim
Katre katre kan kebi akdi közim yaşı bütün
Köp yürek bağrim ezildi çün feravan yiğladim

AKİBET

Kayguden divane boldim akibet
Halk ara efsane boldim akibet
Dehr ara hasret bilen koydüm kadem
Ne aceb sersane boldim akibet
Yiğlamakden kalmadı közlerde nur
Sevgide giryane boldim akibet
Guşe gurbetde ma va eyledim
Halime sersane boldim akibet
Gurbet oti kildi bağrimni kebab
Otide beryane boldim akibet
Naleşim köklerge yetdi ve derig
Gam bilen hamhane boldim akibet
Ruzigarim kapkaradur dostlar
Biseru samane boldim akibet

TÜKENMEZ DASTAN

Boldimiz zaru perişan imdi bes
Dağdaru zaru nalan imdi bes
Yesir yetim közi giryan imdi bes
İhtıyacı lokmayı nan imdi bes
Rencimiz boldi feravan imdi bes

Niçeler misli (kavurçağ) boldiler
Özge kavlide oyincak boldiler
Yavni bermakıda turnak boldiler
Damu dam üstide zağ boldiler
Ana yurtim boldi veyran imdi bes
Bigünah insanleri öldirdiler
Say ve kirning mürdeden doldirdiler
Hernehali arzu soldirdiler
Bu ulusning oyunu küydirdiler
Ülkedaşlar kana kiram imdi bes
Hak sözi tilde ibaret ittiler
Millet üstide ticaret ittiler
Ülke baylığını garet ittiler
Ana yurtimga ihanet kildiler
Baylığımğz boldi talan imdi bes
Ülkedaşlar kañçalar biçare dur
Özge yurtide avaredur
Yav koliden öpke bağrı yanedur
Közleri giryan yürek ming pare dur
Boldimiz sengi pelehman imdi bes
Ey azizler imdi kol tutmak kirek
Kinetozluk bahariden ötmak kirek
Kañça açık bolsa hem yutmak kirek
Yavlerimiz bağrining sotmak kirek
Ülkede azari insan imdi bes
Yurtumuz ati büyük ve bastan
Milletimiz halkimiz ba izzu şan
Derdu renci dur tükenmez dasitan
Birleşingler yaşasın afganistan

Heyderining bağri buryan tulekan

FALİZİ LAŞ BOLMASA

Kim bilen yol baresen yolingde yoldaş bolmasa
Kimge razing eytesen yaninge serdaş bolmasa
Bu vatanga her kişi olca üçün bin bağlagan
Oğrilerning kim tutar bu ũlkege baş bolmasa
Yol tuserhain kişiler şan ve şevket igesi
Yol tutalmas hiç kişi,başlığı obaş bolmasa
Kiçe kũndũz bul vatanga kıpkızıl kan takılır
Kan tukulmas adami ta yureği taş bolmasa
Kepze kildi çevkilerning hain vahm parehur
Zehimu hain kişiler kopçeki faliz ikediler
İmedi bozmas kepesin ta faliz,laş bolmasa
ũlkemiz biçare boldi niçe zalim koliden
Bi vatandur ul kişi esli vatandaş bolmasa
Dinu mezheb,tilu ferheng dip ticaret kildiler
Tilini kadrin kim biler ehsasli tildaş bolmasa
Ademining sũltidar,izzetu nefsu edep
Köz hayasız kŕrũnũr,ũstide kaş bolmasa
Bul vatan halini kŕrse her bir ehsali kişi
Köz yaşi kandik bolur,kŕnglide berdaş bolmasa
Bu ulus derdi ezilir kuldi halim mi harab
Gamlerimni kimge eytsem,ta ke serdaş bolmasa
Öpke ve bağrın ezildi milletim derdi üçün
Derd ve gamin kim bilir ta kŕzge yaş bolmasa
İmdi ima ve işarege tũřũnmesdir kişi
Ta kuyaş yengiliği bũtũn kilmişleri faş bolmasa

FEHRU ŞANİM BAR

Azizler işitingler kim tükenmez dastanim bar
bu köngül içeriming leb yaşiron razi nihanim bar
eger tarihler körseng hakiketler ayan bolgi
firsetli emir Timur gibi sahib keremim bar
nucum ilmin Oluğ Bigim bütün dünyaya öğretti
resdhane tüztegen fehrlik namu şanim bar
Zehireddin Baber şöhretli alimni tutkendur
Söhensencu söhendan padişahım bar
Hüseyin baykara deyk şah ve sultan kem tapilegi dur
Oşul Gevher şad yengliğ, bilimden ana canım bar
Edep asmanige turgen kuyaş yengiliğ münevver dur
Ali Şiri Nevai dik fehrlı nöktedanim bar
Büyük Sultan Mahmud Şah Gazne han ve hem fatih
Diyar sonnatige yeşirilmes fahr ve şanim bar
Kalem koy Hind sarige, körürsün sen zerafetler
Yaratgan Tac Mahal kesrin fehrlı Şah Cihanım bar
Tilimge hoş yaraşgi ger busuzni fehrile itsem
Yürümen king cihande baş kuterib taki canım bar
Kuyaş yağdusi her aiz yeşirilmez iki barmakta
Ke yer ve asima içre hayati cavidanim bar
İşangil çin sözümgem ger başerini balesi bolsang
Ke bizing körmegil kem king cihande imtihanım bar
Bu hakdan köz yummuş iman ve vicdange helel itgi
Ana Türkistan yengiliğ büyük cennet mekanam bar
Bütün heyderiher sefhe tarih münevver dur
Karangülarni yarutgen müdebbir, deref şanim bar

Şair, şiirlerinde milli ruh ve milli duyguları her zaman önde tutarak eserler vermiştir. Burada Ali Şir Nevayi, Şah Cihan, Gazneli Mahmut gibi Türk Büyüklerini ve onların faziletlerini yad ettiği gibi, Ana yurt olan Türkistanı'da ayrıca hatırlatmıştır. Geçmişin azametini hatırlayarak hayıflanmak yerine ondan kuvvet alınması ve kıvanç duyulması gerektiğini belirtmiştir.

MEYDANI ÇAPENDAZ

Ber sere çevkiye devlet bozkeşi agaz şud
Ne kesi der fikre rahu barku abu gaz şud
Espe hud kamçin nemayend ta begirend imtiyaz
Meyhane viraneam meydane çapendaz şud
Merdüme ma teşneye sülhü sefau vehdat ast
Musikiye sülh meyhan bi leyu bi saz şud
Baz mihahand saf arayı u fitnera
Fikre nevsaziu emniyet kalem endaz şud
Ez huşunet meyhani abayıam virane geşt
Ta vekile intehabi ba edu demsaz şud
Mamurin der her gruhi mesle payendaz şud
Rengu rüyeş ra bebini zerd çun zafiran
Ramze behruziye mamur der miyane raz şud
İn çe esrar ast yaran der miyan mümlekat?
Her ke pa kec miguzared, sahibe ezaz şud
Man nemidanem günahi millete biçare çist?
Heyderi ez güsseaş yaran sühen perdaz şud

3.4.29 YELDA, ABDULVAHİD ULUSİ KIZI FEVZİYE YELDA, (DOĞUM YILI: 1956)

Fevziye Yelda, 1956 (1335 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti merkez şehri olan Meymene'nin Arabhane mahallesinde doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimini Setare Lisesi'nde aldıktan sonra, Öğretmenlik MYO'na giderek, orayı bitirmiş ve öğretmen olmuştur.

Afganistanda süren savaş ve karışıklılar sebebiyle 1995 (1374 hicri şemsi) yılında ülkesini terk etmek zorunda kalarak göç etmiştir. Halen de ülke dışında hayatını devam ettirmektedir.¹⁵⁰

Fevziye Yelda, Yelda mahlası ile 1977 (1356 hicri şemsi) yılından itibaren şiir ve edebiyat ile ilgilenmeye, Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) şiirler yazmaya başlamıştır.¹⁵¹

O'nun eserleri "Faryab"¹⁵² ve "Yulduz"¹⁵³ adlı şiir ve edebiyat dergilerinde yayınlanmıştır. Eserlerinde vatan sevgisi, sosyal ve ictimai konulara yer veren şairenin eserleri bir arada kitap olarak basılmış değildir.¹⁵⁴

VATAN İ'ŞKİ (VATAN AŞKI)

Vatan eşking ve cahetlik, bu tabim armağanidur
Bu mevzun sözlerim, köngül sözining tercümanidur
Yeşeb alğa saadet, dostlik, ülfet bayanidur
Zafar sarige yüzlenseng, kızil yüzlik neşanidur
Tevana boldi mehringden, zafar eyle ayanidur

¹⁵⁰ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

¹⁵¹ Yarkin Şefika, *İpek Taleler "Afganistan Özbek Ayal Şairleri"*, Kabil, 2009

¹⁵² Nurullah Altay, *Faryab Ceridesi Koleksiyonları (1372-1373-1374. hicri şemsi yıllar "1993-1994-1995 miladi yıllar")*, Nurullah Altay'ın Müdürlük Yılları, Mezar-ı Şerif

¹⁵³ Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)*.

¹⁵⁴ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Çemenlerde yürüb mahzun delimni şadman kılsam
Ekib dostluk nihalin bu vatanni gülistan kılsam
Yoketib yaveni ülkemden, telaşi bi eman kılsam
Küreş eyleb vatanni yavların bi haneman kılsam
Telaş eyleb bu azmi cavidan, fahrim cehanidur.

Bütün zahmet bilen abad kılsam min diyarimni
Çikib zahmet hemişe yahşi itsem ruzgarimni
Kizil güller bile, gülpuş itsem kuhsarimni
Çiçekler birle kılsam, reşki cennet murğzarimni
Küreş yurtim sining a'skining, yürekde cavidanidur.

Neşani kahraman algay küreş meydanidan batur
Celal algay şehametli şehidler kanaden batur
Kuyaş tinçlik saçgay, şua-i her yanidan batur
Tiriklik fahrin hasil eylegey, öz şanidan batur
Vatan (Yelda) tenimning kuvveti ruh-u revan-i dur.

3.4.30 RAHİM İBRAHİM, MUHAMMED İBRAHİM OĞLU MUHAMMED RAHİM İBRAHİM, (DOĞUM YILI: 1956)

Muhammed Rahim İbrahim, 1956 (1335 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti , Belçerağ ilçesine bağlı olan Gaveki köyünde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta eğitimini Faryab vilayetindeki okullarda tamamlamış, yüksek eğitimini ise Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi'nde bitirmiştir.¹⁵⁵

---

¹⁵⁵ Rahim İbrahim, *Yağdu Mücellesi* (5. ve 6. Sayılar), "Rahim İbrahim'in makalesi", Faryab, 1375 hicri şemsi (1996 miladi)

Bir müddet öğretmenlik yaptıktan sonra uzun yıllar boyunca Sada-yi Aşna radyosunda sunucu olarak çalışmıştır. Halen Mezar-i Şerif'te yaşamaktadır.¹⁵⁶

1975 (1354 hicri şemsi) yılından başlayarak edebiyata ilgi duymuş, Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe şiirler yazmıştır.¹⁵⁷

Şairin basılmış olan eserleri:

- 1- Divan-i Mahvi
- 2- İnsan -Çeşmu Çerağ-i Aferiniş (İnsan -Yaratılışın gözü ve ışığı)
- 3- Makale Der Berayi Usulü Nevisendegi (Yazarlığın usulu hakkında makale)
- 4- Sur kalem
- 5- Tefsir-i Kaside-i Fani

Basılmayan Eserleri ise:

- 1- Özbekçe ve Darice olarak hazırlanmış olan şiir defterleri
- 2- Sağınmak adındaki makaleler macmuası.

Eserlerinden örnekler:

Tola kan bolsa yürek şadlik fazasin sezmagi
Didagar bolsa sakur, tunning ziyasin sezmagi
Tiyinati hayvan kibi içmak-u hurakdan tüzük
Kiygülarizgan kişining, ün- sadasi sezmagi
Gar başarning kana tursa, tozaga vahşi yürek
Kanga çomılmakçı bolgay, yer gazası sezmagi
Gar hazaning cavrıdan barbad olsa gonçalar
Heç kaçan kongli ki alamni havası sezmagi
Por baha durdanandan tuşkan uzak könglim mening

---

¹⁵⁶ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

¹⁵⁷ M. Mustafa Hamidi, *Afganistan Özbek Şairleri (Mezuniyet Tezi)*, 1388 hicri şemsi (2010 miladi)

Karga bilmas bu alam, bülbül navasin sezmagi

SELAME ZÜHRE¹⁵⁸

Be selam zühre reftem be şabi pür ez setare
Ke maghar sürudi az vey şenavam kunam nezare
Begerfte zühre çengi, befeşurdeaş dar ağuş
Gahi arğanun gerefte, gahi barbatu dutare
Be harim bazm sazeş, ham mahvaşani gardun
Hame ra ze gamzeye ebru, hame ra ze naze yare
Beneşeste zühre ber sadr, çu yeki beheşti peykar
Be makam ham surodi, gazel u çarpare
Çe neşini ey felani be gam be güsse çendin
Ke tura ciger ne endüh, beşavad hazar pare
To gere be ebruye ma, var begüşa be eşve çeşmi
Heme ca rümüze mehr ast, heme cast nevbahare
Ze çe gerye migüşayi ze du çeşme nazeninet
Tu meger hedise ülfet, naşenidi az kenare
Betakad ze güsseye (man) hemeye benaye umrat
Egereş ze hak sazi, egerş ze sange hare
Besürüd be perdeye dost be yeki sedaye dilkeş
Be şegefte pay kubi be terennüme setare
Eğeret güzar üfted beresan salam u hidmet
Be zemin u püzeş az ma ne yeki, hazarbare
Ke nesibetan bebada heme şadihaye dünya
Şevedet ze sülhü rameş be ten ü be canet bare

---

¹⁵⁸ Muhammed İslam Gedaz, Hamid Faryabi, Rahim İbrahim, Muhammed Kazim Emimi, *Rengin Keman Sair (Cilt I)*, Faryab, 1369 hicri şemsi (1990 miladi)

SAĞINMAK

Tole kan bolse yürek, Şadlik fezasin sezmegey
Dide ger bolse sukur, tnning ziyası sezmegey
Tineti heyvan kibi imak ve horakden tüzük
KayĖuler yizgen kişining, n sedası sezmegey
Ger beŐerning kana tursee, tzege vahşi yürek
Kange omilmakı bolgi, yer ezası sezmegey
Ger hazaning cevrinden berbat bolse goneler
Hiç kaçan gngli, alim ni hevasi sezmegey
Pr beha derdaneden, tŐgen uzak könglim mining
Karka bilmez bu alem, bülbül nevası sezmegey

MÜŐTERİ

Be be dar ezmene
Serı be bad refte bd
Kesı begfteŐ ey uzayr
Günah tura e bde ast?
enin zebn zaruvar
Seret be bad dade ast
Yeki shen negfte maned
Megert kesi ze durha
Begneye yeki sürüŐ
Begft: ey azize man
Sepide ra furuhta bud
Őebe siyahe mehf ra
Becay an haride bud,
Sepide ra furuhta bud

3.4.31 LEBİB, SEYYİD TURDİ OĞLU ÜSTAD SEYYİD MUHAMMED ALİM LEBİB, (DOĞUM YILI: 1957)

Lebib soyadı ile ülke matbuatında Dari (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe olarak eserler veren Seyyid Muhammed Alim, 1957 (1336 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Andhoy İlçesine bağlı, Hançerharbağ kasabasında dünyaya gelmiştir. İlk ve orta eğitimini Andhoyda bulunan Ebu Müslim Horasani Lisesi'nde bitirmiştir. Daha sonra Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesine girmiştir. Daha sonra devlet tarafından öğrenci değişim programı ile Rusya'ya gönderilmiştir. 1984 (1363 hicri şemsi) yılında Rusya'dan döndükten sonra Kabil Üniversitesinin Dil ve Edebiyat Fakültesinde öğretim görevlisi olarak göreve başlamış olup, halen bu görevine devam etmektedir.¹⁵⁹

Lebib'in ilk şiir denemeleri onun öğrencilik yıllarının eserleridir. Yazmış olduğu şiirler çeşitli süreli yayın organlarında ve edebiyat dergilerinde yayınlanmıştır. Kendisi şairliği yanında dilbilimci ve araştırmacı olarak, Afganistan bilim dünyasında haklı bir yere sahiptir. Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası)nin yanında iyi derece Rusça bilen Alim Lebib günümüzde de üniversite bünyesinde araştırmalarına devam etmektedir.^{160 161}

Yayınlanmış olan eserleri:

- 1- Tarih Mukim-i Hani (Mukabele ve Tashih)- Emir Ali Şir Nevayi Adlı Dernek yayınları- Mezarı Şerif, 1996 (1375 hicri şemsi)
- 2- Söz İnculari (Seçme Şiirler Toplamı)- Afganistan Yazarlar Birliği Yayınları-Kabil-1989 (1368 hicri şemsi)
- 3- Tuyğularım Kayğularım- (Seçme Şiirler Toplamı),Mezar-i Şerif Bahtar Medeniyet ve Yayıncılık Birliği Yayınları, Mezar-ı Şerif,2005 (1384 hicri şemsi)

---

¹⁵⁹ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

¹⁶⁰ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

¹⁶¹ Şair ve yazar ile yapılan görüşme

4- Mir Ali Şir Nevayi Vefatining (500) Yilligi Münasebeti Bilen Berilgen Kaside-(Ali Şir Nevai'nin vefatının 500 yılı olması sebebi ile yazılan kaside)

BEŞER DEHASI¹⁶² 163

Cehana yağdu saçip on beşinci asri Herat
Munevver eyledi parlak kuyaşidan zulmat
Temeddun uçide malum orin alib özge
Kazandi şöhret ve alem ara çıkardi at
Semerge yitdi oşel dur ilim ve fen bağı
Yine edeb bile ferheng kasri tapdi sebat
Bu asr içerene yelğuz Herat, belki cihan
Ziyaga toldi oşel aftab nuride bat
Çapişgay oyle ki pervane şamgerdige
Yiğildi köp o kuyaş tigre- taşige zerrrat
Çu şerh eylesem ul aftab şöhretini
Nevayi onga tehellus erur, Ali Şirat
Fazilet ve edebu ilim marifet içere
Zamane körmadi ondak büyük girami zat
Madam ğayesi insan severlik erdi oning
Hemişe istegi mehnatkeş elge erdi necat
Zaman ve asir takazasini eserleride.
Beyan etiş bilen isbatlab, keçirdi hayat
Bu nev kildi bayan fikrin ul uluğ insan
Ke el ğamin yimegen kimsege yok adam at
Suhende tersenining kimse gerdige yitgey?

---

¹⁶² Seyyid Muhammed Alim Lebib, *Kayğularım Tuyğularım*, Mezar-I Şerif/Belh, 1384 hicri şemsi (2005 miladi)

¹⁶³ Elhac Muhammed Kazim Emimi, *Tezkere-i Şu'ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Ke alğa tüşti edeb arseside o yine tib at
Bulindi Türkçe eşari turt divanga
Ke her birisi oningdur cihan nema merat
Şuning kebi yine beş mesnevi bitib kildi
Bu tide (hamse) yaziş mümkün erkenin isbat
Yine Dari'da yazib şiir, tüzdi bir divan
Ke her cehtden imes ar ve enduh hem hasanat
Tamam şiiri bu şirin kelam şairining
Mesali şehdu şeker yake kan kandu nebat.
Tarab bağışlagi aning köngülge her beyti
Ke her su erur efsurde canga, abi hayat
Beşer dahasi (Nevayi) sifat, na madud
Ke her niçe disem olmas tamam, onge sifat.¹⁶⁴

HİÇ KİMÇE BOLMADİK¹⁶⁵

İlim ve daneşden gepirdik, hiç kimçe bolma dik
Hem feziletten dem Avordik, Hiç kimçe bolma dik
İlim ve fen kesbige bil ba ağlab madam ihlas ile
Maktap işigen süpürdik, hiç kimçe bolma dik
Dane tir güm dib, edeb ning hermiden, vay kim
Başimiz ge kavm savurdik hiç kimçe bolma dik
Tange tikro itilip her nun, kitap ve şiir ge
Hidmet etgum dib, til ve ferhengemiz ge, tinmeyin.
Hame yirek üzra sürdik hiç kimçe bolma dik
Başkalerçe biz de hem fehm ve zekavat bar idi

---

¹⁶⁴ Muhammed Alim Lebib, *Yek Tasvir Der Du Aine (İki Küzgüde Bir Tasvir)*, Kabil, 1388 hicri şemsi (2010 miladi)

¹⁶⁵ Elhac Muhammed Kazim Emmini, *Tezkere-i Şu'ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Biz oni kayda iturdik, hiç kimçe bolma dik
Özgeler pul kiyniden heryan çapip bul dik
Şiir ve tahkik kitap ve deftering bikar iken
Çün bolarni dip yuğurdik, hiç kimçe bolma dik.
İndi bildik kim bu işler barçesi ermiş abes
Omur beyhude geçverdik, hiç kimçe bolma dik
Başka bir soğl ihtiyar etsek tapirdik itibar
Biz bilmeni elge sürdik, hiç kimçe bolma dik
Bizni ayb etmeting ki bu Asiğ siz ötgen ömürden
Şekvage ger til ugurdik, hiç kimçe bolma dik.

3.4.32 MÜNŞİZADE, MİRZA MUHAMMED SALİH OĞLU ELHAC ŞAH RIZA MÜNŞİZADE, (DOĞUM YILI: 1957)

Elhac Şah Rıza Münşizade, 1957 yılında, Faryab vilayeti, Meymene şehrine bağlı olan Kuhihane mahallesinde dünyaya gelmiştir. Temel eğitimini Meymene’de aldıktan sonra yüksek eğitimi için Mezar-ı Şerif’e giderek Belh Üniversitesi Öğretmenlik MYO’nu bitirmiştir. Mezun olduktan sonra eğitim camiasına katılarak uzun yıllar öğretmenlik ve okullarda idarecilik yapmıştır.

1973 (1352 hicri şemsi) yılından başlayarak edebiyat ve şiirle yakından ilgilenmiştir. Halen Meymene’de yaşamakta olan şair, Münşizade mahlası ile Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) şiirler yazmaya devam etmektedir.

Gerdan-i Gerd Efşan ve Deryay-i Ehsas adlı şiir kitapları ise günümüze kadar basılmış değildir.

BAL-İ ÜMİT

Baz imşeb ışk der dil, sur ber ser amede
Hemseri şevkem ze hoşhali be bester amede

Baz, imşeb desti kaybı pur huner ez astin
Nagehan behri nevazışhayı dil, ber amede
Baz,imşeb mitepet dil der deruni sineem
Yade u guya derüne sine em der amede
Baz imşeb der fezayı revşen ez hüre neşet
Ber serem balı umideş saye güster amede
Zende kerde in dili ma ra tecelli hayı u
Ber demakem etre nabi, yad-i dilber amede
Münşi eknün ser zi pa naşehasemez şevk ve heves
Arezuyem gül nemude, gosseem ser amede

KU.....

Katre sani derya hemi cüyem veli deryab ku?
Men kavvası behri ışkam an deri nayab ku?
Hıdri rehber der koca ve rehnemayi men çi sod
Anki talimem dehet ez ışk ve ez adab ku?
Der zemanе cüz feribo hile o adem kuşi
Rahe ülfet der kuca o ademi rehyab ku?
Salha şud mizenem ba yes derhayı umit
Ez ki purseem men hudaya sahibinbab ku?
Pişvayem hah ve na nah ser be sücde kec nehet
Gu berayeş ser koca ve socde vo mihrap ku?
Reh be suyu marifet bi rehberi momkın nebud
Gomrehi bud merde bi rehber çon men der tab kü?
Dil ze şevki arezu serşar ve ten alude şud
Ez guneh ten şuyem ama mi nedanem ab ku?
Ser be ser der ateşi hasrethasret kebabem ey huda
Der çenin ateş mera,takat koca ve tab ku?
Ba umidi baz diden hayan ali cenab

Hab mihanem bebinem “Münşi” ama hab ku?

DERSİ CENGEL

Der hafize cengel, esrar megü handem
Sed raze nehani ra, der sine-i ü handem
Ez kate’ derehtan ta, bidade teber cümle
Behvişte dre an büd ve men müy be mü handem
Ez hileyi seyyadan ta cüsteni murkan ra
Gamname feravan büd kan çü frü handem
Cengel be tü migüyed istade çü men mibaş
Merdi tü eger rüyed sed şahe ze ta handem
Tarih tü ra hand der rahe vefadari
Ez behri tü anra men ey pür émü handem
Sabit kademü mehkem rev defii hevadis kün
În ra ze ü amühtem harfist nikü handem
Midad be men pendi badi ke güzer mikerd
Gülhayı ecanib ra hergiz tu mebü, handem
Her katrei baran büvet güyayı çenin-mana
Gert ez ruhe gamnak ba mihr beşü handem
Ez cengelu bariş hem dersi pür ez ibret şud
‘Münşi’! tü be güşet kün, desi ke ez u handem

3.4.33 SAMEL, HACI SAHİBİDDİN OĞLU VEYSEDDİN SAMEL, (DOĞUM YILI: 1958)

Veyseddin Samel, 1958 (1337 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Meymene şehrinde dünyaya gelmiştir. 1980 (1359 hicri şemsi) yılından beri edebi faaliyetlerde bulunmakta olup, Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe şiirler yazmaktadır.

Üniversite mezunu olan Samel, bir dönem Faryab vilayeti, İl Gençlik Müdürlüğü'nde çalışmıştır. Halen Meymene'de yaşamaktadır.

Gezineyi Eş'ar Benam (Halutgah-i Endişe) isimli kitabı basılmıştır. Bunun yanında yayınlanmış olan şiir defteri vardır.

MAHVE HAYAL

Ze bidad e felek çün gonçe yaran,pirhen çakem
Be şehye aşenayı hasta u zaru elemnakem
Herifan taneha darend ber in jende puşakanı
Zi tufane hevadis baske sergerdan u heyranam
Nedanam ta kucaha mibered in müşte haşakam
Çenan mehve hayal alvehaye yar mestürem
Siyah mastam, zi badanasti behak üftade çün takam
Çu ademhaye bad fikret, dil u damen neyaludam
Sefa tinet vefa kişem besane aşık e pakem
Mara zin şiveha ye kutah biri hoş nemi ayed
Ke ez merzi ufukha bügzered in fehmü idrakem
Çu urfi ez heyahuye kesanam nist pervayı
Kezin gevgaye bi hasel nebaşad zerreyi bakam
Be dil hubbe vatan mi perveram ber ser hevaye
Keşam der dide hemçün sürme ye (Samel) zerreyi hakemi

MEVSİM-İ TARAB

Sad hezaran cilveye sad ham mey bebar dared behar
Ba payam nev be şehre dil güzer dared bahar
Şeş cehet ahengi ülfet büye gül nighet feza
Der dile her bidili niku eser dared bahar
Nakşi surat geştamu ez hiş geştam bihaber
Zan bahar ehli nazar keyfi degar dared bahar

Nighat icad ast yekser kuhu sehra u daman
Ez şakai kha neşane zibu far dared bahar
Yek cihan mani be lehni çehçehe murge sahar
Kudreti hak zahir ender bahrunder dared bahar
Mevsime eyşu tarab (Samal) ganimet ber şemur
Şadzi ey mutrebe Tabam, sefer dared bahar

MAZHAR-İ MUHABBAT

U yek bahare neghat, man haksar budam
U bağe pur zi enber man harezar budum
Ta nakşî surate u, didem zi hiş rüstem
Özürpezir eydel,bi ihtiyar budam
U yek cihan nezaret, ya mezheri muhabbat
Man der hayale nazaş, şeb zindedar budam
Peyveste der azabem ey süze ifterakeş
Umrîst der visaleş ümidvar budam
Murge seher serayed, ahenge şade ülfet
Çun bülbülü beyadeş, man bi karar budam
Paiz bi baharan, mecnun dil fegaram
Der ahdi laleruyan, man bi bahar budam
Ey hatıratı sebzem, yadet hemişe ba man
(Samel) miyane rendan, ba itibar budam

BAĞ-E FİKRET

Salha şud kez visal Aşina durim ma
Der kevire dağe fikrat zinde der gurim ma
Ta ke dil şud aşina be husni mani aferin
Mehvi nakşî suratim ey dost mazurim ma
Halet-i mehzun-e ma güyaye sad rencest-u gam

Der miyan çah-i zülmet ah-e mehsurim ma
Kist ta cüyed zi ehval-e dil-e ma bidilan?
Lalesan ez tiğ-e hasret zehm-i nasurim ma
Umrha der mecmer-e süzan-i derd-u güsseha
Sühtim ez firkataş peyveste rencürim ma
Baz bağ-e fikretam gül kerd ez cüş-e nefes
Samel ez cam-e ve fa nuşide mehmurim ma

3.4.34 TAHİRİ, HEMRAH KUL OĞLU ALLAHBERDİ TAHİRİ, (DOĞUM YILI: 1958)

Tahiri soyadı ile eserler yazan Doktor Allahberdi, 1958 (1337 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Meymene şehrine bağlı, Arabhane mahallesinde dünyaya gelmiştir. İlk, orta ve lise eğitimini Meymene’de aldıktan sonra, 1980 (1358 hicri şemsi) yılında Kabil Üniveristesi Tıp Fakültesi’ne girmiş ve 1984 (1363 yılında) buradan mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra Bağlan ve Faryab Vilayetlerinde uzun yıllar boyunca Sağlık Bakanlığı bünyesinde doktorluk yapmıştır.

Tahiri, 1973 (1352 hicri şemsi) yılından itibaren edebi faaliyetlerde bulunmakta ve eserler vermektedir. Yazmış olduğu şiirler Faryab¹⁶⁶, İttihad-i Bağlan, Yulduz¹⁶⁷ vb süreli edebi yayınlarda yayınlanmıştır. Şiirlerinin mühim bir kısmını ana dili olan Özbekçe yazmış olmakla beraber, Darice (Afganistan Farsçası) şiirleri de vardır. Ancak şiirleri şimdiye kadar toplanarak bir külliyat halinde yayınlanmış değildir.¹⁶⁸

---

¹⁶⁶ Nurullah Altay, *Faryab Ceridesi Koleksiyonları (1372-1373-1374. hicri şemsi yıllar “1993-1994-1995 miladi yıllar”)*, Nurullah Altay’ın Müdürlük Yılları, Mezar-ı Şerif

¹⁶⁷ Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)*

¹⁶⁸ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

MÜSELLES HATLARI

Hal dilni iteli bir dostu serdaştam kana?
Yav ortağim ne boldi, kavmu kardeşim kana?
Ançe firkat otiden küyedi körib tamirlerim
Yiğlemekaka ey yaranlar minge köz yaşim kana?
Özgeler yurtide erkinmas, köngül tapmas farak
Közime toprak urib, kolimdan alsa yav, yemek
Aç kalib, nan istegide toyiğize raşim kana?
Gerçe yoldur köp hatarlik hamde menzil bas uzak
Kuymese yalguz bu yolda, minge yoldaşim kana
İrak yolida küreşmakdir tiriklik de hedef
Bu muselles hatlenin çizmakda, pür kaşim kana?

YARKİNLİK TAMAN

Ruzarimden şikayet kilguçi bolsam, olgay
Bilmesem ku kelmani kadrin, intizaride soley
Nur-u yağdu azameti ger ki kutluk tutumasam
Keçe ay, kündüz kuyaşning bahresiden ayriley.
Yarning basgan izini, her sıkım toprağini.
Kılmasam közimge sürma, iki közdan kör boley.
Erteden akşamingeçe bülbül kebi eyleb neva.
Bi nevalikler bilemin yavga kança yalbarey?
Min içermen tün ve kün yarning dudağiden kadeh.
Yavlerimge bolmaganda bir avaç su, ni kilay.
Tengrining dergahiden daim tilesem Tahiri.
Yavlerini zar yiğlagende, kamranlikze küley.

MENBAY-İ NUR

Behri ifşayı hakayık yare mensurem , beden

Ber teni akyar daim zehmi nasuzi bedan
Serve dared nesbeti der keşi ba tabi men
Az temellüğ hay bicay zeman dorem bedan
Nefretem ayed ki bekşed düşmenanem serveri
Hakgüzaranı veten ra cümle mehşurem,bedan
Ber heme şeb zende daran hurmeti darem zi sidk
Der setizem ba siyahi,menbey-i nurem bedan
Zehr ra manen be kam ışk dunyani zeman
Geyreti azadegan ra za ab angür, bedan
Suht meyhen yeksere dider ateşi cehl o nefak
Dekkelem azade em ez ışk mehmurem bedan
Peykeri merdane suzed ez dekayi kec revan
Kes neyayed (Tahiri) ser lüve gürem, bedan

3.4.35 YURTDAŞ ANDHOYİ, HACİ MURAD VEKİL OĞLU, GULAM SAHİ VEKİLZADE YURTDAŞ, (DOĞUM YILI: 1959)

Vekilzade Yurtdaş ismi ile meşhur olan şair 1959 (1338 hicri şemsi) Faryab vilayeti, Andhoy ilçesine bağlı Kelalhane Kaseger mahallesinde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta eğitimini Ebu Müslim Horasani Lisesi'nde tamamladıktan sonra, Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi'ne girmiştir ve burayı 1986 (1365 hicri şemsi) yılında bitirmiştir.

Bu yıllardan başlayarak Taliban iktidari dönemine kadar resmi görevlerde bulunmuştur. Taliban'in Afganistan'ı ele geçirmesi ile Pakistan'a göç etmiştir.¹⁶⁹ Daha sonra ise anavatanına tekrar dönmüş ve resmi işlerine tekrar başlamıştır.

---

¹⁶⁹ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

Vekilzade Andoyi 1983 (1363 hicri şemsi) yılından itibaren şiir ve edebiyatla ilgilenmeye başlayarak şiirler yazmıştır. Onun eserleri Üstad Muhammed Emin Metin ve Üstad Seyyid Mhammed Alim Lebib tarafından Yulduz¹⁷⁰ dergisinde neşredilmiştir.

O, şairlikten başka edebi araştırmalar, tahkikatlar yaparak anadilinde eserler vermiş olan bir araştırmacı, şair ve yazardır.

Vekilzade Andhoyi'nin "Yürek Nağmesi" adlı şiir kitabı 2001 (1380 hicri şemsi) yılında Pakistan'da neşredilmiştir.¹⁷¹

ANA TOPRAĞIM

Vatan ey ane toprağım, seni men yad etib yığlay
Vefasi yok cehanden dil bile feryad etib, yığlay
Niçe ay ötedi sendi ayrilib, gurbetde yatmış men
Bu mehzun haletim birle, kimi naşad etib, yığlay?
Bu kün her yerge barsem, kimni körsem zar destingden
Felek senden şikayet kimge men bünyad etib yığlay?
Köngül bustani gam tufani birle öyle soldi kim
Közimden sil eşkim ağızib, bidad etib yığlay
Bu kün aşufte dur halim, kişi sormidur ehvalim
Kara dur bahtu ikbalim, cehan naşad etib yığlay
Vatande her kiin künni ömrge biz hesab etdik
"Vekili" dik kara künlerni men hem yad etib yığlay?

GAM TÜNİ

Ateşin lali bilen her lahza canan öldirer
Etmesem men onga takat, dağe hicran öldirer
İçmadim men badeye gül renge lalini körüb

¹⁷⁰ Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları*, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)

¹⁷¹ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Ne acab endi meni lali sühendän öldirer
Bir tarafdan istemek ol yar mehrin söz ile,
Bir tarafdan bol gedani, ahu ve feğan öldirer
Canimaniş ecel azar birmeseden burun
Bi ecel bir kün meni ol çeşm fettan öldirer
Elara efsurdelikdan, könglime yetmasdi ğam
Vay bul kim köksim içere, derdi penhan öldirer
Ya adam deştide körgaysiz, muhabbat derdiden
Ya mini gam küyide zülfi perişan öldirer
Haceti yok naz ile öldirsa mendik hastani
Guşeye çeşmi bilen imade asan öldirer
İşki ehli deher aradurlar sadaket mazhari
Bilsengiz aşık ni siz, dünyada yalğan öldirer.

BATUR OĞLAN

Eger minden ilimni, sorsengiz ming destanim bar
Dilim her bu çekide yüz tamen razı ne hanim bar
Dimengler dehri arabi menseb ve binam ütgen man
Cehan boyiçe kagan, bigüman namo neşanim bar
Bütün dünyada kördik madilef kuraganın yüz leb
Celali köklere ting, Tac Mahal yengliĝ meknim bar
Bilim babid mehkem uşle gen asro kalem ilkim
Kılıç birle kalem uşleb, mining sinmes teranım bar
Nerayi ilki bir gizdi, ilim tarihimi bişek
Adalet mesleĝinde Baykara dik, Ayça hanim bar
Sevaş meydanında Allahu ekber tavaşın çüzgen
Eger Babür disem Ekber ve ya Şahı Cihanim bar
Bugün ecdadımızge, ni uçan fehretmesin alem
Cihande gonçeler hidmet becergen kehremanım bar

Ge Eskender ki tabi bölü bahro bar alemde
Mining keşver gosa Timur dik Sahib Kuranım bar
Eger Andhoy dirsem, Belh o Tahharo Meymene, Serpul
Uluş namige fehr etgovoçi, şanlı Cevzcanım bar
Kazaku Kırgızu Nayman, hemen bir şahe yepırağı
Mining bir canu ten Özbek, ol Türkmenim bar
Hudaya ilimiz ge ta ebed Dostım nebaş etseng
Bu yurtdaşgen yekin dur kim, kilur kutluk zamanım bar¹⁷²

3.4.36 İŞENÇ, TÖREHAN OĞLU ZİKRULLAH İŞENÇ, (DOĞUM YILI: 1959)

İşenç mahlası ile meşhur olan Zikrullah 1959 (1338 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Şirinteğab ilçesine bağlı olan İslamkale köyünde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta eğitimini burada tamamlamıştır. Daha sonra Zahiraddin Faryabi Lisesi'ni bitirerek Silahlı Kuvvetlere katılmıştır. Yüksek eğitimini tamamlamak amacı ile Taşkent Devlet Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesini okumak için o zamanlar Sovyetler Birliğine bağlı olan Özbekistan'a gitmiştir. 1987 (1366 hicri şemsi) yılında buradan mezun olmuştur. Mezuniyetten sonra Afganistan'a geri dönen Zikrullah bir müddet Kabil Üniversitesi İlimler Akademisinde çalışmıştır.

İşenç 1992-1993 (1371-1372 hicri şemsi) yıllarında siyasete atılmış ve Afganistan Milli İslami Cümbüş (Hareket) Partisi sözcülüğünü yapmıştır. Günümüzde ise Azatlık Radyosu Taşkent Bölge Muhabiri olarak görevine devam etmektedir.

İşenç günümüz Özbekçesi ile eserler veren bir parlak edebiyatçı olarak hesaplanmaktadır. Kendi eserlerinde Afganistan'da yaşamakta olan Türk-Özbek Halklarının hayata ait her türlü iktisadi, ictimai ve kültürel problemlerini işlemektedir.

---

¹⁷² Gulam Sahi Vekilzade Andhoyi, *İzgü Niyet (Şiirler Toplamı)*, Kabil, 1387 hicri şemsi (2009 miladi)

Milli birlik be beraberlik, milli benliği muhafaza ve araştırma gibi konularda eserler vermektedir.

İşenç'in, Muhammed Alim Kohken ile birlikte hazırlamış oldukları "Özbek Edebiyatı Ferhengi (Sözlüğü)" adlı eseri 1995(1374 hicri şemsi) yılda Faryab'da basılmıştır.¹⁷³

TÜRKİNAME

Halkingi eslesem, köz öngige şaining kelür
Eski Altay artiden, şevketli kervaning kelür
Ey mening Altay babam, sensin Ural Tağım mening
Özligimning şesmesi,könglüge armaning kelür
Hunlaring-ecdadlaring tarih altın tacidur
Ki Turan tacing, yine Hunlikde meydaning kelür
Öyle Gobi Deştiden ta Rum kadar at oynatib
Alp-Tianşan Tağiden, Türkane cevlaning kelür
Uçdi dib meş'al şeraği öksinme gel ey milletim
Ötmişingeni tiklemekke, dur-duranning kelür
Türki açun közgüsin tutadi gabar dib oyleme
Türkligingeni anglamakke ahdu peymaning kelür
Yaftling kayser esaret başige saldi yügen
Çin ve kaşgardan ipek yol başlagan haning kelür
Kültigin, Bilge Kaçan, Bumin ve İstem der dini
Pend eterge her zaman bir teşne hakanang kelür
Uyđur ve Kıpçak ve Karluk, Tuğsi ve Yağmasini
Köksige basib muhabbetli Karahaning kelür
Özge bülbül, özge koylarning cefau dağiden
Ahtarib öz bağini, Mahmud sultaning kelür

---

¹⁷³ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Çap yeşindik, Öçkir atim, al tiyağing alğabas
Merike meydaning, Selcuk Türkmaning kelür
Ohlama, uygan ciğer atil felekning taşudik
Köp karanğu tünlar artiden, çeraganing kelür
Endi Memlüksin imassan,indi kulluk dur imas
Ekki mening yil kariden, faryadi Afganing kelür
Toksan ekki elni öz etrafıge birleştirib
Deşti Kıpçakdan Horasan sari Şeyabaning kelür
İlmu danişda mükammel, fatihu sahib kuran
Kollarinden tutgali, yari sohendaning kelür
Arzi hal ayt, sözge til aç, dildegi derdingi ayt?
Egmebaş, kaddingi tik tut, dib köreganing kelür
Hilpiret erk bayrağing tir yüzün bünyadi bar
Ana Türkistan üçün bir batir oğlaning kelür

ŞİİRNİNG HEM TANG ATERMİ KEÇESİ?

İzleyin ang dehmesin, köngil kitabın ahtari
Bahtsizler kismatin bir bir közimdan, ötkerahi
Derd kevmik, dünya tügün, esrarini açık sureyi
Köz yaşım seyla bile, barlık esasın tünte rahi
Ger ilinç tapsam de Türklik kabe bünyadin kureyi
Yalğiz özlük arşidan baht ve necatimi sureyi

Munçe feryad çiktım Özbek ağziden til ketti dib
Han ve hakanlar iziden akl ve ayıl ketti dib
Atalardan kalgan ol selsele batıl ketti dib
Arzo armandan burun, harman ve hasil ketti dib
Bağ beyaban, gül perişan, kaldı köngül ketti dib
Belki keter eski dünya reştesin uşleb turey

Bir uluğ arman için hergiz özimni satmadim
Kayđu zehridan bulak, özge halavat tatmadim
İçdegi dil derdimi her kimsege esre temedim
Çerhning başımaga ni-ni taşını üyine tamadim
İndi devran bizniki dib, devre iskatmadim
Mungli karvanimi bu yoldan uzakka aşirey

Kutluk arman taze kana tamiringde akmasa
Tire anglar üyide, özlik çerağın yakmasa
Çalmayı uyđaklık koyin, ğaflet eşigin kakmasa
Bir cihan, bir cayde ösgen bir birige bakmasa
Özge tilide bend ve zindan, öz tili hem yakmasa
Canda söngen tilidegi gevherini kimden este rahi?

Hirs dünya olcay o, şehvetini arman diseler
Zorlik, baskınçilikni dur devran diseler
Sireti cirkenç, tuben şeytanni rahman diseler
Şiiru sanat, ilmimi bir pulga arzan diseler
Bive ve biçareler köz yaş tökib nan diseler
Bu yaraksız cende göpi, selleni ötga o rahi

3.4.37 ARRAL, AZİZULLAH ARRAL, (DOĞUM YILI: 1959)

Azizullah Arral, 1959 (1338 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Andhoy ilçesinde aydın bir ailede dünyaya gözlerini açmıştır. İlk orta ve lise eğitimini Andhoy'da aldıktan sonra, Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesine girmiştir. Daha sonra ise eğitimini tamamlamak amacı ile o yıllarda Sovyetler Birliği içinde bulunan Özbekistan'a gitmiştir. Taşkent Devlet Üniversitesinde 6 altı yıl eğitim alarak

hem lisansını bitirmiş, hemde Özbek Dili ve Edebiyatı üzerine yüksek lisansını tamamlamıştır.

Kendisi Özbekçe, Darice (Afganistan Farsçası), Peştunca, Türkçe, İngilizce, Almanca, Rusça dillerini bilmekte olup bu dillerde eser verebilmektedir.

1986 (1365 hicri şemsi) yılında Afganistan'a geri dönmüş, bir müddet Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır.

Azizullah Arral, yirmi yıldan daha uzun bir süreden beri ulusal ve uluslar arası medya organlarında sunuculuk, muhabirlik, gazetecilik, sözcülük, müfettişlik vazifelerinde bulunmuştur. Onbeş yıldan daha uzun bir süredir, Amerika ve Avrupa ülkelerinde değişik vazifeler yapmış, Amerikanın Sesi Radyosu (VOA), Azad Avrupa ve Azadlık Radyosunda değişik faaliyetlerde bulunmuştur.¹⁷⁴

Afganistan'a döndükten sonra iki yıl Ayna Radyo ve Televizyonunda genel müdürlük yapmıştır. Bundan sonra bir müddet Afganistan Maarif Vezaretinde (Afganistan Eğitim Bakanlığı) müşavir ve uzman ünvanı ile çalışmıştır. Bu günlerde ise uluslararası yayın yapan Aryana Televizyonunda genel danışman olarak görev yapmaktadır.¹⁷⁵

Azizullah Arral, gazeteci, dil ve edebiyat araştırmacısı olmasının yanında şair ve yazardır. Özellikle edebiyat tarihi üzerine çalışmaları vardır.¹⁷⁶

Basılmış olan eserleri:

1. Sağınç (1917 Sovyet İhtilalinden sonra Türkistanda ki zor şartlar sebebi ile Afganistana ve buradan da değişik ülkelere göç etmek zorunda kalan şair ve sanatkarların hayat hikayeleri ve eserlerini tanıtan kitabı), Kabil, 2009 (1388 hicri şemsi)
2. Özbek Tili Elifbası

---

¹⁷⁴ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

¹⁷⁵ Şair ve yazar ile yapılan görüşme

¹⁷⁶ Azizullah Arral, *Sağınç (Özbek kalem eğeleri)*, Kabil, 1388 hicri şemsi-2009 miladi

3. İngilizce –Özbekçe Sözlüğü (İngilizce-Özbekçe-Darice (Afganistan Farsçası) Konuşma kılavuzu)

Basılmaya hazır olan eserleri ise:

1. Özbek Tili Grameri
2. Balalar Edebiyatı

Ana tilim seni biz, öğrenemiz sözme söz (Azizullah Arral)

3.4.38 ŞEMSI, ELHAC KARI MUHAMMED İBRAHİM OĞLU MUHAMMED İSHAK ŞEMSI, (DOĞUM YILI: 1959)

Şemsi mahlası ile meşhur olan Muhammed İshak, 1958 (1337 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Meymene şehrinin Toklihane mahallesinde dünyaya gelmiştir. İlk, orta ve liseyi bitirdikten sonra Faryab Devlet Üniversitesinden mezun olmuştur.

1977 (1356 hicri şemsi) yılından itibaren edebi faaliyetlerde bulunmakta olup Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) şiirleri yazmaktadır. Serbest meslekle iştigal eden Şemsi, Meymene’de yaşamaktadır.

Yazarın basılmış olan eserleri :

1. Mervarid (Muhtemim),
2. Mecmuayı Makalat der Barayi Zahir Faryabi (Muhtemim),
3. Bergha ve Ayineha (Şiirler Toplamı).

Basılmamış eserleri :

1. Mecmuayı Nevişteha be Nam (Makalatı Edebi)
2. Gezine Duvvum Eş’ar

NEVAY-I NAY

Bange nayı miresed herdem be güş
Hay ve hüyi nale hayı ü niyüş
Hayu hüyi mest huşş dilberest
Bange nayı kez dili güyed sühen
Ez dile pür hesret derd-ü mehn
Hayu hüyi mest ü hençün rebab
Bes hadisi işk dared ze afetap
Bse hadisi çün nefes der kilü kal
Bang ü hemçün nevayı dilnevaz
Sineha ez süz ü de süz-ü saz
Zehm nasür ez nevayeş der şıfa
Nakmehayeş derdi dil ra hem deva
Nay dared bange işk-ü mihri raz
Kassahayı ez neyistani deraz
Kassahayı ez macerahaı sühen
Cüşüş endişehayı yasemen
Ateşş ra hemdili bayed ke an
Hemçu şeméi pak sazed cismü can
Hemçu şeméi revşeni ha avered
Hem gubarı kineha ez dil büred
Ta nesazed hiş ra sahibdilan
Hest müşkil dilberi ber dilberan
Ta sühen ez süze dil ayed brun
Key fetad makbule hasu am çun?
Ta napuyed merdi aşık pişeyi
Dil negired sahibe endişeyı
Loly endişe ra hun bayedeş
Hem çu mecnun dide gülgün bayedeş

Nay razi eşku tefsire gamast
Nimehaye şeb be dilha hemdem ast
Nay hem çun dilbere dil hemzeban
Zü büved aram cismü hem revan
Zindegi ba eşk hem çun nahudast
Eşk ber dil partüve nure hudast
Ta huda çun ba huda gerded be rah
Nist mümken ta şevd keşti tebah
Herke ra ger resmi eşku rastist
Ez dileş her dem gamaş ra kastist
An ke ez eşki nedarad behreyi
Nist vakıf ez rümüzi, zerreyi
Eşk key maned zi dildaran bedur?
Eşk mihahad seburiyre huzur
Dil çu gired resmu rahe eşk ra
Ayed ez her dil hezaran merhaba
Ger deli maned zi hurşudi bedur
Hem çu sengi hest bi hessu şuur
Ta ke dil şud hemdemu münis be ney
Şud hebibu hemdemu hemdil be vey
Dil zi bange nayha dared ese
Ez humayun ehtaran dil haber
Nalehaye ateşeş der süzü saz
Gah serkeş gah der aşku niyaz
Nalehaye u kuca daned kesi
Hem çu şemii ta negirid şeb besi
Şeb delile geryeyu bidari ast
Hayuhuye aşıkı dildari ast
Dil ke habad dil madan u ra bedan

Hem çu bergi zire payı der hazan
Dil ke habed u negired tabe mehr
Dil büved çun aftabe in sepehr
Çehçehehaye bülbül ez bidari ast
Nalehaye bülbüle meste seher
Dared ez bidari ye dilha haber

MİHRİ MADER

Encümen der encümen saz ve surudı mader est
Şadımanihayı alem ez vücudı mader est
Hatırı şadı peser hergiz nebined derd ra
Ziri çerhi nilgüni ta dorüdi mader est
Mişved dilha foruzan ez tolui mihri u
Ruzha tarik ve tire ez nebudı mader est
Sineyi bi kineyi u mezheri işki hudast
Yek kalem hubi be in serçeşmei tabanı nur
Revneki bağı hayatı ma zı budı mader est

3.4.39 MELİKZAD, ABDULKAYYUM MELİKZAD MEVLEVİ ABDULMELİK OĞLU ABDULKAYYUM MELİKZAD, (DOĞUM YILI: 1959)

Melikzad namı ile meşhur olan bir diplomat ve devlet adamıdır. 1959 (1338 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Meymene şehrinde dünyaya gelmiştir. Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesinden mezun olduktan sonra Özbek Dili ve Edebiyatı üzerine yüksek lisans yapmıştır.

Abdulkayyum Melikzad 1975 (1354 hicri şemsi) yılından beri edebiyatla ilgilenmekte olup, Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe şiirler yazmaktadır. Bunun yanında dil ve edebiyat alanında ilmi araştırma ve çalışmalarına devam etmektedir.

Halen Afganistan'ın Türkiyede ki Büyük Elçiliğinde müsteşarlık vazifesi ile görevini sürdürmektedir.

Basılmış olan eserleri aşağıdaki gibidir:

1. Duayi Sebz Alef,
2. Be Selam Şakayıkha,
3. Gülbang-i Rehayi,
4. Şüğüfeha Yeke Pur Pur Şud,
5. Risaleri Kalembaran,
6. Rubaiyatı İnkılabi,
7. Fethi Mübin,
8. Sürmehayi Ez Hak-i Payi Mader

DUAYI SEBZİ ALEF

Be reg regeş çu revan şu, revan şud, revan azadi
Be ber nemud vatan, tilsamı azadi
Duayı nime şebi hestegen icabet şud
Huçeste sureyi (fethülmübiu) telavet şüd
Şigüfte geçt güli ehdi vey be bağı dilem
Serap,şevki sefer kerd pey eyağı dilem
Ber an şüdem ki şevem suyi zadgeh rahi
Ki hest işki veten hemcü ab ve men mahi
Çi salha zı gameş asigahe cuyi dem
Temamı oms be sehrayı dap ruyi dem
Behar bud ve por az atr ve sebze kuh ve rağ
Ve gah çidenı gülha sebed- sebed ez bağ
Be men selamı por az işveyi şekayile ha
Tereb be levhi dili haste minemud luşa

Seba zi çehreyi men madernane mibusid
Ve taropüdü gamı kühne mi pusid
Tului desti teravet be her nigh mırost
Gubarı hercı elem ra zı kalbi men mi şost
Zi şevle hemçu nesimi seher huruşidem
Ve buye mesti elef cure-cure nuşidem
Duayı sebzi giyahan refiği rahem bud
Selayı merdümi pür mihr tekye gahem bud
Surudı ışk zi lebhayı cümle şan cari
Ve ez gehıfeyi dil şiri imtihan cari
Be suyi zadgehemi aşıkane mireftem
Hoşı nedaşt nehayet, ki hane mireftem
Veten ki hast şerafet heme feraverdeç
Azizi meymene em bad ta ebed abad
Zi bendi derdo game rıncı berdegi azad
Revem ze sıdk zenem buse ber cebini hak
Ve cuyem ez nefehateş ilac sineyi çale
Veten çi hub ve semimi buved zenü merded
Be vije kuryanasinani ba derdet
Eya yelan ve resa kametanı her meydan
Ve ey seburter ez sehreyı kuhistan
Zi kuyi meşrik mekset çu bare berbestid
Çu mihri sengeri şebhayı fitne beşkestid
Be men buved be şuma bad ezin cudayı seht
Ke bi şuma neşwed sagar ba men beht
Be uzr amede silabı aşkı haclebi men
Fedayı tan serimen behri her cirmi vetnen.
Kerdend sili hun huda monkıran revan
Her se be vije "Yar muhammed"be fariyab

Der peykeri cehad bedi hestiyeş çu can
Ba pal nuri eşk be yeek sal akibet
Reftend suyu dergah helak in cehan
Avaze şehadet dilbendi ercümend
Ber madreş resid neşod hatireş neşend

*****

Gofta heza şokr be dergahı zolcelal
Ferzendı men nemud be hod şırı men helal
Şerm est ger be matemı u gerye ser dehem
Yara dehem hatırı hud hasret o melal
Dilbendı men ki der rehi hak can seporde est
Başed heta konim eger mordeyeş hiyal
Hem sengerem pür ezizeş behano güft
Horşudi beççeyi men yaft çun zeval
În ahirin arızuyı madeı şomast
Vin hayişem nenemayed paymal
Ta payı can konid heraset zi sengereş
Ta an demi ki rus şeved gom zı kişvereş
*****

Ey fatıhı bozorgı vefa perveri veten
Vey piştaz leşkeri hak yaveri veten
Eknun kı zırı hak şodi ba kebayı sorh
Ço şod neva:ke vay çe şod sefderı veten
Ey derdı aşına çı kesi bito bed ezin
Mehrem nehem nehed be zahmı dili madeı veten
Zin pes çı kes zı erseyi hunını merike
Rand eduyi leniti ve kafiran veten?
Zin pes dehed ki bade azadegi hest
Lepriz zehr derdo bela sağeri veten?

Ey pak baz rehmeti hak bad ez anı to
Firdevs cayıgahı to şadan revanı to

Peşaver-1987 (1366 hicri şemsi)

KUNGEREYİ KERGES VE KELAĞ

Diruz baz kungereyi digeri nemud
Berpaseranı pişrevi kerges ve kelağ
Der ziri çetri perçemi menhusı katlı am
Der meslehi ki ber dero divar ve sakfi an
Bınvışte end hemrehi hun in şuarha
Payinde bad ceng,madum bad sulh
Güsterde bad arsayı bidad ve ihtinak
Nabud bad kaidei aşk ve mihr ve dad
Tahkimi payahayı nızamı teror ve cehl
Başed meramı ma:
Küştarı deste cemii insani bigünah
Ali peyamı ma:
Ateş zeden be hanei biçare her küca
Cüz pelanı mast:
Ma halkıhuşgeşte in hakıtüşnera
Sirabmikonim ,bahuni ademi

Angeh zin miyane yek kergesi siyah
Berhast güft:Peyk (gürüh-i mühacimem)

Ez sui ser kabileyi namzed ve nasipas
Ura peyamı has:
Bad ez selam,bahrikelağan bud çenin
EhsentkatlıamıTehharveyekavleng

Der hakohunkeşandenimerdüm be zuriceng
Der “hace gar” ve “Dendişemalı” ve der “herat”
Ceryanı aşkı zenü mert çun ferat
“kisyar” ve “Belhi” de “kızıl abad” kerde id
Ezsilisurhihunegerherkihapedid
Fethimübini mast:
Tebrik, behri çi cenayet şüd irtikab
Kuşış berai puşışı simayı aftar
Nik est mohri müze ve asari ercnak
Ateş zeden be saheti hudraye şehri tak
Her ca ki yadı vehşet ve bidad bude est
U resmi “leşhariye”tan ra sütüde est
Der vapesin nişest,
Süd ber esas nameyi dehşetgeri ziyad
Yekmaddeyidigger

16.Şubat.2001

TULU-İ SULH

Bekoned şegofeyi bağ,gül intizarı ferda
Çu vazed nesimi lütf ez,suyı kerdegarı ferda
Ve ze çengi dert ve gurbet,berehaned merdomı ma
Ze veten adu be zellet,çu kuned ferarı ferda
Ne setareyi ,ne mahı be şebi esareti men
Bu tulue sobh,yareb! fegen iktidarı ferda
Be huda niyaz darem nesetaned ez men in can
Be cüz anki der diyarım,be kenarı yare ferda

19.Mart.2000 (1379)

3.4.40 HAŞİMİ, ELHAC SEYYİD EBUBEKİR OĞLU SEYYİD TACDAR HAŞİMİ, (DOĞUM YILI: 1959)

Haşimi mahlası ile bilinen Seyyid Tacdar 1959 (1338 hicri şemsi) yılında Faryab vilayetine bağlı olan Seyidzal ilçesi, Karayi Almar köyünde dünyaya gelmiştir.

Halen Meymene’de Turpahtu mahallesinde yaşamakta olan Seyyid Tacdar, 1990 (1369 hicri şemsi) yılından beri edebiyatla ilgilenip, eserler vermektedir.

Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) basılmamış olan şiir kitapları vardır.

FELEK CEVRİ

Felek cevri bilen bes tire kıldı rüzgarimni
Köring berbad etti bul nizam kar-u barimni
Könglüde yüz tümen gam bar, sözleyning derdim
Bakin bul zar halimni, yitirdim gang-u sarimni
Kana birra razdani kim yürek derdin onga eytsem
Kana ol ol fazil-u dana ki sorsa hal zarimni
Bu yengiliğ hatirim boldi perişan ey azizim bil
Ke daim renc-u gem birle kiçirdim rüzgarimni
Kadimini zar kildi kim köring bar melametler
Kolimdi aldi birden sabr-u imkan ve kararimni
Tün ve kün yiğle ban dir Haşimi Ya Rab
Kil imdi körkem ve sersebz, hazan ölgen baharimni

SEVGİ TARİKİ

Alıp sen aklımı ey zülfi sünbül
Etermen nale aşkından çü bülbül
Letafet babida ey nazik tabiat
Nezaket bağida yeşnegen gül
Firaking hasretinden kan yutiban

Veli sen eylegey, sen çoh teğafül
Yurekim ah ger hicrinde küydi
Ne bolgay rahm kılseng mence ey gül
Bolib men veli ve heyran ve zaring
Ke artar aşkı aşkı müşkil üzre müşkil
Dedey vaslime bir kün yeter sen
Eğer de müddeti kılsing tahammül

MÜNACAT

Cemaling şevkide divane kıldıng parsalarni
Kulın hayretge tişletting bakişga me lakalarini
Aceb sahip-i keremsin yüksinidik dilrüba dilber
Küyüngde yiğlatib koydıng minidik binevalarni
Ezelden mest kıldıng hem biriban bade-i vahdet
Beli den songra uçratting ke bizge ming belalarni
Muhammed nuriden mevcut kıldıng kainatni sen
Yine bu enbiya ve etkiya şah-u gedalarni
Muhammed Mustafanı dininge birding acib şöhet,
Halifa kıldıng ange har yar ba safalarnı
Kılıb mansurini bir cur'a mi den mest-u biperva
“Enelhak”deyip asildi darge, tartib cefalarni
Yana “Zengi Ata”, “Seyyid Ahmet” ve hem şah “meşreb” dik
Zemane başka körmidi ,bolardık evliyalarni,
Kılay yad “Hazreti Ğayb Nazar” hem Şeyhülislamning
Hame ebdal ve evtad, çehilten sahib dualarni
İlahi-i arif ve abid yine zahidlering hakkı
Günahim avf kılğil nen yana yüzü karalarını
İlahi Haşimi'ni iki dünyage serfiraz et
Keçür isyanlarini aşna kıl evliyalarni

SEVGİ OTİ

Negar-i dil nevazim firkingden zar-ü nalan men
Cemalingi körer men dib, bakıp her yange heyran men
Yüreğimde senin aşking otiden yitti bir zerre
Bu hicran deştide ey dilrüba men sene büryan men
Ke men pervane yenlig şam ruying tavaf eyleb
İşan kim bal ve perini küydirip vaslingi cuyan men
Yüreğim barçe üzdim, seni mihr yengni üsteb min
Busageng astan eyleb ki ihlas birle kilgan men
Kara közing karakidur, yürakimge küç ve kuvvet
Ümidim şul ki lütf isteng, ming kim otga küygan men
Niçok dib “Haşimi” haling, köngül ahvalini sürgil
Sening bu iltifating, reca Tengriden etgen men

3.4.41 KEYVAN, ABDULCELİL KALANTAR KIZI KÜBRA KEYVAN, (DOĞUM YILI: 1960)

Abdulcelil Kalantar'in kızı Kubra Keyvan 1960 (1339 hicri şemsi) yılında Faryab vilayetinin Meymene şehrinin Tatarhane mahallesinde. İlk öğretim, ortaokul ve liseyi Meymene şehrinde bitirdi. Bir kaç yıl baş öğretmenlik olmak üzere Ceneral (General) Gavsiddin Lisesinde öğretmenlik yaptı.

Kübra Keyvan, Pedagoji Fakültesini bitirdikten sonra aynı yerde kalarak ölümüne kadar çalışmaya devam etmiştir. Aynı zamanda Faryab Kültür Radyosunun yönetmenliğini de yapmıştır. 2005 (1374 hicri şemsi) yılında hayatını kaybetmiştir.¹⁷⁷ Onun Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe şiirlerinden oluşan “Altın Tac” adlı eseri 1988 (1367 hicri şemsi) yılında yayınlanmıştır. Şiirlerinde genellikle savaş, ilim, birlik,

¹⁷⁷ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

dostluk, işçiler, Özbekler, Ali Şir Nevayi, öğretmen, vatan, bayrak gibi konuları işlemiştir. Ancal şiirlerinde en öncelikli konu ise sevgidir. Onun şiirlerinde sadece konu değil, vezin (ölçü) ve şekilde değişik türlerdedir. Gazel, (murabba) dörtlük, mesnevi, muhammas, ak şiir ve ölçülü şiirler yazmış, şiirlerinde hem aruz ölçüsünü hem de hece ölçüsünü kullanmıştır.^{178 179}

EFSANE KILDİNG¹⁸⁰

Kabimda canim kuşana kilding
Könglim ayagin zavvana kilding

Bakting yüzümga eylab tabassüm
İkki közingni mastana kilding

Vasling üçün yar keldim körişga
Can otga düşti bir yana kilding

Neyley nigarim bir keçe kel deb
Aykadi samsad divane kilding

Kelding hiyalga opting yüzümdan
Kizgin yüzünga hayrana kilding
Endi neyleymen el içra kirsem
I'şking gülidan afsana kilding

---

¹⁷⁸ Elhac Muhammed Kazim Emimi, *Tezkere-i Şu'ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

¹⁷⁹ Yarkin Şefika, *İpek Taleler "Afganistan Özbek Ayal Şairleri"*, Kabil, 2009

¹⁸⁰ Keyvan Kübra, *Altın Tac*, Mezarı Şerif, 1387 hicri şemsi (2009 miladi)

I'ŞK SADAfi¹⁸¹

Gül gonçalar açılğan nargis humar iken ku
Bülbül neva çekel gül körmek sugar iken ku
Yar zevki dilga tusgan kulgu bila bak emdi
Kipriklaring uykidan könglim nisar iken ku
Köz közga baksa derlar mehr tusar yürekka
Can küydiriş zamani vakti sıkar iken ku
Ay gül nazing tillerman firkat tünin yokatgil
Keyvan semada bolsam eski nisar ikan ku

KÖZİM ÖÇDÜ¹⁸²

Kelib men bag ara turdim
Kozim öçdi
Kuvanç közim öçar dedim
Kolim elttim közimga taki öpay dep
Bakip nargis güllin kördim
Közim yumdim hiyalda kim közing öptim
Közim öçdi
Kuvanç közim öçar dedim
Kolim elttim közimga ta ki öpay dep
Dırahti sarvni kördim
Kuding tüşti esimga
Va men közim opay dep ta közim yumdim
Hiyalda men boying öpdim
Közim öçdi
Kuvanç közim öçar dedim
Közimni gülga bakdim men

---

¹⁸¹ Keyvan Kübra, *Altın Tac*, Mezarı Şerif, 1387 hicri şemsi (2009 miladi)

¹⁸² Yarkin Şefika, *İpek Taleler* "Afganistan Özbek Ayal Şairleri", Kabil, 2009

Yüzinga ohsar erdi gül
Va men közim öpay dep
Kolim elttim
Hiyalda gül yüzing öpdim
Kuvañ közim uçar dep
Men kelib bağbanga ettim söz
Ve bağban ham
Kuvañlik artirib seni visalga yetkirir dedi

ANAM

Keçe kündüz termulib yanimga turgansiz anam
Mehr-u ülfet oyini könglimga körgansiz anam
Menga davlat isteban kayguda yürgansiz anam
Gam yüki men bile aldinga sürgansiz anam

Ay anam közin nuri deb har-u zar kilmay meni
Gül kabi sevdiz hamişa har-u zar kilmay meni
Yahşi yollar körsatibsiz toğri egri bildirib
Ham kolimdan uşlaban nakusga yarkilmay meni
Bar azablar bolangiz yolida körgansiz anam

Anacan sizensiz tenimda cism-u canim yok idi
Bu cihan bustanida aslan nişanim yok idi
Mehru ülfat bolsa ham ruhu revanim yok idi
Alti yandan sözlasam halimni sorgansiz anam

.....

3.4.42 TAŞKIN BEHAYİ, SEYYİD SERACCEDİN OĞLU SEYYİD TACEDDİN TAŞKIN BEHAYİ, (DOĞUM YILI: 1961)

Taşkın Behayi, adı ile tanınan Seyyid Taceddin 1961 (1340 hicri şemsi), yılında Faryab vilayeti, Meymene şehrine bağlı Oncelad (Onçe Aralat) köyünde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta ve lise eğitimini Eba Ubeydi Cevzcani Lisesinde almıştır. Yüksek eğitim için Kabul Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi'ne gitmiştir. 1986 (1365 hicri şemsi) yılında bu bölümden mezun olduktan sonra, Faryab vilayeti'ndeki Yüksek Eğitim Enstitüsünde öğretim görevlisi olarak göreve başlamıştır. Bu görevinin yanında Faryab Devlet Basmahanesi Müdürlüğünde (Faryab Devlet Matbaası) göreve başlamıştır. Taşkın Behayi 1997 (1376 hicri şemsi) yılından itibaren, 2003 (1382 hicri şemsi) yılına kadar siyasi sebeplerden dolayı Türkiye ve İran'da hayatını geçirmek zorunda kalmıştır.¹⁸³ Bu süre zarfında Horasan Radyosunda Özbekçe programlar yapmış ve bilgisayar eğitimi almıştır.

Afganistan'da hayatın dönmeye başlaması ile vatanına dönmüş ve bilgisayar işleri ile geçimini sağlamaktadır. 1979 (1358 hicri şemsi) yılından beri edebi faaliyetlerini devam ettirmektedir. Eserlerini Bay Tuğrul mahlası ile Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) yazmaktadır.¹⁸⁴

Basılmış eserleri :

1. Pupi Kuş, (Çocuklar için hikayeler), Afganistan Yazarlar Birliği Neşriyatı, Kabil 1985
2. Sulak, (Şeçme şiirler toplamı), Afganistan Yazarlar Birliği Neşriyatı, Kabil 1985
3. Söz Genciden Niçe dur, (Emirul Kalem Ali Şir Nevai'nin 550. Doğum yılına atfedilen, Nevai Eserlerinden Seçmeler), Meymene 1990
4. Bir Sıkım Toprak, (Muhacirlik yıllarında yazdığı şiirler toplamı), Meşhed-İran, 1998

¹⁸³ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

¹⁸⁴ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

5. Rengin Keman (Şiir kitabı, Müşterek yayın), Faryab 1990.

GİZLİ ÜNLER

Altın tağden kabirsige kadar, bar zeminni vatan engledim
Tağ u taşlar ormanlarım min, cennet didim çemen engledim
Nige divar yatkenli sim, bir milletini ayire bilsin
Nige uşbu ayrılık tiği, ana halkim köksini tilsin
Türkler demek bir ced evladi, onlar erür birbirige kardeş
Türkistande kesilse barmak, Türkiyede ağırir ondan baş
Tarih boyi büyük beklerim, ayrılıkden her biridur kavı
Türk ezilse Afganistan'de Türkiye'de tinçimez köngül
Türk alemi birleşse yine, her derdige tapılır ilac
Hem milletin hem dinin körür, yabanilge olmay o muhtac
Kaşğar idi marifet bağıya, Buhara dining oçağı
Konya hem irfan bulağı, bari Türkning oçmes çirağı
Asmandegi gizli sirlerni, nevan kuyib açdı ulug bek
Söz dünyasin aldı Ali Şir, yüz Firdevsi alide koldik
İslam Arab hediyesi ama, asmanlerge kötergen bizler
Kiliç ile yay ile oni, tehlikeden kutkargen bizler
Biz Kurani toğri engledik, hadislerni topleb özledik
İnanç ile yaşaban daim, keleşkni parlak közledik
Öz kökside iman taşıgen, urupaning kalbige babam
İndi hindu, begvanden keşib, keşf edecek bir yengi islam
Talib diye bu mürted grup, Türkistanni tehdid etecek
Aldin alib fikrin etmese, kimliğimiz sual olacak
Türk alemi birleşse yine, her derdige tapılır ilac
Hem milletin hem dinin körüb, yabanilge olmay o muhtac
Eski tarih şehadet birür, yeryüzde sultan idik biz
Vahdetimiz berketimiz berketiden, özgelerge hiç çokmedik tiz

Ta melunler bari birleşib, ülkelerge bizni böldiler
Her ülkeni birtesi tutib, onge hemdem mehrem oldiler
Ustan ustan elib yerlerim, fakirlikde kaldire bildi
Gafletdegi ulus uykuden, başi lahdge yitmay ayildi
Millet bardir, akil bar iken, yine hürlik nasib etti rab
Devam eter birlikde hürlik, ayrilikke indi ne sebep?
Türk alemi birleşse yine, her derdige tapilur ilac
Hem milletin hem dinin kurur, yabanilge olmay o muhtac
Dünya güzel zemin hem güzel, güzellikni insan yaratur
Her bir insan oz vatanim dib, bir mekande toğilur ölür
Türkke asla ikizdir kuyaş, oku yaşla kardaş vatandaş
Şuning üçün tün elçileri, onge atar batman batman taş
Kuyaş batmaz Türk vatanide, şu sebebde kündüzdür hemiş
Bu kuyaşning nuriden halkim, behre alib kökergen kamiş
Bu kamişde gizli ünler bar, kesmeng oni kamişzariden
Kalem diye kutlu ferzendir, ayirmagiz öz diyariden
Kamişzarde tüşgen alavden, heryan uçgan uçkunlerim bar
Bu alavge susiper umid, yansilerim orhunlerim bar
Ankara 1998

VATAN TOPRAĞI

Kalem sen tinmayin yiğlab, köngül şerhini tahrir et
Bozuk bu beyt ela hazanini, yine bir bar tamir et
Köngül, gurbette kiynalseng, hasis alide baş egme
Feğaning kökke yetdirma, özingeni rast çün tir et
Ecelsin kilma gurbetde, ening arzularim bitmay
Diyarimge yitey şugünçe, canim almakke tahir et
Bu gurbet koyiden halkim, feğanim tingle yalmaslar
Olerge tabi şiirimsin, bütün halimini tasvir et

Elem taği kulab üstümge, şamim hem seher olmas
Saba bir hoş haber birle, köngül oyini tenvir et
Musaferlik diyaride bolerken yat, tanış hem
Bu aye manisin engelib, kadar dange tefsir et
Bu ğam tağini tişmakke, mining hergiz küçim yitmas
Alaveli ah ile köngülüm, özing bir çare tedbir et
Vatan toprağını sevseng, vatandan kilgen her kimning
Vatan toprağını basken ayağing, kabe tabir et
Surahi mige Taşkin dir, veli humarni sindirmes
Horasan badi batrak is, mumini kita taktir et

MÜNACAT

Ya Rab nitayin azer hak ola bilmey
Dest girliğ et azimi dergah olabilmey
Bir lütf eyle lütfü semaling bana esdir
Yangen yüreğim, lütfinge agah olabilmey
Hizmet sana mümkün mü, kilur haliki kevneyn
Dervişler mülkide şahu geda olabilmey
Kurbeyn muyesser eyle minge dostlaringning
Min şöyle senin yavinge henrah olabilmey
Ömrüm boyiçe senge inanıp sığınıp
Kuvvetler kolingi hemrehi gümrah olabilmey

Ankara 15.10.1998

BİR SIKIM TOPRAK

Bir yutum nan eyle bir kultum sudan
Vaktince kutulur hayatim emma
Bir sıkım toprakka zare yaşamım var
Ni üçün dünyadan bir sıkım toprak

Birseler minge yu
Dünya minge tar

Dünyadan bir sıkım toprak birseler
Bir dane buğdayini eksem onda min
Min geleyim tirimde suğarsam oni
Eylesem fasllar
Yillar
Ve aylar
Şuvayışni tekrar
Yaşamim hem
Ömrüm de ki lehzelerim yillarim hem
Handan yemez, topragdan
Öz rengini taper
Hayatimni topragim bakar
Ölsem, mining ötimni yapar

Afganistan Özbek edebiyatında sayıları çok olamayan serbest şekil ve ölçüde yazılmış olan öncü şiiirlerden birisi “Bir Sıkım Toprak” tır. İnsanın mahiyetini ve topraktan geldiğini resmeden şiiir, konu olarak ta oldukça dikkat çekicidir. Klasik edebiyatta her ne kadar insan toprak ilişkisi işlanmış olsa da, konu daha çok tasavvurfi olarak ele alındığı için bu şiiir onlardan ayrılmaktadır. İnsan, toprak ilişkisini, insanın hisleri ve iç dünyası yönüyle ele alan şiiir, bu konuda oldukça başarılıdır.

GEDALAR TANİ

Sabah ahiste rak es, kim tenim bimar ağrıydi
Vucudim hicr dağidan tapip azar ağrıydi
Letafet kana gül birle bağlap hem hane oynardim
Aceb dir gül tigizmek ti bu cismi har ağrıydi

Kiçer yaş ornide her tün ezik bagrimle kan köngül
Közümge kum tikilgen ta seher bidar ağrıydim
Hevaturlenme deyip her kim teselli birse hem könglüm
Keçirgeç hem neşinler yadini herbar ağrıydı
Deyar u yar u dostumning tutalmey namin yiğlermen
Mebada yav dostum namide ağyar ağrıydı
Baharu bağı sebzi közlerimge zerre yakmaz çün
Hayalim sebzedir ama köngül gülzar ağrıydı
Kaderdanlarını isteb men bugün azmu diyar etsem
Yine viran bolup könglüm mining tekrar ağrıydı
Vatandan ayrı her kimning şahane bolse turmuşu
Gedalar tanidan kalbi bolup efgar ağrıydı

YAĞDU YAĞAÇI

Zülmet tünleride uykuden keçip
Kuyaş bulagıdan su taşir idim
Yağdu yagaçlerin kurumamasın dip
Havuçlap bir birta suğarır idim
Hergiz harimadim bu kaltis yolda
Eyakke kalse hem kibarçik dağı
Yulduzlar yolumda bolup payendaz
Tuyurdim her birin tiyançin taki
Kildik yagaçlerini bakıp çin dilden
Eylemek eyterdim muhteşem orman
Efsus ke cehalet yangın içre
Kul boldu ormanlar kul boldu arman
Alkışı aminsiz kaldı ilm ehlin
Cahiller kırğışı tiz tutadı mini
Dünyagah nur tarab kardeşim kuyaş

Halim soramadı unutadı mini

3.4.43 UYGAN, ELHAC GULAM NEBİ UYĞAN OĞLU DOKTOR SERACEDDİN UYGAN, (DOĞUM YILI: 1961)

Uyğan mahlası ile meşhur, Doktor Şerafeddin 1961 (1340 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Meymene şehri, Tatarhane mahallesinde dünyaya gelmiştir. Kabil Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirip, doktor olmuştur. Tıp alanında yüksek lisans yapmış olan Uyğan, halen Cevzcan vilayeti, Şibirgan şehrinde doktorluk yapmaktadır.¹⁸⁵

1978 (1357 hicri şemsi) yılından beri edebi çalışmalarını devam ettiren şair, Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) şiir yazmaya devam etmektedir.

Eserleri günümüze kadar kitaplaştırıp bastırılmış değildir. Kendisine ait olan şiirleri çeşitli dergilerde yayınlanmaktadır.

HEM NEFES

Bendeği hem ar budi behr-e vefaye hemnefes
Zindeği reng-e diger dared be pay-e hemnefes
Keyifha dared demi buden be hemra-ye sanam
Gonçeha yekdamen ez eşk-ü sefayı hemnefes
Taleam dest-e flek ra beste bud ez püşte ser
Ta şudam medyün-e destan-u vefaye hemnefes
Kitab-e takdir ta mehr-e cebinem ra neveşt
Der dilem şiirinteri nebud, becaye hemnefes
Ba hayalat-e bulandam miperem ta avcha
U hudaye men şeved ya men hudayı hemnefes
Der rahaş her çi behahad mikünem kurban-e u

---

¹⁸⁵ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

İn ne man, bel aşıkanand canfedayı hemnefes
Miserayem, dayemen aş'ar-e nab-e hişten
Hem kalem, hemfire 'uygen', ez beraye hemnefes

DİLEM YAH

Ey anke der in bişe çenan geşte dilem yah
Ez buden-u nabuden-e nan geşte dilem yah
Dayem be tapeş budan-e man rah-e residen
Ez halete fersüden can geşte dilem yah
Ez dert fırakı ke keşidem be vesaleş
Derd-i ke resad ez pey-e an geşte dilem yah
İn dil çu fırak-e sanamı kerde tehammül
Ta şud be semer kar felanıgeşte dilem yah
Dil bar-e dige geşte beraheş heme şeyda
Refte zi kafem ta ke inan,geşte dilem yah
Ta geşte esireş ne zi dameş begürizem
Dil şud gerave eşki bütan,geşte dilem yah
Ba'ad heme hicri ke keşidem zi visalet
Güyem betü zira ki çesangeşte dilem yah
Diger be dilem maksad-u menzur nedarem
'Uyğan', binegah ez du cihan geşte dilem yah

AZURDE DİL

Azürde zi u ke çe ber men nemiküned
Yarem çe kerde, kari ke düşmen nemiküned
Devre hayal u şudeam bihudi zi u
Mava kesi dige şüde, muman nemiküned
Der kibar-u bihudi şudeast gerge dilberem
Kareş halaf-e meyl-e man,ahsen nemiküned

Ta der hayal-e u fetüdem pa öü der sefer
Ez iştik-e hacet-i mahzun nemiküned
Ender, dilem karar çu bude, bedidar nur
Çeşmem berah-e u şüde der merg-i intizar
U mürtekib be katlı-u müdfen nemiküned
Hahed be dil vücud-e mera, ya reha küned
Der hasretem cevabe mübrehen nemiküned
Der iştiyake vuslet-e u hünçekan dili
Desteş be gerdenem, çu mahe men nemiküned
(Uyğan) be sehti geşte dileş hemçü seng ez an
Rehmi behal-e gamzadeye man nemiküned

3.4.44 MİHNET, MUHAMMED EMİN OĞLU ABDUŞŞÜKÜR MİHNET, (DOĞUM YILI: 1961)

Abduşşükür Mihnet, 1961 (1340 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Kaysar ilçesi Yengitaş Kul köyünde dünyaya gelmiştir. İlk, orta ve lise eğitimini Faryab'taki okullarda alan Mihnet, Darulmullim (Öğretmenlik MYO) bitirerek öğretmen olmuştur. Uzun yıllar boyunca öğretmelik ve okul idareciliği yapmıştır. Halen ise Faryab Eğitim Müdürlüğünde müfettiş olarak görevini sürdürmektedir.

Edebi çalışmalara 1985 (1364 hicri şemsi) yılından beri devam etmekte olan şairi, Minet mahlası ile Özbekçe şiirler yazmaya devam etmektedir.¹⁸⁶

Çeşitli süreli yayınlarca neşredilen şiirleri kitaplaştırılarak basılmış durumda değildir.

---

¹⁸⁶ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

AHENGİ ÜLFET

Ülfeti ahengi tereb ra der nezer dared behar
Ez güli huşgil be ber,sed cılveger dared behar
Ta nigeş dared zi feyzeş sebze ra sirab ter
Katre hayi şebnem zi ebr,güner dared behar
Badi can behş ve nesimi ruhperver dared behar
Der cehan-ı arezuvi dil, güzer dared behar
Ez kudumeş her küca razı hakikat aşikar
Bişter ender dil-i mehzun eser dared behar
Reşki firdevsi ber in gerded cehan ez şevki gül
Zan be ehli nezer, keyfi digeş dared behar
İn çilütfü in çi hikmet yar-e bez her bergi gül
Der temaşahı hesti zi büfer dared behar
Midemedez her teref buy-i muhabbet der meşam
Ez dili divaneyi aşık heber dared behar

ŞEMİ KEM NUR

Ez hucum-i derdi fırcat saht rencurim ma
Bi huzur-i aşına rencur ve mehcurim ma
Veçi ender fırcet-i veslim ba seda rizu
Der tele bezmet leb-i dil çend-e gerdarim ma
Ta ne gired şişeyi namus-i dilzengi heves
Der telaşi seykel-i ayine mecburim ma
Remzi “Enelhak”nişanı tur ve raz, dar şud
Der teriket peyrevi ayini mensurim ma
Serhat-ı piruziyi herkes be kadri aczi ust
Zan sebeb der nezdi her binende çun murim ma
Reh revani reh beled reh ya bimenzil bude end
Ba hame cehdi ke darim, ez hedef durim ma

Gerçi ba ehli beşer mihnet kerin üftadeyim
Ba vucudi in heme binendegi kurim ma

3.4.45 KANA, SEYYİD ŞERİF OĞLU SEYYİD SERACEDDİN KANA (DOĞUM YILI: 1962)

Kana, Çağdaş Özbek Şairlerinden, 1962 (1341 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Andhoy ilçesine bağlı Hançerbağ kasabasında dünyaya gelmiştir.

İlk eğitimine bu ilçede başladıktan sonra Meymene şehrindeki Eba Müslim Horasani Lisesi'ni biterek mezun olmuştur. Daha sonra ise Belh Vilayetinde bulunan Gaz ve Petrol MYO'na girerek buradan mezun olmuştur. Mezuniyetten sonra ise Cevzcan Vilayeti, Şibirgan Şehrinde ki, Riyaseti Tasaddi'de (Afgan Gaz Sanayi ve İdaresi) resmi olarak çalışmaya başlamıştır.

Seyyid Seraccedin, Taliban'ın Afganistan'da hakimiyeti ele geçirdiği yıllarda, ülkesini terk edip, bir kaç yılını gurbette geçirmiştir. Kana'nın şiir ve edebiyata karşı olan kabiliyetini keşfeden meşhur edebiyatçı ve araştırmacı Seyyid Muhammed Alim Lebib, Kana'nın şiirlerinin yayınlanmasına ve yayılmasına vesile olmuştur.¹⁸⁷

Kana'nın şiirleri Cevzcanan, Bidar, Güraş ve Yulduz¹⁸⁸ Dergilerinde yayınlanmıştır. Şiirlerinde sosyal adalet, sosyal ve ictimai sıkıntılar, milli his ve duygular, sosyal hayat vb konuları işlemiştir. Onun şiirleri malesef bir araya getirilerek yayınlanmamıştır.¹⁸⁹

KALİN VASFİDE¹⁹⁰

Alem içere arttirgen, itibarimiz kalın
Boldi bais-i fahr ve iftiharimiz, kalın

¹⁸⁷ M. Mustafa Hamidi, *Afganistan Özbek Şairleri (Mezuniyet Tezi)*, 1388 hicri şemsi (2010 miladi)

¹⁸⁸ Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu*, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)

¹⁸⁹ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

¹⁹⁰ Seraccedin Kana, *Parlak Yol*, Meymene, 1388 hicri şemsi (2009 miladi)

Özige keçe kündüz, tinmay işlesek bulkun
Saklade cihan içre, işteharimiz, kalın
Gayri mülkide bolmas köngülimiz perişu zar
Tinçlık birib Allah, bolsa karimiz kalın
Vah niçok güzel işler, Türk elining elgiden
Hoş numune dur nakş, aşkarimiz kalın
Sıdk-i dil bile her kim yer çitim, çiter bolsa
Şad eter oni şoğl, feyzi barimiz kalın
Türk kızları kavli hiç körmasin ağrik
Devri oler tefiliden, yok barimiz kalın
Yer yüzige yaretudi, Türk halki çavini
Oşbu asrde kesb, nam darimiz kalın
Kakilib aypek argaç, sayi birle tuklise
Mahv eter uluslerini, hoş negarimiz kalın
Tengrige tevekkul kil, kismatingge bol (Kana)
Şükür kim nesib itdi, kerdigarimiz kalın

Şair, bu şiirinde, Afganistan’da dokunan ve insanların günlük hayatının bir parçası olan kalın (halı)’yı mevzu olarak ele alması açısından oldukça dikkat çekici bir noktada olan şiirdir. Şair halı ile milli benlik ve dil arasında bir köprü kurmuş ve onun milli benliğin bir timsali olduğunu “*Vah niçok güzel işler, Türk elining elgiden, Hoş numune dur nakş, aşkarimiz kalın*” dizeleri ile belirtmiştir.

MUHACİRNAME

Vatandan ayrilib bi haneman bolgeb muhacir men
Perişanu gaminu natevan bolgen, muhacir men
Beyan etsem sözimini, tinglemes hergez kişi boldum
Misafirlikda binam-u nişan bolgan, muhacir men
Bolib men özgeler yurtide hadsiz kayğu ve gamli

Hazin avaz birle, labeyan bolgen muhacir men
Hudayim salmasin hiçkim başige şam-i firkatini
Basib firkat yoki, kadi keman bolgan muhacir men
Vatan yadi ve kardaşlar feraki bizni zar etgen
Ularning yadide köp hasta can bolgen muhacir men
Dem almay kari yaş, erkek ayal can bariçe işleb
Veliken hem muhtac-i nan bolgen muhacir men
Muhacir namede nuksani köp dur ayb tutmangler
Bolib Kana bu künge bağri kan bolgen muhacir men

Şairin mecburen vatanını terk etmesi ile yaşamış olduğu vatan hasretini en güzel şekilde ele alan şiiirlerinden birisi yukarıdaki Muhacirname adlı eseridir. İnsanın vatandan uzak kalması ile kendisini yorgun ve çaresiz hissetmesini “*Vatan yadi ve kardaşlar feraki bizni zar etgen, Ularning yadide köp hasta can bolgen muhacir men*” dizeleri ile ortaya koyarken, vatansız kişinin, değersiz olduğunu “*Beyan etsem sözimini, tinglemes hergez kişi boldum, Misafirlikda binam-u nişan bolgan, muhacir men*” dizeleri ile ifade etmektedir. Afganistan Özbeklerinin gurbet edebiyatına dair eserlerin ortak mazmunu olan vatan, vatan sevgisi ve ayrılık hissi bu şiiirde kendisini okuyucusuna bütün derinliği ile hissettirmektedir.

BAHAR-İ MEYHEN

Hoş enki her dem be paymerdi, kemer dared be kari meyhen
Be nazem ankeski can separed, zibehri hıfz, vekarı meyhen
Her an ki mihri veten be kalbeş, çu mihri mader nigah dared
Buvedçu ta pay zindegim, hemi şehid met güzarı meyhen
Bi gerded asan hezar müşkil, zi dersi amüzgarı meyhen
Zihari huşkeş şevd nümayan, bedide em rengi sed gülistan
Huciste ceşni çu geşt berca, şukuh ve ferı beharı meyhen
Zi nuri mihreş şude mest ü taban, be ruyi giti me ra ten ve can

Hem sezed ta ki başem ez an, zi can ta dust dari meyhen

3.4.46 AYSULTAN HAYRİ, EBUL HAYRİ KIZI AYSULTAN HAYRİ, (DOĞUM YILI: 1962)

Aysultan Hayri, 1962 (1341 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Meymene şehrinde doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimini Kabil Şehrinde bulunan Ayşe Dürrani Lisesi'nde aldıktan sonra, yüksek eğitim için Kabil Üniversitesi'nin Dil ve Edebiyat Fakültesi'ne girmiştir. Üniversiteyi bitirdikten sonra Kabi Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır.¹⁹¹

Aysultan öğrencilik yıllarından başlayarak şiir ve edebiyata ilgi duymuş, Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) şiirleri, Yulduz¹⁹² adlı edebiyat dergisi ile Kabil'deki bazı süreli yayınlarda neşredilmiştir.¹⁹³

Aysultan Hayri'nin şiirleri kitaplaştırılarak basılmış değildir.¹⁹⁴

VATAN VESFİ¹⁹⁵

Vatan ey gülşenim ziba diyarim
Yolingde can ve ten birmek şiarim
Sever men, men seni ey baği rezvan
Tayançim hem gururim, hem vekarim
Gülistaningdegi tuli çiçekler
Tiriklik müjdesi bergi negarim

¹⁹¹ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

¹⁹² Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)*

¹⁹³ M. Mustafa Hamidi, *Afganistan Özbek Şairleri (Mezuniyet Tezi)*, 1388 hicri şemsi (2010 miladi)

¹⁹⁴ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

¹⁹⁵ Yarkin Şefika, *İpek Taleler "Afganistan Özbek Ayal Şairleri"*, Kabil, 2009

Seni her tağ ve taşing aşiki min
Muzafferlikde yeşne tamak, kararim
Sining bir zerre toprağing közimge
Kelur altin- kümüş, ey güldiyarim
Bedehşan lal-u hem mercani birle
Mıslsız devri cihanda lalezarim
Sevinçi birsin uşbu hoş zamanda
Açilgen gülleringden nevbaharim

TANG YILI

I'şking oti akl-u huşimden mini kıldı uzak
Tapdi dil hicran otiden lale dik dağ uzre dağ
Kayğurib hicring gemiden tilvbe köngül örte nur
Kim habibim, hem tabibimsin irür sen kil birağ
Köksimi işkingde örteb, hecr otide çurketib
Sançitib müjgan okiden nige itmes sen surak?
Sinsiz ican közime bağı cenan tamuğ irür
Cilve eyleb naz eyle kalbemde bolgil çilçirağ
Tün- künim derd-u elemde taraydi, işking nuri
Yaratib tangde yitürdi, birdi elgimge ayağ
Ger iser küying şemali min teman tang yili dik
Bi nefes ten, can alib viran üyim bolgey çerağ
Min nitey evvel bi mürüvet cevriden kayde barey?
Ortegi kim bu sevinç köksi de daim derd-u dağ

3.4.47 HAYRİ, EBULHAYR HAYRİ OĞLU GAZİ MUHAMMED HÜMAYUN HAYRİ, (DOĞUM YILI: 1962)

Hümayun Hayri 1962 yılında Meymene şehrinde dünyaya gelmiştir. İlk okulu Meymene'de aldıktan sonra, orta ve lise eğitimini Kabil'deki okullarda tamamlamıştır. Daha sonra Kabil Polis Akademisi'ni bitirip, Afganistan İç İşleri Bakanlığında resmi olarak çeşitli vazifelerde bulunmuştur.

1992 yılından başlayarak Nedayi İslam dergisinde baş muharririği, Bahter Medeniyet ve Yayıncılık müdürlüğü, Aine Televizyonu Kabil Müdürlüğü yapmıştır.

Hümayun Hayri'nin edebi kabiliyeti okul yıllarından itibaren kendini göstermiştir. Kendisi Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe eserler vermiştir.

Hümayun Hayri'nin şiirleri Afganistan'ın merkez ve kuzey vilayetlerinde yayınlanan bazı yazılı basın organlarında yayınlanmış olmakla beraber, bir araya getirilerek müstakil bir kitap olarak basılmamıştır.

KAYĞU HANESİ

Hasreti vaslingde kayğuden yürekdur dağ-dağ,
Vah ke yad körmişing kalbimde dur gamden ferağ
Ey güzel her lahze isterseng eger könglimde sen
Nakşi mihring tiği mujgan birle yar, ahisterağ
Firkatingden tilbelerdik keçeler yol baramen
Ni eceb kim mehri ruhsaringni körsam erterağ
Sağınib tursam seni yadingde men tün-keçeler
Dağ irür kalbim ilahi, kimden alsam min sorağ?
Dehri cevriden bugün çür kaldı kayğuhanesi
İki dünya rahatı bolmas bu gamlarga kirağ
Kaşki bir lehze kılse baht hem ger bolsa yar
Tilbe bolsi muddei, hudkame bolsa yake sağ

Közlering dur çil çerağ ve çil çerağing içre dağ
Kilgil emdi yanima könglim açilsin bağ-bağ
“Hayri” biçareni gülzari otelendi bugün
Hasret veslingde koydirdi cehanini derdu dağ

3.4.48 KOHKEN, ABDULNAİM OĞLI MOHAMMED ALİM KOHKAN, (DOĞUM YILI:1962)

Muhammed Alim Kohken, 1962 (1341 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti'ne bağlı, Hace Sebzuş ilçesinin Gazari köyünde dünyaya gelmiştir. İlkokulu doğduğu ilçede tamamlayan Kohken, orta ve lise eğitimi için Meymene şehrine gitmiş ve buradaki Ebu Ubeyd Cevzcani Lisesini bitirmiştir. Daha sonra Darulmuallimi (Öğretmenlik MYO) bitiren Kohken, bir müddet Afganistan Silahlı Kuvvetlerinde görev yapmıştır.

İlerleyen yıllarda Faryab ve Belh Vilayetleri İttihadı Ferheng Riyasetinde (Kültür Müdürlüğünde) resmi görevlerde bulunmuştur. Taliban'ın Afganistanda idareyi ele geçirmesiyle ülkesini terk etmiş ve dört yıl boyunca muhacerette kalmıştır. Taliban rejiminin ülkeyi terk etmesi üzerine vatanına geri dönen Kohken, bir müddet sonra yeni açılan Ayna Televiyonunun Kabil'de ki müdürü olmuştur. Halen ise Azadlık Radyosunda çalışmaktadır.^{196 197}

Kohken'in, 1983 (1362 hicri şemsi) yılından beri yazmış olduğu eserleri “Faryab¹⁹⁸” ve “Yulduz¹⁹⁹” adlı edebiyat dergileri tarafından basılmıştır. O'nun “Özbek

---

¹⁹⁶ Doktor Fayzullah Aymak, *Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri*, Kabil

¹⁹⁷ Şair ve yazar ile yapılan görüşme

¹⁹⁸ Nurullah Altay, *Faryab Ceridesi Koleksiyonları (1372-1373-1374. hicri şemsi yıllar “1993-1994-1995 miladi yıllar”)*, *Nurullah Altay'ın Müdürlük Yılları*, Mezar-ı Şerif

¹⁹⁹ Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları*, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)

edebiyatı Ferhengi (Özbek edebiyatı Sözlüğü)” adlı kitabı 1995 (1374 hicri şemsi) yılında Faryab’da basılmıştır.²⁰⁰

ÖZGEÇE

Bilmedim bolgen iken sevdaye bazar özgeçe
Satguçi hem özgeçe bolgen, haridar özgeçe
Imdi könglim derdingge dermanni asan isteme
Özgeçe bolgen tabib, daru ve derman özgeçe
Kütma hergiz yahşilik her kimse dib, dost ve rafik
Ne acab kim yar özgeçe boldi, ağyar özgeçe
Körmedim her giz vefa istib, ağyar özgeçe
Vade özge, yar özge naz deldar özgeçe
Meclis ehli hem niçün ülkelerge ohşemes
Ey muğni çal bu mehfil içere dutar özgeçe
Bilmedim bu tüsen takdir kige yitkizer?
Reml falide çıkar takdir her bar, özgeçe.
Dur aşubi koyibdir kimseni öz halige.
Tilbe ni kilmaning mülamet, boldi huşyar özgaçe
Makta genç bolmadiler dostlar hem akebet.
Bolma sinemu Kohken, mazmun eş’ar özgeçe?
Min bu açun hiç nezmide sebatı körmedim.
Bolsa bolga hem kuyaş, eylense akmar özgeçe

FARYABİM

Fariyabi, zadgahim singe can kurban kılay
Düşmaning her yerde bolsa zar-u sergerdan kılay
Toprağing zar ve tutuya dur, sürme-yi çeşman kılay

²⁰⁰ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Senge bakken yav viyatlar, közlarin giryan kılay
Ne kılay? etgil, buyur , yulingde sadaka can kılay

Yavleringden saklagay, Alp Arsalanlar sari, bak
Koymagilar, özgeler köksingga bastirsa ayak
Her bahadur baturing elgide oklengen yerak
Kim yeman sağınse singe, kitte birgeyler sabak
Pasbaning min olerdik, kettadan peyman kılay

Ne kılay kaysar üçün köksing bugün sad paredur.
Ya ki yüzlar kara köz, kaysardan avaredur
Gam yima derdingga Tengri birle millet çaredur
Akibet bed havalaring biçare ve yüz karadur.
Kan tökib yolingden min yarlarini bağrin kan kılay,

Faryab yalğuz emessen, Cevzcan yaningde dur
Serpul evladi müddamsin birle fermanınide dur
Belh ve Tehhar tohtagen her lahze peymaningde dur
Bamiyan- Aybek eli merdlerçe meydaningde de dur
Singe kilgen her belaga köksimi kalkan kılay

Kuyi yine kaytib tirilsin Faryabim, ötmişing
Ongiden kilsin hemişe kar-u baring her işing
Daima keçsin gururu fahr ile yaz-u kışing
Başı ting köklerge yürsin erkinib her bir kişing
Abruying saklemakda, her sari cevelan kılay

Her bir asker gayreti bulkun Timur Bekden nişan
Babur evladi yine, dur içere birgey imtihan

Fariyab, baturlerin kaytasiz , devru zaman
Mutmainmiz başimiz köklerge ting bolgey heman
Bolsa kiptan ruhini meydan ara mihman kılay.

3.4.49 ŞADAB, SEYYİD KASİM KIZI ASİFE ŞADAB, (DOĞUM YILI: 1962)

Afganistan çağdaş Özbek edebiyatında “Şadab” namı ile meşhur olarak eserler veren Asife Şadab, 1963 (1341 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Meymene şehrine bağlı olan Tenürek mahallesinde dünyaya gelmiş olup, ilk, orta ve lise eğitimini o bölgede bulunan Setare (Yıldız) Lisesinde bitirmiş daha sonra Faryab Üniversitesi'nin Kimya-Biyoloji Bölümünden mezun olarak, öğretmenliğe başlamıştır. Faryab ve Cevzcan Vilayetlerinde uzun yıllar boyunca öğretmen olarak çalışmıştır.

Asife Şadab, 1997 (1366 hicri şemsi) yılından başlayarak, Faryab Üniversitesi'ne öğretim görevlisi olarak girmiştir. 2005 (1384 hicri şemsi) yılında yapılan Parlemanto seçimlerine girmiş ve bu seçimler sonucunda Meymene Milletvekili olarak Afganistan Parlemantosuna girmiştir.

Asife Şadab 1979 (1358 hicri şemsi) yılından başlamak üzere edebiyatla ilgilenmiştir. Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) olan şiirleri Faryab²⁰¹, Yulduz²⁰², Cevzcan, Jevandan vb şiir ve edebiyat dergilerinde yayınlanmış olmakla beraber, malesef bir araya toplanarak basılmış değildir.²⁰³

---

²⁰¹ Nurullah Altay, *Faryab Ceridesi Koleksiyonları (1372-1373-1374. hicri şemsi yıllar “1993-1994-1995 miladi yıllar”)*, Nurullah Altay'ın Müdürlük Yılları, Mezar-ı Şerif

²⁰² Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)*

²⁰³ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

KAŞKI²⁰⁴

Salmas erdi közlering köglümga sevda kaşki
Kıymeti rengine meni zar itmes irda kaşki
Tapmas hergez şevketimge hasretu enduh güzer
Koyma seng erdi delimden taşkari pa, kaşki
Sen bilen dünya güzeldir, bi yüzing dehrim bozuk
Kalmasın mehringden iri uşbu dünya kaşki
Dehşetu vehşet ne çun virane eyler gülistan
Karalıklar bolse yaruğlık la rüsva kaşki
Men kebi hayraneler ta kançe mahzun kalmışem?
Boy kötermasin elem tağı zamanda kaşki
Vasli aydinliğide, derdim mudava ülgüsü
(Açmegi erding cemal alem ara kaşki))
Eşk, edeb abadigah kirmes melal siz adamı
Koymasın erdi bu yoluni kaysi şeyda kaşki
Bolga li avare men Şadab visaling isterib
Kıska eylesin Hüda hicranda mava kaşki

Şaire, bu şiirinde, aşk acısını dile getirip, geçmişi adeta geri döndürmek istercesine keşki (keşke) redifi ile pişmanlık duygularını ve ahu efganını dile getirmeye çalışmıştır.

HARF-İ DİL

Gülzar-i dil zi abe sühen bikerane şud
Endişe ez hutur-e gamaş pur cevane şud
İkbale men zi evce felek ber zemin nişest
İn aşki şur behti kemem abu dane şud

---

²⁰⁴ Yarkin Şefika, *İpek Taleler "Afganistan Özbek Ayal Şairleri"*, Kabil, 2009

Pervaz ta sama bedu encüm mera hayf
Aher be bezmi haki rehem aşiyane şud
Pendarha be caddeye hak pa nebürde mand
Ez he şikestenem zi emel der çemaneh şud
Eyvanı zevke ma zi rühet zineti nebürd
Aguşe can ze tire gam, efsürde lane şud
Kej terze giti yekseru reftari kef ezu
Ruham fesürde ez emeli dil zi hane şud
Ey hemnefes be süzi nefesha makaş mara
Kez ahu naleha tanam ender zebane şud
Nazam negahi zevk ke de cilvegahi eşk
Şuri besar zedu eserem şairane şud
Var na ez harfi dil kalemi agahi nedaşt
Ez lütfe tu nevaye zemirem terane şud
Ya rab tu an behemrahi gam be tane manad
Ez baske bare hasretu herman be şane zed
Rüh ez diyar mikenem ez renci rüzgar
Harfam zi fite rengi zaman sadıkane şud
Şadab ger ze kahti vefayeş nemitevan
Budan hudaye man be ümidet bahane şud

NAHL-İ EMEL

Her nafas ber dil-i man vehm ze hicran ayed
Vahşat ba tu nebuden pim her an ayed
Pay-e metleb be rah ez seng-i hevadis bişkest
Peyk-i man leng-u ceres var be afgan ayed
Handeyi ber leb-i ma nakş nabast der vislaş
Güsse der her kadımı ez süye canan ayed
Nebüred ez güle rüyaş be dilem nakş-ı aziz

Bülbül-e tabam ez an mest-ü gazalhan ayed
Ba safatar-e edeb der ham-e mihreş pigam
Zanke lütfeş be men ez cevri rakiban ayed
Lefz-ü güftar-e hoşeş şevk be dil efrüzad
Beht eger ba güheri eşk bedaman ayed
Sühen alkıssa be şadab-ı şababı behşad
Mah-ı ümmid-e man ez ebri derahşan ayed

KIZGIN SÖZ

Ay közimning ruşeni, reg içre kanam sen özing
Yaş bahtim, yangi aşkim, nev cevanim sen özing

Ol karangu keçelerde nur saçıp şam dek
Cism eyla canim ara ruhu revanim sen özing

Aydin etgaysin mening könglümni kizgin söz bilan
Bolmasang bolgay dilim kan, bostanim sen özing

Dehr ara senden büyük, menga güzel canane yok
Sevgili gülgün azarim, azu şanimsen özing

Gülşan u aşkinga çün bülbül bolibman nevha ger
Telpinib Şadab olurman gülistanim sen özing

GÜZEL BAHAR

Keldi gül fasli, çemenni sebze devran keltirib
Eyledi haram cihanni yengi saman keltirib
Bustanu bağ ve sahralarni yeşnatdi bugün
Lala ve gül peykariga ruh ile can keltirib

Şema yengilig laleler yandı gülistanlar ara
Encimen kördi tarevatler feravan keltirib
Bülbülü mahzunni bağ içre firevan eyladı
Gül yakasin çak aylab anbar afşan keltirib
Bu güzel yangi bahar aydinligida hoş yeşeng
Ülkeni Şadab etgay yangi saman keltirib

Şaire, şiirlerinde genel olarak aşk, sevgi, dostluk ve insani duygu ve ilişkileri konu edinmiştir. Bülbül, lale, bağ, gül gibi klasik edebiyatta sık sık kullanılan motifleri, çekinmeden kullanmıştır.

ÜLKEMİZ KIZLARI

Ay ülkemizning kızleri
Ening uluğ taçı sari
Ating cihandadur büyük
Sevgay seni yaş u kari
Zahmet çekip isar eting
Ülke boyida kar eting
İlmu maarif arkali
Topragingiz gülzar eting
Siz örgening ilmu hünar
Hidmat kiling sam u sahar
Her kim ki hidmat eylagay
Topgay muradiga zafar
Bu ülkemiz mundan bu yan
Kilgay terakki beguman
Zahmet çekinglar birlaşib
Bolsin vatan raşki cinan
Bir dil bolib zahmet eting

Vahdet kilib algay keting
Şadab eylab ülkeni
Siz yahşi künlerge yeting

Şairenin “Ülkemiz Kızları” adlı bu şiiri, sadece kız ve kadınları konu etmesi açısından dikkate alınması gerek bir şiidir. Hece vezni ile yazılan şiirde, kadın ve genç kızlara, tavsiye ve nasihatlerde bulunmanın yanında, onların sahip oldukları değerler ve güç te nazara verilmektedir.

3.4.50 EMİNİ, KARİ MUHAMMED KERİM OĞLU ELHAC MUHAMMED KAZİM EMİNİ, (DOĞUM YILI: 1964)

Emini soyadı ile meşhur olan Muhammed Kazim, 1964 (1343 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Meymane Şehrine bağlı olan Devletabad kasabasında dünyaya gelmiştir. İlk ve orta eğitimini Arabhane ve Ebu Ubayd Cevzcani Lisesinde bitirmiştir. Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesini 1986 (1365 hicri şemsi) yılında bitirerek 1989 (1368 hicri şemsi) yılından itibaren Faryab vilayeti Mirza Uluğ Bek Adındaki Pedagoji Enstitünde, öğretim görevlisi olarak işe başlamıştır.

Emini, 1998 (1377 hicri şemsi) yılında Afganistan’ın kuzey vilayetlerinin Taliban hakimiyetine geçmesi ile ülkesini terk edip, önce Pakistan sonra da Suudi Arabistan’a hicret etmiştir.²⁰⁵ Günümüzde ise “Miladi Nur” isimli dergide baş muharrirlik yapmakta ve serbes olarak çalışmalarına devam etmektedir.

O, şiir ve edebiyetle ilgilenmekle birlikte, hünlerli bir hattattır. Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası)’nin yanında Urduca ve Arapça da bilmektedir. Kendisi Afganistan’da ki Özbek edebiyatı araştırmaları üzerinde bir otorite olarak kabul

---

²⁰⁵ Azizullah Arral, Sağınç (Özbek kalem eğeleri), Kabil, 1388 hicri şemsi-2009 miladi

edilmektedir.²⁰⁶ Afganistan Özbek edebiyatı ve tarihi üzerine çok sayıda araştırması ve kitabı vardır. Ancak kendisine ait olan şiirleri ve makaleleri bir külliyat haline getirilip basılmış değildir. Eserleri 1980 (1359 hicri şemsi) yılından beri ülke matbuatınca neşredilmeye devam etmektedir.

Emini eserlerinde “Altın taş, Tağaçı, Erke bay, Ferhad mahlaslarını kullanmıştır.²⁰⁷

O'nun basılmış olan eserleri :

1. Rengin Keman Şiir(Tezkereyi Suhanveran Fariyab) Mücellid Evvel (Mecmuayi Müellifin) Meymene, (Şiir kitabı ve Faryab Bölgesi Özbek Şairler Tezkeresi, 1. Cilt), 1990 (1369 hicri şemsi).
2. Münakib İslami (Vakiati islami) Meymene,1994 (1373 hicri şemsi), Meymene/Faryab.
3. Risaleyi Tuhfetülüzara (Tasnif Mirza Cüneydullah Hazik), Meymene, 1994 (1373 hicri şemsi).
4. Yadname Sipahsalar Şehid, Meymene/Faryab 1997 (1376 hicri şemsi).
5. Vatanni Esleb...-Peşaver/Pakistan,1998 (1377 hicri şemsi).
6. Yadnameyi Nefire Faryabi, İntişarati Bahtar (Bahtar Yayınevi), Mezari Şerif/Belh, 1985 (1364 hicri şemsi).
7. Rengin Keman Şiir(Tezkereyi Suhanveran Fariyab) Mücellid Duvvum)(Mecmuayi Müellifin) Meymene, (Şiir kitabı ve Faryab Bölgesi Özbek Şairler Tezkeresi, (2. Cilt), 2005 (1384 hicri şemsi).
8. Afganistandaki Özbek Şairleri, 2006 (1385 hicri şemsi), Kabil
9. Tezkere-i Şuarayi Cevicanan, 2006 (1385 hicri şemsi), Kabil
10. Coğrafyayı umumiyyi Faryab, 2007 (1386 hicri şemsi), Kabil

Basılmamış eserleri:

---

²⁰⁶ Doktor Fayzullah Aymak, Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve Olarning İcadı Numuneleri, Kabil

²⁰⁷ Elhac Muhmmmed Emin Kazimi, Afganistandagi Özbek Şairleri, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

1. Hammaseyi Devlet Kaptan,
2. Afganistandaki Özbek yazuvçileri,
3. Tercümeysi Özbeki Gülistanı Sadi (Murad Hoca),

SEBA GEH ARZI HAL²⁰⁸

Seba bargil diyarimga güzar kıl
Diyarim haliden bizni haber kıl
Mürüvvet kıl diyarimga selam et
Bari ortak ve yarimge selam et
Ne çok kiçdi digil illerning hali
Niçe boldi ulus gam paymali
Aman kaldı mi yar ve aşenalar
Bari muhtaci nan bahti karalar
Ne keçedi ya ve kolide başleriden
Kişi almas haber köz yaşleriden
Uluslar kañası talan etildi?
Ki kañalı haline hayran etildi
Kamakka tüşti kañalı kari ve yaş?
Bu haletni niçok il etti berdaş
Niçok boldi azizu aşenaler?
Bela birlen yolukgen binevaler
Kara tün oldi birden yaktu kündüz
Tavsetden yolukib bu hali mermuz
Yıkıldı ilmu sanat destgahi
Ke oldi mülki vahşet havfgahi
Yine boldi hakiket uşbu evham

---

²⁰⁸ Muhammed İslam Gedaz, Hamid Faryabi, Rahim İbrahim, Muhammed Kazim Emını, *Rengin Keman Şair (Cilt I)*, Faryab, 1369 hicri şemsi (1990 miladi)

Kişiler özligin saklaşda idam
Bütünley beldeler ilden boşışdi
Sitem hemde taassub hadden aşdi
Meger kim asemandan yağdi külfet
Ke boldi berçe il pamali zillet
Vatanga cehlu zulmet cağı keldi
Bela u fitneler kirgagi keldi
Bari can havfiden avare boldi
Ulus avare rak tabare boldi
Hülase kıska aytsam uşbu makal
Tüşib ayl üzra şunde agyer ahval
Şu gamler birle men ham aşena men
Kiçe-kündüz giriftari bela men
Felek bidadiden avare bolgen
Penah izleb besi biçare bolgen
Felekning zulmini sergeştesi men
Sitem birle taassub kuştesi men
Vatanning Kabesin yavelarga birgan
Kademni Mekketullah sari koygan
Uşel yuzi kara avaredur men
Ke şundey yerde bahti karadur men
Vatan bu sağa seni eylesem yad
Hucumi gam etar tabimni naşad
Közimde uyku yok, dilde huzurim
Uşalğan cami ayşim hem sururim
Bolib men ta ke gurbat mübtelasi
Hazin köngül erür gurbet edasi
Tiriklikden bütün dilserd dur men
Tün ve kün mübtelayi derd dur men

Tutilgen gerd kelefden gabağim
Kim arter kün-sayir bu derdu dagim
Bolib reng zerd yat ve aşnage
Tünü kün yiğlarim yelğuz hüdage
Vatanda siğmagan, alemde siğmas
Hüda tindirmegen elbette tinmes
25 Receb 1420 (1998 miladi)
Meşrefiye, Mescidi Bilal-Medine-i Münevvere

Şair, milli his ve duygularla dopdolu bir insan olduğu için, eserlerinde yukarıda ki şiirde olduğu gibi milli ve sosyal meseleleri konu edinmiştir. Ayrıca vatanından mecburen ayrılmak zorunda kaldığı için, vatan özlemi de şiirlerinde sık sık işlenen bir konudur. Yukarıdaki şiirde bütün bu duygular harmanlanarak, vatanın durumu, ihanete uğraması konu edilmiştir. Hece vezni ile yazılan şiirde, hüznün, ayrılık acısı, vatan hasreti, ihanete uğranma duygusu iç içedir.

VATANNİ ESLEB²⁰⁹

Ayrılık derdiden yiğleb, közlerim nemnak etey
Küydürüb tokkiz felekeni, ah ateşnak etey
Keçeler tinmey feğanu naleye gamnak etey
Tilbelerdik kıçkırub etak- yakamni çak etey
Endi kim boldim bedreğe, ayt kimden bak etey?

Kaysi bir derdimge yiğlay bikes ve biçare men
Kayğu ve gam külfetinden, bağri yüz ming pare men
Yardan- dildardan ayru, besi avare men
Ana yurtumdan cuda boldum, ne bahti kara men

---

²⁰⁹ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Vatanni Esleb (Özbek-Türkmen Şairlerinin Muhaceretde Yaratgen Şiirleri)*, Peşaver/Pakistan, 1377 hicri şemsi (1998 miladi)

Üyni gam bahriye taşlab, aklini derak etey

Tüşti izzet evciden toprakke yarkin yulduzum
Emdi ötgey hasretu gam birle keçe kündüzüm
Dost düşman dide indi kaçan kaldı yüzüm?
Ötmişim efsaneye ohşar, işanmengler sözüüm
Dehreni yahşi yemaniden niçe kün bak etey

Yilkem üzre koydi gerdun derdu mihnet tağini
Hasretu gam birle ötkerdim yigitlik çağini
Serseri gam paymal etti köngül yirağini
Ömürler boldi kişi körmäs tenimning sağini
Şireyi canimi ta ki ta'mey zehhak etey?

Bir zeman keldi ke bolsak tağ kebi berdaşlik
Munçe hem bi ittifaklik bes irür ve başlik
Barçe kuldaşlik etaylik berçemiz tildaşlik
Başsız olmas hiç millet, eylemeng bi başlik
Ah ana yurtim dib özni her sari çalak etay

Ya Emir Timur Babam ruhi meded kıl hayderi
Kim ganimler mekri bozdi özligimning kişveri
Bir teman yav fitnessi bi ittifaklik bir sari
Birleşing halkin körilsin bir Seddi İskenderi
Şanlı ecdadim yolın izleb özüm çalak etay

Kayguden yazdim yaranlar gamli könglüm nalesi
Kayda bolsam meyli könglümdür vatanning valesi
Berçemiz birten irürmiz bir derehtning yalesi

Gaflet uygusiden uygan tebran Özbek Balasi
Gam hücumiden perişan könglümi eflak etay
Haci Kamp-Gülşen Kolony,Peşaver/Pakistan 1998 (1377 hicri şemsi)

Şair yine bu şiirde vatan hasretini yanık bir kalp dile getirmiştir. Emir Timur'un da ismini zikrederek, geçmişe olan özlemini pekiştirerek vermeye çalışmıştır.

MÜHEMMES BER GAZALİ-İ ÜSTAD-İ SÜHAN KELİM KAŞANİ²¹⁰

Neşgüfet gönçeye del,renc fesürden bakist
Umruha şud belabum hasrete gürten bakist.
Refti u hatereat ber der revzen bakist
Bad varstegim süz e tu dar tan bakist
Ateş efsürde veli germi ye gülhen bakist
Hatire azürdeye mara ta be key ü çend kunid?
Basteye ehl ü eyal u zenü ferzend kunid
Penceam ra begriban kefen bend kunid
Ke henüzam hevese cib deriden bakist.
Serve azad az an gaşt ke bi baruber ast
Mert ra kaide taalluk be cihan derdi ser ast
her ke hud az gerave nefis rehanid ner ast
seng ra rahm azin sangdelan bişterest
Merhreban şüd felek ü kine düşman bakist
Ab hun gaşt be çeşmem ze fūrūrizi ye aşkç
Zede ber can şererem, baske sabük hizi aşk
Mandeam seht acab zinhame hūrūrizi aşk
Bu kafas sahteam lik zer gülūrizi aşk

---

²¹⁰ Muhammed İslam Gedaz, Hamid Faryabi, Rahim İbrahim, Muhammed Kazim Emimi, *Rengin Keman Şair (Cilt I)*, Faryab, 1369 hicri şemsi (1990 miladi)

Mitevan yaft ke şevk e gül ü gülşen bakist,
Kare men zar şud az selseleye zülf e deraz
Gün helal bahre tu begşüdeam ağuş e niyaz
Be ümidi ke be matemkadeam ayi baz
Mitevan yaft ke şevk e gül ü gülşen bakist.
Ber sereş tarfe havaist zi yaran kadim.
Ta Emini besare küye tu gardad mükim
Ruz u şab hemdem derdest ü be endühe nedim
Şem san gaşte be eşke tu greftar e kelim
Ateşe şevk e tu aş ta dam mürden bakist.

SUGNAMEYİ KABİL

Kelke man ta hame ender ber gereft
Tavsane tabamrame dıger gereft
Reftem ez hud güsseha abam nemud
Sergeranihaye ez ser gereft
Umruha az ateşe del sühtim
Ankederha ,karzuyam par gereft
Baz çerhe bad nehadü kecmedar
Behre azaram rahe dıger gereft
Kabil ey nezhatgahe ikbale man
Key tevanam del ze mehrat ber gereft
Çeşme man der mateme tu hün gerist
Kişvere del ra gamat yekser gereft
Sühty der ateşe bidudu cehl
Ruzhaye behterinam be tu bud
Yadu ra gerçe hakister gereft
Mehri canbahşat büvedder ragragam
Gerçe del ra ez berem dilber gereft

Ez nesime canfezaye damanat
Gülşene tabam güle bavar gereft
Kerdeam ender tu tahsile kemal
Murğa del ra der laneat şehir gereft
Raşke rezvan bud kuhu damanat
Çeşmesarat lütfe ez kevser gereft
Ey gururet ayete azadegi
Name şahan ez tu şan u fer gereft
Kabil ey gehvareye üstüreha
Ker u feret bac ez kayser gereft
İztirap ender dele ada fetad
Ta celalat bahtar haver gereft
Kabil ey cennet mekan e bı bedil
Ey ke namet cümle büm ü ber gereft
Hürremü memur bad piramnat
Garçe anra müddeti kafer gereft
Haliya binam tura der haku hun
Zehmaya ye mühlekat peykar gereft
Haliya gerdideyi matemsera
Ez keranat ta keram ahgar gereft
Vadiye sersebze etrafet deriğ
Naaş haye bi serü peyker gereft
Mergü hün barid ber daman e tu
Mevce birader ba birader der mesaf
Behri katli hemdiger hincer gereft
Her teref viraniü vehmü sükut
Küyü berzan, hane sarta ser gerst
Ez hücum e merdüme Avareat
Deştü sehra heybete mahşer gereft

Peykeretra ateş e cehlü nifak
Ba furuzan şüleha der ber gereft
Nalehayet ta süreyya şud bülend
Ya felek neşnid güşeş ker gereft
Ya ilaci nist in derde tuna
Gerçe alem ra mudabagar gereft
Zın setamhayi ke ber cane tu raft.
Mitevan sed sal matem, ger gereft
Ez cününe çend şemre hire ser
Çeşmhayem kör, kabil dergereft
Ez sare cehlast in virangari
Dideye ensaf eger daver gereft
İntikame halk der hun hüfte bud
Key tevan cüz haleke ekber gereft
Ta küned rehmi huda, bayet heme
Dest hara ber dua yekser gereft
Ey huda biçaregan ra çare saz
Keateş gam çerh ra der ber gereft
Ey Amini leb furubend ez sühen
Ke ateş hasref dele muztar gereft

MAKAM-İ MADER

Berter ez nüh perdeye eflak cahre maderast
cennetü firdevs yekser, hak rah e mader ast
Bi rezaye u rezaye hak Nemiayet bedest
Feyz e cennet ez duaye subhgahe maderast
Dest halk hemçü u mevcut hergez neyaferit
Anve bı ceng u sepah teshir misazad cihan
Nime şebha nale, eşke şamgah maderast

Dest e halkat hemçü u mevcut hergez neyaferid
Yek kalem lütfü muhabbet, in günah e maderastç
Garçe mecudi aziz u nazenin başad peder
Rahat dünya u ukba der penah maderast
Sücd e ber payeş revat başed, beca aram hemi
Anke hak eskir migardanad ahe maderast
Rüye asayeş na bined her ke rencanad dileş
Ruze mahşar erşu kursi dadhahe maderast
Muceze isa, yedi beyaz u umre Hızır ve Nuh
Faş gun yam ez dua ye gah gahe maderast
Ba kemale natevani, key tevanam vasf e u?
Tab e resayem(Amini) özür hah maderast.

MÜNAZERE-Yİ MÜR VE MELEH

Geşt şebi der dehi ez (Fariyab)
Harmeni ez seyle melehha harab
Barke fena hanehe dehkan besuht
Geşt tabah hestiye u yeksere
Hemçü ümidi ke şeved hake rah
Hile meleh mezree ra bergereft
Çün şahe hurşid ke haver gereft
Deste sitem geşt be tarac baz
Her tarafi hile meleh tur ketar
Nagah ez an ceme der an keştzar
Did yeki mur zayıfu nezar
Ba tane efgar ke rah miburid
Dahe be kaşaneye hud mikeşid
Güft ke: ey gaşte ze bi haseli
Çend zi evzae cihan gafeli

Çend küni zahmetü rencü telaş?
Ruzu şab ender peye kasbe maaş
Çend huri rene kemü bişra?
Hasteu azurde kuni hiş ra
Zindegi in nist ke rencet dahad
Ba gamu endüh şekancat dehad
Hızı dere beht be hud ber guşa
Çün natevani, dere diger guşa
Tabe melehha eger ısyan küned
Ateşe gam ber dile dihkan küned
Dad çenin mur cevabaş ke: ey!
Bareye ısyan naşavad umre tey
Çünkü fetad ez sere şeb rusari
Serkeşed ez kuhe but haveri
Çün negarad bezger in hal ra
Hem tabah in hasel yedsal ra
Dest tu kutah kunad ez sitem
Zindegi-ye tust hemin yekdüdem
Man ke der in ruziye kem kana-im
Nist ez in şive kesi mani yem
Sayel kana beh ez padişah
Ku benamayd heme kişver tabah
Zulum be cayi nebüred kar ra
Kismete zalim küned edbar ra
Hest çenin resm seraya spanc
Her ke bedi kerd biyabed şekanc
Niş zenad akreb-u gül sine çak
Herke şevad ez amel hud helak
Her ke duruşti be kesan mikunad

Zin raveş hud ziyan mikunad
Nik eger hire şevi ber cihan
Kar-e cihanest çu abe revan
Her ke keşad muze-ye hud ra ze ab
Kar cihanra çu begire hisab
Bigzer ez endişe-ye sud-u zıyan
Dar talab-e nam-e niku dar cihan
Piş hudavand be gah-e hisab
Har ke dehad karde hud ra cevab
Merdi eger, roamalat kun durust
Tavşe-ye ukba çu amelhayetust
Begzar (Amini) zi rah-e çün-ü çend
Bar amel-e nik miyan ra beband²¹¹

3.4.51 SİRET, İMAMKUL OĞLU HAYR MUHAMMED SİRET, (DOĞUM YILI: 1965)

Hayr Muhammed Siret, 1965 (1344 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Meymene şehri Arabhane mahallesinde dünyaya gelmiştir. İlk, orta ve lise eğitimini Meymene'deki okullarda aldıktan sonra Faryab Darülmuallimini (Faryab Öğretmenlik MYO) bitirerek öğretmen olmuştur.

1983 (1362 hicri şemsi) yılında başladığı edebi çalışmalarına, daha çok Darice (Afganistan Farsçası) şiirler yazarak devam etmektedir.

Siret'in basılmaya hazır bir adet şiir kitabı vardır.

ENDİŞE

Ger be zahir ez huzur aşına durim ma

---

²¹¹ Elhac Muhammed Kazim Emimi, *Divan-ı İbni Yemin*, Meşhed/İran, 1377 hicri şemsi-1998 miladi

Lik der batın karın-e yar-e mesturim ma
Umrha şud be rıza-ye aşına manand-i şam
Der huzur-i cem misuzim mesürim ma
Der zamir ma nedarad cay neyrenge-u duyi
Yek zeban darim-u yed dil ez riya durim ma
Cilve diher mecazi key dihed mara ferib
Der hakikat mehv-i raz-i cilve-yi türim ma
Ta nefes bakist renc-i pas-e ülfet mikeşim
Gerçi ez cevr-i felek bisyar rencürim ma
Hane ze fegar-e ma "Siret" nemigardad harab
Be her zaman ez geyz-i in endişe memurim ma

RAH-I HAM

Emruz inani dile hud kam nagiri
Ez nehli amel meyve serencam negiri
Ez kem şudani umri geranmaye çe dani
Ta ibret ez in gerdişe eyyam negiri
Umret be abas der adam ez bihaberi reft
Heyfest künün pa zerehe ham negiri
Ey bihaber ez lizzeti dünyayi maani
Ta key zi gami zar nefes aram negiri
Hergiz neşevi mehremi esrari hakikat
Ez çihreye dil perdeye evham negiri
Mezmune tu ez cilve ye hak reng negirad
Ez gayb eger mayeyi ilham negiri
Ta pak nesazi zi heves haneyi dil ra
(Siret) talabi dil zi dil zram negiri

CİLVE-YE HAK

Baz giti ra bahare taze ez serma gereft
Nakşı hasti baz rengi cinnetulmava gereft
Zinde gerdanid hak-i murde ra ez feyze hiş
Baz infas-i taravet adet-i isa gereft
Bad-i can perver cihan-ı hüfte ra bidar kerd
Cilve-ye hak ra benazam cüş-e istifna gereft
Ba hezaran cilve ez rüh gül nikab-ı hud keşid
İhtiyar-ı dil zi desti bülbüle şeyda gereft
Her ke came dideye mahmure nergis ra çu did
Zar hamistane hakikat bade der mena gereft
Gah be leb cüş-i tebessüm gah be ten mevci haram
Huş-e mara ba negahi an güle ziba gereft
Hemçu mecnün mibered mara be dünya ye diger
Kuh-u sehra baz ba hud çihreyi leyla gereft
Nakşı hasti ra nagardi gafil ez seyri bahar
"Siret" ez envari razaş yek cihan mana gereft

ÜLFET

Ber vaze çerhi gerdun bari nizare kerdem
Didem vefa nedared hud ra kinare kerdem
Cüz bezmgahi ülfet cayi sefa nedidem
Anca humar-i dilra bişkeste çare kerdem
Yek mehremi şafiki peyda neşud be alem
Izhari derdi dil ra şeb ba setare derdem
Geştem zi cüşe fikret mefruke seyri mana
Kez maceraye dünya hud ra kinare kerdim
Didem ke bağe mana keyfiyet deger dared
Ez ateşi muhabbat canim be süht (Siyret)
Çun lale dağe dil ra key aşekare derdem

**3.4.52 REHA, MİRZA ABDULHALIK OĞLU RAHMETULLAH REHA,
(DOĞUM YILI: 1967)**

Rahmetullah Reha, 1967 (1346 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Meymene şehrine bağlı olan, Toklihane Mahallesinde dünyaya gelmiştir. Eğitimini Faryab vilayetinde bulunan eğitim kurumlarında tamalamış olup, Faryab Gençlik Riyaseti, Edebiyat Bölümü Müdürü olarak resmi görevine devam etmektedir.

1986 (1365 hicri şemsi) yılından beri edebiyat alanında eserler veren şair, şiirlerini daha çok Darice (Afganistan Farsçası) yazmaktadır.

Gezineyi Şiiri Benam (Ansevi Hurşid) adlı basılmaya hazır bir şiir kitabı bulunmaktadır.

FEVAREYİ DERD

Baz ateş ez dilem ser mikeşed
Murgî can ez derdha per mikeşed
Baz der umge dilem feryad hast
Derdhaye taze ez bidad hast
Baz ha had ın dilem diwanegi
Büzgered yekbare ez ferzanegi
Baz ince karhaye digereş
Ateşi piçide ders hakister est
Baz terhi nev be imza mireşed
Payı sed ha kes be inca mireşed
Baz resmi nev heyahu miküned
Bağı mara pur zı alu miküred
Bazı an güsale ye fersğde şah
Samerihara keşanad su ye kah
Baz an feraunha, nemrüd ha
Bur keşend der aseman ha dudha

Buz butha her kuca cilve gerest
Desti ibrahim her kucu rehberest
Hay merdüm ez hater gap mizenem
Hay merdüm ez teber gap mizenem
Hay merdüm aftarbema kucast?
Revşeniye Aftabe ma kucast?
Hay merdüm hake pake maçe şud
Sibe sürhü tutu takı ma çe şud?
Hay merdüm habeman sengin şude
Bağe rüyahayeman rengin şude
Han meger diruz can ez yadrefit?
Can sesayi ha heme berbad refit?
Hançe şud an heşmha an sengha?
Can nesayi ha heme berbad refit?
Han çe şud an heşmha an sengha?
Han çe şud ba desti hali cengel ha?
Hay merdüm zindeand laleha
Zire regbare tegerg ve jaleha
Hay merdüm fikre bidari künid
Haliya vaktast hoşyarı künid
Hane ra silab dared mibered
Gelle ra gürge şikari midered
Gerçi düşmen der herime lak emast
Sad elem der sine haye çakı mast
Berferazi külleha perçem zanid
Behri azzadi kadem mühkem zanid,
Der cebin e ma hate teslim nist
Ez şehadet der dile ma bim nist.

EZ SİYAH-I ŞEB

Der bağ ez epavule paiz gisse kun
Ez afeti reside be paliz gisse kun
Zan mey ke raz telhiye alem derun ust
Der cam men biyaru kemi riz, gisse kun
Efsane haye kühne e tekrar mi künid?
Ez dastane taze ye ma niz gisse
Ferda, deger menare nagerded zi kelleha
Ez katliam i leşkere engiz gisse kun
Ber merdümane teşne lebe serzemine man
Huşkiden tamamet kariz gisse kun
Mara e behreist zi keşmir ü hindü in
Ez abu hake şehreki gerdiz gisse kun
Ez şam, ez siyahı şebhaye dir payç
Der güşe aftab seher hiz gisse kun

RU'YET ŞEKAYİK

Hürşid der negahe tu kemreng geşte ast
Diruze ma be hatıraha seng geşte ast
Namuse ma ke ra'yat sürh-e şekayet ast
Derda! Gubare damene sad nang geşte ast
Ez baske künün batılı hak ra temiz nist
Zinru cihan be ehli hirad teng geşte ast
Davaye fezlu hakku adalet der in zaman
Tenha şuale eddeyi eldang geşte ast
Ez ma mapurs nağmeye fanus sübh ra
Saz bülendi ruz şebaheng geşte ast

ZEBANİ NİGAH

Cilve kun, cilve be cayi ke cihan e manu tust
Mezheri pak tecellaye manu tust
Razhayist beher lahze ke zan manu tust
(Neşevêd faş kesi ançe miyan manu tust
Ta eşarat nazarname resane manu tust)
Her nefes man be huda vesli tura micuyam
Salha şud ke rahe mehrü vefa mipuyam
Güle ümide tura ba dilu can mibuyam
(güş kun balabe hamuş sühen miguyam
Güftegü kun be negahı ke zebane manu tust)
Dile bismel sıfatam der şate hunabe tepid
Der heme hal gamu mihneti eşke tu keşid
Başnev ez süz dele zare men in tarfa nevid
(rüzgari şudu kes merde rahe eşk nedid
Haliya çeşme cihanı negerane manu tust)
Bahr-e eşkimu ber sahile ma kes neresid
Ta makamate dile bidile ma kes neresid
Be rümüze tarabe mehfile ma kes neresid
(gerçi der halvate raze dile ma kes neresid
Heme ca zemzemeye eşke nihane manu tust)
Ta kucaha revam ez behri temaşaye beheşt
Bitu delgir büved gülşen zibaye beheşt
Nadeham dil be nikuyan dilaraye beheşt
(In hame gisse ferdevsu temennaye beheşt
Güftü güyiu hayali zi cihane manu tust)
Mare dil güneşmarend be dibeçeye akl
Aşikan dil naseparend be dibaçeye akl
Yadgarı negüzarend be dibaçeye akl

(Nakşe ma gü nanegarend be dibaçeye akl
Her kuca nameye ışk est nişane manu tust)
Ançe peydau nehanast fera süye sepehr
Zinde ez eşk büved zaide ülfetü mehr
Vin kemalate rehanist zi efsün zi seher
(Saye zi ateşkedehe mast furugı mehu mehr
Ah ez in ateşe revşen ke be cane manu tust)

3.4.53 ARAB, HAYATULLAH OĞLU PUHANYAR EHADULLAH AHMEDULLAH ARAB, (DOĞUM YILI: 1967)

Ahmedullah Arab, 1967 (1346 hicri şemsi) yılında Faryab İli, Meymene şehri, Arabhane Mahallesinde dünyaya gelmiştir. Bütün ilk ve orta eğitimini Meymene'deki okullarda alan Ahmedullah, Faryab Devlet Üniversitesi Pedagoji (Eğitim) Fakültesini bitirerek öğretmen olmuştur.

Meymene Afgan-Türk Lisesinde ve Mezar-ı Şerif Afgan-Türk Lisesinde uzun yıllar boyunca öğretmenlik yapmıştır. Günümüzde de Meymene'de özel bir eğitim kurumunda öğretmenlik yapmaya devam etmektedir.

1983 (1362 hicri şemsi) yılından beri şiir ve edebiyatla ilgilenen Ahmedullah Arab, Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) eserler yazmaya devam etmektedir. Ancak defterler halinde toplanmış olan şiirleri çeşitli edebiyat dergilerinde yayınlanmış olsa da müstakil bir kitap olarak basılmamıştır.

MÜCMERİ IŞK

Mera cism ve tu ra can aferidend
Her ançi hastend aferidend
Tu ta der aseman pervaz dadend
Mera be hak yeksan aferidend
Mera hemçün sependi mücmeri ışk

Tu ra çün şüle-i süzan aferidend
Me ra pervane bezmi tu kendend
Tu ra şemi früzan aferidend
Sera payi cemali nazeninet
Acep ba şevketü şan aferidend
Ze behri canı men mannedi yusuf
Be tu çahı zenehdanaferidend
Be pehnavereb zamini kişveri hüsn
Tu ra çün şah ve sültañ aferidend
Dü ebrüyet ze behri defteri hüsn
Be yek mezmün di invan aferidend
Yeki tefsiri divani cemalet
Diger ra afeti can aferidend
Be payı an dü ebrüyi hilalin
Ze navek tiri müjgan aferidend
Dü mesréi lebi yakut renget
Çi pür mana gazalhan aferidend
Be ziri yakutin leb ha sedef ra
Be san genci pinhan aferidend
Ze behri zülfi şebgün nigahet
Çe rüyi mehi taban aferidend
Be didarı preyşan cédi müşkin
Dili zarem preyşan aferidend
Tu ra der asemanı hüsn ey can
Serapa kevkebiştan aferidend
Çi kevkebha ze nüreş behri alem
Hezaran nüre taban aferidend
Menem sahil fetade biserü pa
Tu ra ruşend-i tufan aferidend

Menem sadık be ehdü işke hişem
Tura ari ze peyman aferidend
Hazanem men mara nebud visalet
Tura hem cun baharan aferidend
Eger dil hane viraneyi est
Hezaran genci penhan aferidend
Dili ra ba sefa mamur kerdend
Dili çun nur taban aferidend
Dili ra destü pa zevlane kerdend

GÜLİSTANI EDEB

Ey huşa der rahı meyhen azm o iman daşten
Der telaşı hıfzı o resmi niyakan daşten
Meşeli azadegi re her zeman efruh ten
Behri millet sayo kuşış ez dilo can daşten
Ey huia az o heves ra suhten ser ta be pa
Behri nefsi congüza zencir o rendan daşten
Adiya ra gevheri yektayı behri iftihar
Keşveri ra ser bülend hemçun hurasan daşten
Der cehani marifet nuri edeb efruhten
Der miyanı şehri zülm kevkebistan daşten
Der ferazi asmani hikmeto fennü hüner
Çun "Nevayı" şairi ba şevket o şan daşten
Der makamı maneviyet sahibi ilmo edeb
Arifi hemçun zehir meşhürı dervan daşten
Hemçu baber der rehi feyz o seadet tahten
Fenni şemşir o kalem ra şahı sultan daşten
Sufiyi varesteyi çun meştibi vala suhen
Ziveri nehli edeb der fenni usyan daşten

Hemçu "Nadim" ya "Mukimi" ya çu "Fırkat"der kelam
Der debistanı sühen sedha sühendän daşten
Rengü büye gülşen ve afak hençün nadire
Der gülistani rdeb sed güne reyhan daşten
Hemmetu ezmi felek peyma dehed ber ademi
Restemu suhrab devran ra hezarean daşten

3.4.54 FITRAT FARYABİ, ELHAC MEVLEVİ SEYYİD MUHAMMED RESUL OĞLU SEYYİD HAFİZULLAH FITRAT FARYABİ, (DOĞUM YILI: 1970)

Fıtrat Faryabi, 1970 (1349 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Peştunkot ilçesinde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta eğitimini Peştunkot ilçesinde, liseyi ise Meymene'de bitirmiştir. Kabil Üniversitesi Gazetecilik Fakültesini bitirdikten sonra, halen Meymene'de çeşitli ulusal basın, yayın organlarında görev yapmaya devam etmektedir.

1985 (1364 hicri şemsi) yılından beri edebiyatla ilgilenmekte olan Fıtrat Faryabi, eserlerini genellikle Darice (Afganistan Farsçası) yazmaktadır. Özbekçe ve Peştunca eserler de veren şairin, şiirleri çeşitli süreli yayınlarda neşredilmiştir. Ancak şiir külliyatı kitap olarak basılmamıştır.

HEMASEYİ SEBZ

Ez taki huşku bağı engiz kıssa kon
Razı hücümü leşkeri payız kıssa kon
Der serzemini mergi şekayık ze süzi derd
Ez şrvkı nevbaharı dilaviz kıssa kon
Ta hasretü zemanë zodayed ze sineha
Saki ,biya ze sager' lebriz kıssa kon
Çun mevlevi be ısk ve gezel remzı ışkra

Ba nuri şemsı arifi tebriz kıssa kon
Tevsiri hokkebazıyî tarihi ruzegar
Ez devreyî sikenderu perviz kıssa kon
Şeb der huzurî meclisî mah o setaregan
Ruzî siyahî fitratı ma niz kıssa kon

FURUGİ İŞK

Ela ey mestane behri şadiş dilha
Benuşan yek du sager mey ke gerded pak müşkilha
Ze hicri dust uftaden be girdabı gamo hasret
Biya ey talıyî hoş ta şenem ez cem vasilha
Fena geştên be behrî ışk sed dunya cunun hahed
Be tufanı bela reften nebaşed karı akılha
Tulu mihri taban şod delilî mehvi tariki
Ze eltafı vucudu hak adem gerded batılha
Tevafı kabeyı maksed başed an keder müşkıl
Çu rahî sıdk deryabî nesi payanî menzilha
Şud avazı neyî mutrib nevayî ruhî muştakem
Ze feyzî bade mibaşed nişanî eyşî mehfilha
Ger üfted der dili fitnet furugı ışkı yezdani
Be dest ared zı bağı şiiri hud sed güne hasilha

FEYZ-İ BADE

Seher zi piri heber be guş amed
Begi sagerî dilkeş ki vaktî nuş amed
Sefayî mehfilî rendan zı bade şud angeh
Ki ez sebahi ezel roz kadeh be düş amed
Cebî hiş besayember astanî niyaz
Be in kerişme ki dildarı perde puş amed

Hoşa dili ki şevved hakı rahı an yarı
Ki nezdi aşıkı miskin suhen neyüş amed
Beşuy levhi dilet ez hevayı ehrimeni
Be hukmi anke çuşed ehrimen serüş amed
Kunun kş badı beharş ve gül hem agüş est
Zi buse eş dili dıvane em be huş amed
Zi feyzi badeyi gülgün ve ülfet saki
Revan fitraı dildade der huruşamed

HAYAT-İ CAVIDANE

Eladilber be ahengi çeğane
Be guşemhan yeki şirin terane
Zi hicret ey butisiminuzarem
Şude deryayı aşkı men revane
Biya ez hali zari men porşeş kon
Ki reftem merğı dil ez aşiyane
Zı destı ı'şk to bimar geştem
Keşed ateş zi kalbi men zebane
Bedi kami dilem ra ey periru
Ki men diğer nemi hahem behane
Du çeşmi şuht ey mah-i yegane
Be mest mibered sebr-e ez dili men
Ger ez cami visalet bade nuşem
Be dest arem hayat-ı cavidane
Biya yekdem ki Fıtrat ser ayed
Gazelhayı letif-i aşıkane

3.4.55 SEVİNÇ, VELİ MUHAMMED KIZI MA'SUME SEVİNÇ, (DOĞUM YILI:1972)

Ma'sume Sevinç, 1972 (1351 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Peştunkot ilçesine bağlı Onçe Arlat köyünde dünyaya gelmiştir. Meymene şehrindeki Afgankot Kız Lisesini bitirdikten sonra 1995 (1374 hicri şemsi) yılında Uluğbek adındaki Pedagoji Enstitüsünün, Özbek Dili ve Edebiyatı Bölümüne girmiştir. 2000 (1379 hicri şemsi) yılında buradan mezun olan Sevinç, halen Meymene'de bulunan Seyyid Ahmed Bina İlköğretim okulunda öğretmen olarak çalışmaktadır.

Ma'sume Sevinç, öğrencilik yıllarından başlamak sureti ile edebiyatla ilgilenmektedir. Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) yazdığı şiirleri, çeşitli edebiyat dergilerinde yayınlanmaktadır.²¹²

HAYAT SEVGİSİ²¹³

Seni sevgen kişiğe yokdur arman,
Şu ba'isden irür könglüm perişan
Közimning nuru erding ey münevver
Niçok kilding köngilni zar ve nalan
Yolinde kaçça baktim, kelmeding sen
Nige bağrimge urding kette peykan
Eger bilsen idi kim bi vefasen
Olden kılmas erdim ahdu peyman
Cihan lezetidin keçti köngül
Ki sensiz kalmagay dur istek arman
Mining derdim imdi bolmas
Tabiblerge deying, sen dari derman

²¹² Yarkin Şefika, *İpek Taleler "Afganistan Özbek Ayal Şairleri"*, Kabil, 2009

²¹³ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Sevinçim, hem ümidim, iftiharım
Senin yolinde kılsam canni kurban

**ATAHAN ŞAİRİMİZ HUDAYNAZAR ABER TOĞİLGENİĞİ 90 YILLIĞI
MÜNASEBETİ BİLEN, ONİN BİR GAZELİGE ERGEŞİB YAZILGEN**

Milletim bi çare ve hem közi giryan tabkey?²¹⁴
Erkliğini esteki könglide pinhan tabkey?
Başkalar öz ilmiden kökler taman yetişdiler
Uşbu millet üçün heyran ve sersan tabkey?
Ayrilikde bari ömrini daima sarf itdiler
Bir hata eylev bilen, hane viran tabkey?
Kembağal kaşaklar etkildi paymal
Zalim ve kanhurlarge, şevket ve şan tabkey?
Niçe yüz yilden beri mahkum boldik, emdi bes!
Birleşib birlik eyleng, ahu efğan tabkey?
Men men ve hem ayrılık söziden eyleng ictinab
Köngliniz tolsin “Sevinç”ge, zar ve nalan tabkey?

Masume Sevinç bu şiirini, ünlü Afganistan Özbek Şairi olan Aber Hudaynazar’ın 90. Doğum yılı münasebeti ile yazmış olmakla beraber, Afganistan Özbeklerinin tarih boyunca çekmiş oldukları zorlukları konu edinmiştir. Bu problemlerin çözümü olarak ise “*Birleşib birlik eyleng, ahu efğan tabkey?*” beyiti ile birlik ve beraberliği önermiş ve önemini belirtmiştir.

---

²¹⁴ Hudaynazar Aber’in 90. doğum yılı münasebeti ile yazılmıştır.

**3.4.56 ŞERİFİ, MUHAMMED ŞERİF OĞLU PUHANMAL (DOÇENT DR.)
MUHAMMED EŞREF ŞERİFİ, (DOĞUM YILI: 1973)**

Muhammed Eşref, Şerifi mahlası meşhur olmuş bir şairdir. 1973 (1352 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Meymene şehri, Arabhane mahallesinde dünyaya gelmiştir. İlk, orta ve lise eğitiminden sonra Faryab Devlet Üniversitesinden mezun olmuştur. Mezuniyetinden sonra Faryab Devlet Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak göreve başlamıştır. Günümüzde de bu üniversitede görevine devam etmektedir.

1980 (1369 hicri şemsi) yılında edebi faaliyetlerine başlamış olup, eserlerini Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe yazmaktadır. Çeşitli süreli yayınlarda neşredilen eserleri şiir defterleri halinde bulunmakta olup, kitaplaştırılarak basılmamıştır.

ÖMR ŞAMI

Ahım otiden el ve ulusge eser ittim,
Közim yaşning tükeddim ve la'l ve güher ittim
Dünya eliden kaçça körib ruy ve rüyaler
Ömr akşamining kayğu bilen seher ittim
Artti dilime dağ, felekning semtinden
Dünyage kelib ğam körbeyan hasrete yandim
Dardim üniden barçe ulusning haber itsem
Yavler söziden kalbime yok zerreçe kayğu
Sevgi otige küydim ve halim beter ittim
Otlı dilime artik irür söz nehanım,
Ağzım yaipib el ve ulusden hezar itsem
Her niçe "Şerifi" ki yüğürdüm bu cihande
Huşlık tape almay yine endin sefer ittim

MİNGÜ ÜMİD

Nilayin ortağlar min yar cevrin tartamen
Yar veslin tapmayin ağyar cevrin tartamen
Gel hidini izle ban kirsem eger gülşen ara
Geltirermen dib ve lekin har cevrin tartamen
Didiler el: genc orni daima viranedur
İzleban genc saadet mar cevrin tartamen
Turmişimning paytide Tenrige taat kılmasam
Şübhesiz dur kim haşrde nar cevrin tartamen
El yüzide ger asilsam darvaze, yokdur ğamim
Mengü ümidim bilen men dar cevrin tartamen
Özligim almak üçün canimni kuban eylerem
Yüz tümen huşlik bilen isar cevrin tartamen

3.4.57 SAVLET, VELİ MUHAMMED KIZI PUHIYALİ NESİME SAVLET, (DOĞUM YILI: 1975 (HİCRİ ŞEMSI))

Nesime Savlet, 1975 (1354 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Peştunkot ilçesi, Onça Aralat köyünde doğmuştur. Faryab Devlet Üniversitesi Pedagoji Fakültesi mezunu olup, halen Faryab Üniversitesi Matematik ve Fizik Bölümünde öğretim görevlisi olarak derslere girmektedir.

1994 (1373 hicri şemsi) yılından itibaren şiir yazmaya başlamak sureti ile edebiyat dünyasına adım atan Savlet, eserlerini Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe olarak kaleme almaktadır.²¹⁵

---

²¹⁵ Yarkin Şefika, *İpek Taleler "Afganistan Özbek Ayal Şairleri"*, Kabil, 2009

Şairenin basılmış olan eserleri aşağıdaki gibidir:

1. Mervarid,
2. Mecmuayı Makalat Der Bareyi Zahir Faryabi,
3. Bergha ve Ayineha (Şiirler toplamı).

Bunların dışında basılmamış olan Özbekçe şiir defterleri vardır.

İMAN NURU²¹⁶

Cemalin şevkiden ger bilseng ey can,
Tüşibdur könlim içre nar-i suzan
Bahar ömride rengim hazan dur
Anga ba'is irür, sin afat can
Uşul huş kad ve zib yüz sanemsin
Körib hüsning ecel boldi gülistan
Niçok bir ham eteying kim bir başkage
Setiğ bağrimni kilding katte viran
Keman kaşing hayali ey gül endam
Salib dur könlimge yüz dağ harman
Mini kasdim irür hakdan, visali
Ki enden özge, yok könlimge arman
Hayatim Savleti ey yar demsaz
İrür ikki cihande nur iman

BİRLEŞİŞ GÜCÜ

Ahd ü peyman eyle ban barçe yine birleş kirek
Hem nifak vakiye tüzlikni yine taşleş gerek
Bu aziz virane bolgen ülkeni abad etib

---

²¹⁶ Elhac Muhammed Kazim Emîni, *Tezkere-i Şu'ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

Bir biruni uşbu millet saadetge karin
Erte künde uşbu başlıĝ burçe köp ağır imiş
Şul sebebden saylemekke tedbir ve oyleş kirek
Halk için tinçlikni ester Tengriden Savlet medam
Kol kötarib uşbu istekke dua eyleş kirek

Şair bu şiirinde, birlik ve beraberliği öne çıkararak, önemini ele aldığı yukarıdaki şiirinde nifakın zararını ortaya koymaya çalışmıştır. İman Nuru adlı şiirinde ise son dönem şairlerinin, çok az eser verdiği dini konuları işlemiştir.

3.4.58 FEVJAN, ELHAC GÜLAM SAHİ OĞLU ELHAC ABDULLAH FEVJAN (DOĞUM YILI: 1978)

Abdullah Fevjan, 1978 (1357 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti Hace Sebz Puş İlçesi, Kara Şeyhi köyünde dünyaya gelmiştir. Meymenede eğitimini tamamladıktan sonra yüksek eğitimini gazetecilik üzerine Kabil Devlet Üniversitesi Gazetecilik Fakültesinde tamamlamıştır. Halen Hace Sebz Puş ilçesinde gazetecilik yapmaktadır.

Daha çok Darice (Afganistan Farsçası) ve Peştunca eserler vermektedir. Şiirleri bir divan halĝne getirilmiş olamkla beraber basılmamıştır.

NATIYE

Suk çi ista pe pak mine kender şi, kelender şi
De dünya av ma fiha ne, las pe ser şi, las pe ser şi
Muhammede pe çayı, ze geda desta devreyum
Kele bandi le tane, yav nezerşi, yav nezerşi
Meh di ilmer kakül di işpe de pe ayet (leluddu)yi
Çaçi ista pe minyi vayi, leb şeker şi, leb şeker şi
Çi canan de pak canan yi, hud rahmet per alemiyan şi

Çaçi ista pe devre gerzi,derbederşi, derbederşi
Reb rhed yi,te Ahmet yi,te mebbus pe yev ehd yi
Mihandi leke her zay,madurşi,madur şi
Ke meded de pak subhan vi,de cehad de yeve roşan vi
De tadin,dünya pe gut gut,musteker şi, musteker şi
Ke mensur gundi pe darşum(analhak)vayum,veve,ayum
Ke ebrişi ça pe mine,behteverşi,bel mahşer şi
Te serdar de enbiyayi,muhammed resulullah yi

İHLAS

Ze mineyum çi pehva di yev kadem sere zum
Ke di menzur ev icazet vi,sel rekem sere zum
Pe ateş las,hiri grivan lemde banu megöre
Yare her renge çi megari,ista pe çem sere zum
Fani jüvendün,fani dünya,fani bezi hem kevum
Mine beka de,ze beka lerum hedem sere zum
Ke di bura pe şan tevaf di,raçe pe berhe neşi
Göre gülşen te di hehije me şebnem sere hum
De ista riza zema kebe te,biya senem sere hum
Dag de ihlas mi pe lermum het de ihlas mi pe las
Ze har garib yum,çi da het ev de kalem sere hum
Ne melek kijum ne şeytan,ne yum nur ev ne nar
Havri emir yum,ademi guvendi,adem sere hum

3.4.59 KANAT, HACI SAHİDAD OĞLU KAMERUDDİN KANAT (DOĞUM YILI: 1979)

Kameruddin Kanat, 1979 (1358 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Meymene şehrine bağlı Kuhihane Köyünde dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini Kuhihane'deki okulda aldıktan sonra kalan eğitimini Horasan Lisesinde bitirmiştir. 2005 (1384 hicri şemsi) yılında Faryab Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyat Bölümünü bitirerek mezun oldu. Kamruddin Kanat günümüzde de öğretmenlik mesleğine devam etmektedir.

Edebiyata olan ilgisi öğrencilik yıllarına dayanan Kanat, Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe şiirler yazmaya devam etmektedir.²¹⁷

KURBAN HEYTİ

Hey müslümanlar kuvaning eidi kurban keldi deb
Hemde İbrahim tefli barça hesan keldi deb
Toyğërib aç karinini hemde yalanğaç bitkezib
Eling ısbat elge emdi cısmaracam keldi deb
Sübhesiz kurban heyting hak yolide cano köngül
Hak rizasin isteban bu kutluğ arman keldi deb
Vaz geçeng kiin edavettan şu katlağ çağıde
Ta sevense berçe eller yengi davran keldi deb
Kavm ve kardaşlar onutmeng koşını lernang yadeting
Hem kesellerni sorang derdige derman keldi deb
Hak rizasin kasb eytib kurbanlik eling can u dil
Hoşlik eling her tamange lütf yezdan keldi deb
Kanet ister herkünigiz beyram olsun daima
Hey Müslümanlar kuvanın bizge mehman keldi deb

---

²¹⁷ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

MUALLİM MAKTOYİ

Muallim bağ ara gldest bağ canan dursun
Muallim el n bir başliğ, rahuravan dursun
Muallim himeting stn Tiyanşanşan tağıdık daim
rrsen elge yaluı şi sahib kuran dursun
Muallim şemidek yanding yarutib bar zilmegini
şanim menbasin sen, emin ve hem aman dursun
Muallim izgu armaning ulusge harimes hizmet
Nevay-i İbni Sina'dek el üzre sayeban dursun
Muallim hizmeting yüksek azeldan ta ebed mengu
Tugenmes gancdur sözing bilimning kana can dursun
Muallim elni talim sengedir kutlu bar daim
rurseni bi gubar kzg sadakatge nişan dursun
Muallim sen, byksin, pişevans, elgecan dursun

DEVİR VE ZAMANE

Der ist bemen ruh nenimayed be behane
Der beste be ruyam be sad efsun ve fesane
Can sadka konem n nigerem kad rasayeş
Der mekdem o can bidihem be ako ahe
Ta and bihisbem berreheş zarupiraylan
Dilhasta o azirde zi can ruz o şebane
Her ruz nimayed zi cafa cever nev iycad
Tahasta konad tabi men ez şur ve tarane
n bülbülü dildade bikun neğme serayi
Hey Kanat şuride derin du ru zamane

3.4.60 ŞADMAN, SEYYİD ALİM OĞLU SEYYİD ADİLŞAH ŞADMAN, (DOĞUM YILI: 1982)

Seyyid Adilşah, 1982 (1361 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Peştunkot ilçesi, Onça Arlat köyünde dünyaya gelmiştir. İlk okulunu bu bölgedeki okullarda bitirmiştir. Daha sonra ise Belh Üniversitesi Mühendislik Fakültesine girmiştir. Ancak ekonomik sebeplerden dolayı eğitimini tamamlayamamıştır. Günümüzde ise Faryab vilayeti Afgan-Türk Hastahanesi'nde hasta bakıcı olarak görev yapmaktadır.

Edebiyatla okul döneminde ilgilenmeye başlamıştır. Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe şiir yazmaya devam etmektedir.²¹⁸

KAYGULİK YIĞI

Hey peri, ziba yüzing kördim perişan yığladım
Köz yaşım deryakılıp eşkingde pinahan yığladım
Ta yüzingni kördim heycan uçtu başden aklve oş
Dağ hesretler çekib beğrim tulakan yığladım
Kaşlaring dur ay kaman, iki közingdur seherçi
Keçe-kündüz yadınge köngül perişan yığladım
Sen peri eşking tüşib uşbu sinik könglim ara
Gamlarım yazib bukun gamgin u nalan yığladım
Şadman boldı bukun aydik camaling aşiki
Çaresizlik kolidan gazelhan yığladı

YENGİ PEYMAN

Hay yigitler memleketni iş kilib omran kiling
Tinçilikni ornetib el küngülni şadan kiling
Ülkedaş batur yigitler birleşib bir bir bilin

---

²¹⁸ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Kol tutib küngül berib bir ahit bir peyman kiling
Bive yu beçarelerni istegi sizden irur
Közyaşını aritib bir lütf ile ihsan kiling
Belini bağlab iş kilib bu yurtini kör kem etib
Yüksek himet birle tinmey cahd be payan kiling
Şiri garan dek gezib her dem şecahat tağıda
Be adaletlik binasin ağdarib viran kiling
Şadman men ta vetening sevgisi küngülimde dur
Bu şeharimni nezergahi heme yaran kiling

Gençlere nasihat ve yol göstermek maksadı ile yazılmış olan bu şiir, yeni dönemde ki ümit ortamını ele almakta ve bu ümidin etkisi ile gayret edip ülkeyi abad etme gayesi ortaya konmaktadır. Şair, bir çok çağdaşı olan şairlerin aksine daha çok sosyal meseleleri ve onlarla ilgili fikirlerini ihtiva eden şiirler yazmaktadır.

3.4.61 AZİRİM HANİFİ, ABDULVAHİD OĞLU ABDULCELİL AZİRİM HANİFİ, (DOĞUM YILI: 1982)

Adı Abdulcelil soyadı Azirim Hanafi'dir, 1982 (1361 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Meymene şehrinin Kuhihane mahallesinde dünyaya gelmiştir. Birinci sınıftan, onikinci sınıfa kadar Kuhihane Lisesinde okmuştur. Daha sonra ise Faryab Üniversitesini kazanmış olup halen dördüncü sınıf öğrencisidir.

Azirim Hanefi üç-dört yıldan beri Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe şiir yazmaya başlamıştır.²¹⁹

İd astu balayi o balayi id ast

---

²¹⁹ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Faryad huda! Huda:hudayi id ast
Tu mast hud! Huda hudayi heş ast
Yek kudek be padar fedayi id ast
***

Adam çi kadar meşved az asleş dur
Adam çikadar meşved inca zanbur
Her maşved u aklu şuureş sifir ast
Sar mezened adam çe kadar der ahur

3.4.62 HAMİDİ, MAHDUM HAMİDULLAH OĞLU ZAYNULLAH HAMİDİ (DOĞUM YILI: 1982)

Zeynullah Hamidi, 1982 (1361 hicri şemsi) Faryab vilayeti, Meymene şehrine bağlı İslamkala mahallesinde dünyaya gelmiştir. İlk eğitimi ailesinden almıştır. Daha sonra ise okula başlamış ve 2006 (1385 hicri şemsi) yılında Zahirüddin Muhammed Faryabi Lisesi'nden mezun olmuştur. Halen bu lisede öğretmenlik yapmaktadır.

Hamidi 2006 (1385 hicri şemsi) yılından başlayarak şiir yazmaya başlamıştır. Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) şiirlerini daha çok gazel ve mesnevi kalıplarında yazmaktadır.²²⁰

HEMİ GAZEL

Bayadi gazel ımşeb. Der heş sefer kerdem
Ez kafiyan mezmum. Baanki hazar kerdem
Az gülşenu gülzareş aznam cünşhidem
İntac şehanşahi. Behuda beser kerdem
Ez beht siyahi had hergiz nekinem sekve

---

²²⁰ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Baanki mekami heş der hahat sekar kerdem
Esrari dili nalan der guşki meguyem
Çün guş halayıkra ez arbede kar kerdem
Tucami hemidira ez hemi gazel pırkın
Ez değdeğeyi halam billahki hezar kerdem

ZÜLFİ SEMENSA

Betevafi kabe vuyet. Bıta pervane gerdidem
Zıanduha firakat sakini meyhane gerdidem
Bekuyet aşına. İmşeb sefer kerdem çumedhozam
Herad ezmen adaşid. İn çinin devane gerdidem
Zıcuşi gusse hayet. Yeksere geştem biyaban gırd
Betari zılfı peçanet. Niger zevlana gerdidem
Nemedanem serencamem çi hahadşıd derin sehra
Bein vezhiki ez had zarı men çimepirsi
Çübülbül ta bedamtu. Esiri dane gerdidem
Hemidi inmenem eyvahy! Behana. Az hal men nemepirsi
Kider sevdayı oyekser. Behana. Bana gerdidem

NEVAYİ ŞEB

Nememaned mera in çerhi gerdan
Eger guyem neyeştem dami davran
Çara batışe behidad taraşi
Eger merdi bizen kıfru leyiman
Çora bahem hemeşe derneberdem
Çara bahem nesuzim hey müslman
Zıdünya u zamana pand gırım
Heme der kehkesanü, mapıştı yek nan
Becayı eslehe bergir kalemra

Kita hodra resani, suyu yezdan
Gızeşti an sedehe , cengi gam engiz
Kidesti kıfır ber makerd , colan
Hezaran ferd, zan behanıman geşti
Bıraf sedha cevan beher deh
Neheifu zar başed ahu afqan
Behersu bingeri , bibi yetiman
Kiguyed vah pedercan , vah pedercan
Berayima hemin besnist aya !
Ki fevc-fevc merevem der suyu ıran
Bıya hey hemvatan , fikri vatankin
Şıdem begane ez heş , binger alan
Şıda sıryal didan kari merdim
Gegi tolsi, pirina , gah , mircan
Namazu ruze-u eşıru zikat , sum
Heme metruk şıd , binger müslman !
Bimir hey behired be fehemu danış
Kine hodra şınasi , ne pak yezdan
Seri şeb ta seher ba kıtğa bazi
Tıra huşast , nehani lek kurhan !
Heme derin günahha hıse darand
Çıgoyem ez bızırgan , ez kelanan !
Hemibiniki haciha , seyyidha
Be sekbazi bigardand merimeydan
Kiberhi hak furuşand behri yeknan
Nıfaku seru bidbehti biner kerd
Beher kuça duşura ast çalan
Dırıst ast inki hak farmuda sura
Veli surikinad ez ruyi kurhan

Kesi ku hak zıbatil meynedaned
Nişeste ruyi çevki nam vey han
Derincah kısara mesuzem hahir
Çıguyem derdha , gereded fravan
Heme bayedki behri kesbi danış
Be suyi medrese gereded şıtaban
Çihalat ez vatan dadur sazem
Berayi in hadaf ber hiz heyecan
Hemidi kısabeskin , şeb seher şıd
Bıruured zebom kın , hemdi yezdan

3.4.63 İLMİ, ŞEMSEDDİN KIZI MELEHAT İLMİ, (DOĞUM YILI:1985)

Melahat İlmi, 1985 (1364 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Meymene şehrinde dünyaya gelmiştir. İlk eğitimi ve orta okulu Meymenenin Setara Lisesin'i bitirmiştir. Faryab Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi, Özbek Dili ve Edebiyatı Bölümünü 2009 (1388 hicri şemsi) yılında bitirmiştir. Halen öğretilik yapmaktadır.

Sınıf arkadaşlarının teşviki ile şiir yazmaya başlayan Melahat, eserlerini Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) ile yazmaktadır.²²¹

Melm'a gazal

Men hosnu camalinge ki, nezer kerdem ve reftam
Köngülim gamini senge, haber kerdem ve reftam
Eşking otiden tilpe bolib seyrü seferde
Evvel bağ ve beharinge, gezer kardam ve reftam
Birtir nigahinga bölüb hasta ve mecruh

²²¹ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Sevgin otiden, hun be ciger, kardem ve reftam
Ünimni işit dilber ta naz, be tu guftam
İzhari muhabbet de hazer kerdem ve reftem
(İlmi) sevinib özini feda yar üçün etti
Hesretge kalib özge hatar kardem ve reftem

KURBAN HEYTİ

Keldi kurban heyti canimni kurban eylesem
Barça kavim ve karındaşni üyde mehman eylesem
Ülkedaş tildaşlerim kutluğ bu heyit sizlere
Erzigi men yahşi künler sizge arman eylesem
Ülkemiz virane buolgen özgelerning koliden
Bir bolib abad itişge ahitu peyman eylesem
Kiyne ve bağz ve adevetlerni terk eyleb bukün
Berçe birlen saz bolib men emrahman eylesem
Ülkedaşler sizlerde İlmi, Shadet istegi
Ülkedaşler derdi yazib derci devan eylesem

GONÇEYİ SEBZİ DİL

Zindegir ta ebed men batu adet mekinem
Tanefes darem hodayetra ibadet mekinem
Gerheled hari be payet ginçeyi sebzidilem
Hanidil mehorem ez halet ayadet mekinem
Gerzidünya çeşem bestem baz hem hem yarem tuyi
Baz hem bayadi tu rezvam seyahet mekinem
Gertu bezari ezin feryadi derd aludi men
Lekmen herdim sedayet ra tedaret mekinem
Hatıratem ger feramuşet şeved hay hazenin
Her kadam ba katreyi eşkem teharet mekinem

ANAM

Men üçün köp kağyu yutgen mehrabanım canım anem
Ale bul dep keçeler uyğag yatganim anam
Men kesel bolgen zaman can koygeni, cay tapmegi
Hay Hodayım bir şafa deb közi giryanım anam
Bizlere beht ve sehadet Tengriden ister medam
Can küyarım cansipar izgü kadirdanim anam
Toprakingni közlerimge sürme asa tartamen
Oşbu açumda büyük behtim kadirdanim anam
Vasfingiz söz arkali, ilmi, beyan etdi bulgün
Tevsifeçün, arzigi siz gevheri kanım anam

Şair, son dönem şairlerinde olduğu gibi daha çok günlük hayat, insani ilişki ve duyguları öne çıkaran şiirler yazmaktadır.

3.4.64 KUVANÇ, HALMUHAMMED MUALLİM OĞLU İHSANULLAH KUVANÇ, (DOĞUM YILI: 1985)

İhsanullah Kuvanç, 1985 (1364 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Peştunkot ilçesine bağlı Cemşudi köyünde dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini kendi köyünde, orta okulu Arabhane Tecrübesi Ortaokulunda okuduktan sonra, Horasan Lisesini bitirmiştir. 2009 (1388 hicri şemsi) yılında Faryab Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi, Özbek Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olmuştur. İhsanullah halen Meymene'de Gençleri Himaye Merkezinde görev yapmaktadır.

Üniversite okuduğu yıllarda, öğretim görevlilerinin teşviki ile şiir yazmaya başlayan Kuvanç'ın Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) olarak kaleme aldığı

eserleri Faryab’da yayınlanan “İşenç”, “Meymene”, Gül Çurt Guy” ve “Yengi Zaman” adlı dergilerde yayınlanmıştır.²²²

ANA TİLGE İTİBAR²²³

Ana tilni sevmegen hergizde insan bolmagay
Özge tilde sözlegen bizge bilimdan bolmagay
Köksige miletçilik mıştım vargan her kişi
Çin işanmeg onge kim hergiz kadırdan bolmagay
Özni bilmez telbedır o sözleşem çinden senge
Ana tilge itibarsız toğru insan bolmagay
Tangimiz til tefli özligimin tangrimiz
Sizmegien bu tilni kadrin çinden insan bolmagay
Ey karındaş ana tildir bizlara name ve nişan
Özni bilgen limseler be sevketo şan bolmagay
Hiç kaçan tarih unutmas tuyğulı millet çini
Özgeler hidmetçisi hergiz suhandan bolmagay
Ana tilge sözleşerni ayıp bilgen hey Kuvanç
Alem içre oyle gelkim sadık insan bolmagay

Anadil ve vatan mevzuları son dönemde özellikle, genç şairler tarafından genelde ele alınmamaktadır. Ancak yukarıdaki şiir bu konuda son zamanlarda yazılmış eserlerden birisidir. “*Ana tilge sözleşerni ayıp bilgen hey Kuvanç, Alem içre oyle gelkim sadık insan bolmagay*” dizeleri ile son dönemde anadilini kullanmayı bırakan genç kuşaklara seslenmekte ve ana dili kullanmanın bir kıvanç vesilesi olduğu vurgulanmaktadır.

---

²²² Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler “Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

²²³ Elhac Muhammed Kazim Emimi, *Tezkere-i Şu’ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

SEVGİ TİLBESİ

Evvel pür yeşni körib heyrane bolgan men veli
Eylenib tört yakidan pervane bolgan men veli
Körgenimde tala'tin can ve köngül meftun etib
Telbe ve tentek bolsam tün ve künü hesret çekib
Eşkide devane ferzane bolgan men veli
Tekmesen ser ve sehi boyiga közlar afeti
Gerçe hicran otige biryani bolgan men veli
Ey köngülning şahi hey sevgi diyarin hakimi
Kop kuvañç birle bu gün efsane bolgan men veli

3.4.65 ELSEVER NAİMİ, MUHAMMED NAİMİ OĞLU TAC MUHMMED ELSEVER NAİMİ, (DOĞUM YILI: 1986)

Elsever Naimi, 1986 (1365 hicri şemsi), Faryab vilayeti, Hace Sebz Puş ilçesine ait olan Gazari mahallesinde dünyaya gelmiştir. Doğduğu yerde ki okulda ilk ve orta eğitimini aldıktan sonra, Faryab Üniversitesi'ne girmiştir. Faryab Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi bitirerek öğretmenlik yapmaya başlamıştır.

Elsever mahlasını kullanarak yazdığı şiirlerinde Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası)'nı kullanmaktadır.²²⁴

ÜLKE ERKİNLİĞİ

Özgeler yeşner vatande, batur oğlan bolmasa
Könglümüz üyü bozilgayi, cismi aracan bolmasa
Ülkeni teshir etgey özge ordusi kelib

---

²²⁴ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Köksimiz çapkunçılar yoliga kalkan bolmasa
Köp sitam kördig ulus, satkun çilarning destiden
Körma dim bir kimse kim, bağri tule kan bolmasa
Eylegi her tilbe tintek eller üzre hanlik
Gar uşe yurt elide toyğu vicdan bolmasa
Dilde derdo közge yaş ornige, kan tolkin irür
Fitnaçılar başlariden, kella kurgan bolmasa
Ülkening erkenligni saklamak düşvar irür
Her yigitler ortasida ahu peyman bolmasa

Son dönem şiirler arasında örneklerine daha az rastlanmakta olan vatan sevgisi ve bağımsızlığı konulu şiirlerden birisi olan yukarıdaki örnekte, şair ülkenin bağımsızlığının önemine dikkat çekmekte ve milli birliğe vurgu yapmaktadır.

GÜL FASLİ

Keldi gül fasli, vatan boldi gülistan kaytadan
Yaşnadi kürkem kökatlar cilvesi yerle çeman
Oşbu kuk lam fuslide şavk birle sey etmek gerek
Ülkemiz şadab bolgay, kuşuşu zahmat bilen
Harimesden iş küreş dur bul hayatnig mazmuni
Şul sebebdan farzdur ellerge kasb ilim u fan
Seyresin köngül kuşi, koygil taravet çağidur
Küzini naz oykudan açdıçamanda nesteren
Ham nafas bolma bilimsizlik bilen hergiz inanç
İllim örgansa kişi bolgayı çırağ Encüman

KÜNGÜL NALIŞI

Saba bar gel, haber bergil mening namehr banimge
Ketib nige cefa dağini artadi cism u canimge

Yüreğim lale yengliğ te be te kan öldi ortaklar
Elem teri kildi can bile bu üstuhanimge
Nefes çeksem kulağimge könkül nalişler yingrer
Yaman tasir etgen, hicri derdi cism u canimge
Naimi ömri bariçe kuanib halk ara yürgay
Muhabbet bezmide bir yol kelib olturse yanimge

3.4.66 ŞEHİR, GULAM SERVER OĞLU İNAYETULLAH ŞEHİR, (DOĞUM YILI: 1986)

İnayetullah Şehir, 1986 (1365 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Meymene şehrinde dünyaya gelmiştir. İlk, orta ve lise eğitimini Meymene’de bulunan okullarda okumuştur. Daha sonra üniversite sınavını kazanarak Belh Üniversitesi Tarih ve Edebiyat Bölümünü kazanmıştır. Halen aynı bölümde dördüncü sınıf öğrencisidir.

2006 (1386 hicri şemsi) yılından itibaren şiir yazmaya başlamıştır. “Ez men Abru kun” isimli şiiri Afganistan Yazarlar Birliği tarafından basılmıştır. Şiirlerini daha çok Dari (Afganistan Farsçası) dili ile yazmaktadır.²²⁵

HEM SAYEH

Kaş hay kaş güli perehnet mebudam
Çaderi sebz seret ya çapant mebudam
Kaşderyaçayı azmevc şevay men mahi
Ta ebed garkayı omki yehenet mebudam
Farşo carubi tu bagardo gıbaraş neşıdam
Haki carub pes azrethenet mebudam
İnki az haş mera hiç eida netvani

²²⁵ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler “Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Kaş yek hal siye derbedenet mebudam
Kaş hemsayehi devari çepem mebudam
Taki miğtad havayi çemenet mebudam
Yad anruzki ba aşk berayem gıfti
Tuçi hubi nefesem kaş zanet mebudam

ŞEHİR ŞAİR

Asman sehmi tubada ozemin çayi sahir
Tu o an halvet ziba men o gamhayi sahir
Tu şevi mah nihan çadaret az nur şeved
Meno tenhayi o tenhayı o tenhay şahir
Şam ha betu şıdan tecübeyi bedbehtist
Hayki didio nedidi. Seru sevdayı şehir
Çand ruzistki bisyar dılam tang şıda
Beçi guri biberem can o temenayi şehir
Gerçi her ruz mera kışta gami bedbehti
Baz imruz çi ruz amad balayi şehir

MEHTAP KAŞ

Herçand betafavut meğrur kaş bovad
İmruz handa vutur az ruz peşbodet
Ba her niga her herefeş atr mevezid
Ba lütf bekirane gi badbeş bovad
Her çand aztabari güli zerd kad kaşid
Bisyar safa sadeho mehtap kaş kerd
Hatta niga kerdeni hodra dereğ kerd
Vektiki dil behatiri oreş reş borad
Hemvari der beraber men be alaka bod
Berbend resmo eneneo kavumo heşbod

Badamado tememi mera kıka tıka kerd
An şebki peşi pencere zilfeş

ALİ, ALİST

Haftad kes imam sıd ama ali alist
Der belh ya necef ne beherca ali alist
Faryad ha belan şık az huni kerbela
Ba mahiyan dere derya ali alist
Hay mırğ be iradeo hay badhayi mest
Yahu kaşed bazki تنها ali alist
İmruzhem ali ve rego huni ma devid
Bad az hezarsal be dilha ali alist

***

Heftad kes imam şud ama ali alist
Der belh ya necef ne be herca ali alist

3.4.67 YALĞUZ, MUHAMMED İSMAİL OĞLU MUHAMET KAZIM YALĞUZ, (DOĞUM YILI:1986)

Muhammed Kazım Yalğuz, 1986 (1365 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Meymene şehri Hocaabad mahallesinde dünyaya gelmiştir. Seyyid Admed Bina İlkokulunu, Cemiyeti Afgankot Ortaokulunu ve son olarak da Ebu Ubeyd Cevzcani Lisesini okumuştur.

2007 (1386 hicri şemsi) yılından beri ana dili olan Özbekçe şiirler yazmaktadır.²²⁶

---

²²⁶ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

KÖNGÜL KAYĞUSU

Şam hüningni körib mestane boldum akibet
Örtenib i'şk ötide pervane boldun akibet
Kaçe kündüz uyku körmey tirmuleb yulduzlere
Senge men köngül berib heyrane boldum akibet
Ay cemaling şevkidan mestane men ey dilberim
Kel yanimda mehr eyle, devane boldum akibet
Daima esleb seni yazdım gazaller yiğla ban
Tağ ve taşlarda çikib, giryane boldum akibet
Senge men köngül berib barça cehan tark eyledim
Kavim u hoşdan ayrilib, begane boldum akibet
Yalğuzingni i'şk otide hasta kilma munçe hem
Firkatingda men küyib büryane boldim akibet

YENĞİ BAHAR

Nev baharda ülkemiz reşk canan oldu yana
Ülkedaşlar birbirge mehraban oldu yana
Tutiya eyle közimga ana yurt toprağını
Baş kötargan ülkedaşlar, şadman oldı yana
Temuri sahip kıranıng fahirli farzandları
İş kuraş meydanida ba fahirşan oldı yana
Boldı milletige bugün baht u saadetler nasib
Yavlarımız tamanda bağı kan oldı yana
Kutlu olsun dostlr yengi beharu yengi yıl
Kim behar vesfide yelğuz neğmehan oldu yana

ANA VASFİDA

Ey anam, canım anam şirin sühandanım anam
Tenda canım, regda kanım, fazil yezdanım ana

Allah can deb keçelerde uyku körmay daima
Menge rahat istegen derdimge derman anam
Kayda bolsang sağ boldeb Tengirge eyleb dua
Men musafir bolganimda köz giryanım anam
Seni tuy kilsam diban köp arzu arman eyladeng
Çin yürekdan yahşi körgeñ dilda armanım anam
Senge hidmet eyle yür Yalğuz ömring bariça
Yolinge kirban eter men na kabil canım anam

Bu şair de, son dönemde örneklerine sık sık rastlanılan insani duygular ve mecazi aşk konulu şiirler yazmaktadır.

3.4.68 İNANÇ, SÜLEYMAN KUL KUTURİ OĞLU SEYFULLAH İNANÇ, (DOĞUM YILI: 1987)

Faryab vilayeti, Meymene şehrinde, 1987 (1366 hicri şemsi) yılında dünyaya gelmiş olan İnatullah İnanç, ilk eğitimini Emir Ali Şir Nevai Okulunda almıştır. Daha sonra Şibirgan Afgan-Türk Dostluk Lisesinin sınavlarını kazanarak bu okulda okumuştur. Üniversite sınavını kazanarak Cevzcan Devlet Üniversitesi Mühendislik Fakültesine girmiştir. 2010 yılında Jeoloji ve Maden Mühendisi olarak üniversiteden mezun olmuştur. Halen Faryab vilayetinde Gençleri Himaye Kurumunda resmi olarak görevlidir.

2005 (1385 hicri şemsi) yılından itibaren, Elhac Muhammed Emin Kazimi'nin teşviki ile edebiyata ilgi duymuş, Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) ile şiirler ve makaleler yazmaya başlamıştır.²²⁷

Eserleri “Meymene”, “İşenç”, “İpek Yolu” gibi edebiyat dergilerince basılmıştır.

²²⁷ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler “Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

SEVGİ KOŞUĞI

Bolib men bülbül şeyda, körib evvel gülzarimni
Baramen sevgi gülzari taman, yoklab nigarimni
Çamanda yüz ogerdi yarimdan, şarmasar oldum
Yakin yiğlar muhabbet ehli, görse hali zarimni
Menge bir katla baksang çin yürekden, iltifat eyleb
Sening yolingda kurban eylegi men yok u barimni
Bolur rezvandan artik evvel geçe, sohbet sara minge
Kuçağimda alib yatsam güzel gülü nigarimni
Naimi e'şk vadisinde dedim serferaz ülgü
Eger evvel artadirib kelse, el içre itibarimni

İ'ŞK OTİ

Nazeninim uşbu hevalim perişan eyleding
Dağ i'şkingdan köngülini, ta be ta kan eyleding
İ'şk otide küydürüb can u benim ni ey güzel
Keçe u kündüz halayık içre nalan eyleding
İstedim gül faslide cana visaling sayesin
Tilbe köngülimni firakında perişan eyleding
Aşikar endi zulmingden kılarman şekvalar
Ne üçün kim özge birle ahdu peyman eyledin
Keçe yengliğ közime, kündüz karanğu körinü
Arizingni min ağribden, ah pinhan eyleding
Hasretingda ün çekib yiğlar, Naimi zarzar
Haddan artik zulüm etib, bağrimini büryan eyleding

VİSAL İSTEĞİ

Firkatingden ey güzel, eda içib boldim humar
Kayta başdan mast olay, meyun lebingden mey yubar

Ança vakt boldey visaligge yitalmey yiğladim
Kayğular ketgey, köngülden, kel yanımge ey nigar
İki közing dur çağır, iki menging parlak kuyaş
Naz ile bir yol nazar kil, hatirim tapsin karar
Çin köngülden seni sevgey men, irürsen sevglim
Özge sözige işanmey, bul hamışe uşyar
Eller içre zar yürsan, külmengiz ahvalime
Bade aşam eyledi men tilbeni ziba nigar

Şair eserlerinde, son dönem şairleri gibi daha çok sevgi, aşk vb. insani his ve duygulara yer vermektedir. Klasik dönemde ilahi aşk için kullanılan, naz, kuyaş (güneş), firak vb motif ve ifadeler bu dönemde ve bu şairde daha çok mecazi aşk ve maşuk için kullanılmıştır.

3.4.69 SAVAŞ, ELHAC MUHAMMED NEBİ KAYSARİ OĞLU MUHAMMED ARİF SAVAŞ, (DOĞUM YILI: 1988)

Muhammed Arif Savaş, Faryab vilayeti, Kaysar ilçesi, Böri köyünde 1988 (1367 hicri şemsi) yılında dünyaya gelmiştir. Meymene şehrinde ki Karte-i Sulh okulunda ilk okulu bitirdikten sonra, Horasan Lisesinden mezun olmuştur. Daha sonra Faryab Öğretmenlik MYO'da Dil ve Edebiyat Bölümünü bitirerek öğretmen olmuştur. Günümüzde de Faryab'da öğretmenlik yapmaktadır.

Muhammed Arif Savaş 2008 (1387 hicri şemsi) yılından itibaren Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) ile şiir yazmaktadır.²²⁸

MÜPTELA BOLDIM YİNE

Hey güzel yüzlü seningle aşna boldum yine

---

²²⁸ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Keyğu gam birle tinmey hemseda boldum yine
Közlerimde uykuyak, samu seher vesling kutib
Kayğuriban tanu künlar , beneva boldim yine
Sensiz elbete eymasmen, mutlu bahatning eygesi
Hesretingde artanıb , kuydım , adaboldum yine
Kel ecel ! Kutkuzmani uşbubalayi hizridan
Kim vesalin isteban , elden adaboldum yine
Bu garib beraga eyrang dostlar gahi duva
Kimining hicride , olmasdan fenaboldum yine

MENGU YAD

Küydi köksüm hicride taketdı taranım mening
Ortada kayğa otide osm eyle canım mening
Kańça gezdi yalu ńalda miletin derdi uńun
Uşbu ehsaslı yıgıthem merdi meydanım mening
Tunukun hizmet etib, canini kurban eyledı
Namırad alamdan uttı hem uşal canım mening
Gerńe közyundu cihandan isdelikde bizbilen
Mangu destanım tugunmes berna tun-kan kuğurib
Ülkedaşlar gamda batik nedir armanım mening !

3.4.70 BEGZAD, SERDAR BEK OĞLU NİSAR AHMET BEGZAD, (DOĞUM YILI: 1988)

Nisar Ahmed Begzad, 1988 (1367 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Şirintegab ilçesi, Feyzabad kasabasında dünyaya gelmiştir Eğitimine babasının yanında başlamıştır. Şemseddin Şehid Lisesi'nden mezun olmuştur.

Begzad, 2008 (1386hicri şemsi) yılından beri şiir yazmaktadır.²²⁹

VAHDET VE YEKDİLİ

Çün şebbi tarik dihir, Nour ziya vehded bud
Der behari zindegi badi debah vehdet bud
Dişmeni beitifaki bahisi berbadi ast
Rahi aşтира gizin rahi sefa vehdet bud
Hariu kemmayegia asili hod hayi ast
Ger rihay hoyi ezan had rihayi vehdet bud
Badevami cengha meyhen şeved matam sera
Bazsazi kişveri veyrani ma vehdet bud
Zilmu bedadiu tahsib fiil şeytanistu best
Zan berayi mislimin, amri huda vehdet bud
Ruyber vehdet biyaver , ez duru ngia girez
Zanki behri adlu insaf , rahnama vehdet bud
Ber gizin begzad yekder vehdetu vehdaniyet
Çün nigavindaat ez fitne ah vehdet bud

TEVEKKÜL BA HUDA

Kin tevekkül bahuda takarha asan şeved
Kohu sehrau biyban ziri bah yeksan şeved
Ber ahtayi ahzucal baş kaneherzaman
Ger kesi kane nabaşed peyrevişeytan bud
Kin emel ba ilim tuhem tabiyabi fezli reb

---

²²⁹ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Be emel hem akibet gün ateşi sozan şevd
Setrkin ber ayibi merdim gerki dari takatti
Ger bihayi razitu ,der nezdi hak katman şevd
Dercihani bevefa hergiz mebaş meğruri nefis
Naz ber esbabi dünya, peşeyi nadan bud
Ger drreht pirmeyve başad, şahaha ham meşevd
Halkra ba kesb irfan,hana abada şevd
Der cevani ilim amuz vekti piri feyzgir
Zin terika her geda der vekti had siltan şevd
Dergizer ez ayibi merdim,tağışahi babi hob
Ber hataha afvu kardan,hisleti merdan şevd
Begzada tab had ez hod nimayi durkin
Çünkü şehsi had nima ba cehl hempeyman şevd

3.4.71 TOYĞUN, SEYYİD OSMAN OĞLU SEYYİD HÜSAMEDDİN TOYĞUN, (DOĞUM YILI: 1989)

Seyyid Hüsameddin Toyğun, 1989 (1368 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Şirintegab ilçesi, İslamkala mahallesinde dünyaya gelmiştir. Toyğun'un ailesi Meymene'ye göç ettikten sonra çeşitli okullara giderek eğitimini tamamladığı. Enson olarak 2009 (1388 hicri şemsi) yılında Horasan Lisesini bitiren üniversite sınavını kazanmıştır. Halen Faryab Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesinin, Özbek Dili ve Edebiyat Bölümü'nde öğrencidir.

Toyğun, Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) şiir yazmaktadır.²³⁰

---

²³⁰ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

GAMLİ KÖNGÜL

Yar küngülüm tirnedi boldim perişan akibet
Be vefani kılmaşidan asra hayran akibet
Her keçe zar yıǵladım eşkide kuyıb vahdereǵ
Vesli örneǵi nesibim boldu hicran akibet
Közyaşım derya kilib yıǵlaridim yar halıda
Közyaşım reham kilimey, kıldı sersan akibet
Sındırıp gamlın dilimni kıldı sergimni hem
Kıtadan gamlı küngülni kıldı veyaran akibet
Meng gedalik ilki birle eşiging kaktım hesam
O eşirgiç meni sesim boldu pinhan akibet

ANAM

İki dünyaning çıraǵı,nuru tabanem anam
Rahati canım ümidim,ezgü armanım anam
Ala aytıb keçe tang atgunça oyku kuemayan
Yıǵlasam vay cangine deb,cani berganim anam
Keçe-kündüzler kutarıb bir zaman tinmey bütün
Me-me deganimde kop kvanganim anam
Tete-pete kılғанımda sözime kurban bolib
Men oçün yüzkatla hım ölib,tirilganim anam
Kiǵa-kiǵ kılғанımda küngili sevgiden tulib
Bir zaman anam yanıdan yurmalab ketsem eǵer
Kaydasan canım balamdeb kança yürғанım anam

3.4.72 HABİBİ, HABİBULLAH OĞLU ZEYNULLAH HABİBİ, (DOĞUM YILI: 1989)

Zeynullah, Faryab vilayeti, Şirintagab İlçesi, İslamkala mahallesinde, bir köylü ailede dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini doğduğu yerde bitirmiştir. Daha sonra ise Zahiriddin Faryabi Lisesinden 2007 (1386 hicri şemsi) yılında mezun olmuştur. Halen Şirintagab’da öğretmenlik yapmaktadır.

Şiir yazıp edebi eserler vermeye lise yıllarında başlamıştır. Eserlerini Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe yazmaktadır..²³¹

HİZMET-İ ÜSTAD

Hizmeti üstad kerden ferzu vicdani men ast
Der reh o can siperdan, fahiru imani men ast
Her gülü bebağban üftada başed ber çemen
Perveriş kerden ümidi pinhani men ast
Men esiri derd cehilem, nest der karem tebib
Nur ilimu marifat peyvast derman men ast
Hizmet halki hudau ihtirami aliman
Yeksere der zindegi dersu debistani men ast
Cami vahedtra muhaya mekunam ber ehl ilim
İhtrami ehli irfan ganc şayanimen ast
Hey Habib oği siparam can berahi marifat
Zan sebab eşki vatan peyveste bercani men ast

NEVİDİ BEHAR

Bağban der bazkun, gül der gülistan amede
Deştu sehra geşte hürram ,andeliban amide

---

²³¹ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler “Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Bülbülü aşk binaled zarder payi gülan
Ber meşamı men nesimi, nevbaharan amede
Ser ber efrazed hezaran lale der sehra u deşt
Sad hezari digeri, der deşt handan made
Ba şarabi erğavani barı babi can feza
Endarin fesli bahar, an mahi taban amade
Tabekey aşifta budan ez sitamhayı zaman?
Fesli zebayyist yaran, gül bedaman amide
İntizari yar budan tabekey der in muhit?
Hey habib oğli neger halam zerefşan amide

3.4.73 ŞAİK, MUHAMMED ALİ OĞLU ŞAH MUHAMMED ŞAİK, (DOĞUM YILI: 1989)

Şah Muhammed Şaik, Faryab vilayeti, Şirintegab ilçesi, İslamkala mahallesinde 1989 (1368 hicri şemsi) yılında dünyaya gelmiştir. İlk ve orta eğitimini İslamkale’de almıştır. Daha sonra ise Zahiruddin Muhammed Faryabi Lisesi’ni bitirmiştir. 2009 (1388 hicri şemsi) yılından beri edebi faaliyetlerde bulunmaktadır.

Şiirlerini Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) yazmaktadır.²³²

BEHARİ MEYHAN

Hodara şükür meyhan lalazarast
Be ber deştö demen gülha katar ast
Ki hem çün bağo bustan vatan ra
Ziyaret gah alem şıd beharast
Pır az gül geşte yeleser koho sehra

---

²³² Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler “Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Ki hem çün hosn me ruyan şışarast
Acib koha acib deştti pır az gül
Az an badi sebah mışk tatarast
Nagar şayık.tamaşakın etenra
Ziyartgah alem şıd behar ast

DİLDADE

Yek nezer kardem be suyet besteyi muyet şodam
Hem çü mecnun valeyı an kadi dılcuyet şodam
Hermen genci hakikat ra zıman pinhan mekin
Çün gedayi der teleb pabeste der kuyet şodam
Hay periru gaştayı eşkam hodara ceręayi
Men zvali hasta o mıhtac daruyat şodam
Az hamı aşki tu sermestem binuşan katrayı
Hemçü şayık caręa nuş mehri nekuyet şodam

EFSANEYİ ŞEHR

Çü didem ruyı tu efsane geştem
Be girdi şemi an pervane geştem
Zımen mehret mekin kem dılrıayem
Be aşkat suhktam divane geştem
Heme şeb ba seher der aruzuyet
Be tari gısuynet zevlane geştem
Beyadi çeşmi caduyet nigara
Seraser az cihan beyane geştem
Bele şayık adab az eşk amuht
Begerdi guşegi meyhane geştam

3.4.74 SEVGEND, ABDURRAHİM SEVGEND KIZI FERENGİS SEVGENDZADE, (DOĞUM YILI: 1990)

Ferengiz Sevgend, 1990 (1369 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Meymene şehrinde dünyaya gelmiştir. İlkokulu Meymene’de bitirdikten sonra Mezarı Şerif’te Sultan Raziye Lisesi’ni bitirmiştir. Halen Belh Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisidir. Birçok sivil toplum kuruluşunda üye olarak faaliyetlerde bulunan Ferengiz Sevgend, aynı zamanda Sadayi Azadi Radyosu’nda sunuculuk ve program yapımcısı olarak çalışmaktadır.

Ferengiz, lise yıllarından itibaren şiirle ilgilenmiştir. Bütün şiirlerini Darice (Afganistan Farsçası) ile yazmaktadır.²³³

GURUBİ NEGAH

Ba gurubi negahş amada tufanem kerd
Çıkadar gıryekmem ahki bufanem kerd
İnçinin sebz mebudest sebedari hiyal
Eşk amad bedileş beseru samanam kerd
Oki hergiz bedilem dad nemedad dırağ
Bedili dilher peyveste. Pırayşanam kerd
Amadam derdidili dişebra gıftam baz
Ankadar taneh bemen dadki vegranam kerd
Ba gurubi nigeheş amadu tufanam kerd
Çıkadar gıryekınam ahki veyranam kerd

DİLİ PAK HUY

İmşeb be zılfbayı hayalam resen şudi

²³³ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler “Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Şair ! Tanez şahid gamhayi men şudi
Halaki sebh meşevd, hey şamhayi men
Ber vajehayi sebz dilem perehan şudi
Hala berayı didanitu çand karyara
To pışk gam hod zedevaham. Be vatan şudi
Dilgirem ez zeminu zamana , zaman hal
Nefrin boluki derdidili heştan şudi
Hala be sernevişti dili pakhayi men
Turefte, refte , refte digerahermen şudi
Hala zidest hatırat hatım meşered
Tu zere , zere çara canimen şudi

KUCAYİ?

Merei baseru sevdayi nikayi imşeb
Ba hiyalat güli zerd cidahi imşeb
Çün neşimi tuder kuca gung ruya
Her teref titu pıray şanu gadağı imşeb
Be da beyti ki deru, razinhanem heftesi
Mıslı eşkilu digere baz niyayi imşeb
Taki gamhayi dil gamzada payan yabed
Peşi gurat bizenem car, kıcahi imşeb!

3.4.75 VAHDETOĞLU, SEYYİD MÜŞERREF HAN OĞLU SEYYİD MUHAMMED HARUN VAHDETOĞLU, (DOĞUM YILI: 1990)

Seyyid Muhammed Harun Vahdetoğlu, 1990 (1369 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Kaysar şilçesi Beştepe iöyünde doğmuştur. İlk ve orta okulda Nedim Kayser Lisesine gitmiştir. Halen Horasan Lisesinde öğrencidir.

2010 (1389 hicri şemsi) yılından beri şiir yazmaktadır.²³⁴

OKUTUÇİ MAKTOİ²³⁵

Tacehan bulsa muallim minge ating yaşnasın
Oşbu keng alamda dayım ezgu zating yaşnasın
Yehşi sözleb ilimlerden menge orgetting bilim
Tacehan bariçe oşbu hoş sıfating yaşnasın
Sözleringdir tutiya, kadriga girista kişi
Hem koyaş yengliğ, cehanda iltafating yaşnasın
Zere yengliğ sohbettingden tapgı her kim itibar
Tacehan bulsa muallim izgu ating yaşansın

Şair bu şiirinde, son dönem genç şairler arasında, pek rastlanmayan, öğretmen konusunu işlemiştir. Öğretmenlerin önem ve değerini ortaya koymaya çalıştığı yukarıdaki eserinde, hece veznini kullanmıştır.

---

²³⁴ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

²³⁵ Elhac Muhammed Kazim Emimi, *Tezkere-i Şu'ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi

3.4.76 MUSTAFA PUR, SEYYİD MUSTAFA OĞLU SEYYİD NUR MUHAMMED ZAHİD “MUSTAFA PUR”, (DOĞUM YILI: 1991)

Seyyid Nur Muhammed Zahid (Mustafa Pur), 1991 (1370 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Kuhistan ilçesi, Şehristan (Lolaş) köyünde köylü bir ailede dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimi için Eba Müslim Horasani Lisesini okumuştur. Halen ise Ebu Ubeyd Cevzcani Lisesinde öğrencidir.

Zahid Mustafa Pur, 2008 (1387 hicri şemsi) yılından beri şiir yazmaktadır.²³⁶

MUSİÇE HEM...

Yek asman perinde be matem nişeste est
Der imtidadi koçeyi ma bem nişeste est
Museç hem ki serbe tehi bal kerde est
Der sugvari gami adam nişeste est
Hala etemam geşti hede fahi zindegi
Der hışt,hışti hane yima nem nişeste est
Insanki teşne est behoni biradereş
Der intizari hani hides hem nişeste est

DER PİLLE HAYİ...

Men intihayi yek gazeli aşıkane em
Mesti şerabo sakio mesti teraneem
Men intihayi derdki şebhst beraneem
Der pille hayi pesto belendeş reveneem
Eşk est inki reg.regı menra bırıde est
Eşk est , eşki pırhevesi cahilaneem

---

²³⁶ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler “Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

ZİNDEĞİ PEST....

Zindegi sedrekem avarehu ber hem gešte
Zindegi hešt teref derd side gam gešte
Zindegi pest side der gılağı zağı
Zindegi bsste be gehvareyi matem gešte
zindegi kodeki masumo bedesteş nani
pıřtı dervazeyşan.hırdeyi yek bem gešte
zindegi pire zeni koça o bazaro sarak
der kafes hayi havadis kemereş ham gešte
zindagi abroo hizzet hodra dade est
zeri devari vücudeş kemekihem gešte
zindegira çibiguyem o çi terifi ha
ançi şerm avaro zıřtest şıde kem kem gešte

3.4.77 TURANİ, MUHAMMED EKREM KAÇMAS KIZI FERENGİS TURANİ, (DOĞUM YILI: 1992)

Ferengis Turani, 1992 (1371 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Meymene şehrinde doğmuştur. Ailesi iç karışıklıklar dolayısı ile Afganistan'ı terk edip, İran'a muhacir olarak gittikleri için, ilk eğitimini İran'ın Meşhed şehrinde bitmiştir. Ailesi ile birlikte Afganistan'a geri döndükten sonra Meymene'de Sitare Lisesine kayıt olmuştur. 2010 (1389 hicri şemsi) yılında bu liseden mezun olmuştur. Halen Kabil'de özel bir üniversitede tıp eğitimi almaktadır.

Ferengis Turani, 2010 (1389 hicri şemsi) yılından itibaren daha çok Darice (Afganistan Farsçası) olmak üzere şiir yazmaktadır. Özbekçe şiirleri de bulunan

şairenin, şiirleri bazı edebiyat dergilerinde ve süreli yayınlarda yayınlanmıştır.²³⁷

HAYRANİ TU

Çüngard seira bedamani tu başam
Efsordau hayranu perişani tu başam
Hey gevheri nayab kuçayi ki hem eknun
Der behr gamet, garkagi tufani tu başam
Der ahittu sabit kadamam hay şeyi haban
Tacan betenem ast be peymanı tu ba şam
İnast ümidemki men ez mehru muhabet
Manendi güli sırh bedamani tuba şam
Çün ayhayı eşk beser menzili didar
Hayra ntu, hayranı tu başam

YARAM KUCAST

Natavanam ez firakaş. Hamdamu yaram kucast
Hastau efsurda halam an perestaem kucast?
Dıl şikeste der sükutem her zaman bayadi o
vay merdim an tebibi kalb bimarem kucast?
Nevbehari zindegı eknun şıda hemçun hazan
Zard gaştam ançınan ayna dıdarem kucast?
Alı takdiram bemen benmud zılmı beadam
Nest yaru yavaru an yar gamharam kucast?
Nest digar hamdamu hamrazu dildari dilem
Pas heman zeda rah canana dıdaram kucast?
Der behari kalbimen geşte hazanı derdıha
An behari zindagi. Yarı vefadaram kucast

---

²³⁷ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Deşti hacet rube derbari tu aram hey huda
Hamdamu gamhara kalbam an harıdaram kucast ?

3.4.78 OSMANİYAN, ABDULVAHİD OĞLU HALİD OSMANİYAN, (DOĞUM YILI:1992)

Haled Osmaniyan, Faryab vilayeti, 1992 (1381 hicri şemsi) yılında Meymene şehri, Nahiyeyi Evvel mahallesinde dünyaya aydın bir ailede gelmiştir. İlk öğrenimimi Nahiyeyi Evvel’de bitirmiştir, halen Kohihane Lisesi’nde öğrencidir.

2010 (1389 hicri şemsi) yılından Darice (Afganistan Farsçası) ve Özbekçe şiir yazmaktadır.²³⁸

ŞEŞTA KEFŞ

Se nefer hemrayı şeşta keşş ruyi cüda mireved
Se nefer hemrayi şeşta keşş heli sade mireved

***

Ba hudeş azdest adamhuri kesif
Se hoda gofto be payi asman ıftade mireved
Heşra gom kerde duda ta biyabed heşra
Tabiyabed heşra der ayna ıstade mireved
Oki behi az hado az zındagieş serbad
Merg ra derlabelayi heş cadade mireved
Oki az agaz hıkat batu beyhet kerdebad
Taki iman avared bano veli be bada mireved

---

²³⁸ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler “Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

DEVANE

Devane et zı cebr bu derteng amede
Denane sade est ki be seng amede
Devane aşıkast be kalayı sırh ta
Aşk terino sırhterin reng amede
Zalim su se keret seri devaneet kefid
Aya be şahname çinin ceng amede
Diger be pışt pa bizen in ceng laneti

BARAYİ HODEŞ

Dünya mera berayi hodeş darmezened
Dünya mışlibu nemecah carmezened
Serest az vücude her ançiki adem ast
Herkes be gireş amad behar mezened
Perverdigar akimi dünya şimasted
Herfi şimast ruzi dosed bar mezened
Dünya be fikri beççeyi merdum nemeseved
Mebini o herçi hest melamet nemekinem
Memirem ez harayı merayar mezened

DO BEYTİHA

Do çeşmanet sıtara ateşin ast
Balayı merdimi bala nişin ast
Sıtara çeşmi tu zındani mutlak
Be destanem dozencir ahanin ast

***

Nemedanem ser engiştı sıtare
İşare ber seri bamı kı dara
Ve ankeski bemen me handad ez dor

Tu şayed suyu o dari işare

***

Tıragıftam bıya kardı bahana

Gapam andahtı der peşti şaneh

Mara kıştı tuba nazu nızakat

Bigu dehter mera mehohı yane

***

Refakat hayima otu hecıb ast

Yeki şahe o dıger mıslı seb ast

Namanda beyn ma hiç irtifayi

Gazal raksideni man ankarib est

***

Çare deyane gıfti aşıkam baş

Tamamılahze hayetradıkam baş

Megar an herf hayet hatm gešta

Heman deyane canisabikam baş

***

Calalet bad kalbiserdi aşık

Neher tametevani dedi aşık

Çi endaze be honem teşne hesti

Çera meşukayi namerd aşık

***

3.4.79 TURAN, NAZAR MUHAMMED OĞLU MAHBUBULLAH TURAN (DOĞUM YILI: 1993)

Mahbubullah Turan, 1993 (1372 hicri şemsi) yılında Faryab vilayeti, Meymene şehri, Arabhane mahallesinde dünyaya gelmiştir. Küçük yaşta iken babası vefat etmiştir. İlk ve orta okulda Ceneral (General) Gavsiddin Lisesi'nde devam etmiştir. Halen ise Meymene'deki özel bir lisede eğitimini devam ettirmektedir.

Turan, 2008 (1387 hicri şemsi) yılından itibaren Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) şiir yazmaktadır.²³⁹

SEVGİ BİMARI

Hey közi kara eşkingge bimar bolib men
Beğrim ezilib yolıngge efgar bolib men
Ton-kün seni isleyimu eşkingdes yanar men
Kuydum nitayin indi ugün zar bolib men
Lütufet güzelim eşk yolide yandı bu küngil
Vesınghi tileb kayğu bilen yar bolib men
Kel yanime bulsan bu küngül yolingge kurban
Vesıngni kutib, hasta dilu zar bolib men
Cismim bile an artadı sevgini yalide
Heyran yoreban kayğu bilan yar bolibmen

GÜL FASLİ

Endi sebz ulgeyi çemende,gül bilen yaprağlar
Ot kukarıb yerde yiller her kişi gülbağlar
Tangda gülning aydı birle tazau tardur dığmağ
Yaşu karı, kızı oğul birle yanaurtağlar

---

²³⁹ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Hasta küngüller şafa tapgı beharning feyziden
Ak-kizil, mavi- yeşil açgı çiçekler ,bağlar
Yengi eylib küngilakin,barça tabiat haş eyrar
Türli osimlikni feyziden kuhanur tağlar
Yar,yarin yakasini çak etib mıstellik kilib
Ahterib-izleb kağurlar ,hem tutib bermağlar

RUBAİLER

Bakkanda kölib serrevan öldürür
Halimni kilib teba,yaman öldürür
Herliehzede ot salıb meni canimde
Yarim,güzelim, kaşı keman öldürür

***

Eşkide küngilini bekarar etti. Senem
Közimni yolide, intizar etti senem
Kuydı meni cısmım evvel güzel işveside
Cadu bile küngilni şıkar etti, senem

***

Senge güzelim sedeke ettey bulcanım
Yelğuzini bucan, belki bütün imanım
Eşking yalide kaçça bolib tlbe küngil
Hicringhi gami kurutadı tanda kanım

Şair, şiirlerinde klasik dönem konularını, aşk ve sevgiyi temel alarak yazmış olduğu şiirlerde, şekil olarak ta klasik tarzı seçmekte ve rubai geleneğini devam ettirmeye çalışmaktadır. 2001 yılı sonrası genç edebiyatçılar arasındaki edebi akımı takip ederek, aşk, sevgi ve tabiat üzerine şiirlerini yazmaya devam etmektedir.

3.4.80 İSMETİ, HAMİDULLAH İSMETİ OĞLU ULUĞBEK İSMETİ, (DOĞUM YILI: 1994)

Uluğbek İsmeti, 1994 (1373 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Meymene şehri, Arabhane mahallesinde doğmuştur. Önce Ceneral (General) Gavsiddin Lisesine gitmiş olan İsmeti, halen Horasan Lisesinde öğrencidir.

2010 (1389 hicri şemsi) yılından beri Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) ile şiirler yazmaktadır.²⁴⁰

DERDİ MİHEN

Ne şairem ne sıhengu terane mehnonem
Zıderdo renci veten aşıkane mehnonem
Zı suzo derd gameş beski derdmend şıdem
Zı derdo dağ hazaran terane mehnonem
Deren vetenki şıda paymalı harıcıyan
Be sugi millet hod aşkanemehonem
Deren vaten ki be halkeş nemande asayış
Fışanda aşk zıçaşmem şebane mehnonem
Hodaya man çikinem gınçe hayı del neşgift
Be şiir bırde pena şairane mehnonem

İNFİCAR VE İNTİHAR

Bışney hay canem konun ez telhi in ruzgar
Ez sadayı bembo rakit, ez saday inficar
Dedi dil nebvət yeki guyem kedamineş tıra
Kışveri der gırıft ez inficar o intihar
Mıddeti hirsend geştem behri sılh veten

²⁴⁰ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Baz ceng ağaz şıd her su be her şehir o diyar
Hal merdem geşte ebter.her taraf gar bengeri
Çarsu veyrane geşte hay vatandar hey bırar
Meşved avareter az peş mardım hel hel
Nest tezmini berin evzah o mergbar
Geşte zehmio şehid her su cevanamı veten
Ez cafayı ecnabı herdem begeryem zar zar
İsmattı derdi deletra neşneved hegiz kesi
Nest sebhi ru şenet peydatara ber şametra

3.4.81 BAYINDIR, ŞAH MURAD OĞLU İMAM ALİ BAYINDIR, (DOĞUM YILI: 1994)

İmam Ali Bayındır, 1994 (1373 hicri şemsi) yılında, Faryab vilayeti, Meymene şehri, Arabhane mahallesinde dünyaya gelmiştir. Halen Ali Şir Nevai Lisesi'nde öğrencidir.

2010 (1389 hicri şemsi) yılından beri Özbekçe ve Darice (Afganistan Farsçası) şiirler yazmaktadır.²⁴¹

SEVGİ OTİ

Tünkün sevging otide yaneman
Veslinge isteyib gam bilen ham hanaman
Ey peri yüzlik seni mihiring çekib
Ey o yıllar boldi men sersane men
Ey nigarim kel meni halim sorab

---

²⁴¹ Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)

Senden ayri telbe o divane men
Kel kungilni ber demi şad eyle gil
Hicr otide kayğurib bir yane men
Eyledi be hud meni o sorak küzing
Geçe kündüz, yaş tukib giryane men

Şair, son dönem şairlerin izinden giderek, yazmış olduğu şiirinde aşk ateşi ile içine düşmüş olduğu durumu anlatmaya çalışmıştır. Teknik ve üslup olarak çok yeterli olmasa da başlangıç dönemindeki genç bir şair için ümid vaad etmektedir.

SONUÇ

Afganistan, tarih boyunca bir çok medeniyete ev sahipliği yapmış, sayısız savaflara, istilalara, ihitlallere sahne olmuş, göçlere güzergah, göçmenlere sığınak olarak kucak açmış ve batılı bir gazetecinin deyimi ile imparatorluklar mezarlığı olmuş bir coğrafyadır.

Tarih boyunca bu bölge, Aria, Aryana, Horasan, Afganistan vb isimlerle adlandırılmıştır. Bu topraklardan geçen her miller, her boy bir şekilde kendisine ait izler bırakmıştır. Büyük İskender ordusundan arta kalanların torunları sayılan Nuristaniler (Eski Adları ile Kafirler), Cengiz Hanın veya Çağatay Hanın ordusundan arta kalan Hazaralar, Aymaklar, Akhunlardan arta kalan Galci-Galcaylar (Halaçlar), Selçuklulardan arta kalan Mavrilere ve Türkmenler, Timuri ve Şeybanilerin torunları Özbekler, Nadir Şah Avşarının artçı birliklerinin günümüzdeki evlatları olan Avşarlar'ın hepsi bu topraklarda birlikte yaşamaktadırlar. Günümüzde bile, bu coğrafyada, Gaznevilere, Timurilere, Selçukilere, Baburilere sokaklarda karşılaşmak mümkündür.

Bütün bu kültürel çeşitlilik ve renklilik adeta bir halı gibi veya mozaik gibi her yanda kendini hissettirmektedir. Günümüz Afganistan sokaklarında gezerken, müzik dinlerken bir yandan Hint esintilerini, setare vb aletlerin tınlarını duyarken, diğer yandan İran ezgilerini, tar ve rebab nağmelerini veya Türkistan melodilerini, dutar, domra sesini dinlemek işten bile değildir.

Tarih boyunca, defalarca Türklerin akınlarına sahne olan bu ülkede, çok zengin bir Türk tarihi, edebi ve mimari mirası vardır. Bu mirası ülkenin her yanında görmek ve hissetmek mümkündür. Gazne, Herat, Kabil, Belh, Meymene, Şibirgan, vb şehirler bu kültüre ev sahipliği yapmış yerlerden sadece birkaçıdır. Yer isimlerinde, kişi isimlerinde, hemen her yerde mutlaka Türklere ait bir kaç hatıraya raslamak bu coğrafya için normal olarak karşılanmaktadır.

Uzun yıllar süren savaş yılları, bu ülkeyi birçok alanda geri bırakmış olsada, ülkenin emperyalist güçlerce tam olarak hiç bir zaman istila edilip sömürge haline getirilmemiş olması, savaşlar sebebi ile popüler kültürün ülkeye sirayet edememiş

olması, bu coğrafyayı adeta izole ederek, kendisine ait özelliklerin korunmasına sebep olmuştur.

Bütün bu bölge halkları gibi, Afganistan Özbekleri de, kendi kültürül özelliklerini en iyi şekilde korumayı başarmış ve bu konuda hassas milletlerden birisidir.

Çağatay edebiyatının devamı niteliğinde olan edebiyatları ise, hemen her zaman Çağatay edebiyatından en azından şekil ve motif olarak izler, taşımaktadır. Birçok eserde milli his ve duygular, anayurt, anadil, birlik, beraberlik, çekilen sıkıntılar, yaşanan göç ve seyahatler, gurbet duygusu, vatan özlemi, bir döneme has olmak üzere Sovyet Edebiyatında işlenmiş olan, emek, halkçılık, halkların birliği vb konular işlenmiştir.

Eserlerde, Ali Şir Nevai, Babür Şah, Hüseyin Baykara, Gazneli Mahmut, Uluğ Bey gibi tarihi büyük Türk Şahsiyetlerinin isimleri sıkça kullanılmıştır.

Faryab İli, Afganistan Özbek edebiyatının, şüphesiz en önemli edebi muhitidir. XIX. yüzyıl sonuna kadar bağımsız olan Meymene Hanlığının toprakları olan bu gölge, bizim tesbit edebildiğimiz Afganitanlı Özbek şair ve yazarlarının %60'ının bu bölgeden çıkmış olması, tespitimizin ne derece isabetli olduğunu ortaya koymaktadır. Stratejik önemi, önemli yollar üzerinde olması, geçmişte Hanlık merkezi olması sebebi ile canlı bir ticari ve edebi hayatın yaşandığı bu coğrafya, Özbekçe olarak yayınlanmış ilk dergi ve gazetelerin çıktığı yer olmasını yanında, yeni kuşak ve genç şair ve yazarlarının sayısının ve eserlerinin diğer edebi muhitlere göre daha fazla olması ayrıca dikkate alınması gereken bir noktadır.

Afganistan Özbek edebiyatı, son kabul edilen Afganistan Anayasası ile yeni bir canlanma ortamına girmiştir. Anadilde yayın yapan birçok gazete, dergi yanında gerek özel gerekse devlet televizyon ve radyolarında çeşitli programlar yapılmaktadır. Ülkede canlı bir edebi ve kültürel hayat vardır. Bu durum Afganistan Özbek edebiyatı adına ümit vermektedir. Özellikle Faryab vilayeti, bu konuda adeta öncü rolü üstlenmekte adeta Afganistan Özbek edebiyatı konusunda bir merkez konumunda bulunmaktadır.

Kısıtlı çalışma ve araştırma şartları sebebi ile Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları alanında, üzerinde çok az çalışma yapılmış ve bakir bir bölge olma

niteliğinde olan Afganistan ve Faryab vilayeti, üzerine daha çok araştırma yapılmasını hak etmektedir. Mevlana gibi hoşgörü ve insan sevgisini ön planda tutan bir tasavvuf büyüğünün anavatanı olmasından dolayı, huzur ve emniyeti hak eden bu coğrafyaya en kısa zamanda kalıcı barış ve emniyetin gelmesini arzulamakta ve en yakın zamanda Afganistan'ın bir barış adası olması ümidini taşımaktayım.

KAYNAKLAR:

- 1- Elhac Muhammed Kazim Emni, *Tezkere-i Şu'ara-yı Cevzcanan*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi
- 2- Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Afganistandagi Özbek Şairleri*, Kabil, 1385 hicri şemsi-2006 miladi
- 3- Elhac Muhammed Kazim Emni, *Coğrafyayı Umumi Faryab*, Kabil, 1387 hicri şemsi-2008 miladi
- 4- Elhac Muhammed Kazim Emni, *Tarih-I Meymene (1751-1893)*, Meymene, 1387-1389 hicri şemsi- 2008-2011 miladi
- 5- Azizullah Arral, *Sağınç (Özbek kalem eğeleri)*, Kabil, 1388 hicri şemsi-2009 miladi
- 6- Elhac Muhammed Kazim Emni, *Divan-ı İbni Yemin, Meşhed/İran*, 1377 hicri şemsi-1998 miladi
- 7- Muhammed İslam Gedaz, Hamid Faryabi, Rahim İbrahim, Muhammed Kazim Emni, *Rengin Keman Şair (Cilt I)*, Faryab, 1369 hicri şemsi (1990 miladi)
- 8- Elhac Muhammed Kazim Emni, *Rengin Keman Şair (Cilt II)*, Faryab, 1374 hicri şemsi (1995 miladi)
- 9- Seyyid Muhammed Alim Lebib, *Kayğularım Tuyğularım*, Mezar-I Şerif/Belh, 1384 hicri şemsi (2005 miladi)
- 10- Dr. Şafika Yarkin, *Babürge Armağan (Şiirler toplamı)*, Kabil, 1362 hicri şemsi (1983 miladi)
- 11- Hamid Faryabi, *Nur Şanaver (Gezide-i Eşar-I Hamid Faryabi)*, Meymene/Faryab, 1374 hicri şemsi (1995 miladi)
- 12- Muhammed Alim Lebib, *Yek Tasvir Der Du Aine (İki Küzgüde Bir Tasvir)*, Kabil, 1388 hicri şemsi (2010 miladi)
- 13- Abdulkerim Behmen, *Ak yol*, Meymene, 1388 hicri şemsi (2010 miladi)
- 14- Keyvan Kübra, *Altın Tac*, Mezarı Şerif, 1387 hicri şemsi (2009 miladi)
- 15- Eşref Azimi, *Sevdim Seni*, Mezarı Şerif, 1389 hicri şemsi (2010 miladi)
- 16- Salih Muhammed Hassas, *Yaralı Yürek (Merhum Hayr Muhammed Taymas Eseri)*,

- Mezarı Şerif, 1387 hicri şemsi (2009 miladi)
- 17- Seyyid Nurullah Eminyar, *Özbek edebiyatı Tarihi*, Şibirgan, 1388 hicri şemsi (2009 miladi)
- 18- Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Hammaseyi Devlet Kaputan*, Meymene, 1389 hicri şemsi (2010 miladi)
- 19- Saadat Munise, *Metin ve Nazm Talimi (Belh Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyatı Öğrencileri İçin Hazırlanan Ders Notu)*, Mezarı Şerif, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)
- 20- Şechahuddin Taşmurat, *Tahhar İlinin Çağdaş Özbek Şair ve Yazarları (Yayınlanmamış Mezuniyet tezi)*, Kabil, 2009
- 21- M. Mustafa Hamidi, *Afganistan Özbek Şairleri (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)*, Kabil, 1388 hicri şemsi (2010 miladi)
- 22- Hamid Faryabi, *Sur-i Kalem (Gezine-yi Ez Eşari Hamid Faryabi)*, Peşaver/Pakistan, 1380 hicri şemsi (2001 miladi)
- 23- Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Ay Keman (Faryab Yaş Şairleri Şiirlerinden Saylenmeler "Faryab Genç Şairlerinin Şiirlerinden Seçmeler)*, Meymene, 1390 hicri şemsi (2011 miladi)
- 24- Gulam Sahi Vekilzade Andhoyi, *İzgü Niyet (Şiirler Toplamı)*, Kabil, 1387 hicri şemsi (2009 miladi)
- 25- Muhammed Halim Yarkin, *Bergehayi Ez Tarih Özbekanı Afganistan*, Mezarı Şerif, 1388 hicri şemsi (2009 miladi)
- 26- Aryanfer, Doktor Şemsülhak, *Şahsiyethayi Kelani Afganistan*, Kabil, 1387 hicri şemsi (2008 miladi)
- 27- Öztürk Rıdvan, *Afganistanlı Özbek Şairleri Antolojisi*, Konya, 2010
- 28- Ahmetbeyoğlu, Dr. Ali, *Afganistan Üzerine Araştırmalar*, İstanbul, 2002
- 29- Salih Muhammed Hassas, *Özbek Halkı- Hatın, Kızlarning Ağzidaki Edebiyattan*, Mezar-ı Şerif, 1385 hicri şemsi (2006 miladi)
- 30- Doktor Fayzullah Aymak, *Halk Derdaneleri (Afganistan Özbek Ağzidaki İcad Numuneleri)*, Kabil, 1382 hicri şemsi (2003 miladi)
- 31- Doktor Fayzullah Aymak, *"Afganistan Özbekleri Şairlerinin Tercüme-i Hali ve*

- Olarning İcadı Numuneleri*”, Kabil, 1980
- 32- Seraceddin Kani, *Parlak Yol*, Meymene, 1388 hicri şemsi (2009 miladi)
- 33- Eşref Azimi, *Uluğ Zafer (Saylengen Şairler)*, 1362 hicri şemsi (1983 miladi)
- 34- Muhammed Emin Uçkun, *Yulduz Ceridesi Koleksiyonu, Muhammed Emin Uçkun Müdürlük Yılları, 1357-1378 hicri şemsi yılları (1978-1979 miladi yılları)*, Meymene, 1979
- 35- Elhac Muhammed Emin Kazimi, *Vatanni Esleb (Özbek-Türkmen Şairlerinin Muhaceretde Yaratgen Şiirleri)*, Peşaver/Pakistan, 1377 hicri şemsi (1998 miladi)
- 36- Rahim İbrahim, *Yağdu Mücellesi (5. ve 6. Sayılar)*, Rahim İbrahim'in makalesi, Faryab, 1375 hicri şemsi (1996 miladi)
- 37- Molla Muhammed Kuli Miskin, *Divan-ı Molla Muhammed Kuli Miskin*, Yayınlamamış Elyazma Divanı, Faryab, 20. yy başları
- 38- Tenriberdi İbreti, *Sultan İbrahim Ethem*, Yayınlamamış Elyazma Eser, Meymene, 17.yüzyıl
- 39- Çut Halife (Şah Veys), *Yayınlamamış Elyazma Eseri*, Meymene, 18.yy
- 40- Ebul Asfar Ali Muhammed Belhi, *Şüarayı Belh Ya Şairi Farsi Der Amm Elbeled (Belhli 121 Şairin hayatı ve eserleri)*, Peşaver/Pakistan, 1989
- 41- Nimetullah Nehvi, *Divanı Şeyh Mevlana Seyyid Nimetullah Mehvi (Be tashihi Mir Ziyauddin Vaski)*, Herat, 1379 hicri şemsi (2000 miladi)
- 42- Salih Muhammed Hassas, *Atalar Sözü Aklın Közü (Özbek halk Edebiyatından Derlemeler)*, Mezar-ı Şerif, 1384 hicri şemsi (2005 miladi)
- 43- Nurullah Altay, *Faryab Ceridesi Koleksiyonları (1372-1373-1374. hicri şemsi yıllar “1993-1994-1995 miladi yıllar”)*, Nurullah Altay'ın Müdürlük Yılları, Mezar-ı Şerif, 1995
- 44- Seyyid Abdulhakim Şer'ai Cevzcani, *Amu Derya (Şiirler toplamı)*, Kabil, 1368 hicri şemsi (1989 miladi)
- 45- Muhammed Emin Metin Adhoyi, *Bağ Lale Push (Divan-ı Eşari Ustad Muhammed Emin Metin Adhoyi)*, Kabil, 1377 hicri şemsi (1998 miladi)
- 46- Nasir Kuhi, *Armağanı Meymene*, Faryab, 1328 (1933 miladi)

- 47- Kohken, Muhammed Alim, *Ferhengi Edebiyatı Özbeki*, Kabil, 1374 hicri kameri (1954 miladi)
- 48- Prof. Dr. Ahmet B. ERCILASUN, *Türk Dili Tarihi*, Akçağ yayınlari, Ankara 2004
- 49- “Birleşmiş Milletler Raporları (UN Reports of Afghanistan)”, Kabil, 2010
- 50- Prof. Dr. Mehmet Saray, *Afganistan ve Türkler*, KİTABEVİ Yayınları, İstanbul, 1997
- 51- Mir Gulam Muhammed Gabar, *Afganistan der Meseiry Tarih, cild I-II*, Havra Interpress-Urdu Bazar Muhammed Cengi, Peşaver, 2009
- 52- Yarkin Muhammed Halim, *Atlası Etnografiyi Akvamı Vilayeti Cevzcan*, İntişaratı Horasan,2010
- 53- Yarkin Muhammed Halim, *Kitabname*, İntişaratı Horasan,2010
- 54- Turan Abdulmecit, *Nigahi be Tarih ve Ferhengi Türkmenha*, Şirket Hidemati Dani Yayınları, 2010
- 55- Babayuf, Ahtam, *Mucalla-i Bastan Şinasi Dar Afganistan*, Kabul , 1361(Hicri) 1983 miladi
- 56- Derleme çalışması: Çeşitli zamanlarda Yazar ve şairler ile yapılan görüşmeler
- 57- Talkani , Narullah, *Afganistan Makabil-i Aryayşha*, Matbaha-i Davlati Kabul, 1361 (Hicri şemsi) 1983 miladi
- 58- Tali, Seyid Yakub, Senger Sesi, *Matbaa-i Cihad*, Peşaver ,Pakistan 1371(Hicri)
- 59- Salih Muhammed Hassas, *Til Kaideleri ve Sözler Tinglavi (Muhakematül Lügateyn)*, *Mirza Uluğbek Basmahanesi*, 1389 h.ş-2010 miladi
- 60- Vezareti Maarif Yayınları, *Coğrafiya, Komite Dini Siyasi ve Ferhengi*, 1390 hicri şemsi-2011 miladi
- 61- Büyük Larousse, *Gelişim Yayınları 4.cilt/s.2538*, İstanbul, 1986
- 62- Riselei Mezaratı Herat, *Fikri Selçuki, Hacı Abdulhalim Mumammedi Matbaası*, 1386 hicri şemsi-2007 miladi
- 63- Büyük İslam Ansiklopedisi, *Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları*, Ankara, 2006
- 64- Komite Dini Siyasi ve Ferhengi, *Coğrafiya*, Vezareti Maarif Yayınları,1390 hicri şemsi-2011 miladi
- 65- *Türk Dünyası Evliyalari Cilt 2*, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul, 2006

- 66- İlik Emrah, *Afganistan'ın Cevizcan Bölgesindeki Çağdaş Özbek Şairleri (Yüksek Lisans Tezi)*, İstanbul, 2012
- 67- Yarkin Şefika, *İpek Taleler "Afganistan Özbek Ayal Şairleri"*, Kabil, 2009
- 68- Oğuz Esedullah, *Hedef Ülke Afganistan*, Doğan Kitapçılık A.Ş.,Doğan Kitap, İstanbul, 2004
- 69- Barthhold W., *TURKESTAN Down to Mongol Invansion*, Karachi, 1981
- 70- Şair ve yazarlar ile yapılan görüşmeler, Murat Akyüz, Kabil, 2012
- 71- Gezi ve gözlem sonuçları, Murat Akyüz, Kabil, 2012
- 72- http://tr.wikipedia.org/wiki/Faryab_Vilayeti
- 73- Niedermayer, Oskar Von, *Bilderwerk über Afganistan*(Bu kaynaktan alınan Meymene fotoğrafları 1912-1914 yıllarına aittir),Berlin, 1924
- 74- Lee Jonathan, *History of Maymana (Darice tercümesi-Tarihi Meymene)*, Afganistan İlimler Akademisi yayınları, Kabil, 1989 (1368 h.ş.)
- 75- Gulam Rasul Karluk, *Kabil Üniversitesi, Dil ve Edebiyat Fakültesi*, Türkoloji Bölüm Başkanı ile Çağatay edebiyatı Üzerine yapılan mülakattan alınan notlardan, Murat AKYÜZ, Kabil, 2012
- 76- Meymene Karayolları Haritası, Google Earth, Maymana